

AZ
OROSZ-JAPÁN HÁBORÚ

1904—05.

ÍRTA: ’

OLYÓI GÁNYI JÁNOS
M. KIR. HONVÉD-SZÁZADOS.

MINDEN JOG FENNTARTVA

NYOMATOTT VITÉZ A- UT. KÖNTU- KÖ- ÉS MŰNTOMDÁJÁBAN
KASSÁN, 1909. .

Tartalomjegyzék.

Elősző	1
I. Rész. — A japán hadseregek különműködése.	
A háború előzményei	5
Katonai helyzet a háború előtt. Mozgósítás.....	9
Felvonulás. Események a jalui csatáig	16
Ajalui csata 1904. április 30 -án és. május 1-jén	20
Madritov alezredes mozgó különítménye	37
A hadszíntér leírása.....	38
Rennenkampf bajkálón-túli kozák-hadosztályának működése	41
Az I. japán hadsereg Fönhuancsönnél	43
A japán II. hadsereg partraszállása	48
A kincsoui csata 1904. május 24. és 25-én.....	52
A vafangoui csata 1904. június 14. és 15 én.....	59
Események a déli és délkeleti arcvonalban 1904. aug. elejéig 74	
Események a keleti arcvonalban 1904. augusztus elejéig	79
Általános helyzet 1904. augusztus havában.....	86
Harcok a keleti arc vonalban 1904. augusztus havában	87
Harcok a déli arcvonalban 1904. augusztus havában	92
II. Rész. — A döntő csaták időszaka.	
A Ijaojani csata 1904. augusztus 30-tól szeptember 4-ig.....	100
Hadászati tanulságok	128
A Sahó melletti csata 1908. október 5—18-ig.....	132
Hadászati tanulságok	149
Tengeri események 1904-ben.	
A) A port-arturi flotta működése augusztus 10-ig.....	159
B) A vladivosztoki hajóraj működése.....	171
C) A port-arturi flotta további sorsa	177

Harcszünet 1904—905. telén	179
A II. mandzsuriai hsg. hadműveletei 1905. jan. és febr. hónapokban	182
1. Miscsenko tábornok raidje	182
2. A szandepui csata 1905. január 25 —28-ig	185
A mukdeni csata 1905. február 19-től március 10-ig	191
A hadműveletek első időszaka február 23 28-ig	195
A hadműveletek második időszaka március 1—9-ig	197
A hadműveletek harmadik időszaka március 10—16-ig	212
Hadászati tanulságok.....	220
A czusimai tengeri csata 1905. május 27. és 28.....	234

III. Rész. — Port-Artur ostroma.

Hadműveletek a kincsoui csata után az ostrom kezdetéig.....	251
Port-Artur földrajzi viszonyai	255
Port-Artur jelentősége és erődítményei	257
A várharc 1904. július 31-től a vár meghódolásáig:	
I. Az előterepen lefolyt harcok	258
II. Az erőszakos támadás	260
III. Az ostromszerű (rendszeres) támadás	260
A vár meghódolása.....	265

IV. Rész. — A hadjárat vége.

Események a főerőknél a fegyverszünetig.....	269
Vállalatok Korea északkeleti részében	276
Szahalín szigetének elfoglalása.....	278
A fegyverszünet és a békekötés	280
Hadiköltségek és veszteségek	282
Zárszó	285
Függelék.	
A japán-kínai háború kivonatos leírása.....	287

ELŐSZÓ

A világtörténelem egyik legnagyobb hadjáratának, az orosz-japán háborúnak leírását a következőkben közlöm. Munkámnak főcélja az, hogy a magyar katona a hadjárat eseményeit összefüggő és teljes előadásban olvashassa. A fősúlyt a hadseregmozgásoknak és a nyílt harcmezé) küzdelmeinek letárgyalására fektettem s ezért Port-Artur ostromát munkámba csak oly mérvben vettem föl, aminőben annak ismertetési az egész hadjárat összefüggő keretébe beilleszteni szükséges. Port-Artur ostroma u. i. inkább a várharc szempontjából nyújt fontos tanulságokat.

Mindazon eseményeket, amelyekről már kimerítő és teljesen megbízható leírások vannak, — részletesebben tárgyaltam, míg a többieket — a tanulságos részletek kiemelése mellett, — általában csakis orosz források után voltam kénytelen földolgozni. .

Hálás köszönetemet nyilvánítom bacsónyi Csicseric jViiksa vezérkari ezredes úrnak, akivel munkálkodásom alatt összeköttetésben voltam és aki engemet hathatósan támogatott. Tőle kaptam a kínai tulajdonnevek kiejtésére vonatkozó megbízható adataimat is.

A tulajdonneveknél általában a magyar írásmódot használtam s ott, ahol szükséges volt, a földrajzi neveknek a különféle forrásokban különfélekép előforduló elnevezéseit zárjel alatt szintén megemlítettem.

A hadjárat hadászati és hadseregszervezeti tanulságait nagy vonásokban szintén felsorolni törekedtem.

A vázlatokban a japán állások vörös, az orosz csapatok zöld színnel vannak feltüntetve.

Használt források:

Einzelschriften über den russisch-japanischen Krieg, Wien;

Kriegsgeschichtliche Einzelschriften etc., Berlin;

Csicserics, Die Schlacht;

Csicserics, Unser neues Feldgeschütz;

Kuropatkin, Rechenschaftsbericht an den Zárén etc.;

Tettau, Achtzehn Monate mit Russlands Heeren in dér Mandschurei, I. und II. Band;

Gertsch, Vom russisch-japanischen Kriege 1904-1905. Er st er Teil;

Spaits, Mit Kosaken durch die Mandschurei;

Martynov, Die Ursachen der russischen Niederlagen;

Klado, Die Kampfe zur See im russisch-japanischen Kriege;

Galster, Der Kampf der Hauptgeschnader in der Seeschlacht bei Tsuschima;

Ssemenow, Die Schlacht bei Tsuschima;

Immanuel, Der russisch-japanische Krieg; .

Immanuel, Erfahrungen und Lehren des russisch-japanischen Kriege 1904-1905. etc.;

Janson, Das Zusammenwirken von Heer und Flotté im russisch-japanischen Kriege 1904-5;

Aubert, Der Russisch-Japanische Krieg;

Lüttwitz, Das Angriffsverfahren der Japaner etc.;

Knebel, Der Infanterieangriff im Lichte. des russisch-japanischen Kriege;

P. K., Die Erfahrungen des russisch-japanischen Kriege ect.;

Bronst v. Schellendorf Sechs Monate beim Japanischen Feldheer;

Barzini, Mukden; és a magyar-osztrák és német katonai folyóiratok közleményei stb.

A felsorolt számos forrásból igyekeztem mindazt összevonni, amit a hadjáratnak és tanulságainak megismertetése céljából szükségesnek véltem. Hogy ezen törekvésemet mily mérvben sikerült elérnem, azt a t. katonai olvasó közönség nagybecsű megítélésére bízom.

Kassa, 1908. november hó.

*Gabányi
százados.*

I. RÉSZ.

A japán hadseregek különműködése.

A háború előzményei.

A távol keleten vívott háború előzményei és mélyreható okai megérdemlik, hogy azokkal részletesebben foglalkozzunk.

Az 1895. április 17-én aláírt simonoszeki béke befejezte ugyan a japán-kínai háborút, ámde kezdetét képezte azon sűrlődásoknak, amelyek az orosz és japán nemzet között előbb-utóbb fegyveres mérkőzéshez kellett, hogy vezessenek.

A nevezett békében Kína u. i. átengedte Japánnak Formóza. szigetét s a Peszkadoresz szigeteket, valamint a Ljaotung félszigetet Port-Arturral együtt, végül Niucsvang kikötőjét, Inkout is. Mivel azonban az európai nagyhatalmak a világkereskedelem szempontjából abba, hogy Japán az ázsiai kontinensen lábát megvesse, bele nem egyezhettek, Német-, Orosz- és Franciaország a japán kormánynál a békeponozatok megváltoztatását igyekeztek kieszközölni. Az orosz sajtó pedig a békét fenyegető hangon tárgyalta.

Mivel a józan japán politika belátta, hogy az európai hatalmakkal szemben egyelőre tehetetlen és, hogy a simonoszeki béke csakis erőszakos rendszabályokkal volna keresztülvihető: a háborúban szerzett legfontosabb hódítását, a Ljaotung félszigetet Kínának visszaadta.

A japán-kínai háború kimenetele Kelet-Ázsia sorsát jelentékenyen befolyásolta. Európa felismerte Kínának teljes tehetetlenségét, miért is a hatalmak igyekeztek oly földrajzi pontokat biztosítani, amelyek úgy katonai és politikái, mint nemzetgazdasági szempontból kiváló fontossággal bírtak. így került Kiaucsou Németország birtokába és így szerezte meg Anglia Vajhájvajt.

Oroszország terjeszkedési politikája már a 16. és 17. században óhajtotta *Koreát* megszerezni. Lépésről-lépésre haladva birtokba vette az Amur-vidéket, azután Petropavloszk, Nikolajevszk

és Vladivosztozk városokat is. Az orosz vágyaknak főcélja azonban egy jégmentes tengerpart volt, ahol a távol kelet kereskedelmét megfelelő kikötők építése által lebonyolíthatta volna. Ezen óhaj úgyszólván a létfenntartás természetes ösztöne vala. A hatalmas orosz birodalom, amely kelet felé mind jobban terjeszkedett, a világkereskedelemtől csaknem egészen el volt zárva. Az Északi tenger kikötői az év nagy részében jéggel borítva és a keskeny Szund által a világtengerektől elvágva voltak. A Fekete tengerre vonatkozólag a Pontus-szerződés korlátozó határozványai bémntólag hatottak.

Ily körülmények között természetes, hogy Oroszország alkalmas kikötőkről Kelet-Ázsiában igyekezett gondoskodni.

Ezen gondoskodás mint titkos óhaj a nagy szibériai vasút kiépítése által nyíltan is kifejezést nyert. A vasút eredetileg az északi Amurhoz, onnan pedig Vladivosztozk városához Kabarovszk érintésével lett volna építendő, ámde Oroszországnak sikerült a tehetetlen Csungli Jámentől kieszközölni, hogy a vasút Vladivosztokhoz Mandzsúrián keresztül, tehát kínai területen építtessék ki, — é. p. két elágazással Port-Artur és Tiencsin városokhoz, vagyis a Sárga Tenger partjaihoz.

Ezen kedvezményen kívül egy bérbevételi szerződés által 1893. évben azt is elérte Oroszország, hogy Kína neki a Kvantun területet Port-Artur és Talienvan városokkal együtt átengedte.

Ezt a két rendkívüli jelentőségű kedvezményt Oroszország lázas sietséggel és diplomáciai ügyességgel használta ki. Mandzsúriában utakat, gyárakat és bányákat telepített; a „kelet-kínai” vasutat kiépítette s ezen munkálatok biztosítása céljából hatalmas csapat-tömegeket szállított Mandzsúriába. Port-Arturt néhány év alatt egy, kb. 25 km. kerülettel bíró táborvárrá alakította át és annyi élelemmel s egyéb hadi szükséglettel szerelte föl, hogy az egy hosszabb ostromnak is ellenállhatott.

Dalni, mely Port-Arturtól mintegy 50 km.-re fekszik, szintén rohamosan kiépített. E város volt hivatva a Csendes tengeren egy hatalmas orosz kereskedelmi kikötőt képezni, ahonnan a távol kelet lüktető ere, a szibériai vasút a világkereskedelmet közvetlenül bonyolította volna le. S Dalni az orosz-japán háború kitörésekor valóban egy egészen modern, élénk kereskedelemmel bíró és virágzó város volt.

Mikor a japán-kínai háború utóhangjaként Kínában 1900-ban a bokszer-lázadás kitört, Oroszország Japánnal és más hatalommal

együtt vállvetve harcolt, ámde magának ismét alkalmat talált újabb csapatoknak. Mandzsúriába való szállítására. . .

Minden jel arra vallott, hogy Oroszország a Kínától csak 25 évre bérelt Mandzsúriát és a Ljaotung félsziget déli részét teljesen meghódítani és azokat soha vissza sem adni szándékozik.

Az európai hatalmak az orosz terjeszkedési politika ezen műveletei által érdekeiket nem látták veszélyeztetve s így semlegesen viselkedtek annyival is inkább, mert Oroszország nekik a „nyílt ajtó politikáját” biztosította, vagyis a kereskedelem és forgalom szempontjából minden hatalomnak messze menő jogokat adott.

Hanem Japán a dolgoknak ilyen fejlődése által igen érzékenyen volt érintve.

Japán, amely már teljesen modern és konszolidált államot képez, a természetes fejlődés törvényei szerint szintén terjeszkedni kívánt s hatalmi óhajainak első tárgya csakis az ázsiai kontinens egy része, különösen pedig annak néhány, jégmentes kikötője lehetett. Ilyen kikötők voltak Port-Artur és Inkou, melyeknek bírását azonban a simonoszeki béke megváltoztatása Japántól megtagadta. . .

Japán területe 455.000 négyszög km., lakosainak száma csaknem 52 millió s így egy négyszög km.-re 113—114 lakos esik. E körülmény világosan igazolja, hogy Japán a maga kis szigetein többé már elegendő hazát nem talált.

S itt eljutottunk az orosz és japán érdekek összeütközéséhez.

Hogy Japán Mandzsúriából és a Ljaotung félszigetről kiszorított, Korea felé irányította figyelmét. Ott akart politikailag s később katonailag is berendezkedni, hogy jövő hódítási terveit megfelelő alapon készíthesse elő.

Oroszország Mandzsúriáról és Port-Arturról nem mondhatott le, mert az politikai tönkrejutást jelentett volna, — Koreának északi része pedig rá nézve igen nagy jelentőségű volt, mivel az Vladivosztk hadikikötő és az attól 1.000 km.-re távol fekvő Port-Artur flottatábor között terült el. Érthető tehát, hogy a nagy orosz birodalom Japán igyekezetét Korea lassú meghódításában féltékenyen nézte. A versengések a két állam közt már 1896-ban megkezdődtek. Előre látható volt, hogy a hatalmi érdekek ilyen összeütközését csakis fegyverrel lehet elintézni. Japán égett a vágytól, hogy fegyverét az új szomszédal, ép úgy mint 1894-ben Kínával, összemérje. A japán nemzeti sajtóban szálló igévé váltak a követ-

kező szavak: „El ne feledkeztek a Ljaotung félszigetről 1 “ — A politikai klubok, a társadalmi osztályok s az egész japán nemzet együtt éreztek és szakadatlanul készültek a *szent* háborúra.

Hogy tehát a két állam közös politikai célért küzdött, a fegyveres összeütközés előbb-utóbb elkerülhetetlen volt. Japán ezt tudta és helyes számítással igyekezett hadierejét újjászervezni. Háborús terveit azonban éveken át titokban tartotta s csak akkor engedte sejteni azokat, midőn 1902-ben Angliával szövetséget kötött. E szövetség értelmében azon esetben, ha Japán egy állammal vívott háborúja alatt egy harmadik államtól megtámadtatnék, úgy Anglia Japánnak segítséget küld. Ez a szövetség Japánt a küszöbön álló orosz hadjárat alatt minden váratlan meglepetésektől megóvta.

A japán szárazföldi haderő először francia, azután német tisztek közreműködése mellett — a haditengerészet pedig angol mintára újjá szervezetett. Az átalakulás a háború előtt egészen meg is történt. — A nemzeti önérzet, a nagy célok iránti lelkesedés és az Oroszország elleni engesztelhetlen gyűlölet teljesen igazolták azt, hogy Japán azonnal, amint hadiereje megengedi, a tekintet nélküli erőyes támadásba menjen át.

Oroszország szintén tudatában volt annak, hogy jogait a távol keleten csupán fegyverrel védheti meg, ámde sem a földrajzi, sem a katonai, sem a belpolitikai viszonyok nem feleltek meg a háború kétes esélyeinek. A távol kelet tartományai egyetlen sínpárral, a lázas sietséggel kiépült szibériai vasúttal álltak összefüggésben az anyaországgal. A vasút hossza: Cseljabinszk—Vladivosztozk 7.061 km.; Karbin—Port Artur 1.325 km. Teljesítőképessége eleinte oly csekély volt, hogy naponkint mindkét irányban csupán 3 csapatszállító vonat közlekedhetett; — később pedig, midőn a Bajkál tó déli részén körülvezető 240 km. hosszú vonal 1905 szeptember 25-én a forgalomnak átadatott, a vasút teljesítőképessége 10—13-ra emelkedett. Az orosz kormány, különösen pedig Kilkov herceg forgalmi miniszter a vasút teljesítőképességének fejlesztése érdekében mindent elkövetett. Oroszország u. i. a Mandzsúriai helyőrségekkel a hadjáratot meg nem indíthatván, rendkívüli csapattömegek szállítása volt kilátásban.

Japán belátta az orosz birodalom kedvezőtlen helyzetét és így, hogy annak a számbeli túlerő felvételére időt ne engedjen, a háború kitérését siettetete.

. A folytonos súrlódások 1903-ban érték el tetőpontjukat. Ezen

év augusztus 12-én nyújtotta át a japáni kormány a diplomáciai jegyzéket, amelynek magvát a következő követelések képezték: ' úgy Korea mint Mandzsúria teljesen függetlenek és területileg sérthetetlenek legyenek; Japánnak érdekei Koreában, Oroszországnak pedig Mandzsúriában ismertessenek el; a vasút védőrségére szükséges csapatokon kívül Mandzsúriából minden csapat Oroszországba visszaszállítandó.

Hosszú alkudozások következtek ezután, melyek azonban semmi pozitív eredményre sem vezetvén, Japán — mellőzve a nemzetközi jog szerint szokásos ultimátum elküldését, — 1904. február hó 8-án a tárgyalásokat megszakította s a következő éjjelen a portarturi orosz flottát váratlanul megrohanta, néhány nagyobb hajót („Retvizán" és „Czezárevics" csatahajókat és a „Pallada" cirkálót) megrongált s az egész flottának a külvilágtól való elzárását nagy részben elérte. .

Ez volt a háború *közvetlen oka* s ezt követte. február 11-én Japán hadüzenete Oroszországhoz.

Katonai helyzet a háború előtt. Mozgósítás.

1. sz. vázlat.

A tenger által elválasztott két állam közti háborúban az első döntést a tengeri haderők hozzák meg. Amely állam a . tenger feletti uralmat magához ragadta, az csapatait az ellenséges területen kihajózni s további akarátát a másik félre kényszeríteni képes.

Az 1904. év elején Japán a tengeri erők tekintetében Oroszország fölött előnyben állott, habár a két ellenséges flotta csatahajói csaknem egyenlő erőt képviseltek. Oroszország Port-Arturnál 7 csatahajóval rendelkezett s ezek ellen Japán csak 6 csatahajót volt képes küldeni, ámde a japán hajók nagyobbak és gyorsabbak voltak és tűzérésük — általában 30.5 cm.-rés ágyúk — határozott fölényben volt.

Páncélos cirkálók tekintetében Japán sokkal kedvezőbben állott, mint Oroszország, t. i. 8 cirkáló 4 ellenében. Más cirkálók is nagyobb számban voltak a japánok birtokában, mint az oroszokéban, míg a torpedó járművek száma csaknem kétszeres volt. (Természetes, hogy ezen adatok Oroszország európai tengeri haderejét nem érintik, mert az a háború kitörésekor tekintetbe nem jött.)

Az úszó anyag értékének viszonya, az orosz és japán flottára vonatkoztatva, így fejezhető ki: Hadihajók 3: 4, torpedó járművek 2:3.

A tengeri haderők számadatokban kifejezve:

Oroszország: 93 hajó, 750 tiszt, 13.200 fő legénység, 183.000 tonna; .

Japán: 150 hajó, 18.000 tiszt és legénység, 256.000 tonna.

Japán főelőnye azonban a tengeri haderő tekintetében abban állott, hogy a hazai kikötőket választhatta hadműveleti alapokúii.

A keletázsiai hadszíntéren Japán a hadjárat kezdetén nagyobb csapattömeget volt képes alkalmazni, mint Oroszország. Ez pedig a kedvező földrajzi helyzetnek, a kiválóan előkészített mozgósításnak és a teljesítőképes szállító flottának volt köszönhető.

Az orosz haderő csapatai ellenben csakis fokozatosan léphettek a hadszíntéren működésbe. A felvonulás csupán a kelet-szibériai vasút egy vágányán volt eszközölhető, (Cseljabinszk—Vladivosztozk 7.061 km., Karbin—Port-Artur 1.325 km.) ámde Oroszország Európában a katonailag kiképzett emberek oly óriási tömege fölött rendelkezett, mely csaknem kimeríthetlen volt. Ezen csapatok azonban csak lassan voltak szállíthatók. A hadjárat első hónapjaiban átlag P/j—2 hónap volt szükséges egy hadtest szállítására. E körülmény igazolja azt, hogy Oroszország a hadjárat első részében általában várakozó magatartást tanúsított és azt is, hogy miért történtek a nagy csaták csakis az 1904. év második felében s azután.

A két hadviselő állam *szárazföldi haderejének* jellemzése a következőkben foglalható össze.

Oroszország. Mint már az előző fejezetben is említettett, Oroszország folytonosan azon fáradozott, hogy csapatainak számerejét Mandzsúriában és a Ljaotung félszigeten szaporítsa.

Az 1904. év január végével Mandzsúriában (Port-Arturral) és az Usszuri-területen két szibériai hadtest volt; február elején a III. szibériai hadtest is felállított. Február második felében Keletázsiban a következő erők jöhettek azonnal alkalmazásba: 92 zászlóalj, 1 géppuska-század, 35 lovas század ill. szotnya, . 29 üteg és 13 műszaki század; összesen mintegy 95.600 ember, 228 löveg és 8 géppuska. Ezen csapatokon kívül még az Amuron-túli kerületben határőrcsapatok is voltak, melyek a vasút őrzését végezték. Ezek számereje 55 század, 55 lovas század és 16 üteg

volt, 30.000 főnyi állománnyal. Ezen határőr csapatokkal együtt a keletázsiai erők állománya mintegy 130.000 főre tehető.

Az orosz gyalogság az 1891. é. m. háromvonalas 76 mm. űrméretű *fegyverrel* volt ellátva. A *kozákok* és *dragonyosok* fegyvert és kardot, a szibériai kozákok ezenfelül lándzsát is viseltek. A tábori *tüzérség* a 762 cm. űrméretű gyorstüzelő ágyúval volt ellátva, míg a hegyi tüzérség egyelőre még régi lövegekkel vonult ki, de 1904. augusztus havában már szintén gyorstüzelő ágyúkat kapott.

Az összes szárazföldi és tengeri erők fölött a „Távol Kelet helytartója” *Alekszejev* tengernagy parancsnokolt, Mandzsúriában pedig eleinte *Linevics* tábornok. Később pedig 1904. március 27-én az összes erők parancsnoka *Kuropatkin* tábornok lett.

Alekszejev tengernagy 1843-ban született; mint hadnagy és kapitány két világgörülit utat tett meg; 4 évig tengerészeti attaché volt Párisban; 1899-ben a Kvantun-vidék főnökévé, 1903-ban pedig korlátlan katonai és polgári hatalommal a Távol Kelet helytartójává neveztetett. ki. Linevics tábornok a harcokban megöszült egyenes és nyílt, 68 éves katona volt; a Krim háborúk óta Oroszország összes háborúiban résztvett; 1908. tavaszán halt meg. Kuropatkin tábornok a hadjárat elején 56 éves volt, aki - a cárnak és az orosz népnek teljes bizalmát élvezte. Több hadjáratban működött, különösen Ázsiában. Neve az 1877—78. évi orosz-török háború alatt lett ismertté, amelyben Szkobelev vezérkari főnöke volt; 1898. óta hadügyminiszter volt egész addig, míg a cár Kelet-Ázsiába nem küldötte.

Mint hadügyminiszter a hadseregügynek kiváló ismeretét mutatta s a tisztikar és a legénység iránt rendkívüli gondoskodást tanúsított. Ezen tulajdonságai hírnevét és népszerűségét növelték ugyan, ámde a hadsereg-főparancsnok nehéz állására őt alkalmassá még nem tették. Az igazi hadvezértől és államférfitől megkövetelt tulajdonságok hiányoztak benne; a tevékenységek távoli szempontjait nem volt képes felismerni; a részletekben elveszett; a helyzeteket gyorsan és helyesen megítélni s ebből kifolyólag döntő intézkedéseket azonnal tenni képtelen volt. Mint hadsereg-főparancsnok mindig csak apró részletkérdésekkel foglalkozott s így a lényegyet egészen figyelmen kívül hagyta. Törzséhez általában csak olyan egyéneket választott, akik az ő gondolkodásmódjával harmonizáltak s így az önálló jellemű, merész és tevékeny kezdeményező erővel bíró férfiakkal együtt működni nem szeretett.

Hanem Kuropatkintól a természetes és egészséges emberi észjárás, az ernyedetlen szorgalom s az elméleti és gyakorlati ismeretek rendkívüli mérvben való bírása nem tagadható meg. Jellem- és szellemtulajdonságai őt kitűnő hadbiztossá, esetleg egy tehetséges hagsereg-főparancsnok mellett igen jó vezérkari főnökké tették volna. De a fővezér nehéz hivatásának betöltésére nála a teremtő szellem, a megingathatlan elszántság s a léleknek azon nagysága, mely nélkül egy igazi hadvezér el sem képzelhető, — egészen hiányzott. Hanem az tény, hogy szervező képessége és a csapatokról való szakadatlan gondoskodása ezeknek eltartását a hadjárat alatt még igen nehéz viszonyok közt is a legkedvezőbben befolyásolták.*)

Az orosz haderő *mozgósítása* nem ment simán. Az első mozgósítási parancsok 1904. február 6-án és 10-én adtak ki és azokkal a „Távol Kelet helytartóságának“ területe, valamint a szibériai katonai terület csapatai, összesen 201 zászlóalj, 178 lovas század, 68 üteg, 54 műszaki-, 17 vartüzér- és 3 géppuskás század érintettek.

A mandzsuri mozgósítás elég gyors volt, mivel a békelétszám csaknem oly magas volt, mint a hadi állomány, ámde a szibériai csapatok mozgósítása annál nehezebben történt, mert ezeknél azon ismeretes, orosz szervezet, hogy a hadalakulás a béke alakulásnak megsokszorosítása által éretik el, igen hátrányosan jutott érvényre. Egyes kötelékekből az összes tartalék-évfolyamok behívása után 5 új kötelék is származott. Könnyen elképzelhető ezen új alakulások csekély katonai értéke, különösen, ha még figyelembe vétetik az, hogy a tisztikar csaknem kizárólag tartalékos és nyugállományú tisztekből egészített ki. A szibériai gyalogezredek mozgósítása 19—41 napot, a kozákezezeké 8—24 napot, az ütegeké 18—51 napot vett igénybe.

Az európai csapatokból először a kelet-szibériai ezredek harmadik zászlóaljai alakultak és egyes tüzér-testek szakítottak ki a tüzér-dandárok kötelékéből.

Oroszország eleinte azon véleményben volt, hogy a hadjáratot második vonalbeli csapatokkal is végigküzdheti s így csak egy bizonyos tartózkodással mozgósította az európai zárt kötelékeket. Először a X. hadtest (Karkov) s a XVII. hadtest (Moszkva) egy-egy

*) Martinov szerint.

dandára: a fél 31. és a fél 35. hadosztály mozgósított, míg a nevezett két hadtest mozgósítása csak a Jalunál vívott csata után, 1904. május 3-án rendeltetett el. Az ilyen fokozatos mozgósítás egyes európai részeket érzékenyen sújtott, a lakosság elégedetlensége fokról-fokra növekedett, mert a nép különben is csak elkeseredéssel fogadta a háború hírért, amelyet indokolatlan gyarmatháborúnak tartott s amelyet a nemzeti általános óhajoknak távolról sem felelt meg. . . .

Az 1904. év elején Kelet-Ázsiában volt I., II. és III. szibériai hadtest *lövészadosztályokból* állott, kétségtelenül jó katonai értékkel; később azonban ezen hadosztályok tartalék-alakulásokkal is összekevertettek. Az európai első vonalbeli csapatok mozgósításának minél további elhalasztása végett elrendeltetett a IV., V. és VI. szibériai hadtestnek *kizárólag tartalék-hadosztályokból* leendő alakításai is. Ezen új hadtestek már nem állottak azon katonai felzárkózás, mint az előbbi három. .

Mindezekből látható, hogy Oroszországot a hadjárat általában készületlen állapotban találta. A csapatkiegészítések nehézkesek, az új alakulások kevésbé értékesek voltak. Később igen gyakran előfordult, hogy a csapatkötelékek elszakítottak és igen gyakran változtak a parancsnokok is. Mindezen körülmények nem voltak előnyösek a hadjáratra nézve. Az orosz katona harcászatilag kisebb értékkel bír, mint a japán. Ezekből megítélhető, hogy a nehézkes orosz seregek nem voltak egyenértékűek a japánok könnyen mozgatható és magas kiképzési fokon álló csapataival. Később, a hadjárat alatt a viszonyok az orosz hadseregben némileg javultak.

Japán. Mint már említettett, Japán a simonoszeki béke után mindent elkövetett, hogy hadierejét a legmodernebb felszínre és kiképzési fokra emelje. Az átalakulás német minta szerint 1903. évben volt teljesen befejezendő.

A háború kitörése előtt Japánnak a következő szárazföldi hadserege volt: 1 gárda-hadosztály, 12 sorhadosztály, a íormózái kombinált' hadosztály, 2 önálló lovas- és 2 önálló tüzér-dandár. Ezenkívül rendelkezésre állott 13 honvéd (*kob*)dandár is az idősebb tartalék (*jobi*) évfolyamokból összeállítva, — és a póttartalékosok hatalmas tömege is. .

A békeállomány összege 140,000 fő volt, amelynek hadilétszámra emelésére kb. 334,000 ember volt szükséges, mely erővel

a hadi állomány összege kb. $\frac{1}{2}$ milliót tett ki. Hanem a célszerű védtörvény alapján Japán ezenkívül még legalább két és fél millió — részben kiképzett — honvéd-, illetőleg népfelkelő-legénységgel rendelkezett.

A hadi kiegészítés tehát az emberanyag tekintetében kedvező volt, hanem a tiszteknek, különösen pedig a lovaknak kiegészítése már nehézségekbe ütközött. A lóállomány nem fedezte a hadi szükségletet, miért is a hadjárat alatt a lovak nagy részét Ausztráliában és Amerikában szereztek be. Igen kiterjedten alkalmazták a kínai teherhordó *kulikat* is.

A kiképzés intenzív, a tényleges szolgálati idő hosszú (3 év), az elhelyezés kedvező s az alosztályok békeállománya jelentéke-nyen nagy volt.

A gyalogság első vonala az 1897. é. m. Ariszaka-féle, vagy Meidzsi *ismétlő puskával* volt felfegyverezve. (Ürméret 6'5 mm.) A honvéd gyalogság pedig a Murata-féle 7'5 mm. kaliberű ismétlő fegyvert viselte. A *lovasságnak* karabélyá és kardja volt. A *tüzérség* kitűnő minőségű 7.5 cm.-es Ariszaka-féle gyorstüzelő ágyúkkal volt felszerelve.

Japán tehát teljesen modern és magasfokú kiképzésben részesült csapatokkal kezdette meg a hadjáratot, amelyek hatalmas morális erőt vittek magukkal.

Az *általános felszerelés* igen célszerű volt; az egyes katona a ruházkodás tekintetében nagy szabadságot élvezett. Harc előtt a katona csakis a legszükségesebbeket vitte magával egy vászonba helyezve, míg a hátbőrönd rendszerint visszamaradt. Ezt a praktikusnak bizonyult könnyű felszerelést rohamfelszerelésnek is nevezték.

A hadműveletek legfelsőbb vezetését a Japánban visszamaradó nagy törzshadiszállás végezte, amelynek élén a császár (mikádó) állott. A valóságban pedig a főparancsnok a vezérkar főnöke *Ojama* tábornagy volt. Vezérkari főnökként pedig *Kodama* tábornok működött, aki békében a vezérkar főnökének helyettese volt.

Ojama tábornagy rendkívüli tekintélynek örvendett; 1894-ben a megbetegedett *Jamagata* tábornagy helyett a 2. hadsereg parancsnokságát vette át és Port-Artúrt elfoglalta; 1870—71-ben mint attaché Párisban tartózkodott. A háború kitérésékor 62 éves volt.

Kodama tábornok fényes pályára tekinthetett vissza; hadügy-miniszterként is működött. Mint a vezérkar főnökének helyettese, Formóza szigetének kormányzói tisztét is betöltötte. Európa államait beutazta. Erélyes, élénk, fáradhatlan, határozott és tiszta ítélőkép-

ségű katona, akit a mikádó teljes bizalommal nevezett ki a hadsereg vezérkari főnökének.

A *mozgósítás* Japánban is csak fokozatosan történt, mert a hadjárat első heteiben a flotta nem volt még a tengernek föltétlen ura és a partraszállítás csak kevés, a jégtől nem teljesen ment kikötőre szorítkozott.

Hanem a kitűnő mozgósítási előkészületek, a csapatok célszerű elhelyezése, a felszerelési állomásoknak vasúti csomópontokon illetve a tenger partján fekvése, végül pedig a hatalmas kereskedelmi flotta nagyon is előnyére voltak a japán mozgósításnak.

A szállító flotta képes volt egyszerre 4—5 hadosztályt elszállítani, mivel hét nap alatt 250,000, tizennégy nap alatt pedig 300,000 tonna tartalmú gőzös volt összpontosítható s egy hadosztály számára csak 30—50 ezer tonna számított.

Az I. hadsereg (2., 12. és gárda-hadosztály) február 5-én mozgósított. Már március 6-án ezen hadsereg fele a koreai partokon ki is hajózott és a szállító flotta részben vissza is tért. Ekkor adatott ki a rendelet az 1., 3. és 4., később április 18-án pedig az 5. és 11. hadosztályok mozgósítására.

A csapatok mozgósítása 8 napot, a vonatké 10 napot vett igénybe.

A két hadviselő fél szárazföldi erejének általános megítélésére vonatkozólag még a következők mondhatók:

Mindkét nemzetnek kitűnő emberanyaga van. Az igénytelenség, kitartás, ragaszkodás a vezetőkhöz és a halálmegvetés ép úgy jellemzik az orosz, mint a japán katonát. Ez utóbbinak azonban határozott előnyére volt a magas fokon álló értelmiség, a mozgékonyosság, a vele született ügyesség és a háború iránti valódi lelkesedés.

Testi erőre és kitartásra nézve az orosz katona ma már nem az, aki ezelőtt egy félszázaddal volt. Az ország fokozatos elszegényedése s a népesség folytonos növekedése a hadsereg pótlására kedvezőtlenül hatottak. A tartalékosok kevés kivétellel úgyszólván elaggott emberek voltak, akik a hadjárat fáradalmait már csak igen nehezen bírták ki.

Katonai kiképzés tekintetében az orosz katona semmikép sem mérkőzhetett a japánnal. Japánnak ifjúsága már a hadseregbe lépés előtt katonai nevelésben és szigorúan nemzeti szellemben

neveltetik s égő hazaszeretettől van áthatva. Oroszországban pedig semmiféle katonai előképzés nincs. A nevelés kozmopolitikai szel-
 lemben történik, melynél a haladó értelmiség az ifjúságba a háború
 iránti ellenszenvet s a hadi erények gyűlöletét igyekszik beoltani.
 •Míg Japánban a harcost a haza hősi fiának tekintik, addig Orosz-
 országban a katona általában csak lenézéssel és megvetéssel
 találkozik. .

Felvonulás. Események a jalu csatáig.

A február 5 én mozgósított I. japán hadsereg arra volt hivatva,
 hogy Koreát katonai hatalomba véve az előnyomulást a határt
 képező Jalu folyón át megkezdje. A japán–kínai háború első moz-
 zanatai is azzal kezdődtek, hogy a japánok Koreán és azután a
 Jalu folyón vonultak át. A későbbi események is igen sok hason-
 lóságot mutatnak föl az 1894—95. években lezajlott . japán–kínai
 háborúval, úgy, hogy a japánok újabb hadműveletei nagyfokú
 tapasztalatokon és bizonyos hagyományon alapulnak. (2. sz. vázlat.)

A japán felvonulásra nézve egyelőre más terület, „mint Korea
 nem is jöhetett szóba. Korea a japán szigetországhoz igen közel
 lévén, mindaddig, míg a Ljaotung félsziget hadműveleti alapú nem
 volt választható, e célre Korea volt berendezendő. A politikai
 viszonyok szintén sürgősen tették kívánatossá, hogy a koreai
 császári ág a japán érdekeknek megnyeressék és ez legnyomaté-
 kosabban csakis a katonai megszállással volt elérhető.

Korea megszállását azonban elő kellett készíteni, vagyis a
 csapatok partraszállását a hadi flottával biztosítani.

E célból február 8-án este *Úrin* japán ellentengernagy Cse-
 mulpo koreai kikötő előtt megjelent és másnap az ott horgonyzó
 „Varjag“ orosz cirkálót erősen megrongálván, az orosz hajók ottani
 parancsnoka *Rudnyev* sorhajókapitány úgy a „Varjagot“ mint a
 „Korejecz“ ágyúnaszádot elsüllyesztette, a „Szungari“ szállítógőzöst
 fölégette és a legénységet idegen államok hajóira szállította át.
 A csemulpoi kikötő így szabadabbá lett s az I. hadsereg kihajúzása
 kezdetét vehette. *)

A partraszállás eleinte csak Csemulponál volt eszközölhető
 és pedig azért, mert Csemulpo Korea fővárosának, Szöulnak kikö-

*) Lásd II. rész. „Tengeri események 1904 ben.“ . .

tője lévén, onnan a város gyorsan elérhető es megszállható volt és azért is, mert a feljebb északra fekvő kikötők a jég miatt még néni voltak megközelíthetők. Később azonban, Szöul elfoglalása után és mikor a jég már az északi kikötőkben is elolvadt, a kihajózás Csinanpónál, majd Andzsú kikötőjében, végül Jusihónál és Rikahónál is folytatódott, A csapatok zöme a csemulpoi és a csinanpoi kikötőkben szállott partra.

Az *1. hadsereg hadrendje* a következő volt:

Parancsnok: Kuroki báró tábornok.

Gárdahadosztály: Haszegava báró tábornok.

1. gárda-dandár, 2 ezred, á 3 zászlóalj;

2. „ „ 2 „ „ 3 „

gárda lovasezred, 3 század;

„ tüzérség, 6 üteg, á 6 löveg, tehát 36 löveg;

„ utász zászlóalj;

„ távíró osztag;

gárda hidvonal.

Összesen 12 zlj., 3 lovas század, 36 löveg, 1 utász zlj. Ezen szervezet a japán hadosztályokra általában jellemző.

2. hadosztály: Nisi báró tábornok.

12 zlj., 3 lovas század, 36 löveg, 1 utász zászlóalj.

12. hadosztály: Inuje báró tábornok. .

12 zlj., 3 lovas század, 36 löveg, 1 utász zászlóalj.

Hadosztályköteléken kívül;

3 gárda honvéd (kobi) zászlóalj.

A jalui csatánál még a hadsereghez *be voltak osztva:*

1 tarack ezred, 5 üteg á 4 12 cm.-es Krupp-féle tarack és a II. hadsereg kötelékéből 3 hidvonal. .

Főösszeg: 39 zlj., 9 lovas század, 128 löveg, 9 utász század. Egy zászlóalj állománya 800—900 főre, egy lovas századé 150 lovasra tehető, miért is egy hadosztály számereje: 10,000 lőfegyver, 450 lovas és 36 löveg volt.

Az 1. hadsereg állománya 36,000 lőfegyver, 1350 lovas, 128 löveg.

A *hadihidakra* vonatkozólag megjegyzendő, hogy minden hadosztály 132 m. hosszú hidanyaggal, így az I. hadsereg szervezeten 396 m., az ideiglenesen beosztott hidanyaggal pedig 792 m. hidanyaggal rendelkezett.

Február 9-én, miután a „Varjag“ és „Korejecz“ orosz hadihajók megsemmisültek, Uriu ellentengernagy 4 békeállományú zászlóaljjal Csemulpónál partra szállott s ezen különítmény 10-én Szöült megszállotta.

Ugyanezen napon szállott partra a 12. hadosztály egy különítménye is Genzannál, a keleti koreai parton, mely ugyanis az előnyomuló japán főerők jobb oldalát volt biztosítandó.

Szöül és Genzan a japánok birtokába kerülvén, 14-én a 12-ik hadosztály szállítása kezdetét vette. Ezen hadosztály, az előnyomulást február 21-én kezdette meg, ámde az egyetlen rendelkezésre álló út rossz állapota miatt Pöngjang helységet csak 24-én érte el, vagyis naponta csak 10 km. menetteljesüvényt végzett.

Az oroszok részéről komoly ellenállás nem volt észlelhető. Alekszejev tengernagy ugyan utasított, hogy ha a japánok a Csemulpótól északra 60 km.-re levő 38. szélességi kört átlépnék, úgy azokat támadja meg.

Alekszejev a 3. kelet-sibériai lövész dandárt (8 zlj., 3 üteg, 1 géppuska-osztály) és a *Miscsenko* kozák dandárét (18 szotnya) az alsó Jaluhoz küldötte. A lövész dandár Antunnál maradt, Miscsenko azonban Koreába benyomult s járőrei február 27-én a 12. japán hadosztály előretolt lovasságával érintkezésbe léptek.

A 12. hadosztály előnyomulása közben a jégviszonyok Csinanpónál kedvezőbbek lettek s így a gárda és a 2. hadosztály főerejének kihajózása már itt történt. Ez által a Jalu határfolyóhoz való előnyomulás kb. 230 km.-rel megrövidült.

Április 1-én az összes csapatok és vonatok partraszállítása be volt fejezve. A kihajózás úgy technikai mint hajózási szempontból igen nehéznek bizonyult. A kikötőket egyszerre csak kevés számú hajó közelíthette meg s azoknak is a parttól 2 km.-re kellett maradni, miért is a partraszállítás időtrábló csónakjáratokkal volt keresztülviendő.

Az I. hadsereg a Velim folyónál felzárkózott. Ezen művelet teljesen indokolt volt egyrészt az ellenséges összeütközés valószínűsége miatt, másrészt pedig azért, mert a partraszállási és mozgádozási nehézségek következtében a csapatok és vonatok nagyon elszakadtak egymástól s így a kötelékek rendezése céljából célszerűnek mutatkozott a lassan előnyomuló hátsó lépcsők bevárása. Andzsutól az egész I. hadsereg egy menetvonalra, a *maudariu-útra* volt utalva, mert a többi utat használni nem lehetett. Az

ország gyér népessége és szegénysége miatt az elszállásolás is nagy nehézségeket okozott. Ezért a hadosztályok egymást öt napi táv-
közre követték és magukban is megosztva voltak. . .

Az elővéd 1 gyalogezred, 5 lovas század, 2 üteg és 1 utász század erejű volt. Jobb oldalvédül a 12. hadosztály 1 gyalogezrede, 1 lovas százada és 2 ütege Andzsutól a mandarin-úttól északra átlag 65 km.-re levő menetvonalra különített ki.

Csöndzsunál március 28-án Miscsenko lovasságával ismét összeütközés történt ugyan, de a hadsereg előnyomulása számbavehető feltartóztatást nem szenvedett.

Az elővéd április 8-án érte el a Jalu folyót. Az egész I. hadsereg pedig 20-ikáig a *Jalunál teljesen fel volt zárkózva.*

A II. japán hadsereg a Ljoatung félszigeten való kihajózásra rendeltetett s az I. hadseregnek a Jalu folyón való átkelését a csinanpói öbölben várta be.

A szerencsés kimenetelű jalui csata után a II. hadsereg az Elliot szigetekkel szemben a Jentoa öbölben és Piczevonál (Biczivo) szállt partra.

A japán flotta zöme ezen időben Port-Artur előtt tartózkodott, *Kamimura* altengernagy hajórajja pedig Vladivosztk elött cirkált.

Az I. hadsereg előnyomulása alatt Andzsu és Vidzsu közt számos helyen nagy élelmi készletek halmozottak fel. Ezt a hadtápvonalat addig vették igénybe, míg a hadsereg előnyomulása után a készletek Antunba szállítottak s azután az a helység szerepelt hosszú időn át a japán I. hadsereg hadtáp-főállomásaként. A készletek szállítása legénység által vont kétkerekű taligákon történt. Ezen szolgálatot a segédszolgálatokra besorozott és három hónapig különleges kiképzésben részesült legénység látta el. Minden taliga 150—180 kg. készlettel volt megterhelve és 3—4 ember vonta azt. Az I. hadsereg minden hadosztálya számára 5000 fő ilyen legénység volt kiutalva. . .

Az összes intézkedésekből kivethető, hogy Japán mily komolyan előkészített mindent a kikerülhetetlen háborúra. A koreai viszonyok és a hadszíntér sajátossága következtében nemcsak a vonatok, de a csapatok is különleges szervezést, valamint! felszerelést igényeltek. Ezt illetőleg Japán az egész hadsereg-gépezetre vonatkozólag kiváló ügyességgel és előrelátással intézkedett.

Később, mikor Mandzsúriában már elegendő számú jármű állt rendelkezésre, a vonatügy szervezése is megfelelő változtatás alá vétetett.

A jalui csata, 1904. április 30-án és május 1-én.

Orosz intézkedések. Az orosz hadműveletek általános alap-gondolata az időnyerésre volt alapítva. A fővezérlet időt akart nyerni azon célból, hogy Ljaojan környékén minél nagyobb erőt gyűjthessen össze, amelylyel a számbelileg gyengébb japán csapatokat megverheti. Az időnyerés céljából a japánok valószínű közeledő vonalainak elzárása szükséges volt.

A japánok partraszállása a Ljaotung félszigeten, azután Korea partjain és Inkounál történhetett. Az sem volt kizárva, hogy Vladivosztk is megtámadatik. Ebből kifolyólag Inkou környékére és Koreába csapatok voltak előretolandók s a Ljaotung félsziget Port-Arturral együtt, valamint Vladivosztk is védelmezendő lett volna. Ha pedig Koreának, mint önálló császárságnak közvetlen védelmétől az oroszok eltekintettek, úgy a Jalu folyó vonalán kellett a koreai kikötők helyett ellenállást kifejteni.

A mandzsúriai hadsereg parancsnoka Kuropatkin tábornok Ljaojanba 1904. március 27-én érkezett és a már ismertett alap-gondolatot ő is magáévá tette, mivel a hadsereg nem volt sem oly számerőben, sem oly felszereléssel ellátva, hogy a mandzsúriai hadszíntéren az offenzíva sikeresnek látszott volna. Ily módon az oroszok már eleve hadászati védelemre szorítottak.

A fent vázolt vezető eszmének megfelelően az *orosz helyzet 1904. április végén* a következő volt:

1. Port-Arturnál s a Ljaotung félszigeten:

Parancsnok: Stöszel tábornok. A III. szibériai hadtest; 29 zászlóalj, 1 lovas század, 8 táborigyűjtő és 3 vartüzér-zászlóalj. (*Kvantun-csoport.*)

2. Vladivosztknál:

Parancsnok: Linevics tábornok. A 8. és 2. kelet-szibériai lövészhadosztály; 21 zászlóalj, 9 lovas század, 9 táborigyűjtő, 2¹/₂ vartüzér-zászlóalj. (*ffszuri-csoport.* Ez április végén még közvetlenül Alekszejevnek volt alárendelve.)

3. *A hadsereg zöme*, általában Ljaojan és Mukden környékén, — részben még. vasúti szállításban, — é. p.:

Ljaojan és Hajcsön közt: Parancsnok: Vasziljev tábornok; a II. szibériai hadtest. .

Inkou, Kajcsou (Kajping), Dasiczao területén. Parancsnok: Stakelberg tábornok. Az I. szibériai hadtest.

Ljaojantól északra: A Rennekampf tábornok bajkálon-túli kozák dandára.

A hadsereg “zömének számereje: 68 zászlóalj, 48 lovas század, 25 üteg. Ezenkívül a vasútvonalak védelmére és határőrcsapatok: 30.000 ember.

4. *A keleti csoport a Jaluánál.* .

Parancsnok: Szaszulics tábornok. A 6. és 3. kelet-szibériai lövészhadosztály, továbbá Miscsenko tábornok bajkálon-túli önálló kozákdandára, végül Madritov alezredes önálló portyázó lovassága. Számereje: 24 zászlóalj, 22 lovas század, 10 üteg.

Ez a csoport volt hivatva a japán I. hadsereget a Jalu folyók nál feltartóztatni.

Ami a *keleti csoport feladatát* illeti, azt határozottan megállapítani alig lehet. Április 5-étől kezdve 25-éig a csoport parancsnoka, Szaszulics tábornok összesen *hat* parancsot kapott Kuropat-kintől, ill. annak vezérkari főnökétől, Szaharov tábornoktól, amelyek tartalma általában azt a parancsot foglalta magában, hogy a keleti csoport feladata a japánok erélyes feltartóztatása, azonban az egyenlőtlen harc veszélyének kikerülése mellett.)*

Mily másként hangzott a japán fővezérlet intézkedése, amelyet az I. hadsereg április 17-én kapott: „A II. hadsereg május elején a Taszahó torkolatánál (a Ljaotung félsziget délkeleti részén) partra fog szállani. Az I. hadsereg Tanszancsindzáig (Antun és Fönhuancsön közt) nyomul elő, ott erősen megerődíti magát és a II. hadsereg hadműveleteinek bevégzését várja. Azután megkezdetik az általános offenzíva.“

Mivel a keleti különítmény számereje relatív csekély volt és a megfelelő műszaki felszerelés is hiányzott, Szaszulics tábornok a Jalu folyó védelmét annak jobb partján szándékozott végrehajtani.

A Jalu folyó és a terep leírása. A Jalu, amely a felső folyá-

*) Madritov alezredes önálló csoportjának műveletei külön tárgy altatnak. Madritov Szaszulicsnak nem volt alárendelve. .

sában csak jelentéktelen hegyi patak, gyorsan szélesedik és Ambihétől (Ambiho) északra már szigeteket képez. A folyó főága ezen községtől kezdve nem gázolható át; szélessége 200—350 m., mélysége 8 m. és sebessége átlag 1.8 m. A mellék ágak helyenkint átázolhatók.

A szigetek laposak, homokosak és kevés kivétellel növényzet nélküliek. Legnagyobb szigetek a Csiulito (Kurito), Oszekito és Szjamalindu (Kinteito, Szamalinda), Csukodáj.

A Jalu jobb partja a balnál általában magasabb.

Az Ajho (Ejho), mely a legalsó folyásában a Jaluval körülbelül párhuzamos és több ágban torkol a Jalüba, átlag 150 m. széles és 1904. április végén csak négy helyen volt átázolható. Az Ajho jobb partja szintén magasabb a balnál.

A Jalu és az Ajho közt elterülő Húszán (Kozan) hegyvidék nehezen járható, kb. 500 m. legnagyobb magasságú középhegység jelleggel bír és lejtjei mindkét folyó felé meredeken esnek. Legdélibb részét a *Tigris* hegy képezi, ahonnan Vidzsü és a szigetek általában betekinthetőek s amely jellegénél fogva szinte természetes bástyát képez. . . .

Az Ajho jobb partján elterülő hegyvidék ugyan kisebb általános magassággal bír mint a Húszán, de ez is szakadozott s nagyobb testeknek, különösen pedig a tűzértömegeknek alkalmazását nem engedi meg. Ezen területet a Hantuhoczi és a Taszahoczi patakok önálló szakaszokra osztják. Tjurenscöntől (Tjurenscin, Tjurenscen, Kiulencseng) északra a *Szírabisijama*. (Sifibahijatna, Táviróhegy, Kúphegy) fontos magaslatot képez, ahova a támadás a Jalu felől igen nehéz. . .

A Jalu folyó közvetlen védelme megkövetelné, hogy a védelmi vonalba a Húszán hegyvidék is bevonassák és a Tigris hegy erősen megszálva legyen. . .

Antuntól délre a Jalu jobb partját kísérő hegyvidék lassankint síkságba megy át. A tengerpart közelében a Jalu rendkívül kiszélesedik, mélysége csak 3 m. mély járatú kisebb járművek behatolását engedi meg. A tengerpart a kikötésre nézve nem kedvező

A Jalu és az Ajho folyók mellékterepe utakban igen szegény. Az Antuhból és Tjurenscönből Fönhuancsönbe (Finhuancsen) vezető utak kivételével, — amelyek Lohonden községnél egyesülnek — nem gondozott és tűzérsgé által alig használható taliga- és öszvér-

utak vannak, míg a Húszán hegyvidék teljesen hegyi felszerelést igényel.

A Jalu és az Ajho folyók *áthidalva nincsenek*.

A csata lefolyása. Események április 29-ig. Mint ismeretes, a japán I. hadsereg április 20-ig a Jalunál fel volt zárkózva. Hogy az oroszok előtt a hadsereg-parancsnok szándéka lehetőleg sokáig titokban maradjon, a japánok a legnagyobb vigyázatot fejtették ki. Ott, ahol a felvonulás útja a Jalu jobb partján levő hegyekről belátható volt, leplek készítették, a felvonulás után pedig szigorúan megparancsoltatott, hogy a dombokon nappal egy ember se mutatkozzék. Mivel pedig a földérintés igen beható és a kémiszolgálat kiválóan szervezve vala, a japán I. hadsereg parancsnoka rövid idő alatt teljesen tájékozva volt az orosz keleti különítmény számerejéről és annak elosztásáról.

Az oroszok pedig nem ismervén az ellenség helyzetét és szándékát, kénytelenek voltak erejüket szétforgácsolni.

Hírszerzés céljából a japánok Vidzsu északi szegélyén egy teleszkópot állítottak fel, mely a hírszerző és kémiszolgálat kiváló kiegészítése volt. Az oroszok minden mozdulata idejekorán megfigyeltetett.

Kuroki *támadó terve* szerint a 12. hadosztálynak kevéssel május 1-je előtt a Jalu folyót Vidzsu fölött átlépni s azután az Ajhoig előnyomulni kellett. Május 1-én, az általános támadás napján ezen hadosztály feladata az orosz balszárny megtámadása volt, mialatt a 2. és gárda hadosztály a Jalut Vidzsunál volt átlépendő s a támadás keresztülvitele céljából azután az Ajhónál kellett azoknak felfejlődni. Hogy pedig az oroszok figyelme a 12. hadosztálytól elvonassék, 8 hadihajónak, amelyek a Jalu torkolata közelében voltak, Antun felé kellett tüntetni. . .

Hogy azonban ez a mesterien kigondolt terv megvalósítható legyen, a Jalu folyón számos híd volt verendő. .

Mint már említettett, az I. hadsereg összesen 792 m. hosszú hidanyag fölött rendelkezett, amelyből a 12. hadosztály 132 m.-t magával vitt, hogy a Jalut Szuikoesin községnél áthidalja. A még megmaradó készlet korántsem volt elegendő a szükséges hidak elkészítésére, miért is szükségbeli anyagról kellett gondoskodni. Fáradhatlan tevékenység után sikerült az I. hadseregnek május 1-jéig annyi anyagot összegyűjteni, hogy összesen 10 híd, kb. 1500 m. hosszúságban volt építhető. Igen előnyösnek mutatkozott, hogy az

Aszada tábornok által vezetett elővéd már igen sok vas- és kovácsanyagot, valamint szerszámot harácsol. A hídanyag nagy része mégis Japánból hozott át.

A hídverés céljából a Jalu ágak szemrevételezése volt szükséges, ámde az orosz járőrök és vadászkülönítmények (Jagdkommandos, Jágerdetachements) *) a szigeteket megszállva tartották, azokat el kellett űzni. Április 26-ára éjjel a gárdahadosztály egy zászlóalja a Csiulito, a 2. hadosztály egy zászlóalja pedig a Szjamalindu sziget elfoglalására küldetett ki. Április 26-án hajnali 4 órakor a 4. gárdaezred 2. zászlóalja 13 csónakon Genkadoból Csiulitóba hajózott át. Az oroszok észrevették őket, heves tüzelést fejtettek ki, némi veszteséget is okoztak, ámde a zászlóalj mégis elérte célját, visszaűzte az oroszokat s a szigetet elfoglalta. A 2. hadosztály zászlóalja nem talált ellenállásra. Anélkül, hogy veszteséget szenvedett volna, átkelt a Szjamalindu szigetre s onnan az orosz előőrsoket visszaszorította. Az oroszok nemcsak ezt a szigetet, de azután az Oszekito szigetét s ami még feltűnőbb, az oly fontos Tigris hegyet is elhagyták s így a hídverés munkáját megkönnyítették.

A hidak építését a következő táblázat mutatja (L. a 4. sz. vázlatot):

I. 236 m. 45 óra alatt, április 25. estétől 29. délutánig. — A	Sziribasijama hegyről többször lövettet.
II. 80 m. 8	„ „ április 27. délután és éjjel.
III. 30 m. 4	„ „ április 26-án.
IV. 34 m. 9	„ „ április 28-án.
V. 108 m. 13	„ „ ^április 26-án és 27-én. — Időnkint a
VI. 113 m. 16	„ „ magúí (makói) magaslatról lövettek.
VII. 265 m. 22	„ „ április 29. reggeltől 30-án hajnali 3 óráig. — Egyideig lövettet.
VIII. 237 m. 8	április 30-án déltől esti 8 óráig.
IX. 30 m. 8	
X. 310 m. kb.	10 óra alatt; 30-án déltől.

Ezen adatokból kitűnik, hogy a japán I. hadsereg mily alapos műszaki előkészületeket tett a támadás bevezetésére.

*) Háborúban minden orosz gyalogezred kötelékében van egy vadászkülönítmény (járőrök). Számereje: 2 tiszt, 64 ember. A kelet-sibériai lövészezeknél a vadászkülönítmények kétszeres állománnyal bírnak és lovasítva vannak (4 tiszt, 128 ember). A vadászkülönítmények igen kiterjedt alkalmazást találtak a háborúban. Mozgékonyaságuk a földérisre és előretolt állások elfoglalására különösen alkalmassá tette őket. Néha több ezred kötelékéből egyesítettek.

Az építés alatt a japánok a tüzet általában nem viszonozták, hanem az oroszok tüzelését megfigyelve, adatokat gyűjtöttek az orosz tüzéség ügyességére vonatkozólag és azt is megállapították, hogy az oroszok nehéz lövegekkel nem rendelkeznek.

Habár az ellenség a jobb partot megszállva tartotta is, egyes japán tisztí járórók mégis áthatoltak és fontos adatokat szereztek a terepről és az ellenségről. Megállapították azt is, hogy a Hiszan hegyvidék nehezen járható. Ezért küldötték oda a hegyi felszereléssel bíró 12. hadosztályt. Ennek áthajózási helye, mint már említettett, Szuikocsin (Szuikotin) községnél volt.

Kuroki tábornok április 28-án d. e. 10 órakor adta ki a következő *intézkedést* (kivonatosan ismertetve):

12. *hadosztály* április 30-ára éjjel Szuikocsinnál átkel s május 1-jére éjszaka Szalangou, Litszaven (Szairosziko, Risijen) vonalában az Ajhót éri el. Egy különítmény jobbra Kajokako felé, egy pedig balra a Jalu mentén Húszán felé különítendő ki.

2. *hadosztály* április 30-án éjfélkor Genkadotól keletre indulva a Csiulito szigeten át az Oszekito szigetre nyomul elő s azután jobb szárnyával a Tigris-hegy délnyugati lábánál vonul fel.

Gárdahadosztály május 1-jére éjjel a 2. hadoszt. menetéhez csatlakozik s a Jalun túl a 2. és 12. hadosztály közt vonul fel.

A *tarackezred* április 30-ra éjjel Kenteto (Kinteito) községnél állásba vonul s napkeltétől kezdve tüzelésre készen áll.

A hadsereg *általános tartaléka*, — a 2. hadosztály 30. ezredének s a 4. gárdaezrednek 2. zászlóalja és 5 lovas század május 1-én hajnali 4 órakor Csiulito községtől nyugatra készen áll. A 30. ezred egy zászlóalja a tarackezred lövegfedezete. Tehát általános tartalékul maradt 4 zászlóalj, 5 lovas század, az egész gyalogság egytizedrésze.

Eredetileg úgy volt tervbe véve, hogy a 2. hadosztály számára a Tigris hegy délnyugati lábánál egy külön híd építtetik, mivel ez azonban nem volt lehetséges, mindkét hadosztály egy hídon, (a vázlatban IX-el jelölve) kelt át a Jalun, a felvonulást . azonban az Ajho mentén mindkét hadosztály az intézkedés szerint végezte.

A Tigris hegyet a japánok egy századdal megszállották, ellenük azonban április 29-én d. u. egy orosz zászlóalj nyomult 4 löveggel elő s a századot visszavérven, a Tigris hegy ismét az oroszok birtokába került. Ezen esemény, valamint azon körülmény miatt, hogy a Jalu és az Ajho közti hegyvidék kisebb orosz csa-

patok által még megszállva volt, a már kiadott japán intézkedésen csakis annyi változtatás történt, hogy a 12. hadosztály gyorsabb előnyomulásra utasított.

Ez a hadosztály április 29-ére éjjel Szuikocsinba menetelt s ott az oroszok tüzelése alatt megkezdte az átkelést a Jalu. Miután az oroszok, (kb. 1 lovas század és 2 löveg) a japán tüzérség érelyes tüzelése által visszaverettek, megkezdődött a hídverés, mely azonban igen nehéznek bizonyult. A vázlatban VII-el jelölt híd 30-án hajnali 3 órakor elkészült és ekkor a *12. hadosztály az előnyomulást megkezdte.*

Az átgázolhatóknak talált Jalu-ágak és az Ajho átgázolása sem volt könnyű. Az emberek néhol nyakig voltak a vízben, miért is némelyek teljesen ruha nélkül voltak kénytelenek az átgázolást végrehajtani.

Míg japán részen a támadás úgy műszaki, mint katonai szempontból érelyesen és a legnagyobb nyugodtsággal megkezdett, addig az *orosz keleti különítmény* nem fejtett ki oly lázas tevékenységet és vigyázatot, aminőt a körülmények követeltek. Az erődítések nem nyújtottak kellő, fedezetet, a földérintés és a kémszolgálat nem volt megfelelő s így a különítmény parancsnoka nem tudott magának a helyzetről tiszta képet alkotni.

„A bajkálontúli kozák dandár már április 3-án a Jalu jobb partjára kelt át s ez a körülmény úgyszólván minden további földérintést lehetetlenné tett..

A keleti különítmény, illetve csoport parancsnoka előbb *Kasztalinszki*, utóbb —: április 22-től — *Szaszulics* tábornok Kuropatkinnal a legélénkebb összeköttetésben állott. A főparancsnoktól naponta érkeztek a legkülönbözőbb., tartalmú . távirati intézkedések, irányelvek, kérdések és kifogások, amelyek az önálló működést teljesen megbénították s az öntudatos, nyugodt működés zavarására szolgáltak. „

A japánok szándékának nem ismerése, valamint *Nakagava* japán altengernagy flottillájával Antun elleni tüntetése azon hiedelmét érlelte meg a különítmény .parancsnokában, hogy a japán I. hadsereg főereje Antunnál és a fölött fog átkelni, míg Vidzsuo fölött csakis kisebb, büntető japán csapatok közelednek. Szaszulics tábornok még április 28-án is azt jelentette Kuropatkinnak Ljaojanba, hogy a Csiulito szigetére csak gyenge erők átszállítása várható.

Április 30. A tarackezred és attól jobbra a 2 japán hadosztály tüzérsége április 30-ra éjjel Kinteto községnél a Szjama-lindu szigeten igen előnyös állást foglalt. A gárdatüzérség részben a Csiulito szigeten, részben Vidzsutól északra helyezkedett tüzelő állásba.

Mivel április 30-a a támadás előkészítésére és a 12. hadosztály átkaroló mozdulatának megkönnyítésére volt szánva, elrendelte a japán hadseregpáncsnokság, hogy a tüzérség ezen a napon minden felfedezett orosz tüzérségi állást erélyesen tűz alá vegyen. Így fejlődött ki április 30-án egy hatalmas *tüzérségi harc*.

A gárdatüzérség már hajnalban észrevette, hogy az oroszok az Ajho mentén lövészárkokat ásnak ki. Azonnal, tűz alá vette őket, mire azok a munkát beszüntették.

Délelőtt 10 órakor a 2. hadosztály egy szakaszt földérintés végett csónakokon Csukodaj szigetére küldött. A szakaszt az orosz tüzérség a Sziribisijama magaslatról azonnal tűz alá vette, mire a japánok is hevesen tüzeltek. Az orosz üteg egy óra múlva már elhallgatott. . .

Délelőtt 11 óra után Magúnál a 3./6. orosz üteg a 12. hadosztály menetirányába tüzelt, de a Vidzsutól északra lévő gárdaütegek néhány gránátja miatt a tüzet csakhamar beszüntetni, kényszerűit. — Mivel pedig a 12. hadosztály előnyomulása ily módon megkönnyítve tovább haladt, a Tigris hegyet az orosz megszálló csapatok lassan elhagyták. Ezután a VIII., IX. és X. hidak építése zavartalanul haladt tovább. . .

Az általános támadás előtt kevéssel déli, 12 óra után a tarackezred is működésbe lépett, u. i. a Sziribisijama magaslatot és a mögötte levő völgyet szórótűz alá vette. (A tarackezred parancsnoka ezredétől 4 km.-re tartózkodott; tőle jobbra és balra 4—5 km.-re a magaslatokon megfigyelő állások voltak, amelyekkel a parancsnok telefon útján érintkezett. A rendelkezésre álló 1: 50.000 mértékű térképekbe lőtáblázatok rajzoltattak, amelyek különféle számokat nyertek; a tüzelés aztán a megfigyelés alapján a megfelelő szám megjelölése által rendeltetett el.)

A tüzérségi tűz d. u. 5 óráig tartott s a 72 tábori löveg és 20 tarack kb. 3000 töltényt lőtt el.

Az orosz keleti különítmény helyzete április 30-án este a következő volt:

a) A különítmény törzse, Szaszulics tábornok, a főtartaléknál, Tenczinél. . .

b) Az első vonal csapatai, az Ajho nyugati partján. Parancsnok: Kastalinszki tábornok.

1. Főállás Tjurencsön községnél és a Sziribasijama hegyen. Parancsnok: Tszibulszki ezredes; 4 zászlóalj, 7 löveg (a 6. lövészdandár 2. ütege, jelölése: 2./6.) és 1 géppuskaszázad.

2. Baloldalfedezet Magú és Potetüncza községeknél. Parancsnok: Gromov ezredes; 2 és zászlóalj, 6 löveg (3./6.) A legszélső balszárnyon Csingounál: 1 zászlóalj és a 3.IQ. üteg 2 lövege.

Az első vonal igen jó helyi tulajdonságokkal bírt. Gyalogság számára a kilövés kitűnő volt, a tüzérség azonban kevés mozgásozási szabadsággal rendelkezett. A tüzérség számára az elszigetelt kúpok miatt annyiban volt kedvezőtlen a felállítás, hogy a tüzelő állást közvetlen a gyalogság mögött kellett választani. Fedezékek csak ülő lövészek számára, menhelyek, óvőfödelek és akadályok nélkül voltak készítve. Visszavonulás esetén egy új védelmi vonal megszállása nem volt ugyan nehéz, de a tüzérség gyors elvonulhatását a terepnehézségek kérdésessé tették.

c) Az Ajho melletti állás biztosítására kikülönített csapatok. Ezek a május 1-i harcokban már nem vettek részt.

1. A Jalun lefelé: Antunnál és attól délre: 2 és $\frac{1}{2}$ zászlóalj és az 1./3. i.teg, kb. 16.000 fegyver és 8 löveg.

2. A Jalun felfelé: Ambihe községtől észak-nyugatra: 1 zászlóalj, 2 lovas század, 1 hegyi üteg.

d) A keleti különítmény főtartaléka Tenczinél, 10—12 km.-re az Ajho-arcvonaltól, ahova a hegy szorosokban csak két, alig használható út vezet: 5 és $\frac{1}{4}$ zászlóalj, 8 löveg, 2 utászszázad.

Tehát a május 1-én vívott csata alkalmával a keleti különítmény így oszlott meg:

a különítmény állománya	24 zászlóalj	22 szotnya	10 üteg
az ajhoi állásban	$7\frac{1}{4}$ „	— „	2 „
főtartalékban	$5\frac{1}{4}$ „	— „	1 „
kikülönítve	$8\frac{1}{2}$ „	22 „	5 „
menetben levő, még meg nem érkezett erősítések	3 „	— „	2 „

Mivel egy orosz zászlóalj számereje kb. 800 főre vehető, az Ajho menti állásban, amely kb. 12 km. hosszú, a csata kezdetén legfeljebb 5600 fegyver és 15 löveg volt s ezen erőkkal szemben a japánok 36.000 fegyverrel, 108 löveggel és 20 tarackkal állottak.

Április 30-ról május 1-re éjjel a japán három hadosztály a felvonulást teljesen bevégezte és a támadáshoz hajnalban készen állott. A csapatok beásták magukat és az Ajho gázlőit szemrevételezték.

Az oroszok előtt ezen előkészületek végre is nem maradtak titokban. Gromov ezredes a helyzetről Kasztalinszki tábornoknak még április 30-án este kimerítő jelentést tett, aki, belátva, hogy a keleti különítmény nem lesz képes magát a túlerejű ellenséggel szemben megvédeni, a csapatok visszavonulását határozta el. Mivel pedig ezt a saját felelősségére nem akarta végrehajtani, Szaszulics tábornoknak még április 30-án este jelentette az elhatározását. Szaszulics tábornok erre azon parancsot küldötte, hogy *minden csapat maradjon állásában, amelyet elhagyni nem szabad.*

Ily módon május 1-én a harc kikerülhetlen volt.

A három japán hadosztály számára az orosz állások szinte természetes támadási területeket képeztek. A 12. h. o. támadási iránya Csingou és Jusiko (Isiko) volt, a gárda h. o. számára Magú és Potetünca, a 2. h. o. számára pedig a Sziribasijama és Tjurencsön utaltatott ki.

A csata két legfontosabb mozzanata Tjurencsönnél és azután Hamatan községnél zajlott le, miért is ez a két fontos részlet külön-külön tárgyalatik.

A tjurencsöni ütközet. Május 1-én reggel 5 óra 20 perckor a 2. h. o. tüzérsége és a tarackezred (56 löveg) a tüzelést megkezdte. Mivel azonban az oroszok a tüzelést nem viszonzták, az 20 perc múlva beszünttetett.

A japánok általános támadása reggel 7 óra 30 perckor kezdődött, először a 2. h. o., azután pedig a gárda h. o. részéről. A 12. hadosztály az előnyomulás alatt igen heves ellenállásra talált, vele szemben (10 gyalog zászlóalj, 36 tábori ágyú és 20 tarack), orosz részről 4 zászlóalj és 1 géppuskásosztag állott.

Az orosz állásokban csaknem teljes nyugalom uralkodott, úgy, hogy a japánok már azt vélték, hogy az oroszok az éj folyamán visszavonultak. Midőn azonban a japán raj vonal az ellenség állásait mintegy 1500 lépésre megközelítette, hirtelen heves tüzelést kapott, mely csakhamar az egész vonalra kiterjedt. A japán gyalogság a tüzet nem viszonzta, hanem szökellésszerűen tovább nyomult előre. Az előremozgást a tüzérség a gyengén leplezett

orosz védelmi vonalak lövése által hathatósan támogatta. Nagy veszteségek után sikerült a japánoknak az Ajho vonalat reggel 8 óra 15 percig 9 zászlóaljjal átlépni.

Szaszulics tábornok korán reggel Tjurencsönhöz érkezett és így alkalma volt a japán támadásról személyesen meggyőződést szerezni. Belátván a tjurencsöni állás tarthatatlan voltát; *parancsot* adott, hogy a csapatok onnan a Hantuhoczi patak nyugati partjára vonuljanak vissza, ezt a műveletet a géppuskás osztag a mandarin-útra visszasietve fedezze s az általános tartalékból 2 zászlóalj és a 3./3. üteg Tencziből szintén az új álláshoz vonuljon előre.

Mialatt ezen parancsok kiadattak, az oroszok már megkezdették a visszavonulást, úgy, hogy a tjurencsöni magaslatok d. e. 9 óra körüli a japán 2. h. o. birtokában voltak.

A japánok most egy hosszú harcshünetet tartottak s így az oroszok üldözése elmaradt.

A gárda hadosztálynak a Magú és Potetüncza közti területet kellett megtámadni. Ezt a szakaszt Gromov ezredes 2 és $\frac{1}{4}$ zászlóaljjal és a 3./6. üteggel védte. Az állás ellen 10 zászlóalj és 36 löveg nyomult elő.

A 2. gárda-dandár reggel 7 óra 30 perckor, az 1. pedig reggel 8 órakor kezdte meg a támadást. A tüzérség a jól kivethető lövészárkokra tüzelt. Az orosz üteg viszonzta ugyan a tüzelést, de három üteg-össztűz harcon kívül helyezte azt.

A gárda h. o. támadása először a Gromov-csoport balszárnyán, Potetünczától északra érvényesült, ahol is az 5./22. század visszavonulni kényszerült. Mivel pedig a 2. gárda dandár Jogú és Magú közé benyomulni és így Gromov ezredes csoportjának jobb szárnyát is átkarolni készült, a csoportparancsnok elhatározta, hogy hátrább nyugatra *visszavonul* és az üteget Csingouhoz küldi. Az erre vonatkozó parancs azonban már nem volt végrehajtható. Az üteg (6 ágyú) egy mély útba szorulván, a japánok zsákmánya lett.

Mivel pedig Gromov ezredes időközben észrevette, hogy a csapatok a tjurencsöni állásból is visszavonultak, elhatározta, hogy *egész Csingouig vonul vissza*, hogy ott az I./22. zászlóaljjal egyesüljön. A visszavonulást meg is kezdette és így a *gárda hadosztálynak Fönhuancsön felé szabad előnyomulása lett*. Ez a hadosztály azonban megállít s így az általános visszavonulást a gárda egyelőre nem veszélyeztette.

Gromov ezredes visszavonulásáról Kastalinszki tábornok nem tudott. Az első jelentést Gromov u. i. csak délután 12 óra 15 p.-kor küldötte, mikor már az L/22. zászlóaljjal egyesülve Tenczi felé volt visszavonulásban. Ezt a jelentést Kastalinszki tábornok csak délután 4 órakor kapta meg. *)

A 12. japán hadosztály feladata volt Tenczi felé előnyomulni. A hadosztály az Ajho mentén felvonulván, reggel 8 órakor az előnyomulást megkezdte. Mint ismeretes, Csingounál az L/22. zászlóalj és 2 löveg volt. Ezek szívós védelem után lassan visszavonultak s utóbb Gromov ezredes, ezredparancsnok vezetése alatt az ezred többi részével Tenczi felé vonultak vissza.

A 12. hadosztály nem tartott pihenőt, hanem előnyomulását megállás nélkül folytatta.

A tjurencsöni állásból visszavett csapatok elérték a Hantuhoczi patak nyugati partját. A japánok harcszünete folytán az üldözés megakadt s így az oroszok időt nyertek. Kastalinszki tábornok tanácsosnak tartotta az elért új állást is elhagyni és az összes csapatok elvonulásának biztosítására Hamatan környékén venni föl utóvédállást.

Délelőtt 11 órakor Kastalinszki tábornok a Gromov-csoport visszavonulásáról nem volt értesülve s arról egy egészségügyi segédőtől csak Hamatantól keletre kapott jelentést, valamint arról is, hogy az ellenség már észak felől is közeledik. E lesújtó hírek vétele után Kastalinszki tábornok Laiming ezredesnek, all. lövészezred parancsnokának elrendelte, hogy a Hamatantól keletre fekvő 179. magaslatot, mint utóvédállást, szállja meg. Ezen parancs végrehajtása a hamatani ütközethez vezetett, amelyben a 12. és a támogatására elősietett 11. lövészezred hősiességét vívott a tízszeres fölényben lévő ellenséggel. A csapatok Laiming ezredessel együtt hervadhatatlan babérokat szereztek maguknak.

A hamatani ütközet. — A 179 (japán térképek szerint 192) magaslaton orosz részről a 11. ezred I. és III. zászlóalja, valamint a 8. százada és a 12. ezred 5. százada a 3./3. és a 2./6. üteg, végül egy géppuskás-osztag vettek részt a leírandó ütközetben.

Gromov ezredes csoportjának üldözése közben a japán 12.

*) Gromov ezredes a tjurencsöni csatában tanúsított magatartása miatt hadtörvényszéki eljárás alá került s az ítélelhozatal előtt magát állítólag fobelötte.

hadosztály balszárnyán a 24. ezred volt és pedig a II. zászlóaljjal első lépcsőben. A zászlóaljtól az 5. század messze előre távozott. Ez a század Hamatannál d. u. 2 órakor egy orosz csapatot vett észre, mely a mandarin-úton visszavonulásban volt. Habár az oroszok már csak 400 lépésnyire voltak, a japán század mégis könnyen visszavonulhatott volna, ámde a nap dicsőségéből ő is ki akarván venni részét, a tüzet megnyitotta. Rövid idő alatt az oroszok által átkaroltatott és összelövetett. A századparancsnok, azután 2 más tiszt és a legénység fele elesett. Mivel a töltény elfogyott, a szuronyt feltűzték, hogy az orosz szuronyrohamot méltóan várhassák.

Ezen kritikus pillanatokban végre a II. zászlóalj többi százada is megérkezett s a harcot azonnal fölvette. A harci lárma aztán csakhamar odavonta a 2. hadosztály 30. ezredét is, amely az oroszokat hátba támadta meg. Utóbb még megérkeztek észak felől a 24. ezr. I. és III. zlja és végül kelet felől a 3. és 4. gárdaezred is.

Mivel az oroszok ekkor minden oldalról körüi voltak véve és mivel Tjurencsön felől minden pillanatban még nagyobb japán erők voltak várhatóak, Laiming ezredes azon kétségbeesett, de hősies elhatározásra jutott, hogy a japán golyózáport szuronynyal töri át.

Mialatt a géppuskák és a 11. lövészezred az útszorulatot elzáró japánokat tüzelésükkel elárasztották, — mely alkalommal géppuskák mintegy 35.000 töltényt lőttek el — a 11. ezred III. zászlóalja szuronyrohamra indult. A zászlóalj mögött az ezredzene és a zászló, valamint a főkötözőhely nem harcolói osztattak be. A 2./6. üteg az utolsó töltényig támogatta az áttörést.

A zászlóalj a zene hangjainál úgy rohant előre, mintha a gyakorlótéren lett volna. Négyyszer kísérelte meg a rohamot; óriási veszteséget szenvedett; a zene már létszámának felét veszítette el, de azért folytonosan játszotta a cár-himnuszt. Az ezredparancsnok és a keresztet vivő lelkész (Scserbovszki), a tisztek legnagyobb része s a legénység egy harmada elesett, de az áttörés sikerült. A zászló meg volt mentve. A lövegek és a géppuskák a japánok birtokába kerültek.

Az *antuni orosz csoport* a jalui csatában nem vett részt. Április 30-án és május 1-én a Nakagava flottillájának néhány ágyúnaszáda az antuni erődítésekre keveset tüzelt. A lövéseket május 1-én az oroszok is viszonzták, de a hajók, anélkül, hogy veszteséget okoztak vagy szenvedtek volna, csakhamar elvonultak.

Az antuni csoport (2 és $\frac{3}{4}$. zászlóalj, az $\frac{1}{3}$. üteg és 2 lovasított vadászkülönítmény) a visszavonulásra vonatkozó távirati parancsot május 1-én d. e. 9 óra 45 perckor kapta meg s azután utóvédviszonyban maradvá, követte a keleti különítményt.

A japánok Hamatanon túl csak járőrökkel követték az oroszokat és azután ezen község környékén laktáboroztak.

Mint ismeretes, az I. japán hadsereg feladata volt Tanszancsindzáig előnyomulni. Mivel azonban az ottani viszonyok a hosszabb laktáborozásra nem voltak alkalmasak és mivel az oroszok Fönhuancsönön túl is folytatták a visszavonulást, Kuroki tábornok azt az engedélyt kérte, hogy hadseregét Fönhuancsönig vezethesse előre. Midőn az engedély megérkezett, az előnyomulás május 1-én megkezdett. A hadsereg május 11-ig Fönhuancsön és Kuandjapuzza területén laktáborba szállott.

Veszteségek. Oroszok: kb. 2300 ember, 21 löveg és 8 géppuska. Egyes zászlóaljak vesztesége 40% volt; legnagyobb veszteséget a géppuskás század szenvedte 67%-kal.

Japánok: Mintegy 1000 ember. A legtöbb veszteség a hamatani ütközetre esett. .

Összefoglalás. A jalui csata igen értékes tapasztalatokat nyújt azon tényezőkre vonatkozólag, melyek egyrészt egy nagyobb akadály mögötti előkészített állás megtámadását, másrészt egy ilyen vállalat megakadályozását befolyásolják.

Feladatát az I. japán hadsereg csakis a Jalu folyónak átlépése által oldhatta meg. A Jalu hatalmas folyó, áthidalva nincs, miért is annak átlépése még akkor sem könnyű, ha az ellenséges behatás ki van zárva. A hídverésre és a kevés számú gázló felkutatására nagy műszaki előkészületek szükségesek. Az építő anyag összegyűjtése akadályokba ütközik.

Az I. japán hadsereg átkelését a műszaki akadályokon kívül az ellenség hatványozva megnehezítette. Az oroszok már február óta kezdték csapataikat a Jalu mentén összpontosítani, ott erődítéseket építettek s a japánok átkelését közvetlen védelemmel szándékoztak megakadályozni.

Kuroki tábornok mindama nehézségeket, melyek reá a folyó átlépésekor vártak, előre mérlegelte. Megfelelő erős elővéd kiküldése által a hadsereg fölvonulását előkészíti, a hírszerző és kém-

szolgálatot kiválóan szervezi, a hidak építésére a nyers anyagot lázas sietséggel összegyűjteni és midőn a hadsereg Vidzsunál felvonul, szigorúan intézkedik a teljes titoktartásra és az ellenség megtévesztésére nézve.

Az orosz keleti csoport feladata nem volt teljesen világos. A főparancsnok elvárta az ellenségnek erélyes feltartóztatását, de egyúttal megparancsolta, hogy a különítmény ne bocsátkozzék olyan harcokba, melyek a leveretést vonnák maguk után. Az ilyen feladat megoldása igen nehéz. Az ellenség erélyes föltartóztatása már természetesen harchoz vezet, hogy aztán az mily eredménnyel vivatik, az előre meg nem határozható. Túlerejű ellenséggel szemben a harc félbeszakításának időpontját meghatározni még akkor is nehéz, ha az egész ütközet-vonal vezetése egy parancsnok erélyes kezeiben van; — az ilyen vezetés azonban az oroszoknál hiányzott.:— Szaszulics tábornok úgyszólván csak a végrehajtó közeg volt, mert a keleti különítményt tulajdonképen Kuropatkin vezette Ljaojanból. Számtalan távirat érkezett tőle, amelyekben néha még a századokkal is intézkedett. Szaszulics nem működött önállóan és a védő-vonal parancsnokai sem kaptak egységes, határozott parancsokat.

Ami a keleti csoport számerejét illeti, az nem volt elegendő a japán I. hadsereg erélyes feltartóztatására. A csoport harcoló állománya 22.000 fő volt, ámde a csata napján alig vett részt 5.600 ember a küzdelemben. Még az általános tartalékot sem sikerült Szaszulics tábornoknak harcba juttatni, holott a japánok 36.000 emberrel közeledtek.

A japán titoktartás Szaszulics tábornokot egy igen hosszú védővonal felvételére kényszerítette. Ebben az erők szétforgácsolva voltak s az első japán támadások után visszavonulni kényszerűitek.

Tehát az orosz keleti különítmény azon parancsot, hogy az ellenséget a Jalu átkelésénél erélyesen tartóztassa föl, nem volt képes megoldani. Kétségtelen, hogy az oroszoknak a Jalu folyónál való megjelenése a japánokat arra kényszerítette, hogy Vidzsunál mindaddig megálljanak, míg az egész hadsereg felzárkózik és az átkelés műszaki előkészületei megtétnek; kérdés azonban, szükséges volt-e a harcot a túlerejű japán hadsereggel fölvenni s határozott vereséget szenvedni akkor, mikor a *harc* a japánokat már továbbá úgysem tartóztatta föl. Hiszen a japánok a Jalu-átkelést már eleve május 1-ére tervezték s akkor azt — egy nap alatt — végre is hajtották.

Míg tehát a japán I. hadsereg a reábízott feladatot fényesen megoldotta, addig az az orosz keleti különítményről nem mondható.

A japán támadás alapeszméje igen szép volt. A 12. h. o. kikülönítése célszerűnek bizonyult, habár ez a hadosztály az orosz balszárny erős kitolása miatt általában csak arcban támadott. -

Az április 30-iki tüzéségi harc a japánok részéről hatalmas erélyt és meggondolt cselekvést mutatott; 72 táborig löveg és 20 tarack lödözte szakadatlanul a tjurencsöni állásokat, hogy az oroszok figyelmét a 12. h. o. átkaroló mozdulatától elvonja s a hídverést előkészítse. Május 1-én hajnalban az egész hadsereg az Ajho mentén a felvonulásra készen állott, a már három nappal ezelőtt kiadott intézkedés úgyszólván szószerint teljesítetett.

A támadó arckiterjedése nagy volt; egy lépésre alig esett 2 puska, ami a japán gyalogság nagy harcászati teljesítőképességére vall. Kuroki tartalékát a gyalogságnak csak mintegy $\frac{1}{10}$ -ed része képezte, míg az orosz keleti különítmény a 24 zászlóaljból 5 és $\frac{1}{6}$ zászlóaljat hagyott tartalékul, vagyis csak két zászlóaljjal kevesebbet mint az Ajho mentén levő és a küzdelemben részt vett csapatok. Az ilyen erős tartalék visszahagyása elméletileg helyes, mivel az ellentámadás keresztülvihető, ámde Szaszulics tartaléka akcióba egyáltalában nem jutott.

: *A csata egyes részletei* mindkét fél kiváló katonai tulajdonságait igazolják. A japánok az oroszok gyilkos füzében indulnak támadásra a tjurencsöni magaslatok ellen; a veszteségek rendkívül nagyok, de azért a csapat feltartóztatás nélkül megy előre, nem tüzel, mert arra parancsot még nem kapott. Hanem mikor a tüzelést megkezdi, a kiváló tűzfegyelem teljesen érvényesül és az oroszok csakhamar visszavonulni kényszerűinek.

: Gromov ezredes magatartása nem indokolt. 'Igaz, hogy mindkét oldalról átkaroltatok, de azért az állást olyan hamar elhagyni és arról jelentést csak elkésve küldeni, súlyos mulasztásnak látszik. Ha Gromov a potetünczai állásban még tovább kitart és visszavonuló szándékát idejekorán jelenti, úgy aligha fejlődött volna ki a szomorú kimenetelű hamatani utóvédharc. Bizonyosra vehető, hogy' az Ajho menti orosz állásban az *összekötő szolgálat* nem volt megfelelően szervezve, mert különben alkalma lett volna Kastalinszki tábornoknak a potetünczai és csingouí eseményekről kellő időben értesülni.

A hamatani ütközetben az 5./24. japán század és Laiming ezredes csoportja egyaránt tanúságot tettek arról, hogy meghalni

képesek. Egyforma elismerés illeti mindkét félt s már ezen egy ütközet is igazolta, hogy a bátor és halált megvető japán katona az oroszban teljesen méltó ellenfelére talált.

Felszerelés. Mint említettett, az I. japán hadsereg kötelékébe a 11. hadsereg hídvonata is beosztott, azonban még ez a híd-készlet sem volt elegendő a Jalu számos áthidalására. Ha egy csapatnak valamely nagyobb akadályt kell áthidalni, akkor gondoskodni kell arról, hogy az *műszaki* felszereléssel bőségesen el legyen látva, mert a szükségbeli anyag összegyűjtése időt rabló dolog s azt az ellenség meg is hiúsíthatja.

A tarackok az orosz állások leküzdésénél kiváló szolgálatot tettek. Ha csak lehetséges, a nehéz lövegek a tábori hadseregnél se hiányozzanak, hogy az ellenség erődívényei hamar leküzdhetők legyenek.

A japán 12. h. o. hegyi felszereléssel és hegyi lövegekkel volt ellátva; e körülmény lehetővé tette azt, hogy a Húszán hegyvidék általában könnyen volt átléphető. Valamely hadsereg szervezésénél igen előnyös, ha a hadsereg mozgatható, kis egységekből van összeállítva, amelyek legalább részben, hegyi felszereléssel is el vannak látva. E tekintetben előreláthatóan a mindenkorli hadszínhelylyel kell számolni.

Az orosz új lövegek a hegyi harcra nehezeknek bizonyultak s ez volt a főoka annak, hogy a lövegek nagy részben az ellenség kezeibe kerültek.

Az álló léghajó az orosz állásokban kiváló szolgálatot tett volna, ilyenekkel azonban az oroszok csak hónapokkal később rendelkeztek.

A vezetésre vonatkozólag az a tanulság vonható le, hogy annak egy parancsnok kezében kell nyugodnia. A fővezérletnek bizalmat kell helyezni tábornokaiba s azok kezdeményező erejét és tudását kicsinyeskedő intézkedésekkel, kérdezősködésekkel stb. bénítani nem szabad. Az orosz hadseregben általánosan el volt terjedve azon igen hátrányos körülmény, hogy a parancsnokok folyton változtak és közülök egyesek az alárendelt tisztikart és legénységet egyáltalában nem is ismerték. A kötelékek szétszakítása és kombinált csapatok összeállítása — néha teljesen különböző hadosztályokból és hadtestekből is — szintén jellemző az orosz hadviselésre. Mindezen hátrányos jelenségek már a jalui csatában felléptek.

A jalui csata morális eredménye igen nagy volt. Az oroszok az első csatát elvesztvén, az amúgy is csekély lelkesedésük nagyon

alább szállott s a jövőbe már megrendült bizalommal tekintettek, míg a japánok nemzeti büszkesége és katonai tettvégya rendkívüli módon emeltétt.

Hadászattilag az volt a közvetlen eredmény, hogy a japán II. hadsereg, amely a csinanpói kikötőben a csata eredményét harminc szállító hajón várta, a jalui csata után a Ljaotungi félszigeten, Picevo környékén azonnal megkezdte a partraszállást és így Port-Artur körülzárólasát bevezethette.

Madritov alezredes mozgó különítménye.

A mandzsuriai hadsereg parancsnoka, Linevics tábornok 1904. márciusában elhatározta, hogy Észak Koreába egy mozgó (repülő) különítményt küld és pedig azon feladattal, hogy a japánok összehozottéseit veszélyeztesse és azok hatalmi terjeszkedését bénítsa.

A különítmény parancsnoka *Madritov* vezérkari alezredes lett és feladatának végrehajtása tekintetében neki teljesen szabad működés engedtetett. A különítmény számereje 500 lovas volt, melyek közt kínai zsoldos milicz-katonák is voltak.

Madritov április 18-án Cskozánt érte el (a Jalu mellett; Vidzsutól északkeletre 140 km.) és kisebb vállalatok után sikerült is neki a koreai lakosságtól fegyvereket elkobozni és a japánok részére már összegyűjtött élelmi szereket megsemmisíteni.

A különítmény legnagyobb vállalkozása Andzsü ellen irányult, ahova 14 nap alatt, 270 km. igen fáradságos út után május 10-én éjjel meg is érkezett. A vállalat, dacára a helyes előkészületeknek, a japán örök ébersége folytán nem sikerült. Madritov 3 tiszt és 15 ember elvesztése után a visszavonulást megkezdette, mely alkalommal a sebesülteknek 22 hordágyon való visszaszállítása a menetet nagyon megnehezítette.

A jalu folyót 300 km. út után 21 nap alatt érték ismét el.

Madritov június 4 én már csak 300 lovassal rendelkezett és Huajszönsziánba vonult.

A csaknem két hónapig tartott portyázás nem mondható sikerültnek, mert az elért csekély eredmény nem állt arányban a veszteségekkel és a rendkívüli nehézségekkel.

A japánok ugyan hírül vették Madritov műveleteit, de annak semmi különösebb jelentőséget nem tulajdonítottak.

A hadszíntér leírása.

Azon terület, amelyen a hadjárat ezutáni eseményei lejátszódtak, általában két részre osztható.

A délkeleti rész a Csambosan hegyrendszer által van kitöltve, melynek főrészt a Sziüsan-Fönsuilin (Finziaolin) hegység területe, nyugati határvonalát pedig általában a port-artur-karbini vasút képezi. A fővonalat északkelet-délnyugati irányban vonul, északi részében számos ágra oszlik és mellék ágai a fővonalatban eredő számos folyó közé mélyen benyúlnak.

Az említett vonulattal párhuzamosan és azzal harántágakkal összefüggésben vonóinak még: Ljaojantól keletre a Tajcziho jobb partján a Dalin hegység és ettől északra a Hunho bal partján a Pinlin hegység.

A terület általában középhegység jellegű; a Ljaojantól délkeletre levő legmagasabb csúcsok 1.200 méteren felül nem emelkednek, a fővonalat középmaassága 700—800 méter.

A Kvantun félsziget általában dombvidék.

A hegységet lombos és tülevelű erdőségek csak az északkeleti részen és Sziuján környékén borítják; a többi részekben a kopár, meredek hegyoldalak és csúcsok, valamint a mélyen bevágott szakadékok s a rohanó patakok és folyók az egész vidéknek festői, de vad színezetet kölcsönöznek.

A hegység hosszvonalatában egyetlen út sincs, mivel azonban a fővonalatban számos és eléggé járható szoros van: a haránt irányban sok út vezet.

Járhatóság tekintetében az egész terület igen kedvezőtlen. A közlekedés nagyjából csak az utakra szorítkozik, az azokról való letérés többnyire csak gyalogságnak lehetséges és a járhatlanságot a hegyi patakok mélyen bevágott völgyei csak hatványozzák.

A hegyvidék területe gyéren lakott. Kicsiny, nyomorult községek vannak és számottevő helységek, mint Sziuján, Fönhuancsön és Szajmaczi, csak a déli szegély környékén fordulnak elő.

A lakosság legnagyobb részét különféle kínai, mongol és csunguz törzsek képezik, akik juhtenyésztésből, vadászat- és halászatból élnek, többnyire fél- vagy egész nomádeletet folytatnak és békés természetűek. A koreai határ közelében mintegy 50.000 kevésbé megbízható koreai él.

A hadszíntér másik részét a Ljaoho medencéje képezi.

Ez sík, rendkívül sűrűn lakott s régi kínai módra művelt

terület. A lakosság némely helyen oly sűrű, mint Észak-Csehországban. A lakosság 90—100%-át kínaiak képezik, akik legnagyobb része bizonyos műveltséggel bír, írni, olvasni tud, de különösen politikai szempontból nem egészen megbízható.

Ezen területenkiváló fontosságú a karbin—port-arturi vasút, valamint az egész medence partvidéki központja, a Ljaoho torkolatánál fekvő Inkou.

Legnagyobb helységek: Mukden és Inkou 80 ezer, Ljaojan 70 ezer lakossal. A nagyobb helységeekben modern és szolidan épített házak is vannak, a falvakban azonban többnyire agyagból vagy fából épített szalmafedelű kunyhókat találunk, amelyeknek olaj-papírossal beragasztott ablakai és ajtói az északi szelek miatt délnek vannak fordítva. A lakások piszkosak, egészségtelenek, sötétek és rosszul alkalmazott légfűtéssel rosszul vannak fűtve. Istállók és konyhák ritkán vannak a lakóhelyektől elkülönítve. A falvak farmok módjára apró házcsoportokból állanak, melyek mindegyike agyagfallal, vagy tuskéskerítéssel van körülvéve.

A kínai falvak a csapatok beszállásolására különben alkalmasak; minden faluban nagyobb majorsági udvarok vannak, ahol egész századokat is el lehet helyezni. Minden épület — fanza — egy előhelyiségből és attól jobbra és balra két-három lakószobából áll. Az előhelyiségben van a konyha és a fűtőberendezés. A lakószobák hosszfalának mentén egy körülbelül 1 m. magas és 2 méter széles falfalazás — kán — van építve. A kán szalmafonadékkal van betérítve és nyugvóhelyül, de egyúttal fűtőként is szolgál, mert az előhelyiségből a forró füst a kán alatt végig -vezetetik. Ez a légfűtés nem tökéletes, mert a nyugvó embernek a kánon levő része elviselhetetlen melegben van, a szoba azonban a papiros ablakon át betóduló hideg miatt teljesen kihűl. — Természetes, hogy a kínai lakások a piszok miatt férgekkel vannak tele.

A Ljaoho medencéje igen termékeny. Előszeretettel termesztik a köles egy nemét, (kauljang, kaulijang, gaoljan) s minden más mezei növényt, a déli részekben kevés rizst, gyümölcsöt és dohányt is. . .

A *kantjaiig* Európában valószínűleg sehol sem fordul elő. A növény 6 m. magasra is megnő és a bambuszhoz hasonló szára 3 cm. vastagságot is elér. Minden törzsön csak egy termés van, mely azonban néha 1 kg. magot is foglal magában. A kauljang minden része felhasználható. A magvak az emberek főtáplálékát

képezik, míg a szárazakat apróra vágva takarmányul használják. A szárazak azonkívül télen, a gyökerek pedig nyáron tüzelő anyagul szolgálnak, mivel fa igen kevés van. A kauljang júniusban már csaknem ember nagyságú és augusztus végével teljesen kifejlődik. Szabályos sorokban, kb. 40 cm. térközzel van vetve, tehát a gyalogosok és még egyes lovasok is mozoghatnak benne. A vetés a kilátást egészen akadályozza, jó leplet képez, de a lövedékek ellen nem fedez. Az aratás szeptember végén kezdődik és pár hét alatt a szárazak is teljesen levágnak.

A Ljaoho medencéje nagyobb csapatok hosszú ideig való élelmezésére alkalmas; a mozgást és az áttekintést azonban a terepfödözet általában megnehezíti. Vágómarha van ugyan az egész hadszíntéren, de nem túlsók. Általában nevezetes szerepet játszik a sertésstenyésztés.

Mandzsúriában az állatok közt gyakran lépnek fel járványok.

Ami a hadszíntér közlekedési viszonyait illeti, kedvezőknek nem mondhatók. Többnyire csak természetes utak vannak, melyek néhol 50 m. szélesek s a nyári esőzések idején úgyszólván teljesen járhatlanok.

Legjobbak a Ljaojan felé Sziujanból és Fönhuancsönből vezető utak, valamint a vasút mellett haladó mandarin-út. A fönhuancsön-ljaojani út „posta-út” és távíró vezetékkel is el van látva. A mandarin-út természetes talajon vezet s az egyedüli előnye az, hogy igen széles és így a nagyon kijárt részek kikerülése lehetséges. — Hidak azonban a mandarin út mentén alig vannak.

A folyók földrajzi akadályt sehol sem képeznek és — magas vízállást kivéve — csaknem mind átgázolhatók. Legjelentékenyebb a Ljaoho, mely Szinmintintől északkeletre 60 m. széles és a Ljaotuni öbölbe limánszerű torkolattal ömlik. Szinmintintől délre a Ljaohon a forgalom igen élénk, különösen tavasszal, amikor is a folyó mellett felhalmozott cikkek Inkouban a külföldi hajókra szállítatnak. Legnagyobb mellékfolyója a Mukden mellett folyó Hunho, mely ezen városnál 150 m. széles. Az év legnagyobb részében átgázolható.

Közlekedési eszközül a nehéz, kétkerekű taligák — kínai arbak — szolgálnak, melyek 3—6 ló, öszvér, szamar illetve ökör által vonatnak és igen nagy teherbíró képességgel bírnak. A hegyvidéken ezenkívül mindenféle málhás állat is alkalmaztatik.

A hadszíntér klímáját rendkívüli végletek jellemzik. Port-Arurban, mely város Leszinával van egy szélességben, télen —4 fok, nyáron + 25 fok, Mukdenben pedig —30 fok hideg, illetve + 30, + 35 fok meleg van. (Celsius szerint.)

Nyári időben óriási hőség mellett hosszú esőzések vannak, amelyek az utakat tönkre teszik s amelyek a csapatok által már csak azért is viselhetők nehezen el, mivel a rossz ivóvíz s kedvezőtlen elhelyezési viszonyok következtében ragályos betegségek is felléphetnek. A hadjárat két esztendejében a nyári esős időszak nem volt hosszú ideig tartó.

Katonai szempontból fontos pontok: Inkou, Ljaojan és Mukden. Inkou környéke teljesen sík és homokos. A közvetlen védelem szempontjából a közelben semmiféle kedvező szakasz nincs. Az oroszok a Ljaoho torkolatát aknákkal zárták el, a partot pedig megerősítették s azt hat 13.2 cm.-es ágyúval és számos tábori löveggel szerelték fel.

Mukden és Ljaojan magas falakkal vannak körülvéve, melyek a gyalogsági védelem szempontjából igen kedvezők, a támadónak pedig meglehetősen akadályt képeznek. Mukden közvetlen védelmét egy délről jövő ellenféllel szemben a Hunho folyó megkönnyíti.

Rennenkampf bajkálón-túli kozák hadosztályának működése.

Április végén Madritov alezredes kémektől azt a hírt kapta, hogy Jongjipönből (Andzsutól é. k.-re · 20 km.) Csansön irányába erősebb japán csapatok menetelnek. Ezen erők Josida japán ezredes parancsnoksága alatt (a 12. h. o. 3 honvéd (kobi) zászlóaljja és 1 hegyi üteg) a hadsereg jobb oldalának és hátának biztosítására Csansönön át Szajmacziba valóban kiküldettek.

A jalui csatának szerencsétlen kimenetele és a fenti — túlzott — kémhír arra indították Kuropatint, hogy *Remienkampf tábornokot* 3 zászlóaljjal, 20 szotnyával és 14 löveggel az ellenség alapos földérintésére kiküldje. A *feladat* a következő volt: Szajrnaczinak állandó birtokban tartása mellett a Fönhuancsönnél álló és a Kuandjansztanon át előnyomuló japán csapatok erejét megállapí-

tani, a Liansankvánra visszarendelt keleti különítmény baloldalát biztosítani és az ellenséges előnyomulást Mukden felé késleltetni.

Ezen több irányú feladat megoldása igen nehéz volt. A feladat egyrészt megkövetelte, hogy Szajmacziban nagyobb erők tartassanak vissza, amelyek az előnyomuló japánok támadását feltartóztatni képesek, másrészt pedig erőteljes előnyomulást és földerítést követelt nagy távolságra. Ez pedig a terep által igen meg volt nehezítve. Könnyen megítélhető, hogy a feladat minden részének sikeres megoldására a Rennenkampf tábornok csapatai nem voltak elegendő számerőben.

Rennenkampf május hó 7-én érkezett Szajmacziba; 8-án pihenő volt; 9-én hírszerző járőrök küldettek ki, amelyek hírül hozták, hogy Fönhuancsönnél igen erős ellenséges csoportok állanak és hogy Kuandjansziánt már valószínűleg 5-én szintén erős ellenséges csapatok érték el.

Az ellenséges csoportok megbízható földerítése és azoknak feltartóztatása céljából Rennenkampf a következő *kémszemléket* hajtott végre:

1. Első erőszakos kémszemle Kuandjansziánra, mindhárom fegyvernemmel május 10-én. Josida ezredes különítményével történt összeütközés után eredmény: 1 zászlóalj földerítése.

2. Első erőszakos kémszemle. Fönhuancsönre lovassággal és tüzérséggel május 13-án és 14-én. Eredmény: két gyalog század földerítése.

3. Második kémszemle Fönhuancsönre csak lovassággal május 24-én. Eredmény: az oroszok meglepetése Dapunál és visszaveretés 1 japán század által.

4. Második erőszakos kémszemle Kuandjansziánra május 25-én csak lovassággal és

5. május 28-án szintén csak lovassággal. Eredmény: ismét rajtaütés 2 japán század által május 25-én és ütközet Aijanjamön-nél 28-án mintegy 3 zászlóalj, 1 lovas század és 6 löveg ellenében.

Mint látható, Rennenkampf tábornok erőszakos kémszemléi nem jártak a kellő eredménnyel; habár többnyire ő maga vezette erélyes kézzel azokat. A terep a lovasság mozgását igen megnehezítette; a kozákok a földerítő szolgálatban és a gyalog tüzharcban alig voltak kiképezve; az előnyomulásnál a kellő biztosítás mellőzöttetett s így a vállalatok vége legtöbbször meglepetés és visszavonulás volt. A japánok kiválóan fedezték magukat s az

előőrsvonalon esetleg átsurrant orosz járőröket elfogták, miért is főerejük megállapítható sohasem volt. A lövegek a terepviszonyok miatt nehézkeseknek bizonyultak s ezért csak az első két kémsemlénél alkalmaztattak.

Az aijanjamöni ütközet után Rennenkampf Szajmacziba visszavonult. Mivel a következő napon, május 29-én az ellenség elővédje a helységet 3 km.-re megközelítette, Rennenkampf Szajmaczit elhagyta, főerejével a Keleti Fönswilin szoroson át Cziancsanba vonult vissza, Karczev ezredes pedig az argunszki 1. kozák ezreddel a sziheján — (szihóján) — szajmaczi-i út fedezésére a Szi-koulin és a Palilin szorosokhoz menetelt.

A május 9-től 28-ig tartott vállalat tehát semmi eredménnyel nem járt, sőt Rennenkampf Szajmaczit is átengedte az ellenségnek.

Az I. japán hadsereg Fönhuancsönnél.

A győzelmes jalui csata után a japán I. hadsereg május 11-én a fönhuancsöni medencében felzárkózott s ott hosszabb laktáborozásra rendezkedett be, mert a II. hsg. műveleteit ott bevárando volt.

Az orosz keleti különítmény — Szaszulics tábornok a 3-ik kelet-szibériai lövészhadosztálylyal és a 6. részeivel — Ljaojan felé vonult vissza és május első napjaiban Liansankvännál (Lanzanguan) állott, míg Miscsenko kozák dandára a középső Tajanho felé, tért ki. A Takusánnál volt csoport végül (a 21. kelet-szibériai lövészezred és az 1./6 üteg) a sziuján-hajcsöni út elzárására a Dalin-szoroshoz vonult vissza.

· Ugyanezen időben nyomult elő Rennenkampf tábornok Szajmacziba és május 10-én Kuandjansziánhál a Josida japán ezredes különítményére bukkant. . .

Madritov alezredes csoportja ez időben Északi Koreában volt.

A japán 1. hadsereg kényelmesen berendezkedve, Ljaojan felé előőrsöket állított fel. Az előørs felállítás úgy szabályoztatott, hogy minden hadosztály 5—8 km.-re kitolt zászlóaljak által biztosította magát. Az ellenállás az előørs (zászlóalj) tartaléknál volt kifejtendő, melynek állása megerősítettet.

A hadsereg egészségügyi és élelmezési intézkedései mintaszerűek voltak, miért is a betegek létszáma csekély volt. Még a

nem mindig friss rizstől származó és ideges tünetekkel járó *beriberi* betegség sem lépett föl járványszerűen. Fönhuancsönben egy tartalék-kórház telepítettett 200 ágygyal; a betegek visszaszállítása Antunba 4—4 kínai, által vitt hordágyakon történt.

Antun és Fönhuancsön közt tábori vasút épült. A kocsikat eleinte kulik, később mozdonyok vontatták.

Mint ismeretes, Rennenkampf tábornok több ízben igyekezett a japán I. hadsereget Fönhuancsönnél pontosan megállapítani, de vállalatai nem sikerültek. Nagyobb összeütközés az I. hadseregnél heteken át. nem volt.

A japán 1.0. hadosztály május 10-én kezdte meg a partraszállást Takusánnál s vele Miscsenko lovassága az érintkezést csakhamar fölvette. Hogy ez a hadosztály elszigetelt helyzetében ne legyen veszélynek kitéve, az 1. hadseregtől az 1. gárdadandár Aszada tábornok parancsnoksága alatt a 10. hadosztályhoz küldetett. Sziujan június 8 án foglaltatott el, honnan Miscsenko tábornok a Dalin szoros és Dasiczao felé tért ki.

Az 1. gárdadandár a hozzá beosztott lovassággal és tüzérséggel július 20-áig maradt a 10. hadosztálynál, amelyhez júliusban a Takusánnál partraszállt 10 ik honvéd (kobi) dandár is csatlakozott.

Hogy az I. hadsereg mindkét oldalba erősen biztosítva és a keleti különítmény figyeime lekötve legyen, a 12. hadosztály 12. dandára Szaszaki tábornok alatt a Felső-Ajhó völgyébe küldetett. Ennek és Josida ezredesnek elővédé május 28-án Ajanjamönnél Rennenkampf tábornokot visszaszorította, aki ezen erők közeledése után Szajmaczit elhagyta.

A keleti különítmény parancsnokságát május 16-án *Keller gróf tábornok* vette át, míg Szaszulics a II. szibériai hadtest vezetésével bízott meg. Amint Keller tábornok a különítményhez érkezett, a Rennenkampf csoportjához tartozó Karczev ezredestől azt a hírt kapta, hogy Szajmaczi 3.000 fő japán gyalogsággal és 12 löveggel meg van szállva. Ez a hír az ajanjamöni ütközet után úgy a keleti különítményhez, mint Kuropatkinhoz elküldetett.

Keller gróf, aki igen erélyes és kezdeményező erővel bíró tábornok volt, Kuropatkintól engedélyt kért, hogy Szajmaczi ellen erőszakos kémszemlét hajtson végre. A főparancsnok beleegyezvén, a vállalat 17 zászlóalj, 18 szotnya, 31 löveg és négy utászszázad számerővel bíró csapattal meg is kezdett.

Karczev ezredes jelentése nem volt helyes, mert a japánok Szajmacziba nem vonultak be, hanem főerejükkel Ajanjamönnél maradtak, miért is, mikor az orosz különítmény június 2-án fārasztó menet után Szajmaczihoz ért: azt üresen találta. Keller gróf tovább akart nyomulni Ajanjamön felé, de Kuropatkin ezt nem engedélyezte, hanem elrendelte az azonnali visszafordulást, mert a hírek szerint a Modulin szoros és az attól nyugatra levő hegyi átjárók ellen japán támadások voltak várhatók.

így tehát a nagy előkészülettel véghezvitt vállalat semmi eredménnyel sem járt.

Rennenkampf tábornok most ismét megszállta Szajmaczit, erejének egy részével pedig Cziancsanba vonult. Ugyanezen időben (június 4.) vonult be Madritov alezredes különítménye Huajszönsziánba.

A keleti különítmény csoportosítása is változást szenvedett ez időben. Csapatok tolattak el Ljaojan, Hajcsön és Dasiczao felé; erős biztosító csapatok vonultak a hegyi átjárókhoz, amelyeket rendkívüli előkészületekkel megerősítettek, holott azok bármelyike megkerülhető volt; az eltolt csapatrészek általában ismét az előbbi felállításukba küldettek vissza stb., de határozott hadműveletek nem voltak.

Június 6-tól 10-ig a japán 2. hadosztály a Szinkailin, Modulin és a Nyugati Fönsuilin szoros ellen 1 — 1 zászlóaljat küldött földerítésre és 7-én a Szaszaki dandár Szajmaczit megtámadta. Ezen műveletek természetesen azt a nézetét keltették fel az orosz hadvezetőségben, hogy az I. japán hadsereg az általános előnyomulást megkezdte s így a keleti különítmény lekötött. Ez volt a japánok célja, mert nem akarták, hogy az oroszok a keleti arcvonalból a II. hadsereg ellen erősítéseket küldjenek.

Szaszaki tábornok a Szajmaczit megszállva tartó Grekov tábornok csoportját június 7 én korán reggel megtámadta, azt visszavetette s a helységet elfoglalta. Tehát az oroszok most már másodszor hagyták el Szajmaczit.

Miscsenko tábornok június 8 án Sziujánból a Dalin szoroshoz ment vissza. A japánok tehát június elején úgy az Ajho, mint a Tajanho medencének kizárólagos urai lettek.

Június 11-én Madritov alezredest Josida ezredes különítményének egy része Huajszönsziánál megtámadta és a várost elfoglalta. Madritov Szintszintinre vonult vissza.

Június 15-én volt a *vafangoui ütközet*, amelyben az I. szib. hadtest vereséget szenvedett. Kuropatkin ekkor Keller grófnak azt

a parancsot adta, hogy 6 zászlóaljat azonnal Ansancsanba küldjön, s a még megmaradó erővel tüntetésszerűen Fönhuancsön ellen nyomuljon elő.

Mivel a keleti különítmény csapatai a folytonos elvonások miatt amúgy is gyengítve voltak, a Fönhuancsön elleni vállalatra Keller grófnak csak körülbelül 7 és $\frac{3}{4}$ zászlóalj és 1 üteg állt rendelkezésére. Egy hadsereggel szemben ily csekély erővel előnyomulni igen kockázatos volt.

A különítmény június 16-án Fönhuancsönt 15 km.-re közelítette meg, közelebb már nem mehetett, mert az a teljes elpusztulás veszélyével járt volna. Keller tábornok ismét visszatért és 18-án a Fönsuilin szorost és az attól nyugatra levő területet érte el. A fásrztó előnyomulás tehát semmi eredményt nyel sem járt.

Június 9-én a japánok Szajmacziból visszavonultak és Rennekampf oda 20-ig — most már harmadszor — ismét bevonult. A fáradhatlan parancsnok már 22-én reggel Ajanjamön felé nyomult előre, hogy az ottani japán csoport erejét megállapítsa. Ajanjamönnél Szaszaki tábornok állott 6 zászlóaljjal, 3 lovas századdal és 3 hegyi üteggel, ellene Rennekampf 2 és $\frac{1}{2}$ zászlóaljból, 12 szotnyából és 12 lövegből álló erővel nyomult elő.

A június 22-én vívott *ajanjamöni ütközetben* Rennekampfnek az ellenség összes erejét fejlődésre bírni s azt pontosan megállapítani sikerült, miért is a harc-cél elértnek volt tekintendő. A kozákokat itt már nem lepték meg, mint az előbbi vállalatoknál, azok idejekorán tűzharchoz fejlődtek s úgy várták be a gyalogságot és tüzérséget. A sötétség beálltával Rennekampf visszavonult, Szaszaki pedig a délelőtti állásait foglalta el. Az oroszok erélyes föllépése miatt Szaszaki az ellenség erejét túlbecsülte.

Az orosz erők elosztása és számereje 1904. június közepén a következő volt. (6. sz. vázlat.)

I. Keleti arcvonal.

Madritov alezredes: 1 zászlóalj, 7 szotnya Szintzintinnél.

Rennekampf tábornok: 5 zászlóalj, 18 szotnya, 2 üteg Cziahcsantól Szihejanig.

Keller gróf tábornok keleti különítménye: 26 zászlóalj, 10 szotnya, 5 üteg a sziujan—Ijáojani és a fönhuancsön—Ijáojani utak, -valamint a hegyi átjárók biztosítására Ljandjaszan, Liansankvan és Szandjaza területén.

Levesztam tábornok (2. szib. hadosztály): 10 zászlóalj, 6 szotnya, 3 üteg Keller tábornoktól jobbra, bezárólag a sziujan-hajcsöni útig.

Miscsenko tábornok: 4 zászlóalj, 15 szotnya, 2 üteg Levesztamtól jobbra, a Dalin és Cspanlin szorosok közt.

Alekszejev tábornok: 12 zászlóalj, 4 üteg Hajcsönnél és oda vonulásban.

Összesen: 58 zászlóalj, 56 szotnya, 16 üteg. (Arcvonalhossz kb. 220 km., mélység kb. 60 km.)

II. Déli arcvonat.

Stakelberg báró tábornok: 36 zászlóalj, 18 szotnya, 13 üteg Vafantien és Vafangou területén és oda menetben. (A vázlatban már nem látható.)

Vasziljev tábornok: 8 zászlóalj, 3 üteg Szjunöcsönbe vasúti szállítás alatt.

Szarubajev tábornok: (IV. szibériai hadtest) 8 zászlóalj, 4 üteg Dasiczao, Inkou, Kaicsou területén.

Összesen: 52 zászlóalj, 18 szotnya, 20 üteg. (Mélységbe tagozódás kb. 140 km.)

III. Nyugati arc és az összeköttetések biztosítása.

Ljaoho különítmény, Koszagovszki tábornok: 1 zászlóalj, 6 szotnya, 1 üteg a Ljaoho torkolatától Szinmintinig.

Az összeköttetések biztosítása (Ljaojan, Mukden, Girin) 13 zlj., 9 szotnya, 2 üteg.

Összesen 14 és 1/2 zászlóalj, 15 szotnya, 3 üteg.

A mandzsuriai hadsereg összege: 124 és 1/2 zászlóalj, 89 szotnya (ezenkívül még kb. 8 szotnya a magasabb parancsnokságokhoz és a hadtápvonalakra beosztva) és 40 üteg.

Európából vasúti szállításban: Az Orenburg kozák hadosztály és az Ural kozák dandár 36 szotnyával és 2 lovaglós üteggel. Az előbbiből egy dandár Hajcsönön át Miscsenko megerősítésére irányított.

A június 22-én vívott ajanjamöni ütközet az utolsó összeütközés volt a Fönsuilin hegyvonulattól délre, mely egyrészt az orosz főerő, másrészt az Ajho és Tajanho medencékben levő két japán csoport közti elválasztó akadály jelentőségéből ezen időben sokat veszített. A négy hadosztály erejű II. japán hadsereg u. i. június 21-én Szjunöcsönt ezen helységgel azt a kaput érte el,

mely a Fönsuilin hegység nyúlványa és a tengerpart közt a Tajcziho medencébe vezet. Ez pedig az orosz főerő gyülekező helye volt. Most tehát a legerősebb japán csoport már a hegyvonulat megkerülése előtt állott, miért is elvárhatta, hogy az oroszok ezen megkerülés kapuját,, a *kajcsoui állást* szívósan fogják védeni. Hogy az állás megtámadására a készüléteket megtegye, a II. hadsereg beszüntette az előnyomulást. A Takusan hadseregcsoport és az I. hadsereg pedig június 22-én parancsot kapott, hogy az előnyomulást kezdje meg és a hegyszorosokat foglalja el.

Június 22-én tehát az I. hadsereg laktáborozása véget ért.

A japán II. hadsereg partraszállása.

A japán II. hadsereg mozgósításának első napja március 8-a volt és már 15-én az egész hadsereg teljesen készen állott. A behajózásra még öt hétig várt a hadsereg és csak április 25-én szállított hajóra. Április 28-án a hadsereg legnagyobb része már Csinanpónál, a Tatong-öbölben volt és ott vesztegelt egész május 4-éig. A győzelmes jalui csata után a II. hadsereg útját a Ljaotung félsziget felé vette és május 5-én az Elliot-szigetektől nyugatra, Piczevonál és a Jentoa öbölben a partraszállást megkezdte.

A művelet ezen hosszadalmassága a legnagyobb vigyázatra és átgondolt hadászati tervre mutat. A japán szállító flotta az I. hadsereg átszállítása után március végén ismét rendelkezésre állt s képes lett volna egyszerre 5 hadosztályt átszállítani, tehát a késlekedést nem a szállító flotta elégtelensége okozta.

A port-arturi orosz tengeri haderő február 9-étől fogva a külvilágtól csaknem teljesen el volt vágva. Habár a tökéletes elzárás még nem is sikerült, nagyobb orosz csatahajóknak kiszabadulása még sem volt várható, miért is a japán csapatszállításnak Port-Arturból való érzékeny veszélyeztetése a tengeren nem volt valószínű. A vladivosztoki orosz hajóraj ellen pedig Kamimura altengernagy flottája hathatós biztosítást nyújtott.*)

Ilyen előzmények után a japán II. hadsereg partraszállását csakis az általános hadműveleti helyzet hátráltatta. Ez a hadsereg az I. hadsereggel együtt összhangban működött. Amíg Koreának

*) Lásd II. rész. „Tengeri események 1904-ben.“

politikai és katonai megszerzése biztosítva nem volt és amíg az I. hadsereg a koreai határt képező Jalu folyót át nem lépte, addig a II. hadseregnek készen kellett állania, hogy az I. hadsereget támogassa. Ez a körülmény volt az oka annak, hogy a II. hadsereg a Ljaotung félszigeten csak hetek múlva hajózott ki. A műveletek eddigi lassúsága akkor, midőn az I. hadsereg az előnyomulásban már többé akadályozva nem volt, egyszerre erélyes működésbe ment át és a II. hadsereg május 4-én a koreai partokat, ahol már reá többé szükség nem volt, elhagyta és egy új feladat megoldására a Ljaotung félsziget felé sietett.

Ezen új feladat pedig Port-Artur elszigetelése és körülzárása volt.

Port-Artur jelentősége már letárgyaltott. Ha azonban a japánok azt a háború után birtokba venni óhajtották, úgy azt a háború folyamán meg kellett hódítani. Az első követelmény tehát a várnak körülzárása és segélyforrásaitól elvágása volt.

Port-Artur azonban csak egyik oka volt annak, hogy a japán haderők egy része a Ljaotung félszigeten szállott partra. A másik ok a következő: A Ljaojan Mukden területére leendő központos előnyomulás érdekében szükségesnek mutatkozott, hogy a japánok a Ljaotung félszigeten néhány jó kikötőt birtokba vegyenek s azokra, mint természetes hadműveleti alapokra támaszkodva a legjobb és legrövidebb előnyomulási vonalat választhassák, t. i. a port-artur mukdeni vasutat és az e mellett vezető mandarin-utat.

Ez a hadműveleti alapgondolat vezérelte a japán fővezetőséget, — talán az 1894. évi hadjárat tradíciói folytán is — és ezen eszme megvalósítása a Ljaojan felé való központos előnyomuláshoz és az orosz főerők természetes átkarolásának előkészítéséhez vezetett.

Az események későbbi folyamán Port-Artur a III. hadsereg által körülzároltatott, a II. hadsereg pedig Ljaojan ellen irányított.

Midőn a II. hadsereg előnyomulását észak felé megkezdte, az I. hadsereg volt hivatva várakozó magatartást tanúsítani, mindaddig, míg a tér- és idő-viszonyok mindkét hadseregnek lehetővé tették, hogy a hadműveleti tárgyat vagyis az orosz főerőket *egyidejűleg* érhessék el. Ez okból maradt az I. hadsereg június 23-ig Fönhuancsön környékén és előnyomulását csak akkor kezdte meg, mikor a II. hadsereg a Fönsuilin hegység délnyugati lejtőit már elérte.

A Ljaotung félszigeten partraszállott japán erők az I. hadseregtől 250 km.-re voltak s így egymást nem támogathatták.

költ vala e két erőcsoport közé egy harmadikat is betolni. Ez meg is történt, amennyiben már május 10-én a japán 10. hadosztály Takusánánál partraszállt és az előnyomulást Sziuján felé megkezdte.

A japán II. hadsereg hadrendje. Oku báró tábornok.

1. hadosztály, Fusimi herceg tábornok.	
1. és 2. dandár á 2 ezr. á 3 zlj., összesen	
1. lovasezred	12 zlj.
1. tüzérezred, 6 ütég á 6 löveg	3 lovasszárad
1. utász-zlj. a hídvonattal.	36 löveg
3. hadosztály, Osima báró tábornok.	
5. és 17. dandár, összesen	
3. lovasezred	12 zlj.
3. tüzérezred	3 lovasszárad
	36 löveg
3. utász-zlj. a hídvonattal.	
4. hadosztály, Ogava báró tábornok.	
7. és 19. dandár, összesen	12 zlj.
4. lovasezred	3 lovasszárad
4. tüzérezred	36 löveg
4. utász-zlj. a hídvonattal.	
1. önálló lovas dandár, Akijama tábornok.	
13. és 14. ezred á 4 szd., összesen	8 lovasszárad
két géppuska-osztag, á 6, összesen	12 géppuska .
1. önálló tüzérdandár, Ucsijama tábornok.	
13., 14. és 15. tüzérezred á 6 ütég á 6	
löveg, összesen	108 löveg

Önálló tarackezred á 5 ütég á 4 tarack, *)

összesen .

20 tarack

Összesen: 36 zászlóalj, 17 lovasszárad, 41 ütég (összesen 236 tábori ágyúval), 2 gépfegyverosztag (12 géppuska) és kilenc műszaki század.

A II. hadsereghez honvéd (kobi) alakulások is be voltak osztva, de azok csak későbbben szálltak partra.

A tarackezred a kincsoui csatában még *nem vett részt*.

Egy hadosztály ütközetállománya 10.000 puska, 450 lovas és 36 löveg volt. *Az egész hadsereg létszáma* tehát kb. 30.000 puska, 2550 lovas, 236 tábori ágyú, 12 géppuska és 20 tarack volt.

*) Némely forrás szerint: á 6 tarack, tehát összesen 30.

A vonatok stb. hozzászámításával a II. hadsereg teljes állománya 50.000 töre, 25.000 lóra és 248 lövegre vehető, vagyis oly nagyra, mint egy o. m. hadtest élelmezési állománya. Ily nagy erő tengeri szállítására 184.000 tonna szükséges. A japán II. hadsereg 83 gőzösön szállított.

A kihajózás helyei Piczevónál és a Jentoa öbölben nem voltak kedvezők. A víz sekély; nagyobb hajók a partot meg nem közelíthetik. A körülményes partraszállás csónakokon — szampanokon — történt. A szampanok vagy evezősök által hajtottak, vagy csoportonként gőzbárkák vonták azokat. A nagy nyugalmat, pontosságot és a mintaszerű rendet a japán II. hadsereg be- és kihajózásánál általában rendkívül dicsérően említik meg a jelenvoltak.

Orosz részről a kaicsou—kincsoui vasútvonalon május elején 6 zászlóalj, 1 lovas század és mintegy 14 löveg volt. Ezen csapatok egy részével Szikov tábornok — a 9. lövész h. o. 2. dandárának parancsnoka — Vafantiennél állott és feladata a délnyugati partok megfigyelése volt.

Kaicsou környékén az I. szib. hadtest laktáborozott.

Kincsouban a Kvantun különítményből az 5. lövészezred volt.

A kihajózás után a japán matrózkülönítmény és a gyalogság lassankint kiterjedt eszkeedett s kezdetét vette a felderítés. A partraszállás tengeri biztosítása végett az Elliot szigeteknél levő vízi átjárók lehorgonyzott akadályokkal elzárattak.

Május 7-én egy gyenge japán különítmény a pulantieni vasúti védőrséggel jelentéktelen ütközetet vívott, mely után Szikov tábornok az azonnali visszavonulásra parancsot kapván, észak felé elvonult. Hozzá csatlakoztak a vasúti védőrségek is. Az ellenséggel szemben csakis Deniszov ezredes különítménye maradt.

Szиков tábornok elvonulása után a port-arturi (Kvantun) különítmény parancsnoka Stöszel tábornok Nadejin tábornokot 1 dandárral és 1 üteggel Pulantienbe küldötte, hogy ott az I. szib. hadtest esetleg visszamaradt csapataival érintkezésbe lépjen, a dandár azonban már május 10-én Szansiliputól délre megállni kényszerült, mivel jobb oldalában erős japán csapatok mutatkoztak.

Május 10-én már a japán II. hadsereg összes csapatai partra szálltak és a következő alkalmazást nyerték: A 3. h. o. és az Akijama dandára észak felé tolattak, hogy a hadsereg többi részait az orosz I. szib hadtest ellenében biztosítsák; az 1. h. o. Kincsou felé irányított, míg a 4. mint tartalék a 3. és 1. közt állott.

Május 16-ától kezdve a 4 cirkálóból és 2 ágyúnaszázból álló 14. japán torpedó-osztály Togo ellentengernagy alatt a tengerparton Kaicsou felé tüntetett, hogy az I. szib. hadtestet nevezett helységeknél lekösse.

Ugyanezen napon kezdődött meg a Nadejin tábornok elleni előnyomulás. Az I. h. o. a 4. h. o. 7. dandárával és a 13. önálló tüzérezreddel megerősítve Szansiliputól délre Nadejin tábornok dandárát visszavetette. Azután az egész Ljaotun félsziget a Kerr-öböl és Kincsou közt elzáratott s így Port-Artur a külvilággal sem a tengeren, sem a szárazon nem érintkezhetett többé. Mivel azonban Oku tábornok a további hadműveletekre a II. hadsereget egyelőre elegendőnek nem tartotta, bevárta, míg az ő. h. o. is kihajózott.

Ennek első lépcsői május 20-án szállván partra, a tovább hadműveletekre a következő tartalmú *intézkedés* adatott ki 12-én:

Az 5. h. o., továbbá az Akijama tábornok lovas dandára, végül a 3. és 4. hadosztályból 6 zászlóalj, 2 lovas század és 3 üteg a II. hadsereg hátát Piczevo-Pulantien vonalában biztosítja. *(18 zászlóalj, 13 lov. század, 9 üteg)*

A II. hadsereg főereje és az önálló tüzérdandár *(30 zászlóalj, 7 lov. század, 33 üteg — 198 löveggel —)* a kincsoui földszoros elfoglalására küldetett.

A kincsoui öbölbe Togo ellentengernagy *Nisijama* kommodore alatt egy 4 ágyúnaszázból és 4 torpedórombolóból álló flottát küldött, mely a későbbi ütközetben 17 db. 12, 21, 25 és 26 cm.-es ágyúval és 25 kis kaliberű gépágyúval igen tevékeny részt vett.

A kincsoui csata 1904. május 24. és 25-én.

Orosz intézkedések. Mint ismeretes, az oroszok mindent elkövettek, hogy Port-Arturt kiváló erődde és flottatáborrá tegyék, s annak fölszerelése, különösen a háború kitörése után rohamosan haladt előre. Lőszer és hadianyag nagy mennyiségben halmoztatott fel Port-Arturban s a vár bevétele hosszú ideig tartó rendes ostromot követelt, habár egyes erődítmények még kiegészítésre szorultak is. Régebben szó volt arról, hogy az erődítést északon a 45 km.-re fekvő kincsoui földszorosig terjesztik ki, de a várnak oly hatalmas

kiterjedése miatt annak megfelelő berendezése óriási pénzáldozatot és védőrséget követelt volna, miért is a földszoros az erődövébe már nem vonatott be.

A kincsoui földszoros azonban, mivel az a szárazföld felől meg nem kerülhető, igen fontos hadászati pont, mert Port-Artur közvetett védelme északon természetszerűen ezen földszoroson játszik le. A szoros ezen fontossága következtében Stöszel tábornok elhárította, hogy a japán II. hadsereget Kincounál fogja föltartóztatni.

A földszoros legkeskenyebb része csak 3'3 km. és átvonul rajta a port-artur - mukdeni vasút és a mandarin-út. A támadónak tehát igen csekély fejlődési terve van és a támadást a két tengerpart felől a flotta közreműködése is nagyon veszélyeztetheti.

Védelem szempontjából legfontosabb a *Nansan magaslat*, amely csaknem háromszögalakban emelkedik ki és ahonnan úgy a gyalogság mint a tüzérség kítűnő kilövással bír. A támadó az előterepen csak a 9 m. magas falakkal körülvett Kincsou helységben talál fedezetet.

Hátránya a Nansan-állásnak, hogy — előreugró szöveget képezvén, átkaroló támadás alá vehető úgy a szárazon, mint a tengeren. A 102 m. magas kúp oldalai igen szakadozottak s az erők eltolása nehéz. A kincsoui öböl partjai sekélyek ugyan, de kisebb sülyedésű hajók a Nansan-állást különösen dagály idején megközelíthetik. A Hand-öböl partvizei mélyebbek.

Ha a támadó a Nansan hegyet elfoglalta, úgy onnan a visszavonuló védőt sikeresen lödözheti.

A japán II. hadsereg támadásakor a Nansan állás erősített tábori erősítés jellegével bírt 14 művel. Akadályövek minden oldalon voltak, de a leplek hiányoztak és a művek nagyon kiemelkedtek. Az állásban s annak közelében összesen 63 ágyú volt, a legnagyobbak 15.2 cm. ürmérettel.

Stöszel tábornok Port-Arturnál 1904. májusban a 4. és 7. kelet-szibériai lövészhadosztály és a vár csapatok felett rendelkezett. (29 zászlóalj, 8 üteg; 28.000 puska, 63 löveg, 4000 fő vár csapat, 8000 fő tengerész csapat. Port-Artur 27.000 polgári lakossal bírt.)

A kincsoui földszoros védelmére kirendeltettek: a 4. kel.-szib. lövész h. o. és az 5. kel.-szib. löv. ezred, *összesen: 15 zászlóalj, 34 löveg (a már említett 63 ágyúval együtt: 97 löveg) és 2 géppuskás század.* Nadejin tábornok előretolt dandára már bentfoglaltatik.

Japán intézkedések. Oku tábornok az oroszok állása és ereje felől körülbelül teljesen tájékozva volt.

Május 24-én d. e. 10 órakor Oku tábornok Nisijama kommodorétól azt a — valószínűleg szikratávirati. — jelentést kapta, hogy tiszta idő esetén a flottillával 25-én a kincsoui öbölben a Nansan-állást lődözni fogja.

Ezen jelentésre, melynek alapján a szárazföldi és tengeri erők együttműködése lehetségesnek látszott, Oku tábornok d. u. 1 óra-
kor az előnyomulásra és Kincsou elfoglalására az *intézkedést* kiadta.

Ez utóbbi feladatra az 1. h. o., valamint a 4. h. o. tüzérsége rendeltetett ki, de a várost 25-én nem sikerült bevenni. A tüzérségi tűz reggeli 5 óra 30 perctől d. e. 9 óráig tartott. Az oroszok hevesen és indirekt tüzeltek. Nisijama flottillája a viharos idő miatt csak délben jelent meg, de nem volt képes a Nansan-állást lőtávolságra megközelíteni, miért is Oku tábornok Kincsou bevételeét éjjelre halasztotta. A 26-ára kiadott *intézkedés* tartalma a következő: *A 4. h. o.* Kincsout még éjfél előtt beveszi és hajnalban az *1. h. osztályhoz* csatlakozva, mely a Nansan északi sarka ellen nyomul elő, az állás nyugati lejtőjét támadja meg. *A 3. h. o.* az előnyomulást reggel 4 óra 30 perckor kezdi meg és az orosz állás keleti arcvonalát támadja. Ucsijama tábornok az 1. tüzérdandár parancsnoka az *összes tüzérség* felett átveszi a parancsnokságot és a tüzet reggel 4 óra 30 perckor nyitja meg.

Kincsou bevételeét éjjel a 4. h. o. 19. dandára és egy utászszakasz kísérelte meg, de egy heves zivatar közbejötté miatt a vállalat nem sikerült. Az oroszok a villám fényénél a japánokat észrevették és azokat igen heves tűzzel visszaűzték. Hajnalban a város keleti kapujának felrobbantása nagy áldozatok árán sikerült, mire az orosz helyőrség, — kelet felől is veszélyeztetve lévén, — heves tüzeléssel elárasztva a Nansanra vonult vissza.

Reggel 5 órakor megkezdődött a tüzérségi tűz. Csakhamar kiderült, hogy az orosz nehéz lövegek a japán tábori ágyúk fölött fölényben vannak, ámde Nisijama flottillája már 6 órakor közbelépven, az orosz nyugati arcvonal tüzének hevessége már reggel 7 órakor nagyon alábbhagyott, 8 órakor pedig a tűz csak, nem elhallgatott.

Ekkor a *4. h. o.* megkezdte az előnyomulást. A 7. dandár a sík terepen igen nagy veszteséget szenvedett. A dandár részben a tengerben volt kénytelen előnyomulni. A hadosztály az orosz állásokat a 19. dandárral már kb. 600 lépésre közelítette meg, de

az oroszok golyózáporában tovább előre jutni nem tudott. A hadosztály helyzete azért is veszedelmes volt, mert a flottilla a parttól eltávozott s a Nansan nyugati oldalán levő lövegekkel a tüzelést újra megnyitva azt a 4. h. o. ellen irányította.

Az 1. hadosztály is rendkívüli nehézségekkel küzdött. D. e. 9 óráig egész az akadályövig nyomult elő, de azokon áthatolni képtelen volt.

A 3. hadosztály is veszélyes helyzetbe került. Nemcsak arcban, hanem Tafansön és Liudjaten felől oldalba is tüzérségi tüzet kapott. Reggel 8 órakor a Hand-öbölben egy orosz flottilla (a „Bobr“-ágyúaszád, a „Bojki“ és a „Burni“ rombolók) jelent meg és a 3. h. o. hátba tüzelvén, azt az orosz állásoktól 1000 lépésre megállni kényszerítette.

Tehát reggel 9 órakor a japán támadás megakadt.

Ekkor Oku tábornok a gyalogság támogatása végett a tüzérséget még előbbre vonta. A 15. ezred és a 3. h. o. három ütege a Tafansönnél és Liudjatennél levő orosz ütegekre tüzeltek, míg a többi 162 löveg a Nansant árasztotta el fűzével. A távolság néhol csak 2400 lépés volt s az ütegek legnagyobb része a gyalogság fölött volt kénytelen tüzelni. A Nisijama flottillája is visszaérkezett s d. e. 10 órától 11 óráig a Nansen lövegeit Szudjatennél teljesen leküzdötte.

A japán tüzérség harca egész délután tartott, mialatt a gyalogság veszélyes helyzetében várta a parancsot a támadásra. Az orosz ütegek már d. e. 11 órakor teljesen elhallgattak s a tüzérség attól kezdve a gyalogság földözékei ellen tüzelt.

Délután 4 órakor úgy látszott, mintha az oroszok Tidjaten felől ellentámadást szándékoznának. Tüzelésük mindegyre hevesebb lett s a „Bobr“ ágyúaszád tengerészlegénységet kísérelt meg partraszállítani. A 3. hadosztály ezt ugyan megakadályozta, de helyzete mégis igen válságos volt, habár az általános tartaléktól 1 zászlóalj erősítést kapott.

A japánok helyzetét Oku tábornok így jelentette: „A 3. hadosztály balszárnyának helyzete percről-percre kritikusabb lett és, mivel a tüzérségünk lőszere csaknem elfogyott, ott a harc nem volt sokáig fenttartható. Ezért kényszerülve voltam, hogy a gyalogságnak, *bármibe is kerüljön az*, parancsot adjak a támadásra; a tüzérség egyúttal parancsot kapott, hogy ezen támadást lőszerezének összes maradványával támogassa.“

Ezen paraqcsok délután 5 órakor adattak ki.

Az 1. *hadosztály* halálmegevetéssel tört előre. Önkéntesek részben szétrombolták a sodronyhálózatot. Hanem a gyalogság, dacára annak, hogy a hadseregtartalék még meglevő 2 zászlóaljja is kirendeltetett, az oroszok lépcsőzetes tüzeben megállni kényszerűt.

A 3. *hadosztály* támadása is megtört az orosz akadályokon és a gyilkos golyózáporban állásait alig tudta megtartani.

Hanem a *döntés* a nyugati szárnyon már *megettörtént*.

A 7. dandár a tengerben nyakig gázolva igen jobbra húzódott, miáltal tőle balra hézag származott. Ezen hézagban a 4. tüzezred vonult fel s az orosz állásokat hosszantozó tűz alá vette s azokat a flottilla arcban lődözte. Az orosz aknák használhatatlanokká tétettek s aztán a gyalogság szuronyrohamra tört előre.

Erre az oroszok a visszavonulást megkezdték. ;

Este 7 óraker a Nansan minden erődén a japán zászló lengett.

A tüzezség egy része előrevonotván az oroszokat tüzzel árasztotta el s az üldözésre már este 8 óraker egy mindhárom fegyvernemből álló különítmény küldetett. A „Bobr“ Port-Arturba menekült.

Veszteségek: Japánok: 144 tisztt, 4346 legénység. *Oroszok:* 30 tisztt, 800 ember, 70 lövegg, 10 géppuska, sok fegyver és lőszer, 3 fényzőró és sok más hadianyag.

A japánok a kincsoui csatában puszkánkint 85, lövegenkint - 172 *töltényt lőttek el*. A küzdelem 14 óráig tartván, a lőszerfogyasztás nem mondható soknak. A döntést nem is annyira a tűz, mint a szurony döntötte el. Az 1. és 4. *hadosztály* tüzezsége már csaknem az összes tölténykészletét kimerítette, lőszerhiány fenyegetett s így föltehető, hogy a tartaléklőszerintézetek még nem szálltak partra.

Összefoglalás. A kincsoui csata a hadászati helyzet szükségképeni következményé volt. Port-Artur várát körülszárolni és a japán haderők számára új hadműveleti alapot és vonalat kellett létesíteni. Ezen követelményekből kifolyólag a japán II. hadsereg a Ljaoung félszigeten akkor, mikor az I. hadsereg már Manzuriában tért nyert, partraszállott. A partraszállásnak a legapróbb részletekig való gondos előkészítése és annak technikai keresztülvitele, valamint a II. hadsereg ezutáni magatartása a japán vezetők céltudatos és erélyes működését dicsérik.

Orosz részről el voltak arra készülve, hogy a japánok a Ljaotung félszigeten kihajózni fognak, sőt Kuropatkin még azzal

az eshetőséggel is számolt, hogy a partraszállás Inkounál is megtörténhetik. A vasút mentén biztosító csapatok voltak és Szikov tábornok a folytonos földérintésre utasított. .

Mikor az első japán csapatok partraszálltak, jelentéktelen összeütközések után Szikov parancsot kapott a sürgős visszavonulásra s így a japán II. hadsereg további hadműveleteit semmi sem akadályozta. Szikov tábornok oly korai visszahívása nem indokolt, a visszavonulásra még nem volt szükség.

Alekszejev tengernagy május 6-án Port-Arturból Karbinba utazott s így Stöszel tábornok a vár védőrségével magára hagyatván, önállóan tette meg az intézkedéseket a japánok feltartóztatására.

A Nansan hegy erődítései és felszerelése a támadóknak hatalmas akadályt képeztek és mégis, a támadó képes volt azt *egy nap alatt* elfoglalni.

• Stöszel tábornok a rendelkezésre álló 29 zászlóaljból csak 15 zászlóaljat rendelt a kincsoui öböl megszállására, összesen 97 löveggel és 2 gépfegyverszázaddal. Vele szemben a japánok 30 zászlóaljat, 7 lovas századot és 198 löveget irányítottak és őket a Nisijama-flottilla 17 ágyúval támogatta. Ha tehát a „Bobr“ ágyúnaszád 8 lövegét és 4 golyószóróját is számításba vesszük, látható, hogy az orosz ágyúk száma — 105 — a japánok összes lövegeinek csakis felét képviselte. E körülmény a japán gyalogság kétszeres fölényével együtt már kellő biztosíték volt a Nansan állás sikeres megtámadására, habár kétségtelen, hogy annak holt erői hatalmas akadályt képeztek.

. Stöszel tábornoknak tehát nem lehettek biztos kilátásai a japánok visszaverésére nézve. Ezen kilátások még akkor sem lettek volna sokkal kedvezőbbek, ha Stöszel a Nansan állásban az egész Kvantun különítményt alkalmazta volna. Kérdés tehát, miért kellett a harcot már a kincsoui szoroson fölvenni? Hiszen Port-Artuf már úgyszólván el volt zárva a külvilágtól s annak további fölszerelése azon csekély idő által, a mit az oroszok a kincsoui csatával nyertek, nem haladhatott előre. Csakis akkor lett volna indokolt a Nansan „megszállása, ha ott oly nagy erők jöttek volna alkalmazásba, amelyek a japánokat teljesen leverni, őket a Ljaotun-félszigetről kiszorítani s az észak felől esetleg közeledő orosz erősítéseknek kezet nyújtani képesek lettek volna.

Kérdés, hogy azon egy napi időnyerés, amit a kincsoui csata hozott, arányban állott-e azon meglehetősen súlyos veszteségekkel, amiket az oroszok szenvedtek?

A japán II. hadsereg azon helyzetet mérlegelve, hogy észak felől könnyen fenyegeti veszély, 18 zászlóaljat, 13 lovasszázadot és 9 úteget földérintésre és biztosításra észak felé tolt előre. Mily öntudatos cselekvés, holott a hadseregarancsnok a kiválóan szervezett kémszolgálat és a jól működő felderítés folytán az orosz helyzetről általában tiszta képpel rendelkezett.

A csata Kincsou helység bevetelével kezdődött; ezt pedig a város kapujának felrobbantása által lehetett elérni. Az ezen feladattal megbízott utászokat a robbanás megölte, de hősi haláluk árán kötelességüket teljesítették.

A csata tárgya japán részről egy kiválóan előkészített állás elfoglalása volt nehéz viszonyok között. A szűk fejlődési tér sem a nagybani átkarolást, sem a széles fejlődéseket nem engedte meg.

A 26-iki küzdelemben alkalmazott *tüzértömeg* kiváló eredménnyel működik, az ellenséges ágyúkat leküzdí s a gyalogság nehéz munkáját megkönnyíti; hanem az orosz állások ellen kevésbé hat. U. i. a japán tüzérség löszerezésében (a II. hadseregnél) a shrapnel nyolcszor annyi volt, mint a gránát s az általában jól fedezett orosz lövészeknek a shrapneltüz nem sokat ártott. A hadsereghez beosztott tarackezred mindenesetre jó szolgálatot tett volna, de a hadseregarancsnokság arról is lemondott, hogy a Nansan állást még az észak felől esetleg közelgő orosz erők beérkezése előtt leküzdje.

A gyalogság igen nehéz viszonyok között harcolt, kiváló tűzfegyelmet és halálmegvetést tanúsított. A 3. hadosztály nemcsak arcban, de oldalba és hátba is lövetett s a golyózaporban mégis kitartott órákon át. Midőn már a japán gyalogság ereje megtörik, a hadseregarancsnok a tüzértömeget előrevonja és a gyalogság fölött löve az utolsó töltények felhasználásával és az utolsó zászlóaljak bedobásával mindent kockára tesz. Az általános támadás elrendeltek, a 4. hadosztály átkaroló mozdulata sikerüi s a hadsereg leveretés helyett győzelmet arat. így érvényesült a japán hadseregarancsnok *akarata* akkor, mikor már minden elveszettnek látszott, így harcolni csakis öntudatosan, törhetlen erélylyel és a csapatba helyezett legnagyobb bizalommal lehet.

A szárazföldi és tengeri erőknek összműködése is szépen érvényesült. Nisijama flottillája Oku tábornokkal állandó összekötte-

tésben állott s így ez képes volt a flottillára is átvinni az akaratát. Ez csak kiválóan szervezett jelzőszolgálat vagy szikratávíró útján érhető el.

Mivel a japánok fejlődési tere korlátozva volt, azért a kincsoui csatában egy lépésre átlag $3\frac{1}{2}$ puska jutott, holott a jalui csatában 2 sem jutott egészen. Valószínűleg a harcoló vonal ezen sűrűsége volt az oka a japánok óriási veszteségének (általában 12%; csak a gyalogságra vonatkoztatva pedig 17%.) A harcoló vonal ezen sűrűsége igazolásul szolgálhat arra, hogy a támadásnál a mélységbe tagozódás az erő kifejtést nem emeli, csak a veszteségeket szaporítja.

A kincsoui csata *eredménye* az volt, hogy az oroszok Port-Arturba véglegesen bezárattak, míg a japánok a Ljaotun félsziget jó kikötőinek birtokába jutván, új hadművelleti alapot és vonalat nyertek a Ljaojan elleni további működéshez, valamint Port-Arturt körülzáróhatták. A csata kimenetele tehát mindkét félre nézve kiváló jelentőségű volt.

A vafangoui csata 1904. június 14. és 15-én.

Előzmények orosz részről. Miután Alekszejev tengernagy május 6 án Port-Arturból Karbinba utazott, a további hadműveletekre vonatkozólag Kuropatkinnak két lehetőséget ajánlott és pedig:

1. A főerők törjenek Kuroki I. hadserege ellen s azt a Jalu folyón szorítsák vissza. 2. A hegyzorosok erős biztosítása és Hajcsön környékén egy nagyobb tartalék visszahagyása mellett Port-Artur irányába — dél felé — jelentékeny erők küldessenek.

A két ajánlat közti választás Kuropatkinra volt bízva, de Alekszejev inkább óhajtotta volna a japán I. hadsereg elleni előtörést. Kuropatkin azonban ezt a tervet nem tartotta keresztülvihetőnek, mert a hadsereg a Fönsuilin hegységben leendő hosszú működéssre nem volt megfelelően felszerelve, és attól is tartott, hogy a támadás elől Kuroki Koreába kitér s akkor az előnyomuló orosz hadsereg háta veszélyeztetve lesz. Ezen okokból az első hadművelleti terv elejtetett.

Kuropatkin különben sem szándékozott mindaddig támadni, amíg Ljaojan környékén igen jelentékeny erők rendelkezésre nem álltak, ámde, Alekszejev óhaját megvalósítandó, a dél felé való előtöresre mégis késznek nyilatkozott.

Ezen vállalatra május végével orosz részről a déli arcvonalban a következő erők jöhettek első sorban tekintetbe:

I. szib. hadtest (1. és 9. szib. h. o.) Szjunöcsön, Dasiczao, Inkou területén;

35. *hadosztály 2. danádra* Ljaojantól délre;

5. *keletszib. lövész h. o.* (a II. szib. hadtestből), 9. *szib. lövész-ezred* (a 3. szib. gyalog h. o.-tól), 31. *h. o. 2. dandára* (a X. hadtestből), 2. *szib. h. o. 1. dandára* (a IV. szib. hadtestből), 4. *szib. gyalogezred* (II. szib. hadtest 1. h. o. ból), — Ljaojan környékén;

szibériai bajkálon-túli kozák-hadosztály nagyobb része Szjunöcsöntől délre.

Más erőkre számítani egyelőre nem lehetett, mert azok részben vasúti szállításban, részben a keleti arcvonalban lekötve voltak. Mint látni fogjuk, a támadásnál még az említett csapatok sem alkalmaztattak teljes számban, mert a japán 10. h. o. előnyomulása következtében Kuropatkin a fent részletezett összes erőket nem vélte nélkülözhetőnek.

Az előnyomulásban mint *déli csoport a következő erők vettek részt:*

Parancsnok: Stakelberg báró tábornok, az I. szib. hadtest parancsnoka.

1. keletszib. lövész h. o. *Gerngrosz* tábornok.

1. dandár *Rutkovszki* tábornok — 6 zlj.

2. dandár *Makszimovics* tábornok — 6 zlj.

1. keletszib. lövész tüzérdandár — 4 üteg.

9. keletszib. lövészadosztály *Kondraiovics* tábornok.

1. dandár *Krauze* tábornok — 5 zlj.

2. dandár *Szikov* tábornok — 6 zlj.

9. keletszib. lövész tüzérdandár — 3 üteg.

35. h. o. 2. dandára (az európai XVII. hadtestből) *Glaszko* tábornok — 8 zlj.

35. tüzérdandár 2. osztálya — 2 üteg.

9. szib. gyalogezred (a IV. szib. hadtest 3. h. o.-tól) — 4 zlj.
Kombinált lovashadosztály *Szimonov* tábornok.

szib. kozák h. o. 2. dandára,

primorszki dragonyos ezred és

határőr csapatok. Összesen: 19 szotnya (lov. század), 2 gyal. század, 1 üteg.

Összesen: 35 és $\frac{1}{2}$ zászlóalj, 19 szotnya (lovas század), 11 üteg (84 ló vég).

Stakelberg tábornok május végén kapta a *parancsot*, hogy a déli csoportot Vafangounál gyülekeztesse és onnan tovább nyomuljon elő dél felé.

Az *elővéd Szamszonov* tábornok alatt május 30-án indult el Vanczelin vasúti állomásról. Feladata a földérintés, valamint a déli csoport gyülekezésének biztosítása volt. Számereje az előnyomulás alatt csatlakozott határőr csapatokkal együtt: 13 szotnya (lov. szd.), $\frac{1}{2}$ gyal. század, 1 üteg, azaz 1600 lovas, 100 gyalogos és 6 löveg volt. A déli csoport főereje ez időben Inkou és Kajcsou (Kajping) körüli állott.

Az ellenség felől tudva volt, hogy Pulantien (Port-Adamsz) és Piczevo vonalában erősebb osztagok vannak.

Szamszonov tábornok csoportja május 30. án d. u. 1 órakor Vafangoutól délre Judszjatunnál az ellenségre bukkant. Ez az Akijama tábornok lovas dandára volt, mely észak felé földérintett. Az összeütközés megtörtént. .

Az egész hadjárat ezen egyedüli lovas ütközete a lovas rohamokra nem alkalmas, sziklás terepen folyt le. Mindkét félnél kiváló szolgálatot tett a beosztott gyalogság. Habár Zseltuhin orosz alezredes a japánok balszárnya ellen sikeres oldaltámadást intézett is, az oroszok mégis kénytelenek voltak észak felé kitérni. A japánok a küzdelem után a judszjatuni magaslatokat szállták meg.

Szamszonov tábornok június 3-án ismét összeütközött Akijama lovas dandárával, de ismét kénytelen volt Vafangoura visszamenni, Akijama pedig Vafantienre (Vafandian) vonult dél felé, azután pedig a japán hadsereg jobb oldalába vonatott vissza.

Szamszonov tábornoknak tehát a számbelileg kisebb japán lovasságot visszaverni és a főerőket megállapítani nem sikerült.

Stakelberg tábornok június 5-én érkezett Vafangouba és már 6-án parancsot adott Szamszonovnak, hogy a gyülekezés biztosítása céljából egy állást válasszon ki, amely megerősítendő lesz.

Június 7-én Szamszonov tábornoktól az *előretolt csoport* parancsnokságát a szib. kozák h. o. parancsnoka *Szimonov* tábornok vette át, aki azután Vafantienre nyomult elő. Időközben a déli különítmény részben vasúton, részben gyalog érkezve Vafan-

gounál gyülekezett. Mivel pedig Togo ellentengernagy flottillája június 7-én Szjunöcsönnél a vasutat és az utat tűz alá fogta, a szállítás némi fennakadást szenvedett.

Június 13 án estig Vafangouhoz 25 és $\frac{1}{2}$ zászlóalj, 18 szotnya és 10 üteg érkezett meg. A kiszemelt állás megerősítése gyorsan haladt előre.

A megerősített állásban szándékozott Stakelberg tábornok mintegy június 17-éig maradni s az előnyomulást csak azután megkezdeni. Arra alig számított, hogy a japánok maguk kezdik meg a támadást, már csak azért sem, mert az orosz fővezérlethez érkezett *hírek szerint* Port-Artur ostromának észak felé való fedezésére csak két hadosztály küldetett (az 5. és 11.) s így nem tartották valószínűnek, hogy ez a két h. o. a támadást megindítsa.

Mint látni fogjuk, ez a hír nem felelt meg a valószínűségnek.

Azon parancs, amelyet Kuropatkin Stakelberg tábornoknak június 7-én adott, a következő volt: „A Nagyméltóságodnak alárendelt hadtest megbízatása: Port Artur felé előnyomulás által az ellenségnek lehetőleg sok erejét magára vonni s így annak a Kvantun félszigeten működő hadseregét gyengíteni.

Ezért az Ön előnyomulása-az észak felé előretolt ellenséges biztosító csapatok ellen gyorsnak és erélyesnek kell lenni, hogy azok, föltéve hogy gyengének mutatkoznak, mielőbb megveressenek.

Túlerejű ellenséggel való összeütközésnél az ütközet nem kívándó a döntésig és a tartalékoknak a küzdelemben való teljes bevonása mindaddig maradjon el, míg a viszonyok teljesen nem tisztáztatnak.

Dél felé való menetünknek végcélja a Kincsou- (Nansan) állás bevétele és ezután előnyomulás Port-Artur felé.“

Előzmények japán részről. A kincsoui csata után az általános előnyomulás Port-Artur felé május 29-én kezdetett meg. Május 30-án a japánok elfoglalták *Dalnit*, a távol kelet drága telepítvényét, amely hivatva lett volna Oroszország kereskedelmi főkikötőjét képezni a Kvantun félszigeten. Itt a japán hadsereg megállott és magát elsáncolta.

A II. hadsereg Oku tábornok alatt az 1., 3. és 4. hadosztályból állott. Akijama lovas dandáfa és az 5. hadosztály északra tolatott s ezen erők Pulantien környékén megerősített állásban voltak.

A beérkezett hírek alapján május végével a japán fővezetőség azt a benyomást nyerte, hogy az oroszok dél felé előtörést szán-

dékoznak végrehajtani. Ezen hírre először a 4. hadosztály és a tüzérdandár, azután pedig a 3. hadosztály is észak felé küldetett, míg az 1. hadosztály megerősítésére a május 30-án kihajózott 11. hadosztály rendeltetett. Később még a 9. hadosztály is ide csatlakozott és e három hadosztály végezte *Nogi tábornok* alatt Port-Artur ostromát.

Az 5. hadosztály a már ismert szervezettel bírt és csupán annyiban tért el a többi hadosztályoktól, hogy az 5.-nek hegyi lövegei voltak. Az 5. hadosztály parancsnoka báró *Ujeda tábornok* volt.

Június 4-én a II. hadsereg már Pulantiennél állott. Számereje (a 3., 4. és 5. hadosztály, az 1. tüzérdandár és Akijama lovas dandára) *36 zászlóalj, 17 lovasszásad, 36 üteg* (216 löveg), *2 gépfegyverosztag és kilenc műszaki század* volt.

Mint látható, a Stakelberg-különítmény számereje körülbelül egyenlő volt a japán II. hadsereg erejével, ámde a japán tüzérség (216 löveg) az oroszokét (84 löveg) csaknem háromszorosan múlta felül.

Az Akijama lovas-dandárnak Szamszonovval történt összeközései igazolták az ellenség előnyomulását.

Oku tábornok egyelőre azt határozta el, hogy az oroszokat Pulantien környékén fel fogja tartóztatni, egyrészt, mert lőszereszlopai és vonatai még a teljes számban nem érkeztek meg, másrészt pedig, mert az általános japán helyzet következtében a korai előnyomulás kerülendő volt.

A japán 10. hadosztály május végén Takusánnál kihajózott s aztán hozzá irányítottatott az 1. gárdadandár is. Mivel pedig a hadosztályparancsnok június 2-ára parancsot kapott, hogy a Kaicsou felé való előnyomulásra előkészülve legyen, elhatározta, hogy Sziujant birtokba ejti. A hadosztályparancsnok Kavamura tábornok 18 zászlóalj, 5 lovasszásad és 7 üteg felett rendelkezett s vele szemben Miscsenko lovassága volt.

Sziujan elfoglalása június 8-án történt meg, mely alkalommal a 10. hadosztály dél felől, az 1. gárdadandár kelet felől támadott. A heves harc után Miscsenko Sziujantól északnyugatra vonult vissza, ahol a harcok a legközelebbi hetekben megismétlődtek.

Időközben Oku tábornok pontos híreket kapott arról, hogy az ellenség Vafangounál mindig nagyobb számerőben gyülekezik és erődítéseket készít. A 10. hadosztály előnyomulása s azon körülmény, hogy az ellenség Vafangounál megállóit, arra indították

Oku tábornokot, hogy az oroszokat nem várja be, hanem ő fog már 13-án előnyomulásba átmenni.

Az oroszok állása. Stakelberg tábornok a védővonalat Vafangoutól délre, a Fucsouho mindkét partján kb. 7 km. hosszú vonalban választotta. A terep meglehetősen szakadozott hegy s dombvidéket képez; a keleti szakasz magasabb és tagozottabb a nyugatinál. A Fucsouho völgye kb. 2 km. széles és jól művelt; a folyó átgázolható volt.

A támadó terep dél felől nem kedvező; a választott állás jó kilövést biztosított. A támadó csak a nyugati szakaszban választott jó tüzérségi állásokat.

Az erődítések két vonalban lövészárkokból és lövegállásokból álltak és az előtereből élesen emelkedtek ki.

Június 13-án az állás a következőkép *szállalott meg*:

Jobb (nyugati szakasz) $3\frac{1}{4}$ zászlóalj, 1 üteg;

középső szakasz (a Fucsouho völgye) $\frac{3}{4}$ zászlóalj, 4 üteg;

bal (keleti) szakasz: 12 zászlóalj — az 1. lövészhadosztály —, 1 szotnya, 5 üteg;

főtartalék: Vafangoutól délnyugatra 8 zászlóalj, — a $\frac{1}{35}$. dandár — és 2 üteg.

Ezen elosztásból látható, hogy a jobb szakaszba csekély erők utaltattak.

A lovasság feladata volt Tafansin, Nenetun és Csudjatun területén (Tafansintól délnyugatra és északnyugatra kb. 10—10 km.) és a Fucsouho völgyben földéríteni.

Japán intézkedések. Oku tábornok június 13 án este adta ki az *intézkedést*, melynek rövid tartalma a következő:

Június 14-én előnyomulnak: A 3. *hadosztály* Szjuiczjatun Lousagou vonaláig; az 5 *hadosztály* ettől balra Ljoudjagooig. A 4. *hadosztály* pulantien-fucsoui úttól keletre a Fucsouhoig. Ehhez a tüzérdandár egy ezrede is beosztatik. Hadosztálytartalék: 5 zászlóalj és 2. lovas szakasz (az egész gyalogságnak nem egészen $\frac{7}{7}$ része), Vafantiennél gyülekezik.

Június 14-e. A japán csapatok 14-én két-két oszlopban nyomultak elő és az előnyomulás délelőtt semmiféle ellenállásba sem ütközött. D. u. 1 óra tájban a 3. h. o. éle Djaovo környékét érte el és tüzérsége ott az orosz ütegekkel a harcot fölvette. D. u. 3

óra felé a tűz igen nagy hevességet ért el. A japánoknak sikerült a tűzfőlényt megszerezni. A tüzérségi harc alatt a japán 3. h. o. gyalogsága is küzdelembe került az orosz gyalogsággal.

A vasúttól nyugatra semmi komolyabb összeütközés nem történt

A nap eredménye a II. japán hadsereg számára rendkívül kedvező volt. Középső csoportja az elrendelt vonalat elérte, jobb csoportja pedig a bevezető harc árán megállapította, hogy nagyobb ellenséges erők csak a keleti szakaszban vannak.

Stakelberg tábornok a keleti szakasz ellen intézett támadásból és azon körülmény miatt, hogy lovasságától a japán 4. h. o. közeledéséről semmi hírt sem kapott, már előbbi feltevésében, hogy t. i. legfeljebb csak 2 japán hadosztály áll vele szemben, megerősített s- ezért hadseregtartalékát, a 2./35. dandárt még 14-én este a keleti szakaszba rendelte. A cárnak pedig azt táviratozta, hogy a japán támadások sikeresen visszaverettek.

Június 15-ére éjjel, tehát a keleti szárnyakon I¹/, orosz hadosztály állt a japánok 1 hadosztályával és 1 lovas dandáréval szemben, míg a vasúttól nyugatra csak Szimanov lovassága, 5 zlj. és 2 üteg maradt. Ezekkel szemben a japánok négyszeres túlerővel közeledtek. Az oroszok ily elosztásán az éj folyamán érkezett erősítések már keveset változtattak.

Június 14-én este a japán 4. hadosztály a Fucsuhót Szat-hoczi környékén, az Akijama lovas dandár Sabaoczit érte el.

Június 15-ike. A japán hadseregarancsnokság június 14-én este a következő *intézkedést* adta ki.

5. *hadosztály* Udjatunból (Tafansintól délnyugatra 4 km.) hajnalban Tafansinon át támad;

3. *hadosztály* csatlakozik az 5. hadosztályhoz és vár, míg annak támadása előrejutott, azután megtámadja a Lousagoutól délkeletre fekvő magaslatokat.

A 4. *hadosztálynak* két segédtsízt különböző utakon a következő parancsot vitte: „Északról semmi veszély sem fenyeget. Az 5. h. o. hajnalban Tafansinon át támad. A 4. h. o. az 5. h. o.-hoz csatlakozva, legalább egy dandárral támogassa ezen támadást.

Hadseregtartalék: a 3. hadosztály 6. ezredéből 2 zászlóalj.

Akijama 15-ére valószínűleg nem kapott parancsot.

Az orosz intézkedés nem ismeretes eléggé, mivel a parancsokat különböző, sokszor szóbeli toldalékokkal megváltoztatták. —

Stakelberg tábornok Gerngrosz és Glaszko tábornokokhoz egy érdekes parancsot küldött, amelyre vonatkozólag Stakelberg ezeket mondja: „Ezen rendeletben határozottan meg volt parancsolva, hogy az ellenség jobb szárnya átkarolóan megtámadandó, valamint az is, hogy az átkarolást mely erők vigyék keresztül és hogy az előnyomulás éjjel 1 és 2 óra közt, de mindenesetre napfelkelte előtt megkezdendő. Az intézkedésben még ez a kifejezés is használtott: „Lépjen érintkezésbe Glaszko (illetve Gerngrosz) tábornokkal és pedig azért, mert én a mozgás megkezdésére nézve az időpont megválasztását Gerngrosz tábornokra bízom — természetesen az általam beadott határok közt. Gerngrosz tábornok jelentette nekem, hogy az előnyomulást napkeltekor megkezdi.“

Az utolsó orosz erősítések 14 én este kezdtek vasúton megérkezni; ezekből 5 zászlóalj Vafangoutól délnyugatra tartalékban hagyatott, 1 zászlóalj a keleti, 1 üteg a nyugati szakaszba rendeltetett.

A japán 4. hadseregről Stakelberg 15-én reggelig semmi hírt sem kapott.

Gerngrosz tábornok 15-ére éjjel az 1. lövész hadosztály bal-szárnyán 9 zászlóaljat támadáshoz készen tartott. Az előtörésnek — parancs szerint — Glaszko tábornokkal (a 2./35. dandárral) együtt kellett volna megtörténni. Mivel azonban Gerngrosz tábornok Stakelbergtől arra a jelentésre, hogy „az előnyomulást napkeltekor megkezdi“ semmi választ sem kapott, a támadást új parancs nélkül megkezdeni nem akarta. Végül azonban hosszú tanakodás után mégis támadni akart, de akkor a Glaszko dandár nem volt még csatlakozva.

A Glaszko dandár ugyanis szintén nem volt tisztában, hogy 15-én mit kell tennie, miért is 14-én este úgy a hadtestparancsnokságnál, mint Gerngrosz tábornoknál kérdezősködött. Ez utóbbtól a következő választ kapta: „Ha a hadtestparancsnok a támadást napfelkeltekor elrendelné, sikerre számíthatunk.“

Időközben Glaszko tábornokhoz is erősítések érkeztek, úgy, hogy már 9 zászlóaljjal és 4 üteggel rendelkezett. ,

Míg a két csoport folyton tanakodva lábhoz vett fegyverekkel tétlenül állott, addig a japán 3. h. o. tüzérsége Csuczjatannál a lousagoui magaslatokon levő orosz ütegekre a tüzelést reggel 5 óra tájban megnyitotta és azt a 13. és 15. tüzérezred is csakhamar támogatta.

Végre Glaszko tábornok mégis elhatározta, hogy támadni fog, annyival is inkább, mert a támadásra vonatkozólag Gerngrosz tábornoktól parancs is érkezett.

Hanem alig kezdődtek meg a mozdulatok, Stakelbérg azt a váratlan parancsot küldte, hogy, ha a japánok túlnyomó erővel nyomódnak elő, akkor a hadtest visszavonul és a visszavonulást a Glaszko-dandár fogja fedezni. Ha pedig a japánok visszamenének, úgy a csapatok a további parancsokat a jelenlegi felállításaikban várják be.

Mivel ezen parancsban a támadásról szó sem volt, Glaszko tábornok a megkezdett támadást beszüntette.

Gerngrosz tábornok a Glaszko támogatására biztosan számítva reggel 7 és 8 óra közt az előnyomulást végre megkezdte. Az orosz lövészek kiválóan fedezett és meg nem rendített ellenséges gyalogsági vonalakba ütköztek és a japán tüzérség is felülmúlta az orosz ütegeket. Hanem azért a lövészek előre törtek. Eleinte szakaszonként, majd apró csoportokban, végül pedig egyenként mentek előre. . Egyes részek már a japán lövészárkokba is behatoltak, ámde a támadás d. e. 10 órakor mégis megakadt. A derék lövészeredek az ellenség közvetlen közelében várták a Glaszko-csoport támogatását, mely azonban nem érkezett meg. Pedig az együttes támadás sikerre vezetett volna, mert a japán 3. h. o. 17. dandára már oly veszélyes helyzetbe került, hogy a h. o. tartalék már teljesen fölhasználtatott, sőt Oku tábornok kénytelen volt a hadsereg-tartalék 1 zászlóalját is erősbítésre küldeni.

D. e. 10 óra előtt Glaszko tábornokhoz Stakelbergtől azon parancs érkezett, hogy támogassa a Gerngrosz-csoport támadását. Glaszko erre Perfiljev ezredest 3 zászlóaljjal és 1 üteggel Csencz-jatunon át támadásra rendelte, ő maga pedig 6 zászlóaljat és 3 üteget Vafanvopön helységén át szándékozott elővezetni.

Hanem a két csoport együttműködése már későn történt! Gerngrosz tábornok u. i. akkor, midőn csapatai a legváltóságosabb helyzetben voltak, észrevette, hogy a japán 5. h. o. a Tafansintól északra levő 9. lövészadosztályt lassan visszaszorítja. A visszavonuláshoz a 4. lövészere d is csatlakozott. A japánok sietve megszállták Juczjatunt s így a Gerngrosz-csoport többi részének helyzete olyan kritikus lett, hogy a tábornok déli 12 órakor a hadosztály visszavonulására parancsot adott.

Ugyanekkor kezdett a Glaszko-dandár harcba lépni. A főerő

támadása csakhamar fennakadt, mert a japánok a Gerngrosz csapatait gyorsan követve előtörték. Perfiljev ezredes Csenczjatonnál először 3. h. o. lovasságával került harcba és azt már csaknem visszazorította, amidőn egyszerre az Akijama-dandár közbelépése a támadást megakasztotta.

Az Akijama dandár u. i. Sabaoziban éjjelezett. Hajnalban az ágyúdörgésre elindult s a Perfiljev ezredes csoportjának sikeres feltartóztatására ép jókor érkezett.

A Glaszko-dandár d. u. 1 és 2 óra közt Vafanvopön és Csenczjaton közt állott. Tovább előnyomulni nem tudott; itt érte azt a hadtestparancsnok *visszavonulási parancsa*, amelyet d. u. 2 óraker rendben végre is hajtott.

A nyugati szárnyon az 5. h. o. csapatai hajnalban a Fucsouhot átlépték és reggel 7 óraker Vandjaton-Jandjaton vonalát érték el. A tüzérezred a Tafansintól északra és Lousagoutól délre levő orosz ütegekre tüzelt.

A 4. hadosztály az intézkedést csak reggel 5 óraker kapta meg. Habár az intézkedés az észak felől fenyegető veszélyt ki is zárta, a h. o.-parancsnok mégsem vélte a helyzetet eléggé földertettnek, miertis ő a 7. dandárral északkelet felé nyomult elő, míg a 19. dandárt 1 lovas századdal és 3 üteggel megerősítve Vafangoura irányította. .

Az 5. hadosztály ezalatt a Tafansin és Lunkoo közti gyenge orosz csapatokat visszazorította, úgyszintén Szimonov lovasságát is. Ez, a tűzharc felvétele helyett gyorsan kitért s csak Szamszonov tábornok igyekezett néhány lovas századdal a japánokat Lunkoonál feltartóztatni.

Az 5. hadosztály ellenébe Kondratovics tábornok egyelőre csak egy zászlóaljat küldhetett. Ez azonban délelőtt 10 óra körüi az 5. hadosztály 21. ezrede által átkarolva megtámadt, a közeledő 19. dandár által pedig már hátba is fenyegetve volt, visszavonulni kényszerült. Az 5. hadosztály előnyomulván, a tafansini magaslatokról most már a Gerngrosz csapatainak jobb szárnyát is. szakadatlanul lödözte, úgy, hogy az is megkezdte a visszavonulást.

Az Ando (19.) dandár feltartóztatására Stakelberg délelőtt 11 óraker a 35. lövészezredet küldötte, de, mielőtt ez a támadást megindíhatta volna, úgy Toulougouból, mint attól északra a 19. dandár által, délről, pedig az 5. hadosztály 21. ezrede által átkarolva

támadtatott meg s így a támadás nem sikerült. Ekkor a hadtest-tartalék csak 4 zászlóaljból állott, ebből kettő csak délelőtt 11 órakor érkezett a vasúton. Ezt a 4 zászlóaljat Stakelberg személyesen akarta a jobb szárny támogatására elővezetni, de ez nem történt meg, hanem az *általános visszavonulás délelőtt 11 óra után elrendeltetett.*

Csakis ekkor érkezett Szimonov lovasságától Lunkooból (kb. 6 km.) reggel 6 órakor elküldve az a jelentés, hogy délnyugati irányból nagyobb ellenséges erők közelednek.

A japánok nem üldöztek, hanem az elfoglalt állásokból tüzeltek a visszavonuló oroszokra. A 4. hadosztály 7. dandára váratlanul orosz lovasságra bukkant és abból mintegy hat századot szétugrasztott.

Június 16-ára éjjel a 7. dandár Szindiatunnál, a 3. hadosztály Lousagounál, az 5. Szantszuiirtól délre, a 19. dandár Vafangoutól nyugatra, Akijama lovas dandára Fuiczjatunnál éjjelezett.

Az I. szibériai hadtest három oszlopban egész éjjel folytatta visszavonulását és 16-án reggel kimerítő menet után Vanczelin állomáshoz ért. Az utóvéd 1 gyalogezred és 1 üteg volt.

Szamszonov lovassága 16-án az érintkezést ismét fölvette az ellenséggel.

Veszteségek: Japánok: 50 tiszt, 1.113 ember. *Oroszok:* 113 tiszt, 3.368 ember, 16 löveg, 46 lőszerkocsi.

Összefoglalás: Az orosz erők helyzete májusban, mikor Alekszejev és Kuropatkin közt a további teendőkre vonatkozólag tárgyalások folytak, a japánokkal szemben a belső vonalon való működést engedte meg. Mint Alekszejev ajánlataiból is kitűnik, az oroszok a támadó előnyomulásra két irányt választhattak és pedig Fönhuancsön felé a japán I. hadsereg ellen és Port-Artur felé a II. hadsereg visszaverésére.

Egyik eszme megvalósítása sem járhatott olyan eredménnyel, hogy a hadjárat sorsa az oroszok részére kedvezően dőlt volna el. Bármily irányt választott volna is Kuropatkin, azon veszély fenyegette az előnyomuló hadsereget, hogy oldala és háta megtámadatik és a japánok a visszavonuló vonalat elvágják. A helyzetnek ily mérlegelése azt mutatja, hogy az előnyomulás oly nagy erőkkel, amelyek a japánokat tökéletesen leverhették volna, nem volt lehet-

séges, mert az oldalak és a visszavonulás biztosítására nagyobb csapatmennyiség volt visszahagyandó.

. Kuropatkin a Port-Arturt veszélyeztető japán erők elleni előnyomulást választotta. Ő maga — valószínűleg — nem remélt sokat ezen előtöréstől, ámde a Szent-Pétervárról jött utasítások és Alekszejev óhajai, valamint az eddigi balsikerek őt aktív működésre szólították fel.

A Stakelberg hadtestének kiküldése, mint Kuropatkin is megjegyzi, végeredményében Port Artur fölmentését célozta. Mint ismeretes, Kuropatkin az általa nélkülözhetőeknek vélt összes csapatokat Stakelberg tábornok alá helyezte s ezen csapatok számereje mégis csakis annyi volt, amennyit a japán fővezetőség Stakelberg ellen küldött. Az I. szibériai hadtest már ezen japán erők elől is visszavonulni kényszerült. Mi lett volna a Stakelberg-hadtest sorsa akkor, ha a japán II. hadsereget teljesen megveri és győztesen utána nyomói? Meddig mehetett volna előre? Kétségtelen, hogy a dél felé való távoli előnyomulás azon nagyon is imminens veszélyt rejtette magában, hogy a sziujáni japán csoport az I. szibériai hadtest visszavonuló vonalát elvágja és hogy a hadtest Port-Artur közelében újabb japán ellenállásra talál. Hiszen már a vafangoui csata idején Port-Arturnál volt az I. hadosztály, a 11. és a 6. pedig kihajózás alatt voltak. Kérdés, képes lett volna-e Stakelberg ezen újabb erőket legyőzni?

A leggyőzelmesebb előnyomulás végeredménye is nagyon kétes. Stakelberg egyesülése a Kvantun csoporttal alig képzelhető el. További sorsa vagy Port-Arturba való bezáratás, vagy egy igen nehéz visszavonulás lett volna. A japán erőket a Ljaotung félszigetről teljesen leszorítani és a további partraszállást megakadályozni nem lehetett, Kuropatkinnak pedig több nélkülözhető csapata egyelőre nem volt, hogy Stakelberget támogassa. S a sziujáni japán csoport az erősítések útját bizonyára el is zárta volna.

Azt nem is lehet föltételezni, hogy az I. szibériai hadtest győzelme esetén az összes mandzsuri japán csapatok visszavonultak volna.

Mindezekhez hozzájárult még az a körülmény is, hogy a tenger urai a japánok voltak, akik flottájukkal egyrészt a japán csapatok további partraszállását elősegíthették, másrészt az orosz csapatok déli irányba való előnyomulását zavarhatták.

Az I. szibériai hadtest kiküldetése nem állt arányban a hozott áldozatokkal. Még azt sem érte el a hadtest, hogy a japán II. had-

seregnek északfelé nyomulását késleltesse, hiszen az az előnyomulást éppen azért gyorsította, mert az oroszok közeledéséről hírt kapott; a vafongoui csata pedig csak egy nap időnyerést eredményezett.

A japán II. hadsereg és az I. szib. hadtest Vafangounál ütközött meg. Május végétől kezdve mindkét félnek általában 90—100 km. útja volt Vafangouhoz. A két fél felvonulása egyenlő idő alatt történt, holott az oroszok részben a vasutat is felhasználták. A vasúti szállítás kisebb távolságokra csakis akkor bír határozott előnnyel, ha a gördülő anyag az egyes állomásokon a lehető legnagyobb számban úgy tartatik készen, hogy a szállítás a vasút teljesítőképességének egész kihasználása mellett akadálytalanul megkezdhető. Valószínű, hogy az oroszoknál e tekintetben némi hiányok mutatkoztak.

A szárazföldi és tengeri erők összműködése a japánok részéről ismét érvényesült, mert Togo flottillája sikeresen tüzelvén a vasútra és a mandarin-útra, néhány napon át a szállítás szünetelni volt kénytelen.

A Stakelberg-hadtest feladata nem volt világos. A Kuropatkin-től kapott intézkedés némi bizonytalanságra vall. Kuropatkin Stakelbergnek csak tünető magatartást ajánlott és mégis erősen hangsúlyozza, hogy a végcél Nansan s azután Port-Artur. De bizonytalan volt az ellenség erejében is, mert azt mondja „ellenséges biztosító csapatok“, tehát: csekély számú csapatok s utóbb mégis könnyen helyezi kilátásba a túlerejű ellenséget. Az a figyelmeztetés, hogy „a tartalékoknak a küzdelembé való bevonása mindaddig maradjon el, míg a viszonyok teljesen nem tisztázódnak“, nehezen teljesíthető. A viszonyok néha még az ütközet befejeztével sem tisztáztatnak. Vafangounál Stakelberg a japán 4. hadosztály közeledéséről csak akkor értesült, mikor már az egész hadteste visszavonulásban volt.

Stakelberg, akinek Kuropatkin erélyes és gyors előnyomulást ajánlott, már június első napjaiban a védelmet határozta el. Ez az elhatározás a támadás eszméjét ugyan megsemmisítette, ámde indokolva volt az orosz erők lassú gyülekezése és az ellenség közelsége által.

A vafangoui állás úgy hadműveleti mint harcászati tekintetből igen jó volt, csak a nyugati szárnyra lett volna nagyobb súly helyezendő.

A japán II. hadsereg előnyomulása kiválóan sikerült. Június 14-én a hadsereg általában eléri a menetcélokat s a tüzéség, meg

az előcsapatok bevezető harca árán az ellenséget pontosan földéri, azt megteveszti és másnap teljesen ismert viszonyok közt indul támadásra.

A 3. hadosztály hősiesség kitarása az orosz lövész hadosztály támadásai ellen mintaszerű. Az 5. hadosztály arcváltása kelet felé igen tanulságos. Ez oly művelet, mely úgy Vafangounál, mint a későbbi csatákban a döntés előkészítésére volt hivatva. A 4. hadosztály, annak dacára, hogy a kapott intézkedés szerint „északról semmi veszély sem fenyegetett“, egy dandárral mégis észak felé nyomult előre és sikerült is neki az orosz lovasság több századát szétugrasztani. Ha az oroszok a vasúttól nyugatra nagyobb erőkkel közelednek, úgy a japán 7. dandár azokat a visszavonulásban megakadályozza. A 7. dandár irányítása Ogava báró hadosztályparancsnok előrelátására és helyes ítélőképességére vall.

Ákijama lovas dandára 15-ére parancsot valószínűleg nem kapott, de azért hajnalban az ágyúdörgés irányába siet, a harc-vonal jobb szárnyán felfejlődik, megakasztja a Perfiljev-csoport előtörését s így a döntést elősegíti. A harctéren való egyesülés jelszava és a felelősségteljes önálló működés megteremtette a maga gyümölcseit. Perfiljev ezredes nem gondolta, hogy lovassággal van dolga, mert a japán lovasság egyenruhája nagyon hasonlított a gyalogságéhoz. Az Akijama géppuskái kiváló szolgálatot tettek.

Jellemző, hogy a japánok egységes vezetés alatt, a legteljesebb önállósággal működve igyekeztek a sikert elérni. Az oroszoknál az egységes vezetés hiányzott, a parancsnokok folyton rendeletekre várnak, önállóan cselekedni nem akarnak s így a megveretés nem is maradhat el. A Gerngrosz és Glaszko csoportok működését ismételni nem kell. Igazolja az egyrészt a nem világos parancsadásnak, másrészt az egységes vezetés hiányának végzetes következményeit.

Az orosz lovasság működése nem felelt meg. Igaz, hogy a feladat szerint a felderítendő körlet nem volt nagy, ámde egy tetterős lovas tábornoktól elvárható, hogy a felderítést nem szó szerint, hanem a viszonyokhoz mérten teljesíti. Hihetetlen, hogy a japán 4. hadosztály közeledése csak 15-én reggel 6 órakor jelentetett s míg a jelentés 7 km. úton Stakelberghez ért, már délelőtt 11 óra volt! Stakelberg maga e szavakkal védi a lovasság mulasztását: „Lovasságunknak oly országban kellett földeríteni, amelynek lakossága ellenséges érzületű volt s amelynek nyelvét nem

értettük. Sok volt a lovasságunk, de kémeink nem voltak s így semmit sem tudtunk; a japánoknak azonban kevesebb volt a lovaságuk, ámde sok és jó kémeik voltak, s így ők mindent tudtak. Az a meggyőződés, hogy jövőben a kémszolgálat japán mintára már békében szervezendő!“

Végül a japán tüzérségről meg kell jegyezni, hogy ez mindenütt oly kitűnően fedezte magát, miszerint az oroszok alig lőhettek reá s így alig volt vesztesége. A japán tüzérség kiváló alaposággal alkalmazta a közvetett lövést, mire az oroszok — Stakelberg bevallása szerint — képtelenek voltak. A későbbi ütközetekben azonban az oroszok is begyakorolták a közvetett lövést.

A vafangoui csata döntését a 19. dandár átkaroló mozdulatával együtt a japán tüzérség idézte elő. Június 15-én a japánok már a csata kezdetén 102 lövegből álló *tüzértömeget* alakítottak s ez az 1. kelet-szibériai lövész-tüzérdandár 3. és 4. ütegét a jól látható állásokban úgy összelötte, hogy azok roncsai később a győző zászmánya lettek, . .

A csapatok teljesítőképesége a vafangoui csatában. A vafangoui csata igen értékes adatokat szolgál a magasabb kötelékek szélességi kiterjedését illetőleg.

A június 13-iki éjjelezési helyzetből, — körülbelül 13 km. széles, — a japán 11. hadseregarancsnok 20 km. előnyomulást rendelt el. Az elérendő arcvonal végpontjai (4. és 3. hadosztály) 30 km. légvonal-távolságban voltak egymástól. A 3. hadosztály elérendő területe 9, az 5. hadosztályé 10 km. széles volt. A 4. hadosztály menetcélja 11 km.-re tovább nyugatra volt. .

A csata ebből a menetsoportosításból fejlődött ki. Június 14-én. a 3. hadosztály 10 zászlóaljjal — legfeljebb 10,000 puska — körülbelül 6 km., vagyis 8000 lépes széles területen vezette be a harcot, tehát 1 lépésre 2.4 puska esett; a jobb szárnyon előnyomuló 34. ezrednél pedig csak $\frac{3}{4}$ puska.

Június 15-én a támadó orosz (Gerngrosz-) csoport — 9 zászlóalj — nem bírt 3000 lépésnél nagyobb arckiterjedéssel; egy zászlóalj állománya körülbelül 800 puska volt, miért is az arcvonal 1 lépésére 2.4 puska esett. Ez a nagy erőkifejtés nem volt képes a háromszor csekélyebb sűrűségű japán arcvonalat teljesen megtörni.

Úgy a június 14-iki bevezető harcok, mint a 15-iki csata világosan igazolják a japán csapatok harcászati fölényét. Ennek főoka

természetesen a kiváló harckiképzésben keresendő. A japánok legnagyobb halálmegvetésének dacára sem tehető az orosz csapatoknak semmiféle szemrehányás, hogy a haza ügyét nem szolgálták a legnagyobb odaadással. Ebben a tekintetben mindkét fél egyenlő volt. Valamely csapat harcászati teljesítőképessége azonban abban nyilvánul, hogy a csapat az arcvonal mily relatív sűrűsége mellett oldja meg a rábizott feladatot. A vafangoui csata igazolja, hogy a jó csapat a védelemben még akkor is jelentékeny ellenálló erőt képvisel, ha 1 lépésre 1 puskánál valamivel kevesebb esik is, és hogy az ilyen védő ellenében az arctámadás még akkor sem vezet mindig sikerre, ha a támadó arcvonala nagy sűrűséggel bír.

A 3. és 5. hadosztály együtt (22 zászlóalj és 2 a hadsereg-tartalékból) 20.000 lépés arckiterjedésben harcolt, tehát 1 lépésre 17₅ puska jutott. A két hadosztályból álló csoportnak jobbszárnya és közepe az erős orosz állásokkal szemben a védelemre szorított és csak a balszárny támadott 3 ezreddel (9 zászlóalj). Ez a támadó csoport 5 km. arckiterjedéssel bírt, vagyis 1 lépésre 1²/₃ puska esett. Ebből látható a japán csapatok harcászati teljesítőképességének nagy értéke, mert sem a védelemben, sem a támadásban nem volt szükség sűrű arcvonal alakítására.

A vafangoui csata utáni események harcászati tekintetben igen sok érdekes részletet tüntetnek föl, hadászati tekintetben pedig tanulságosan mutatják egyrészt a külön álló japán hadseregek folytonos és öntudatos egyesülését, másrészt orosz részről a mindig jobban összezáruló ellenséges bekerítés feltartóztatásában kifejtett erőfeszítést.

Események a déli és délkeleti arcvonalban 1904. augusztus elejéig.

Kuropatkin tábornok akkor, mikor az I. szibériai hadtestet Oku hadseregének föltartóztatására Vafangou felé küldötte, azon igyekezett, hogy megfelelő eltolások által Stakelberg csapatainak visszavonulása biztosíttassék. A vafangoui csata után azt vélte Kuropatkin, hogy a japánok az erélyes előnyomulást folytatni fogják, miért is a nélkülözhető összes csapatokat Hajsón Kajcsou

(Kajping) területére vonta össze, valamint a Dalin (Daling) és Csapanlin (Csipanlin) szorosokhoz is erősítéseket küldött. Az orosz XVII. hadtest már vasúti szállításban volt; ennek teljes megérkezéig szándékozott időt nyerni Kuropatkin.

A japán II. hadsereg élelmezési nehézségek miatt csak június 18-án folytatta az előnyomulást és Szjunöcsönt 21-én érte el.

Sziuján elfoglalása után a 10. hadosztály és az 1. gárda dandár ott egyelőre megállott. Mikor azonban a II. hadsereg előnyomulását Vafangou felé megkezdte, a 10. hadosztály június 13-án azt a parancsot kapta, hogy az oroszok szárnyát és hátát veszélyeztesse és — e célból — ha szükséges — Kajcsouig nyomúljon előre; az 1. gárda dandár pedig maradjon Sziujánnál, hogy a 10. hadosztály hátát és oldalát Szimucsön (Szimucsen) felé fedezze. Erre a 10. hadosztály parancsnoka, Kavamura tábornok az előnyomulást azonnal megkezdte és kisebb harc után június 16-án a Csapanlin-szorosot el is foglalta.

Június 15-én, a vafangoui csata után Kavamura azt a parancsot kapta, hogy maradjon a főerővel Sziujánnál, de a Szimucsön és Kajcsou felé vezető szorosokat foglalja el.

A Csapanlin-szoros már a japánok birtokában lévén, a *Dalin* (Daling)-szoros elfoglalása következett. Az előbbi szorosból Miscsenko tábornok északnyugat felé tért ki, míg a Dalin-szorosot *Leuesztam* tábornok a beérkezett erősítésekkel együtt *11 zászlóaljjal, 6 szotnyával és 5 üteggel védelmezte. A főállás a Dalin-szorosban volt, de az oroszok az elül levő magaslatokat is megszállták. Az első vonalban az összeköttetést a vadászkülönítmények és a kozákok tartották fenn, a szorosban pedig heliográf állomások és távíró-összeköttetések voltak.*

A Dalin-szoros megtámadása június 27-én történt.

A japánok öt oszlopban nyomultak előre és pedig két oszlop dél felől, három pedig Sziujan felől egyenesen a Dalin-szoros ellen. Az 1. gárdadandár a legszélsőbb jobb oszlopot képezte.

A délről közeledő két oszlop (Tojo tábornok), valamint a főcsoport bal oszlopa (Marui tábornok) Miscsenko csapatait Muguju községtől délre megtámadták. Miscsenko a terep helyes felhasználása mellett ugyan hosszú ideig védekezett, de aztán a túlerő elől lassan visszavonult. Marui tábornok erre egyenesen a Dalin-szoros felé fordult, amely így hátba is veszélyeztetve volt. Leuesztam tábornok heves küzdelem után felismerte, hogy az állás tarthatatlan, egyideig még egy háritó állást (Aufnahmestellung) foglalt el, majd

a raktárak felgyújtása után Szjanlaju (Sziianlaju) felé rendben visszavonult. Marui tábornok az előnyomulásban megállót, pedig Levesztam visszavonuló útját könnyen elvághatta volna.

A japánok nem üldöztek, hanem megelégedtek az elfoglalt állások megszállásával.

Június végével az egész japán arcvonalban szünet állott be. Ennek oka egyrészt az utánszállítás rendkívüli nehézségeiben, másrészt pedig a politikai és pénzügyi viszonyokban keresendő. Japán júniusban kényszerítve volt külföldön egy második kölcsönt fölvenni. Hogy a pénzügyi művelet sikerüljön, a hadsereget semmiféle megveretésnek érni nem volt szabad, tehát az előnyomulást a legnagyobb elővigyázattal kellett folytatni.

Az előnyomulást a japán II. hadsereg kezdte meg és július 7-én Kajcsout érte el. Az oroszok lassan visszavonultak. A 6. hadosztály Kajcsou környékén teljesen a II. hadsereghez csatlakozott.

Ojama tábornagy július elején szintén Kajcsouba érkezvén az egységes vezetést az egész japán haderő felett átvette.

Kuropolitkin tábornok szándéka az volt, hogy Dasiczaonál (Tasicsao) az ellenséget rövid ideig feltartóztatja s azután az összes erőkkel Hajcsön környékén fejt ki komoly ellenállást. Mivel azonban a később leírandó események folyamán a keleti különítmény a Lanho mögé vonult vissza, szükségesnek mutatkozott, hogy a X. hadtest is eltolassék kelet felé. Így aztán az erőknek Hajcsön környékén leendő összpontosítása nem volt teljes mérvben keresztülvihető.

Június 23-án Oku hadserege Dasiczaotól (Tasicsao) délre az oroszokkal közvetlen érintkezésbe lépett. Jobb szárnyán, a mandarin-úttól kb. 13 km.-re keletre az 5. hadosztály, balra tőle a 3., az úton a 6., végül az úttól nyugatra a 4. hadosztály nyomult elő. Akijama lovassága a bal oldalt biztosította. A 6. hadosztály szabványos szervezettel bírt, parancsnoka *Okubo báró tábornok* volt. Az előnyomuló erők számereje: 48 zászlóalj, 20 lovas század, 43 üteg, 2 géppuskaosztag és négy utászszázlój.

Hosszú mérlegelés után Kuropolitkin *elhatározta*, hogy a harcot Dasiczaonál mégis elfogadja, és pedig egyrészt időnyerés céljából, másrészt pedig azért, hogy Inkou fontos kikötő minél tovább megtarthassa az oroszok birtokában.

A dasicsaói 12 km. hosszú erődített vonal már június közepén készen volt. Jobb szárnya a vasútra támaszkodott, bal szárnya

a hegyek közt kissé visszavonatot. Az állást *Szarubajev* tábornok alatt az I. és IV. szib. hadtest szállta meg. A vasút és mandarin-út mentén az I., attól balra a IV. szib. hadtest volt. A bal szárnyat *Miscsenko* biztosította, aki ugyanis *Mugujuból* *Tancsira* vonult vissza, míg a jobb szárnyon *Akijamával* szemben *Szamszonov* lovassága állott. A déli arcvonalban levő összes orosz erők száma 56 zászlóalj, 41 lovas század illetve szotnya, 18 üteg, 1 géppuskás század és két utász zászlóalj volt. Egyes ezredek azonban a *Ijaojani* erődítések munkálataihoz időnkint elvezényeltettek.

. . Oku tábornok a *támadást Dasiczao ellen július 24-én* hajnalban indította meg, és pedig az I. szib. hadtest ellen különös heveséggel. Az oroszok a támadást visszaverték. Az orosz ütegek itt már fedett állásokból tüzeltek s azokat a japán tüzérség képtelen volt leküzdeni, miért is Oku tábornok a döntő támadást csak a sötétség beálltával szándékozott végrehajtani. A IV. szib. hadtest szintén heves támadásokat szenvedett, de ennek dacára egyes részei a délelőtti folyamán támadásba is átmentek. A szétforgácsolt erőkkel tett előtörések ugyan nem sikerültek, de a japánok sem nyertek tért. Oku tábornok intézkedése szerint a japán tüzérség este 7 és 8 óra közt a támadást rendkívül heves tüzeléssel vezette be, a japán gyalogság este 8 órakor támadott is, de visszaveretett. Este 9 és 10 órakor a támadásokat megismételték, de a szibériai ezredek ellenállását megtörni nem lehetett. Este 10 óra után a harc az egész vonalon megszűnt.

Szarubajev tábornoknak az volt a véleménye, hogy az ellenség az összes erejét még nem alkalmazta, miért is a megveretés veszélyét kikerülendő, elrendelte a visszavonulást. Ez az éj leple alatt végre is hajtatott.

A japán II. hsg. jul. 25-én hajnalban az állást üresen találta. Az üldözés elmaradt s a hadsereg *Dasiczsaonál* megállót.

Az oroszok 20 tisztet és 600 embert, a japánok 66 tisztet és 1123 embert *vesztettek*.

Július 26-án a japánok megszállták *Inkout*, ahonnan az orosz védőrség *Niucsvangra* vonult vissza. *Inkou* megszállása a japánokra nézve kiváló jelentőségű volt, mert a kikötő elfoglalása által a nyugaton levő csapatok számára mindennemű utánszállítás rendkívül egyszerűsítettet. Az oroszok a visszavonulás alatt a vasutat sehol sem rombolták szét. Nagyszámú vasúti kocsi került a japánok birtokába, de mozdony egy sem.

Július 26-án az 5. hadosztály a II. hadsereg kötelékéből kivált, a 10. hadosztályhoz csatlakozott s azzal *Nodzu gróf tábornok alatt a IV. hadsereget* alakította. Az 1. gárdadandár ismét a gárdahadosztályhoz csatlakozott. A IV. hadsereg még a 10. honvéd-(kobi) zászlóaljat kapta, úgy hogy számereje *18 zászlóalj, 3 lovas század, 6 hegyi üteg és egy utászászlóalj* lelt.

Nodzu gróf a IV. hadsereggel az előnyomulást megkezdvén, Miscsenko lovasságát viaszazoritotta és július 24-én már általában Szimucsöntől (Szimucsen) délre mintegy 10 km.-re érkezett. Itt kapta 28-án azt a parancsot, hogy — ha lehetséges — az 5. hadosztállyal együtt Szimucsönt foglalja el. E parancsra Nodzu tábornok elhatározta, hogy a tőle még körülbelül 20 km. re nyugatra álló 5. hadosztályt az ellenség visszavonuló vonala ellen irányítja, míg a 10. hadosztállyal az orosz állást arcban támadja meg.

Szimucsönnél a II. szibériai hadtest parancsnoka Szaszulics tábornok a Levesztam visszavonult különítményével együtt *15 zászlóalj, 12 szoknya és 5 üteg* felett rendelkezett, Miscsenko pedig Szimucsön és Dasiczao közt az 5. hadosztály menetvonalát előtt *11 szotnyával és 1 üteggel* állott. A szimucsöni orosz állás szívós védelemre volt berendezve, de az erők szétforgácsolva és hosszú — 1 km. — vonalra osztva voltak s az egységes vezetés is hiányzott.

A szimucsöni ütközet július 31-én történt.

Az 5. hadosztály az előnyomulás alatt heves ellenállásra talált s csak akkor tudott tért nyerni, mikor a II. hadseregből kiküldött oldalvéd, *(3 zászlóalj, 1 szakasz lovasság, 2 üteg)* az 5. hadosztály balszárnyán szintén tevékenységbe lépett.

A 10. hadosztály jobb szárnyán az oroszok támadásba is átmentek. Ezt a japánok csak nehezen tudták feltartóztatni.

A nap eredménye az volt, hogy a szimucsöni állások az oroszok birtokában maradtak, mivel azonban Szaszulics Kuropat-kintől a visszavonulásra parancsot kapott, az oroszok az éj folyamán rendben elvonultak. A kevésbé járható terepen néhány löveg a japánok birtokába került.

Miscsenko a Mjaolin-szorozhoz húzódott vissza — Ansancsan-tól délkeletre 15 km., — a II. szibériai hadtest pedig augusztus első napjaiban Ansancsanra vonatott.

Augusztus 2-án a IV. és II. japán hadsereg az előnyomulást Hajcsön felé már együttesen folytatta.

Mivel a japánok Szimucsönt elfoglalták és mivel a X. hadtest július 31-én a Lanhon átszorított, Kuropatkin tábornok azt az előbbi elhatározását, hogy Hajcsönnél komoly ellentállást fejt ki, megváltoztatta s az összes erőket Ansancsanra vonta vissza.

Hajcsönt a japánok augusztus 4-én harc nélkül foglalták el.

Események a keleti arcvonalban 1904. aug. elejéig.

A japán I. hadsereg az előnyomulást Fönhuancsön környékéről június 23-án kezdte meg, és pedig a következő módon:

Jobb oszlop: A 12-ik hadosztály főereje a Közép-Fönsulin (Finziaolin) szoros és Szihejan (Szihojan) felé. Szaszaki tábornok különítményének Szajmaczin át be kellett vonulnia a hadosztályhoz.

Középső oszlop: A 2. hadosztály a nyugati Fönsulin-szoroson át Liansankvánra (Lanzangan, Liensankvan).

Baloszlop: A gárda hadosztály (az 1. gárda nélkül; ez a 10. hadosztálynál volt és a csatlakozást ismét csak július 31-én vette föl), a Modulin-szoros ellen.

Az utakat az elővédekhez beosztott utászok igen nagy ügyességgel és gyorsan javították ki. Nappal rendkívüli hőség, éjjel hűvös volt. Az esőzések gyakran okoztak akadályokat.

Az orosz előcsapatok fokozatos visszavonulása után a japán elővédek július 3-ig a hegyszorosok birtokában voltak. (Közép-Fönsulin, Modulin, Papanlin, Laholin, Szinkailin, Motienlin.) A hadosztályok zöme a szorosok mögött megállót s ekkor hosszabb szünet következett.

Július 4-én hajnalban 2 orosz zászlóalj a Motienlin-szoros visszafoglalására előtört, de csakhamar visszaveretett.

Kuropatkin a japánok előnyomulása következtében a keleti különítmény helyzetét veszélyesnek tartotta s ezért a felvonulásban levő európai X. hadtestnek (Karkov) 9. hadosztályát több üteggel azonnal a különítmény megerősítésére küldötte.

Ez időben az-orosz erők létszáma- Mandzsúriában a következő volt:

Déli csoport: Hajcsön—Dasiczao környékén 92 zászlóalj. Vele szemben Dasiczaotól délre és Szimucsöntől délkeletre öt japán hadosztály: 71 zászlóalj (az utász zászlóaljakkal együtt), — mivel pedig a japán zászlóaljok állománya nagyobb volt az oroszokénál, —

az egymással szemben álló erők állománya körülbelül egyenlőre, vagyis 70—73.000 főre vehető. . .

Keleti csoport: (3. lövész hadosztály, a 6. lovas hadosztály három ezrede, a X. hadtesttől kb. 1 és */» hadosztály, 3 kozák ezred) 50 zászlóalj. Ezzel szemben a japán I. hadsereg mintegy 47 zászlóaljjal állott. A két fél számereje itt is egyenlő, körülbelül 45.000 főnyi volt.

A keleti különítmény parancsnoka, Keller gróf tábornok, július közepén elhatározta, hogy a Motienlin-szoroson át közeledő ellenség földerítése céljából Liensankvan ellen erőszakos kémszemlére indul. Szándékához Kuropatkin is beleegyezését adta.

A moitenlini kémszemle július 17-én történt.

Keller gróf 18 zászlóaljjal és 2 üteggel három oszlopban nyomult előre. A japánok a vállalatról idejekorán tudomást nyertek. Az előnyomulás három, egymástól teljesen független ütközethez vezetett, a csoportok egymást a nehéz terepen nem támogathatták. A japánok mindenütt túlerőben léptek fel, az oroszokat visszaszorították a nélkül, hogy a kémszemle valami eredménnyel járt volna. Az oroszok 1000, a japánok 350 embert *vesztettek*.

Ugyanezen időben, július 13-án a 12. hadosztály jobb szárnya is összeütközött az oroszokkal. Rennenkampf tábornok ugyanis Szjaoszürből (Szjaoszir), ahova a japánok elől visszavonult, a Szihejannál álló orosz csapattal egyesülni akarván, Fancziapuczínál (Fankiapuczi) két japán századra bukkan. Ő maga megsebesült, a parancsnokságot *Ljubavin tábornoknak* adta át, csapata pedig Bönziku (Penzihu, Penhiho) felé visszavonulni kényszerült.

Ljubavin aztán lassankint Szjaoszür felé ment vissza, később pedig kozák dandára a Tajcziho mentén kisebb biztosító csapatokra osztatott szét. Bönzikuhoz, a Tajcziho ezen fontos átjárójához *Gruleu ezredes* a XVII. hadtest egy különítményével küldetett.

A japán 12. hadosztály július 18-án az előnyomulást Szihejan ellen folytatta s ott az orosz 9. hadosztály (X. hst.) egy dandárával, melyet Gerselmann tábornok hadosztályparancsnok személyesen vezetett, összeütközött. Habár a japán támadások nem sikerültek, Gerselmann mégis visszavonult, mert oldalát veszélyeztetve látta.

Az oroszok a Lanho mögé vonultak, míg a japánok Szihejan s az attól nyugatra fekvő magaslatokat megszállották.

A japánok folytonos előnyomulása következtében Kuropatkin a keleti különítményt újra megerősítette. A X. hadtest teljesen megérkezvén, *Szlucsevszki tábornok* alatt a szihejáni útra küldetett azon parancsral, hogy a japánok további előnyomulását tartóztassa fel. A hadtest még lovassággal és tüzérséggel is szaporított, de a 31. hadosztály 2. dandára még a II. szibériai hadtest kötelékében Hajcsönnél maradt.

Szlucsevszki tábornok elhatározta, hogy a japánokat megtámadja. Mivel azonban erejük felől nem volt teljesen tájékozódva, a lassú és methodikus előnyomulást választotta, vagyis magasa latról magaslatra szándékozott előnyomúlni és az elért állásokat megerősíteni. Csapatját (24 zászlóalj, 88 tábori és 7 hegyi löveg, 14 és $\frac{1}{2}$ szotnya, egy utász zászlóalj mintegy 24.000 fő számerőben) ehhez képest elővédbe, főcsapatba, jobb- és baloldalkülönítménybe csoportosította. Mivel pedig az előnyomulás ilyen módon rendkívül lassú volt, a támadás jellege nem jutott kifejezésre és a japánok azt meg is előzték. -

. Kuroki tábornok ugyanis megbízható hírekkel rendelkezvén, elhatározta, hogy a meglehetősen elszigetelt helyzetben lévő I. hadsereg megtámadását kikerülendő, ő megy át a támadásba.

A július 30-án kiadott *hadseregpáncs elrendelte*, hogy másnap a 12. hadosztály a 2. hadosztály 4 zászlóaljával (*Okaszaki tbnk. alatt*) és a gárda-honvéddandár egy részével a *Jusulin-szorost* vegye birtokába. A 2. hadoszt, főereje és a-gárdahadosztály pedig a Tavuannál (Tavan), illetve a *Janzelin* (Janczélín)-szorosnál levő erődített állást volt úgy megtámadandó, hogy a 2. hadosztály arcbán támad és megvárja, míg a délről átkaroló gárda megfelelően érvényesül.

A hadseregpáncs végrehajtása július 31-én — óriási hőségben — két teljesen különálló ütközethez vezetett. ·

A jusulini ütközet 1904. július 31-én. (10. sz. vázlat.)

Szlucsevszki tábornok csapatai a Jusulin-szorosnál 4 csoportba voltak tagozva. Az állás a Tajczihotól kezdve dél felé kb. 15 km. hosszúságban a Jusulin és a Henlin- (Pjelin, Szjelin)-szorosokat zárta el, melyeken át Taanpinon (Anpin) keresztül fontos utak vezettek Ljaojan felé.

A 12. hadosztály páncsnoka *Inoujé* tábornok a 23. dandárt 5 üteggel a Jusulin, a 12. dandár 5 zászlóalját 1 üteggel a Henlinszoros ellen küldötte és 3 zászlóaljat tartalékban tartott. Ebből 2 zászlóalj a gárda-honvéd. (kobi) dandárból volt.

A jobb oszlop hajnalban a 122. orosz, ezredet teljesen meglepte, azonban előrejutni nem tudván, csak a Makurajama *) magaslatot foglalta el. Mivel pedig a legszélső orosz balszárny csakhamar erősítéseket kapott, a japánok válságos helyzetbe kerültek. Hanem az oroszok nem támadtak s így az ütközet az északi szárnyon a sötétség beálltáig eldöntetlen maradt. A két fél tüzésége ugyan egész nap hevesen tüzelt, de csak kevés eredménnyel. A japán ütegek ugyanis igen jól voltak fedezve s így az oroszok alig láthatták azokat, a japánok pedig többnyire gránátokkal tüzeltek s azok a lövészfedezőekben kevés kárt okoztak.

Az arcvonal közepén is csak álló harc vívatott az egész napon.

Az orosz jobb szárny elleni támadás eredményesebb volt. Az ott parancsnokló *Marczon* tábornok ugyanis annak dacára, hogy a japán támadást feltartóztatta, jobb szárnyát visszavette és midőn a japánok utána nyomultak, egész csapatjának elrendelte a visszavonulást. Ennek oka pedig az Okaszaki-oszlop közeledése volt, mely ugyanis *Marczon* tábornok csoportjának hátát veszélyeztette.

Az Okaszaki-oszlop tényleg váratlanul fellépván, a visszavonuló orosz jobbszárny ellen heves tüzelésbe kezdett. Már a katasztrófa fenyegette a *Marczon*-csoportot, midőn a Terek-Kuban lovasezred 4 szotnyája Lipiju községnél véletlenül megjelent s a japánokat a tűzharchoz fejlődött kozákok és azok néhány géppuskája feltartóztatták.

Szlucsevski tábornok már a délelőtt folyamán kérte a főparancsnokot, hogy a Ljaojanból elindított 3. hadosztályt — a XVII. hadtestből — támogatásra neki alárendelje, ámde a helyzetet mégsem látta veszélyesnek. Délután 2 óra 45 p.-kor *Marczon* tábornoknak azt a parancsot küldte Szlucsevski, hogy a Lipijutól jobbra és balra levő magaslatokat minden áron tartsa. Ez azonban már teljes visszavonulásban volt s így a parancsot, már a csapatok nagy kimerültsége miatt sem teljesíthette. Mivel azonban Szlucsevski az említett magaslatok megszállását igen fontosnak vélte, kénytelen volt utolsó tartalékát oda küldeni.

Este Grekov tábornoktól, aki a balszárny biztosítását végezte, az a lesújtó hír érkezett, hogy a japánok a balszárnyat nagyobb gyalogsággal és tüzésséggel megkerülik. (Ez a jelentés téves volt, mert a Makurajama hegytől csakis 2 japán század tért el észak felé.)

A tartalékok teljes hiánya, Grekov jelentése, valamint azon

*) *Makurajama* japán elnevezés. Jelentése: *Párnahegy*.

értesülés, hogy az erősítő 3. hadosztály Taanpin községet csak éjjel érheti el, arra indították Szlucsevszki tábornokot, hogy a Lanho mögé visszavonuljon, ahol már a „főállás“ elő volt készítve.

A visszavonulás rendben történt s azt *Rjebinkin* tábornok utóvédé fedezte. Augusztus 1-én az egész X. hadtest az *Anpinlin*-szorostól délre és északra levő magaslatokat szállta meg. A japánok csak a Lanhoig üldöztek.

Veszteségek: Oroszok 2300 fő, japánok 420 ember.

A janzelini ütközet 1904. július 31-én. (10. sz. vázlat.) .

A keleti különítmény Keller gróf tábornok alatt a *Janzelin-szorosnál*, Tavuantól nyugatra vett felállítást. Számereje (a 3. és 6. kelet-sibériai lövész hadosztályt *24 zászlóalj, 9 üteg és egy utász-zászlóalj* volt. Ellene a 2. hadosztály főereje és a gárda küldetett.

Július 31 én hajnalban a gárda-hadosztály négy oszlopban előnyomulván, a támadásra készen állott, azonban a várt kedvező eredmény elmaradt. A 2. dandár jobb oszlopa ugyanis tévedésből nem a neki kiutalt helyre ment és míg a helyes fölállításba érkezett, már dél volt. A tüzérség ugyan már reggel 5 órakor megkezdte a tüzelést, de a kitűnően fedett orosz ütegek ellen csak kevés hatást ért el. A 2. gárdadandár bal oszlopa — Vatanabe tábornok — szintén késedelmet szenvedett, mert a lövegek fejlődése és elhelyezése a rendkívüli terepnehézségek miatt igen hosszadalmas volt. : .

A támadás megindításakor heves harc fejlődött ki, amelyben az oroszok már nem alkalmazták az összetüzeket oly mérvben, mint az előbbi harcokban, hanem jól célzott, nyugodt egyes tüzelésbe mentek át.

A japánok a támadás alatt egyes helyeken az orosz állásokat 600 lépésre is megközelítették, tovább azonban nem voltak képesek előrejutni. A tüzérség alig érvén el hatást, az ágyútüzet mindkét fél csakhamar beszüntette. A Vatanabe-oszlop sem tudott sikert elérni, annál is álló tüzharc fejlődött ki d. u 4 óráig. ·

Az 1. gárdadandár támadása egyáltalában elmaradt. A jobb oszlop ugyan az ellenséget megközelítette, a tüzérsége három orosz ágyút el is hallgattatott, a bal oszlop azonban a beosztva volt tábori ágyúkat nem hozhatván előre, *Aszada* tábornok megfelelő tüzérségi előkészítés nélkül nem tartotta a támadást keresztülvihetőnek.

Az oroszok ellentámadásba is szándékoztak átcsapni, de; a 2. gárdadandár megjelenése miatt az előtörés elmaradt.

Annak dacára, hogy a gárda bal oszlopa a támadásban nem vett részt, ahadosztály-parancsnok — *Haszegava (Haczegaval báró tábornok* — a támadást csupán a Vatanabe-dandárral mégis megkísérelte. A 2. hadosztály szintén támadásra indult. Az előtörés rendkívül heves volt és súlyos veszteségekkel járó küzdelemhez vezetett, melynek eredménye az lett, hogy az. oroszok a kissé hátrább fekvő „főállásba“ vonultak vissza. .

A harc különben a nap további folyamán eldöntetlen maradt. A japánok a támadást másnap, augusztus 1-én hajnalban megismételni szándékoztak, erre azonban már nem került a sor.

.. *Keller gróf tábornok* ugyanis^ a keleti különítmény erélyes és bátor parancsnoka, egy japán shrapnel által eltalálva hősi halált halt; 36 sebet kapott s azok közt csak 5 nem volt halálos. A derék parancsnok váratlan halála oly hatással volt a keleti különítményre, hogy *Kastalinszki* tábornok, aki a parancsnokságot átvette, a visszavonulást határozta el, habár arra semmiféle harcászati kényszerűség sem volt.

- A keleti .különítmény augusztus 1-én a Ljandjazan községnél levő álláshoz ért. Keller utóda *Ivanov tábornok* lett. A különítmény azután a III. szibériai hadtest elnevezést kapta és a X. és XVII. hadtesttel, együtt mint „*keleti arcvonal' Bilderling lovassági tábornok parancsai alá helyeztetett.*

A japánok nem üldöztek, hanem megelégedtek az elhagyott állások megszállásával. .

A jusulini és janzelini ütközetek orosz részről világosan igazolják,;hogy, az állásokért való harcolásnak milyen bénító hatása van.: A X.: hadtest az ütközetet azért vesztette el, mert Marczon tábornok, kellő indokolás nélkül gyorsan vonult vissza, de ő a visszavonulást aligha rendelte volna el, ha nem tudott volna a Láriho nyugati partján Tundiapunál egy „főállásnak“ és. tovább Ljaojan felé, még számos „előretolt-, fő-, közbeeső- és hátvéd-állásnak“, létezéséről. . .“

A Jusulin-szorosnál a X. hadtest 24 zászlóaljából csak 7., a 88 lövegből csak. 16 vett részt a döntő küzdelemben. Ezen csapatok kitűnően és halálmegevetéssel harcoltak, de az erősítések

csak apró részletekben érkező meg, a támadás szelleme kifejezésre nem jutott és sikert elérni nem lehetett.

Az ütközet folyamán Szlucsevszki tábornok Lagoulin (Laoguanlin) községben tartózkodott, mely a szoros mögött körülbelül 6-km.-re van és onnan vezette az *egész* ütközetet. Ez csakis úgy volt lehetséges, hogy a hadtestparancsnok, aki azelőtt általában mihiég csak a műszaki csapatoknál volt alkalmazásban, a főhadn szállás (vezérparancsnokság) és a harcoló csapatok közt kiváló összeköttetésekről gondoskodott. A harcmező minden részéhez táviró és telefon vezetett s heliögraf-állomások állítottak fel. A parancsátvitel tehát egész modern módon történt és pedig a küzdélém benyomásaitól függetlenül. Szlucsevszki tábornok úgy vezette a harcokat, hogy a csapatokat nem is látta. A vezetésnek ez a módja nagyobb kötelékekben mindenesetre helyes, mert az a parancsnok, aki a harcmezőket csak egyes részleteit láthatja, a pillanatnyi benyomások hatásától nem kíméltetik meg. A japán fővezér, Ojama tábornok sem tartózkodott elül a harcterén. A Jusulin-szorosnál azonban a harc terület oly csekély kiterjedésű volt, L miszerint a Háditéstparancsnok a személyes befolyást is érvényesíthette volna; Há ő például Marczon-esoportnál személyesen jelen van, az valószínűleg nem vonul oly hamar vissza. A parancsnok személyes jelenléte a harcban rendkívül emelheti a morális erőt. ;

A Janelin-szorosnál a visszavonulásra nem forogtak fenn harcászati kényszerítő okok. Hogy a keleti különítmény mégis visszavonult, azt csak Keller gróf hősi halála okozta. Keller tábornok ugyanis mint erélyes, bátor és öntudatos vezér volt; ismeretes, akinek elvesztése az egész csapat morális erejét végzetesen bántotta meg.

Az Aszada-dandár támadása elmaradt. Ennek oka abban keresendő, hogy a tábori lövegek a rendkívüli terepnehézségek miatt nem vonúlhattak föl s a támadást nem készíthették elő.; Intő példa, hogy a csapat legalább részben hegyi lövegekkel is el legyen látva, ha a terepviszony ok-azt-előreláthatólag megkövetelik.

A két ütközetben az oroszok már lövegeiket kitünően fedezték s gyalogságuk is a nyugodt egyes tüzet alkalmazta. E két körülmény igazolja, hogy az oroszok az eddigi kellemetlen tapasztalatokat a saját javukra megfelelően értékesíteni igyekeztek.

Általános helyzet 1904. augusztus havában.

A japán mandzsúriai hadsereg létszáma 1904. augusztus elején 124 zászlóalj, 33 lovasszázad, 508 tábori, hegyi és lovagló löveg és 8 géppuska volt, mintegy 125.000 fő számerőben. Ebben 110.000 puska foglaltatott, melyekből 46 000 az I., 48.000 a II. és 31.000 a IV. hadseregre esett.

Az orosz haderő az augusztus 24-ig megérkezett erősítésekkel együtt kb. 200 zászlóalj, 151 szotnya, illetve lovasszázad, 582 tábori, hegyi, illetve lovagló löveg és 16 géppuska volt, mintegy 150.000 fő számerőben. -

Az utászzászlóaljak be vannak számítva.

Nehéz lövegek mindkét félnél voltak, a japánoknál azonban nagyobb számban. .

Az orosz fővezérlet hírei azonban nem voltak teljesen megbízhatók, mert úgy a keleti mint a déli arcvonalban előnyomuló japánok számerejét túlbecsülte. A japánok azonban, különösen a kiválóan működő kémiszolgálat útján az orosz helyzetről s a fokozatosan érkező erősítésekről körülbelül teljesen tiszta képet alkothattak maguknak.

Ojama tábornagy vezéreszméje az volt, hogy Ljaojant minél előbb elfoglalja, mert a Korea felől és a déli irányból vezető közlekedések ott találkozáva, Ljaojan városa fontos földrajzi pontot képezett. A gyors előnyomulást pedig azon körülmény tette kívánatosná, hogy az oroszok nagyobb számú erősítések, különösen pedig nehéz ágyúk megérkezésére minél kevesebb idővel rendelkezzenek.

A július utolsó napjaiban vívott eredményes ütközetek után a japán fővezér azonnal Ljaojan ellen akart nyomulni. Ez a szándék azonban az utánszállítási nehézségek, valamint a politikai és a pénzvviszonyok miatt nem volt megvalósítható.

Ily körülmények közt augusztus hó végéig ismét hosszabb szünet állott be.

Kuropatkin tábornok szándéka az volt, hogy a már nagyszerűen megerősített Ijaojani állásban fogadja el a döntő mérkőzést. Időközben azonban, ismét csak az időnyerés céljából, még úgy a déli mint a keleti arcvonalban újabb küzdelmek fejlődtek ki.

Harcok a keleti arcvonalban 1904. augusztus havában.

A jusulini ütközet után az orosz X. hadtest az Anpinlinnál (Kampaling) levő állásba vonult. Egy dandár a taanpin—anpinlini úttól északra, egy délre foglalt állást, egy pedig Szandiaczinál (Szankasi) tartalékban maradt. Az erődítési munkálatok éjjel-nappal folytak, melyeknél a legénység az óriási hőségben sokat szenvedett.

Kuropatkin tábornok Hajcsönt elhagyta és az I., II. és a IV. szibériai hadtesttel az Ansancsannál (Ajsancsan, Ansanten) levő állásba vonult vissza. A japánok Hajcsönt augusztus 4-én megszállták.

A mandzsuriai haderő ekkor két csoportba osztatott és pedig: *Déli arcvonal*, Szarubajev tábornok alatt, az I., II. és a IV. szibériai hadtest és:

Keleti arcvonal, Bilderling lovas, tábornok alatt, a III. szibériai hadtest (az előbbi keleti különítmény), továbbá a X. és a XVII. hadtest.

Mindkét arcvonal csapataira Kuropatkin behatóan érvényesítette a befolyását.

Augusztus első napjaiban a Tanho annyira megáradt, hogy azon átgázolni nem lehetett. Híd sem volt a folyón, így a X. hadtest helyzete igen kritikussá vált, mert a kordonszerű felállítást a japánok bármikor könnyen áttörhették. A keleti arcvonal csapataihoz tartozó III. szibériai hadtest a X.-től jobbra szintén harcállásban volt, a XVII. pedig még a Ljaojan környékén tartózkodott s így a X. hadtest egyelőre támogatást nem kaphatott. Szlucsevski tábornok felismervén a hadtest veszélyes helyzetét, arra kérte Kuropatkit, hogy a Ijaojani állásba vonúljon vissza. A kérést Kuropatkin hajlandó is volt teljesíteni. Időközben azonban az esőzések elmúltak, a Tanho vize ismét átgázolható lett, a folyón Kindjatunnál (Kinjasin) egy pontonhíd is veretett, a japánok pedig az előnyomulást teljesen beszüntették, miertis a X. hadtest helyzete némileg kedvezőbbé vált. Az azonnali visszavonulás szükségége ily módon már nem forogván fenn, azt szeptember 1-ére halasztották.

A III. szibériai hadtest helyzete sem volt kedvező. Csapatai 13 km. hosszú vonalon voltak szétvonva s a visszavonulást az állás mögött levő Tanho igen megnehezítette.

Mindkét hadtestnél „előretolt“ és „főállásokat“ szálltak meg.

Kuropatkin aug. 24-én elrendelte, hogy a keleti arcvonal csapatai szívós ellenállást fejtsenek ki és kedvező körülmények közt támadásba is menjenek át. Bilderling tábornok azonban felismervén a hosszú — 30 km. — arcvonal hátrányos voltát, az általa kiadott intézkedésben a támadást nem is említette.

A keleti arc csapatainak számereje: 89 zászlóalj, 41 szotnya, illetve lovasszázad, 282 tábori, 16 lovagló löveg és három utász-zászlóalj volt, 96.000 fő előírt állományban, melyből azonban sok hiányzott.

“ . A japán fővezérlet elrendelte, hogy az I. hadsereg augusztus 28-án a Tanho balpartján levő magaslatokat foglalja el. E parancs következtében Kuroki elhatározta, hogy az ellenséget 26. án a Tanho jobb partjáról visszaszorítja és 27-én az átkelést erőszakolja ki. :

. Az orosz állás hosszú és gyenge voltát felismervén, a hadsereg-parancsnok annak áttörését határozta, el. E célból a főerőt Taanpinnak, a gárdahadosztályt pedig a Ijaojani műúton s attól délre irányította. Hadseregterületül a 2. zászlóaljból álló 29. számú honvéd- (kobi) ezredet tartotta vissza, mely ugyanis 48 órai erőltetett menet után Fönhuancsönből Tensuiczába augusztus 26-ára éjjel érkezett.

. Kuroki tábornok intézkedése következtében az I. hadsereg az oroszokat kelet és dél felől támadta meg, a délkeleti orosz arcvonal azonban, ahol Danilov tábornok parancsnokolt, egyelőre nem volt veszélyeztetve.

. A japán hadosztályok 23., 24. és 25-én nyomultak az orosz állások elé s a döntő küzdelem augusztus 26-án fejlődött ki. Az oroszok aug. 26. áig az előretolt állásokból a főállásba mentek vissza.

. Ivanov tábornok, a III. szibériai hadsereg parancsnoka már 25-én felismerte a japán gárda esetleges átkarolásának veszélyét s ezért Kastalinszki tábornokot 7 és 1/2 zászlóaljjal, 13 és 1/2 szotnyával és 28 löveggel a jobbszárny megerősítésére rendelte ki. így aztán a gárda fenyegető átkarolása nem juthatott érvényre.

. . *A taanpini ütközet 1904. augusztus 26-án.* A japán gárda a III. szibériai hadtestnek vele szemben levő csoportjaival már hajnalban megkezdte a harcot, mely úgy a tüzéség mint a gyalogság részéről egész nap a legnagyobb hevességgel vívott. Dél előtt 11 órakor Kastalinszki tábornok ismét erősítést nyert. Ugyanis a XVII. hadtest 35. hadosztályához tartozó 140. ezred parancsnoka, *Marti-*

nov ezredes, aki 26-ára Ljaojantól délre, a III. szibériai hadtest jobb szárnyától 13 km-re éjjelezett, 26-án hajnalban ezredével az ágyúdörgés irányába-elindult, saját felelősségére harcba lépett s a japán balszárnyat egy sikerült előtöréssel veszélyes helyzetbe hozta. Mi-t veiben azonban az ezred harcba lépéséről Ivanov tábornok nem nyert tudomást, annak sikerült támadása általánosan nem használtatót ki? A japán gárda helyzete- 26-án este nem volt kedvező, az oroszok azonban nem támadván, a harc a nyugati szárnyon eldönteti tetlen maradt. .

Míg a japán gárda közeledése már 24. és 25-én.' megállapítható volt, addig az orosz arcvonal többi része előtt ellenséges mozgás ezen napokon még nem észleltetett. E körülmény arra indította Bilderling tábornokot, hogy a III. szibériai hadtest helyzetének megkönnyítése céljából a X. hadtesttel 26-án támadást intéz. A parancsot erre vonatkozólag 25-én este -Szlucsevski tábornoknak ki is adta. Ez a támadás végrehajtását Vasziljev tábornokra, a 2. dandár parancsnokára bízta, kinek e célból 8 zászlóalj, 1 szotnya és 3 üteg adatott. A támadó előtörésnek 26-án reggel. 6 órák kellett megkezdődni, ámde a japánok kezdeményezése a tervet megvalósítani nem engedte.

A japán 2. hadosztály ugyanis már 26-ára éjjel elrendelte a előretolt orosz állások bevételeit. Igen alapos szemrevételezések után több-oszlopot alakítottak, melyeknek feladata a legnagyobb pontossággal volt meghatározva. A helyes előkészületek megfelelő eredménnyel jártak, mert a 2. hadosztály már 26-án reggel az előállások birtokában volt. A hadosztályparancsnok *Nisi báró tábornok* először a támadás folytatását határozta el, mivel azonban tudomást szerzett arról, hogy úgy vele szemben, mint a gárda ellenében jelentékeny orosz erők állanak, megelégedett azzal, hogy egyelőre csak az elfoglalt állásokat szállja meg.

Így a japán fővezérlet által szándékolt áttörés nem jutott kifejezésre. .

A 12. hadosztály az orosz előretolt orosz állásokat szintén éjjeli harcok árán szándékolt elfoglalni. Jobb oldalának biztosítására Bönzikuhoz a honvéd dandár 4 zászlóaljával és 1 hegyi üteggel Umeszava tbnkot küldötte ki. A főerő az előnyomulást augusztus 25-én este 8 óra 30 perckor négy oszlopban kezdte meg. - .

A 12. dandár két — déli — oszlopa az oroszokat az előretolt állásokból vissza is vetette, de a 23. dandár északi oszlopai oly

heves ellenállásra találtak, hogy feladatukat egyelőre nem oldhatták meg.

Augusztus 26-án a japánok az egész vonalon erélyesen megindították a támadást, de az oroszok szívós ellenállását csak az északi szárnyon voltak képesek megtörni, ahol ugyanis a 23. dandár előtt az oroszok körülbelül 5 km.-re visszavonultak.

Ezen szárny visszavonulása az orosz X. hadtestet igen kedvezőtlen helyzetbe hozhatta, mert a japánok a Tajcziho mentén az orosz állás balszárnyát megkerülni és a Tanhon való visszavonulást megghiúsítani könnyen képesek voltak. Ezen fenyegető veszélyt Szlucsevszki tábornok már 25-én felismerte és Bilderling tábornokot 26-án több ízben fölkérte, hogy a XVII. hadtestből a *Janszul tábornok* előretolt dandárét erősítésre küldje, azonban még választ sem kapott. Bilderling a kért erősítést azért nem adta meg, mivel Kuropatkinól a tartalékok lehető kímélésére felszólítást kapott. A Janszul-dandár a Sziotunczinál (Soczunicuszui) levő Tajcziho átjáró biztosítására volt kirendelve, pótlása a tartalékból okvetlen szükséges lett volna.

Mikor a X. hadtest balszárnya augusztus 26 án este visszavonult, Bilderling a Janszul-dandárt mégis kirendelte Szlucsevszki tábornokhoz. A dandár késő este érte el a Tanhon épített ponton hidat Kindjatunnál. Szlucsevszki tábornok a dandárt a balszárny elvesztett állásainak és 1 ütegének visszafoglalására szándékozott rendelni, de ez a szándék sem volt keresztülvihető. Kuropatkin tábornok ugyanis a X. hadtestnek az éj folyamán azt a távirati parancsot küldötte, hogy a hadtest azonnal vonúljon vissza a Tanho balpartjára és azt szívósan védelmezze. Ily értelmű parancsot kapott a 111. szibériai hadtest is.

Kuropatkin ezen nagy horderejű elhatározásának okai az általános helyzetben keresendők, ő mérlegelte a X. hst. veszélyes helyzetét. Belátta, hogy a Bilderling tbnk. csoportja hosszú ideig az ellenséget eredményesen feltartóztatni nem képes. Erezte a súlyos felelősséget, amely a háború folytán a vállaira nehezedett s így nem akarta a keleti különítményt a teljes leveretés veszélyének kitenni.

A keleti arcvonal csapatainak visszavonulása. A X. hadtest augusztus 27 re éjjel 3 órakor adta ki az intézkedést a visszavonulásra. Először Gerselmann tábornok alatt a jobb szárnynak, azután Vasziljev tábornok alatt a bal szárnynak kellett a Tanhot átlépni. A kiküldömített tartalék a Tanho bal partján hátrító-áltóst volt elfoglalandó.

A. hadtest visszavonulása a legnagyobb rendben történt. A csapatok már 27-én reggel a Tanho balpartján levő magaslatokat megszállták. A Janszul-dandár Sziotunczin át a XVII. hadtest főerejéhez a Tajcziho jobb partjára menetelt. -

- *A japánok* az oroszok elvonulását a sűrű eső és a köd miatt

27-én csak későn vették észre. Mikor a 2. és 12. hadosztály csapatai a támadás folytatására előtörtek, az orosz állásokat már üresen találták. Az üldözés a terep nehézségei miatt nem volt erélyes. Az oroszoknak legtöbbet árthatott volna a 12. hadosztály, de az az előnyomulást csak igen lassan folytatta és a 23. dandár még a Tanhoig sem nyomult előre. A 2. hadosztály és a 12. dandár 27-én este a Tanhót érte el.

A III. szibériai hadtest a parancs vétele után a visszavonulást még az éj folyamán megkezdte.

A japán gárda-hadosztály a támadást 27-én megújította és eközben az oroszok elvonulását délelőtt 9 órakor észrevette. Az üldözés csak lassan és elővigyázatosan történt, miközben az orosz jobb szárny utóvédé heves ellenállást fejtett ki.

Augusztus 27-én este a III. szibériai hadtest Vanbatajt és az attól nyugatra levő területet érte el, míg a gárda az elfoglalt orosz főállásban maradt.

Augusztus 28-án a gárda a visszavonuló III. szibériai hadtest jobb szárnya ellen szándékozott erős üldözést kifejteni, de az nyugat felé erősen kiterjeszkedett, miértis a gárda nyomása csak a III. szibériai hadtest arcvonalát érte. Utóvédharcok 28-án is voltak. E napon este a gárda Sisecki—Szanszanczi vonalát érte el, a III. szibériai hst. pedig a Vanbataj-szoroson át Ljaojan felé nyoinult elő.

A X. hadtest és a japán 2. hadosztály közt augusztus 28-án szintén összeütközés volt. Szlucsevszki tábornok ugyanis augusztus 27-én este Kuropatkintól azt a parancsot kapta, hogy, a Tanho balpartját, különösen pedig Szizuiczi környékét sokáig védje. A hadtest a Tanho bal partján levő magaslatokat tartotta megszállva és állásait a japán 2. hadosztály tüzérsége délelőtt 9 órától kezdve heves tüzelés alá fogta. Különösen sokat szenvedett a hadtest Gerselmann tábornok alatt jobb csoportjának tüzérsége. A küzdelemben a 9. gyalog-hadosztály 2. dandárának parancsnoka Marcen tábornok, aki a jusulini ütközetben idő előtt visszavonult, halálos sebet kapott.

A japán gyalogság délelőtt 11 órakor indult a Tanhón át támadásra, miközben az emberek mellig gázoltak a vízben. Az

orosz X. hadtest a hátrább, nyugatra levő állásba ment vissza és bal szárnyával Szizuiczinél a Tanhóra támaszkodott. Gerselmann tábornok jobb csoportja-(mintegy 8 zászlóalj, 2 szotnya, 8 löveg) a Vasziljev tábornok bal csoportjától elszakadt s a két csoport közt meglehetősen nagy hézagtámadt. A japán 2. hadosztály csak Gerselmann tábornok csoportját támadta meg, aki hiába kért támogatást és hiába kérte "a töle- balra levő hézag "kitöltését.- Mikor Gerselmann észrevette, hogy - véle szemben egy egész hadosztály közeledik,attól tartott, hogy balszárnya teljesen átkaroltatik s ezért a visszavonulást- elrendelte. A visszavonuláshoz az engedélyt eiőzői lég megkapta.- . . ,

A Gerselmann csoport 28-án-este a III. szibériai hadtest balszárnyára-Jajücsi-környékére érkezett, míg Vasziljev tábornok az elfoglalt állásban maradt vissza. -i

-A 12.. hadosztály 28-án estig a Tanho folyót érte el és előcsapatait a Tajczihóig is kitolta. -

- Kuropatkin augusztus 29-re éjjel *intézkedést* adott ki, amelyben a Ijaojani állás megszállását véglegesen szabályozta. .

/ ' ,

Harcok a déli arcvonalban 1904. aug. havában.

12. sz. vázlat.

Augusztus elején Kuropatkin a déli arcvonal csapatait az Ansancsannál megerődített állásba vonta vissza s azok augusztus utolsó napjáig ott maradtak.

Az állás már 1904. március-vége óta megerődített és rendkívüli ellenálló erővel bírt. A kilátás és -kilövés igen jó volt s azt augusztus, havában csak a kauljang vetések gátolták. Az állás azonban azon hátránynyal bírt, hogy a balszárny megkerülése a hegyvidéken lehetséges volt, ez pedig az erők nagy kiterjedését és szétforgácsolását vonta maga után. A déli arcvonal hossza valóban nagy, 13 km. volt. .

Kuropatkin az ansancsani állás védelmezésére a *parancsot* augusztus 24-én adta ki. Ekkor ott a helyzet a következő volt: 1 *Főparancsnok*: Szarubajev tábornok.

1. *szibériai hadtest*: Stakelberg tábornok Ansancsantól nyugatra 7 km. hosszú vonalban. Délre és délnyugatra, kb. 5 km. távolságra 1 — 1 elővédet tolt ki, melyek közt az összeköttetést

Gurko tábornok alatt 14 szotnya, illetve lovas század és 12 lovagló löveg képezte. . .

II. szibériai. hadtest Szaszulics tábornok. Az I. szibériai hadtesttől balra volt, de azzal közvetlen csatlakozásban, nem állott. Délkeletre a hegyvidékbe kb. 8 km. távolságra szintén két elővédet tolt előre. Ezek a Ljaojanba visszarendelt Miscsenko tábornok lovaságát váltották fel. ’

Tartalék: a vasút mellett, kb. 4 km.-re a IV. szibériai hadtest és. Szamszonov tábornok lovas hadosztálya.

Az I. és II. szib. hadtest elővédéi közti hézag kitöltésére a IV. szibériai hadtesttől egy harmadik előretolt csoport küldetett, úgy, hogy a felállítás tulajdonképpen két egymás mögötti vonalból állott.

A II. szibériai hadtest balszárnya és a keleti arcvonal jobb szárnya közt mintegy 12 km. hézag volt s az összeköttetés hiányzott. A fenti csapatokból 11 zászlóalj és 64 régi löveg nem állt a déli arcvonalban, mivel azok Ljaojanba vonattak vissza.

A déli arcvonalnak rendelkezésre álló *sámereje* volt: 57 zlj., 55 lovas század, illetve szotnya, 128 tábori, 24 lovagló löveg, 16 géppuska, 3 utász zászlóalj, 64,000 főnyi előirt állományal.

A japán II. és IV. hadsereg az orosz elővédekkel szemben azoktól mintegy 6 km.-re állott, és pedig a 3., 6. és 4. hadosztály, valamint a 11. honvéd (kobi) dandár és az I. tüzérdandár a vasúttól és mandarin úttól nyugatra, előcsapataikkal kb. 7 km. hosszú arcvonalban. Akijama lovas dandára balra előre volt kitolva. Az 5. és 10. hadosztály a vasúttól keletre, meglehetősen nagy térközökkel állottak s az előcsapatok mintegy 18 km. hosszú arcvonalat tartottak megszállva. (A 10. honvéd-dandár csak akkor csatlakozott, mikor a II. hadsereg Ljaojan felé az előnyomulást már megkezdette.)

A 10. hadosztály mintegy 12 km.-re egy jobb oldalvédet különített ki. Ez Kufopatkinban azt a nézetet keltette fel, hogy a IV. hadsereg az I. hadsereggel együttműködni szándékozik.

. A déli arcvonal csapatai ellen közeledő *japán erők-sámereje*: 66 zászlóalj, 23 lovas század, 49 üteg, 294 tábori, hegyi, illetve lovagló löveg, 16 géppuska, 5 utász zászlóalj; kb. 70,000 főnyi állomány nyal.

Ojama tábornagy a Ljaojan elleni előnyomulást illetőleg kiadott irányelve szerint az ansancsani állás elfoglalásával a II. és a IV. hadsereg bízott meg. A mozdulatok augusztus 26 án voltak megkezdendők, 27-én az ellenséges előcsapatok visszavetendők és

28-án a főállás volt elfoglalandó. Ezen műveletnél az orosz balszárny átkarolása szándékoltatott.

Augusztus 26-án a japánok az I; és IV. szibériai hadtest előretolt csoportjai ellen heves rohamokat intéztek, de az orosz előcsapatokat az állásokból kivetni nem sikerült. A II. szibériai hadtest két elővédé azonban a 10. hadosztály megkerülő mozdulata folytán visszavonulni kényszerülvén, délután 5 órakor a főállásba érkezett. E visszavonulás következtében a másik két hadtest elővédé másnap veszélyes helyzetbe kerülhettek, miértis az éj folyamán az összes elővédek a főállásba vonattak vissza.

A főállást augusztus 26-án este a tartalékban volt IV. szibériai hadtest legnagyobb része szintén megszállotta.

Augusztus 27-én reggel 4 órakor Szarubajev tábornok a főparancsnoktól a következő táviratot kapta: „Bilderling tábornoknak a X. hadtest válságos helyzetéről tett azon jelentésére, hogy a hadtest balszárnyát az ellenség visszavetette, és hogy a Tanho vize folyton emelkedik, parancsot adtam, hogy a Tanho jobb partján levő csoportok a bal partra vétéssenek vissza. Erre tekintettel ajánlom Önnek, hogy az Ön által megszállt állásokban szívos harcba ne bocsátkozzék, hanem az elővédek ellenállására szorítkozás mellett a Sahó-hoz menjen vissza. A rendezett visszavonulásra vonatkozólag minden rendelet idejekorán adjon ki.“

Kuropatkin ezen elhatározása ismét csak abban találja indokolását, hogy a déli arcvonal csapatait egy esetleges katasztrófának kitenni nem akarta. Hogy azonban a visszavonulást csak a Sahó vizéig rendelte el, abból az tűnik ki, hogy Ljaojan elérése előtt ellenállást szándékozott még egyszer kifejteni.

A visszavonulás azonnal megkezdett. Zuhogó eső volt, mely az utakat egészen feláztatta s így a csapatok elvonulása igen nagy nehézségekbe ütközött.

A déli arcvonal csapatai augusztus 27-én utóvédharcok nélkül meneteltek az új állás felé.

A japán II. és IV. hadsereg 27-én hajnalban a támadást megújította, de csakhamar kiderült, hogy az oroszok az állásokat már elhagyták: Ez kellemetlen csalódást okozott, mert annak a lehetősége, hogy a déli arcvonal orosz csapatai elszigetelten veressenek meg, már nem látszott valószínűnek. Az üldözés ugyan azonnal megindult, mivel azonban a japán csapatok a terep nehézségei miatt csak lassan juthattak előre, az oroszok magukat a tűzhatás alól kivonhatták.

Augusztus 28-án a japán II. és IV. hadsereg az üldözést az egész arcvonalon pihenés nélkül folytatta; a 3. és 5. hadosztály az ellenséggel csakhamar érintkezésbe is lépett. A nap folyamán az orosz utóvédekkel heves harcok fejlődtek ki.

Az orosz csapatok főereje augusztus 27-én este a Sahót érte el, míg az utóvédek kb. 7—8 km-re visszamaradtak. Szarubajev tábornok augusztus 28. árá azt rendelte, hogy a csapatok ez elért állásokban maradjanak, de, ha nagyobb ellenséges erők közelednek, úgy a visszavonulás az utóvédek oltalma alatt folytatandó.

A balszárnyon levő Szaszulics tábornok, belátva az előretolt csapatok (előbbi utóvédek) veszélyes helyzetét, azokat még 27-én este visszavette. A japán 10. hadosztály azonnal a csapatok után nyomult s egyúttal II. szibériai hadtest főereje ellen is nagy hevességgel tört előre. Ekkor Szaszulics tábornok azt vélte, hogy a hadsereg-intézkedés szelleme szerint cselekszik és a II. szibériai hadtest visszavonulását elrendelte. A csapatok már augusztus 28-án reggel 6 órakor elhagyták állásaikat; de erről Szarubajev tábornoknak nem tétetett jelentés. . - .

Szaszulics váratlan visszavonulása a IV. szibériai hadtest utóvédét, *Koszovics* tábornok csapatait, mélyek a mandarin-út és a vasút mellett voltak felállítva, igen veszélyes helyzetbe hozta, mert Szarubajev a még elmaradt I. szibériai hadtest nyugodt visszavonulását biztosítandó, *Koszovics* tábornoknak megparancsolta, hogy állását okvetlen tartsa. így *Koszovics* csapatai elszigetelt helyzetbe jutottak.

*Koszovic*csal szemben a japán 3. hadosztály nagy hevességgel lépett föl. Már arcban sem volt képes magát védeni, midőn egyszerre az 5. hadosztály egy különítménye a bal oldalában is működni kezdett. .

*Koszovic*től jobbra *Rutkovszki* tábornok alatt az I. szibériai hadtest utóvédé szintén igen heves küzdelembe került. *Rutkovszki* elesett, az utóvéd visszavonulni kényszerült, 8 lövege pedig a japánok zsákmánya lett. *Koszovics* tábornok csapatainak egy önfeláldozó baloldali véd fedezete alatt sikerült a katasztrófa elől visszavonulni.

Szarubajev tábornok most már a Sahónál nem bocsátkozott újabb küzdelembe, hanem a Ijaojani állásba menetelt vissza.

A japánok tökéletesen ki voltak merülve s így az ellenség visszavonulását nem zavarták. Augusztus 28-án estig alig mentek túl a harctéren.

Veszteségek augusztus 26., 21. és 28-án. Oroszok: 33 tiszt, 782 ember, 8 ágyú és számos kocsi. *Japánok:* mintegy 200 ember.

Összefoglalás: Az orosz mandzsuriai hadseregnek küzdelmei a hadjárat kezdetétől 1904. augusztus végéig általában két nagy cél eléréseért, és pedig Port-Artur körülzárolásának megakadályozása és új erők megérkezésére időnyerés céljából vívottak.

A Port-Artur körülzárolásának megakadályozása utáni törekvés a kincsoui és a vafangoui csatákhoz vezetett. Az oroszok mindkét csatát elvesztették s a japán III. hadsereg Port-Arturt akadálytalanul körülzárhatta. .

Az oroszok tehát az első céljukat nem érték el.

Hogy a másik cél elérése minő eredményekkel járt, azt a következő idő- és erő-számítás után lehet megítélni. (A számításnál föltételeztetik, hogy az orosz mandzsuriai hadsereg a japánok előnyomulását Ljaojanig *nem* tartóztatja föl.)

A japán I. hadsereg 1904. április hó 1-én a Velim folyóhoz érkezett. A számítás alapját ez az időpont s földrajzi vonal képezi.

Ljaojan városa a Velim folyótól 330 km.-re fekszik, tehát az a pihenőnapok hozzászámításával mintegy 21 nap alatt érhető el. Mivel pedig a japánok előnyomulása az élelmezési és utanszállítási stb. nehézségek, valamint a politikai és pénzviszonyok következtében az elméleti számítás alapján kimutatott 21 napnál jóval hosszabb időt vett volna igénybe, valószínű, sőt bizonyosra vehető, hogy az előnyomulás még legalább 30 napig eltartott volna.

Ezen időszámítás szerint a japán I. hadsereg Ljaojan környékére 1904. június hó közepén érkezhetett. Ez idő alatt a II. és IV. hadsereg szintén befejezhette Ljaojannál a felvonulást. .

Az orosz mandzsuriai erők számereje június hó közepén a következő volt: 124 és V-a zászlóalj, 97 lovas század, illetve szotnya, 42 üteg, 2 géppuskás század. Ezenkívül 36 szotnya és 2 üteg már vasúti szállításban volt. .

A japánok Ljaojanhoz csak augusztus végével érkeztek, tehát az oroszok az augusztus vége előtti összes műveletek és küzdelmek árán — tisztán elméleti számítás szerint — két és fél hónapnyi időt nyertek.

Az orosz mandzsuriai erők számereje augusztus végén 208 zászlóalj, 135 lovas század illetve szotnya, 85 üteg, 7 nehéz üteg és két géppuskás század volt. *A küzdelmek árán nyert idő alatt*

tehát a következő erők érkeztek meg Ljaojanhoz: 83 és $\frac{1}{2}$ zászlóalj, 38 lovas század illetve szotnya, 43 üteg és 7 nehéz üteg. (Ezen erőkből a lovasság legnagyobb része és két üteg már június hó második felében, megérkezett, miért is azok a Ljaojannál júniusban *feltételezett* küzdelmekben általában alkalmazhatók lettek volna.)

Június közepén az orosz erők állománya a fenti feltevés szerint — egy zászlóaljat 800 fővel, egy lovas századot 100 lovassal számítva — közel 100.000 puskás és 10.000 lovas lett volna.

A fenti, tisztán feltevészerű elméleti számítás után önkéntelenül fölmerül az a gondolat, hogy vajjon a két és fél hónapi időnyerés a hozott áldozatokkal arányban állott-e?

Az Oroszok az ellenséggel való érintkezés fölvétele után egyetlen győzelmes ütközetet sem voltak képesek fölmutatni. Balsikerrel jártak a Port-Artur érdekében vívott csaták és balsikerrel végződött a további küzdelmek hosszú sorozata. A vezetők határozott parancsokat ritkán kaptak; azok a küzdelmek céltalanságát lassankint belátták; a visszavonulás szelleme az egész hadseregben tanyát ütött; midőn az ellenség egy kissé erélyesebben működött, az átkos visszavonulás azonnal megkezdett. A hadsereg lassankint elvesztette a vezetőkbe helyezett bizalmát; a súlyos küzdelmek megtizedelték s a fáradalmak kimerítették a csapatokat.

Mikor aztán végre a Ljaojani döntő csata ideje elérkezett, ahol a legnagyobb tetterő lett volna kifejtendő, akkor már az orosz fővezér kifáradt, megrikkult és meglehetősen demoralizált hadsereg felett rendelkezett, melynek a csatában alkalmazható harcoló állománya Kuropatkin saját bevallása szerint *alig volt 120.000 fő*.

Mindezeket figyelembe véve úgy látszik, célszerűbb lett volna Kuropatkin *első* szándékát a legnagyobb erélylyel keresztül vinni, vagyis a küzdelmeket *csakis* Ljaojannál megvívni. Természetes, hogy a japánok előretolt lovassággal, vadászkülönítményekkel stb. folyton megfigyelendők, de a visszavonulás magvát már magukban rejtő küzdelmek kerülendők lettek volna.

Igaz, hogy Oroszország hatalmi állása azt követelte, hogy az ellenségnek harc nélkül egy lépésnyi terület se engedtesék át, ez azonban mint politikai indok háttérbe szorul akkor, midőn a katonai szempontok az irányadók. Hogy az orosz fővezér a küzdelmek oly hosszú láncolatába bocsátkozott, annak a politikán kívül más okai is voltak. Kuropatkin az irányelveket Szentpétervárról és Alekszejtől kapta s azok őt az aktív működésre hívták föl.

Helyzete sem teljesen önálló, sem könnyű nem volt, őt tehát elítélni nem lehet.

A japán erőknek két irányból való előnyomulása az orosz fővezért katonailag is nehéz helyzetbe hozta. Az ellenség nagy számereje és előnyomulásának mérve a csapatok folytonos eltolását és a szándék gyakori változtatását eredményezte. Ezen körülmények és a súlyos küzdelmek nem voltak arra alkalmasak, hogy a hadseregnek öntudatát és a vezetőkbe helyezett bizalmát erősítsék.

Ha a letárgyalt események egyes helyzetei vizsgálatnak, látható, hogy az orosz fővezérnek még a Ljaojani csata előtt is lehetett volna sikerrel működni. A japán I. hadsereg lassú előnyomulása következtében a X. és XVII. hadtest esetleg a déli arcvonalba irányítható s az ott álló erőkkel együtt a japán II. és IV. hadsereg ellen túlerővel alkalmazható lett volna.

A japánok előnyomulása céltudatos és rendkívül elővigyázatos volt. Az elfoglalt területeket mint hadtáp-körletet azonnal berendezték. Feltűnnek a hosszú hadműveleti szünetek; ezeknek okai már a leírásoknál említették. A hadműveleteket nem csekély mérvben gátolták a terep nehézségei és az időnkint beállott esőzések. Ezekkel a mandzsuri hadszíntéren számolni kell.

Az egymástól a nagy távolság és a kevésbé járható hegyvidék által elválasztott japán hadseregek helyzete nem volt veszély nélküli. Az ellenséges főerő ellen a japánok úgy is választhatták volna az előnyomulás módját, hogy a IV. hadsereget és az I.-nek egyes részeit Sziujan, illetve Fönhuancsön környékéről a II. hadsereggel leendő egyesülés céljából Kajcsou területére irányították volna. E művelet a japánok számbeli túlerejét egy ponton biztosította volna. Ez esetben a Koreai öböl felé vezető összeköttetések érzékenyebbek lettek volna ugyan, ámde azok ellen az oroszok jelentékeny műveletei alig voltak várhatók. A japán fővezetőség azonban annyira bízott hadseregeinek harcerejében, hogy azoknak Ljaojan környékén való egyesítését az elszigetelt és veszélyes előnyomulás útján is elérni remélte. S e számításában nem is csalódott.

A japán I. hadsereg előnyomulása kétségtelenül lassúbb volt, mint a II. és IV. hadseregé. A gárda-hadosztály a janzelini s a 12. hadosztály pedig a taanpini ütközetben nem mutatták azt az erélyt, mely különben a japán csapatok jellemző tulajdonsága volt. Ezen pillanatnyi erélytelenséget az általunk nem ismerhető okokon

kívül valószínűleg az is okozta, hogy a hosszú ideig tartó fáradalmak úgy a parancsnokokat, mint a csapatot kimerítették és talán azok némileg közönyösökké is lettek. Az emberi gyarlóságból eredő fizikai és lélektani momentumok a hadjárat súrlódásaihoz tartoznak.

Az egyes harcok mindkét félnél hősiesen vívottak. Az orosz visszavonulások igen ügyesek és nyugodtak voltak. Ez igen tanulságos dolog; látható ugyanis, hogy az ilyen visszavonulások még a mostani modern fegyverek hatása mellett is lehetségesek.

Az éjjeli vállalatok kiváló értékét számos küzdelem igazolja; azok rendkívüli alapossággal készítendőek elő.

Mint tanulságos részlet megemlítendő, hogy a japánok a hegyvidéken vívott ütközetben igen jó eredménnyel alkalmazták a *gyalog küldönc-vonalakat*, mert az összeköttetés még akkor sem volt egészen megbízható, ha egy és ugyanazon vonalon táviró és telefon is alkalmaztatott.

II. RÉSZ.

A döntő csaták időszaka.

A Ijaojani csata 1904. aug. 30-tól szept. 4-ig.

A Ijaojani állás. — A keleti és déli arcvonal orosz csapatai folytonos harcok után végre Ljoajan erődéihez érkeztek s a japán mandzsuriai haderő azokkal közvetlen érintkezésben volt. Kuro-patkin Ljaojannál elérkezettnek látta az időt a döntő mérkőzésre, miért is az állás megszállására vonatkozó intézkedéseit augusztus 29-re éjjel kiadta. A japánok augusztus 29-én meggyőződtek arról, hogy az oroszok Ljaojannál döntő csatára készülnek.

Ljoajan városa a Tajcziho egyik nagy kanyarodásának nyugati oldalán fekszik. A folyó Szikvantun községnél a jobb part magaslatai által elszorítva délnyugat felé vesz irányt, a hegyvidékből Szikvantun és Mucsan közt egy kb. 12 m. hosszú, elszigetelt vonulatot hasít ki s ennek lábai a folyótól mintegy 2—3 km. távolságra maradnak. A déli part hegyei Ljaojantól mintegy 6 km.-re keletre meredeken esnek a Tajcziho felé, de azután — magasságukból is lassan veszítve — eltérnek a folyótól és a mélyen fekvő várost 6—8 km.-re félkörben övezve, Ljaojantól délnyugatra Majatun községnél egy hirtelen kiemelkedő és meredek oldalakkal bíró magaslattal (99 mgs. pont, „Jelző hegy“) a síkságba mennek át. Ljoajan maga a bal parton sík területen fekszik. A síkság 1904. nyarán magas kauljang-vetésekkel volt borítva, miértis az épp oly kevésbé volt áttekinthető, mint a hegyvidék. A várostól délre és délkeletre emelkedő hegyek az oroszok felderítését megnehezítették s a japánok fedett közeledését megkönnyítették.

A Ijaojani erődítéseket *Velicsko* tábornoknak, az orosz hadmérnökök főnökének vezetése alatt már 1904. év március havában kezdték építeni. A megerődítendő területet a Tajcziho két szakaszba oszt-

totta. A *déli, vagyis balparton* a várost erődökből, közbeeső művekből, ütegsáncokból és lövészárkokból álló félkör vette körül, amely Czinörsuntól Szuivanczi és Juihuanmiao községeken át Ófa helyesgtől délre húzódott. Az erődítések tiszta földművek voltak menhelyekkel, melyek azonban csak a repeszdarabok ellen nyújtottak biztonságot, az árkok fenekén és a síkozat előtt sodrony akadályokkal és farkasvermekkel. Az összes erődítések magasan emelkedvén ki, messze felismerhetők voltak. A magas kauljang növényzet nem leplezte a műveket, mert azt a kilövés végett kb. 800—1000 lépés széles területen az erődök előtt levágták.

A déli arc előtti hegynyúlványok a támadónak kiváló tüzérségi állásokat nyújtottak; az ellenséges tüzérség meglepően vonúlhatott föl és hatásos lőtávoból vehette a műveket tűz alá.

A megerősített tábor a Tajcziho jobb partjával 6 híddal volt összekötve. Ezek voltak: a vasúti híd, 2 hajóhíd (kínai csónakokból), 1 pontonhíd és 2 járomhíd. A visszavonulás megkezdése előtt még egy hetedik és utóbb egy nyolcadik híd is épült ott, ahol a folyó nyugat felé erős kanyarodást tesz.

A város a védelemre kiválóan alkalmas 12 m. magas kőfalakkal volt körülvéve. Ez a két part közt jelentékeny akadályt képezvén, a meglevő négy kapun kívül még több helyen át is töretett.

A *jobb parton* összefüggő erődítés nem volt. A Mucsántól északra levő magaslaton és „a fansai hegyháton egész Sziamojtól északig, déli és délkeleti arccal számos ütegállás építettett, melyek a déli part mentén előnyomuló támadót oldalozni voltak hivatva. Az említett hegyháttól, valamint Czofangoutól északra lövészárkok és sáncok is készültek.

Az erődök mélyebben feküdtek, mint a támadó tüzérségi állásai; ezért Kuropatkin elhatározta, hogy a japánok támadását egy *előretolt állásban* tartóztatja föl. Ez az állás Hutuaajtól ke/dve a Jajucs és Mindiafan községektől északra Czofantunig húzódó hegyháton, valamint a Szinlintun, Szjaojanzi és Majetun helyeségektől északra levő magaslatokon volt és futólagosán erődített meg. Az erődítések sáncokból és erősített lövészárkokból álltak, melyek a dél felé meredeken eső és kopasz lejtőkön egymás fölött több lépcsőben ásattak. Voltak lövegállások is, valamint helyenkint sodrony-akadályok és farkasvermek is. Augusztus 29-ikétől kezdve a shrapnel tűz ellen óvőfödeleket is kezdtek építeni.

A kilövés a gyalogságnak jó, a tüzérségnek azonban korlátozott volt.

A harcoló erők. — Oroszok. A mellékelt A.) hadrendből lát-ható, hogy Kuropatkin a Ljaojani csata idején a mandzsuriai had-szintéren 197 ½ zászlóalj fölött rendelkezett, ezen erőkből azonban a Ljaojani állás védelmére csak 181 zászlóalj, 116 lovas század, illetve szotnya, 584 táborig, hegyi nehéz, illetve lovaglólöveg, 16 géppuska és hét utászzászlóalj volt alkalmazható. (A csata folya-mán az I. (európai) hadtest vasúti kiszállításban volt; ebből a viborgi 85. gyalogezred augusztus 30-án már rendelkezésre állt, a hadtest többi részei azonban a csatában nem jutottak alkalmazásba.) Kuropatkin hivatalos jelentése szerint ezen jelentékeny erő gyalog-ságának állománya a Ljaojani csatában csupán 116,000 puska volt, mert a veszteségek még nem pótolhattak.

Az előretolt állás megszállása a következőkép történt: A X. hadtestnek a Szicsanju és Mindiafan. (Szuihanju, Mindiafu, illetve Vokato) közti út és a Sziapu (Safu) közti szakasz utaltatott ki. A hadtesthez az 1. és 2. kelet-szibériai mozsárüteg is beosztatott. (Egy üteg hat 15 cm.-es mozsárból állt. Lőtávolság: legfeljebb 2500 méter.)

A X. hadtest balszárnya a Tajczihóhoz támaszkodott s a XVIIE hadtest által is biztosított, mely u. i. az északi parton levő erődítéseket szállta meg. . .

A X. hadtesttől jobbra a III. szibériai hadtest állt a Mindiafantól északra kezdődő és Kudiaczitól (Lokusaczuzui) északra vég-ződő szakaszban. .

. Álég jobbra az I. szibériai hadtest állása volt Szinlitun, Szjao-janzi és Majetun községektől északra.

A vasúttól nyugatra Miscsenko lovassága állott.

Az I. és III. szibériai hadtest közt tehát egy 3 km. széles házag volt, de mindkét fél parancsot kapott, hogy a Taszi patakig biztosítson.

A hadsereg-tartalékot a IV., II. és V. szibériai hadtest (az Orlov-dandárral együtt) és Szamszonov lovassága képezte, melyekhez augusztus 30-ától kezdve még a 85. ezred is számítható. A had-sereg-tartalék számereje 59 és ½, illetve 63 és ½ zászlóalj, 33 lovasszázad, illetve szotnya, 110 löveg, 8 géppuska, három utászzászlóalj, vagyis az összes erőnek kb. egy harmadrésze volt.

Orlov dandára Ljaojantól északra mintegy 40 km.-re állott.

Japánok. Az oroszok hatalmas tömegével szemben a japánok a B.) hadrend szerint 115 zászlóaljat, 33 lovasszázadot, 464 löveget, 8 géppuskát és nyolc utászzászlóaljat voltak képesek alkalmazni.

Ezen haderő állománya Kuropatkin véleménye szerint nagyobb volt, mint az oroszoké, 120.000 főnél többre azonban nem vehető. A lovasság és. tüzérség számereje határozottan kisebb volt, mint az oroszoké.

A japánok azt a merész vállalatot határozták el, hogy a Ijaojani állást megtámadva erejük egy részével az oroszok visszavonuló vonalát veszélyeztetni a Tajczihó jobb partjára kelnek át.

Az I. hadsereg parancsnoka augusztus 28-án a következő parancsot kapta: „Arcvonala előtt vesse vissza az ellenséget és hadseregével lehetőleg gyorsan keljen át a Tajczihón (Tajczeho).

A IV. és II. hadsereg Czofantun (Sohanton) (Saka)* (Otojen)* vonalát éri el s azután Ljaojant támadja meg.“

Kuroki tábornok e parancsra így intézkedett: „A gárdahadosztály Jajucsi (Jajuhi) és Mindiafan (Mindiafu) közti magaslatokat foglalja el. A 2. hadosztály egy része a gárdát támogatja, a főerővel pedig Szcizuicziba (Szekibiosi) nyomul elő. A 12. hadosztály a Jinsupuczi (Injinipuczui) és Szvanmiaoczi (Sobiosi) közti magaslatokat biztosítja és előkészületeket tesz a Tajczihónak Szakan (Kanto) és Hojintáj (Goknejdáj) közti átlépésére.“

Mint az intézkedésekből látható, a japánok szándéka az volt, hogy a haderő főrésze a Ijaojani állást támadja meg, az I. hadsereg azonban a Tajczihón gyorsan keljen át, hogy az oroszok visszavonulását veszélyeztesse. Kuroki tábornok azonban egyelőre nem rendelte az egész I. hadsereget, hanem csak a 12. hadosztályt a folyó északi partjára, mert az egész hadsereg átkelését a nagy orosz erővel szemben egyelőre nem tartotta kivihetőnek. Az átkelés biztosítására a 2. hadosztály 15. dandára Szcizuiczihoz küldetett. .

Augusztus 29. Ez a nap a japánoknál általában a támadás előkészületeivel telt el.

Akijama lovassága Miscsenkoval szemben állt; Umeszava tábornok különítménye pedig (a gárda-honvéd-dandár 4 zászlóalja és I hegyi üteg) a Tajczihó balpartján Bönzikutól (Benzihó, Penzihu, Pensiho) délre megfigyelő állásban volt. A IV. hadsereg az I. hadsereg balszárnyával Vájdjagounál (Vuijago) összekötésbe lépett. .

*) Saka és Otojen községek nevét az orosz térképeken megállapítani nem sikerült.

Ojama tábornagy intézkedése szerint a II. hadsereg egy hadosztálya a fővezérlet rendelkezésére volt visszatartandó. E célra Oku tábornok a balszárnyon levő 4. hadosztályt határozta meg.

Az I. hadsereg 1 és ½ hadosztálya (12. és a 2. hadosztály 15. dandára) a Tajczihó átlépésére előkészületeket tettek. A 12. hadosztály a neki kiutalt vonalat harc nélkül érte el; a 15. dandárral szemben a Szcizuiczitól délre húzódó magaslatokon voltak ugyan csekély számú orosz erők, de azok csakhamar visszavonultak. Az oroszok augusztus 30-ára éjjel Szjamajo (Samajo) felől Szcizuiczit nehéz lövegekkel lődözték, de a hatás jelentéktelen volt.

Augusztus 30. A japánok korán reggel az egész vonalon megindították a támadást és pedig a II. és IV. hadsereg különös heveséssel. Az I. hadsereg balszárnya nem támadott hevesen, mert jobb szárnya a partváltást készítette elő.

A II. hadsereg három oszlopba tagozódott egy-egy hadosztállyal s néhány honvéd-zászlóaljjal. A jobb oszlop a mandarinút mentén, a középső a vasútvonalon, a bal pedig ettől 8 km.-re nyugatra nyomult elő. A II. hadsereg támadásai az I. szibériai hadtest ellen rendkívüli heveséssel irányultak és nehéz tüzésége a hadtest állásait egész nap lődözte. A 3. hadosztály Szinlitun és Dacziin ellen nyomult előre, a 6. hadosztály pedig az állás jobb szárnyát Majetunnál igyekezett átkarolni. Stakelberg tábornok belátván hadtestének veszélyes helyzetét, többször folyamodott Kuropatkinhoz támogatásért, de ez a segítséget csak a déli órákban adta meg. Az erősítő csapatok a II. és a IV. szibériai hadtestből adattak (5 zászlóalj és 1 és üteg). Miscsenko lovassága is megerősítettett 2 zászlóaljjal. Ez a csoport a nap folyamán Szcizuian községért heves harcot vívott, ahonnan az éj beálltakor Miscsenko visszavonulni kényszerült. A Stakelbergnek küldött erősítések egy részét Kuropatkin az est beálltakor ismét visszarendelte.

A II. hadsereg támadása nem sikerült. A japán gyalogság nagy veszteségek árán mintegy 1400 lépésig dolgozta magát elő az orosz állások felé, de előbbre jutni képtelen volt, mert amidőn a japánok a magas kauljangból a letarolt területre léptek, a gyilkos golyózápor minden további lépést megghiúsított. A 4. hadosztály tüzésége délután Fucziacsuan községnél szintén tevékenységbe lépett és erősen tüzelt a majetuni orosz állások ellen. A hadosztály gyalogsága pedig Sziacziatajnál felvonult ugyan, de főereje a nap folyamán a támadásban nem vett részt.

A IV. hadsereg a jobb szárnyával Czofantun (Sohantun) község irányába támadott. Ez a hadsereg az orosz állásokat átka-rolni igyekezett, míg a gárda és a 2. hadosztály 3. dandára az állások közepe ellen indult. A támadások délelőtt 9 órától délután 6 óráig hatszor megismételve a legnagyobb hevedéssel történtek, de eredményre nem vezettek, sőt az orosz III. szibériai hadtest egyes részei a japánok bal oldalába ellentámadásba is átmentek. Habár a hadtest ezen előtörése nem is járt különös sikerrel, a IV. hadsereg mégis kellemetlen helyzetbe került. Ojama tábornagy a IV. hadsereg támogatása céljából a II. hadsereget felhívta, hogy támadásait gyorsítsa.

A gárda és a 2. hadosztály 3. dandára e napon nem működött egyöntetűen. Ennek oka valószínűleg abban keresendő, hogy a 3. dandár a gárda-hadosztály parancsnokának, Haczegava tábornoknak határozottan alárendelve nem volt. Talán a parancsadás sem volt biztos. Támadásra indult ugyan korán reggel az egész csoport, azonban csakhamar megálltak. Csupán a 3. gárdaezred közelítette meg az orosz állásokat. A tüzérségi harc — kevés eredménnyel az egész napon át tartott. Mivel pedig a 3. gárdaezred elszigetelt helyzete veszélyesnek látszott, az ezredet a hadosztályparancsnok az orosz állásoktól késő este visszarendelte.

Az orosz X. hadtest ellen a japánok még 30-ára éjjel erős tüzérséget vonultattak föl, mely a tüzelést hajnalban megkezdte. A japán tüzérség ellen Szljuszarenko ezredes parancsnoksága alatt Szicsanju községtől délre a 9. tüzérdandár 1. és 2. ütege hevesen működött; a két üteg a nap folyamán 6000 lövést tett.

A japán gárda támadása a mindiafani szoros ellen délben kezdődött. A gárda a Jajucsinál levő állásokat is csakhamar megtámadta. A hegyes terepen és a kauljang földeken a japán gyalogság előnyomulása elég könnyű volt és az sűrű lövés-vonalakban ment előre. A tiszték messze elől mozogtak s a csapat őket szökellésszerűen követte. Habár az első vonalak egész sorokban hulltak is el, a támadás nem akadt meg s az elesetteket új lövészek váltották föl. Délután 1 órákor a japán lövészek az orosz állásokat már 800 lépésig közelítették meg, tovább nyomulni azonban nem tudtak.

A X. hadtest bal szárnyát 30-án a japánok egyáltalában nem támadták meg s így a hadtest-tartalék egy részét, valamint a bal csoport egyes csapatait a nagyon fenyegetett jobb csoporthoz támogatásra küldeni lehetséges volt. A harc hevedségét az bizonyítja,

hogy például a Szicsanjutól délre harcoló 36. orlovszki-ezred a nap folyamán 416.800 töltényt tüzelt el.

Augusztus 30-án a japánok semmi sikert sem voltak képesek felmutatni. Csapataik halálmegevetéssel harcoltak ugyan, ámde a támadásokat az oroszok mind visszaverték. Este már az volt az orosz uralkodó hangulat, hogy a következő nap bizonyára a japánok teljes leveretésével fog végződni. Kuropatkin éjjel a következő hadseregpárancsot adta ki: „Hála a csapatok önmegtagadó, hősiességének az ellenség nagy veszteségekkel mindenütt visszavetett. Holnap, augusztus 31-én az állás védelme folytatottatik. Ennél nem kell a passzív védelemre szorítkozni, hanem mindenütt, ahol lehetségesnek és hasznosnak látszik, a hadtestparancsnokok belátása szerint *támadásba kell átmenni*. Az ellenség a csapatok fáradtsága dacára is, egész éjjel nyugtalanítandó.¹

A későbbi események sajnosán igazolták, hogy a hadseregpárancs támadó szelleme kifejezésre nem jutott.

Hogy az oroszok az éjjeli rajtaütéseknek elejét vegyék, hallgató őrsöket (szekreti) állítottak ki és a földterítésről is behatóan gondoskodtak.

A nap folyamán orosz részről a *tábori konyhák* kiváló szolgálattal voltak. Azok az est beálltakor még az első vonalban levő lövészeket is ellátták meleg étellel. A japánoknak tábori konyháik *nem voltak*. *)

Mikor Kuroki Ojama tábornagnak parancsát 28-án megkapta, azt vélte, hogy a Tajczihot mindhárom hadosztályával szeptember 2-án fogja átléphetni; előbb nem, mert nem gondolta, hogy a Ljaojani állás megtámadása oly gyorsan megindul.

Augusztus 30-ika folyamán Kuroki tábornok észrevette, hogy az oroszok Ljaojanból Mukden felé minden 5—6 percben indítanak el egy vonatot. Az oroszok valóban nagy mennyiségű készleteket szállítottak vissza s a raktárak felégetését is megkezdték, hogy azok az esetleges visszavonulásnál a japánok birtokába ne jussanak. A vonatokat látva Kuroki azt vélte, hogy az oroszok Ljaojannál sem akarnak döntő csatába bocsátkozni s azért elérkezettnek látta az időt arra, hogy hadseregének összes erejével átlépje a Tajczihot és az ellenség visszavonuló útjának elvágására siessen.

*) Néhány forrás szerint a japánoknál is voltak tábori konyhák, de ez nem valószínű.

A 12. hadosztály és a 2. hadosztály 15. dandára -30-án este parancsot kapott, hogy a folyón keljenek át. A gárda és a 2. hadosztály 3. dandára 30-ika folyamán annyira belemerültek a küzdelembe, hogy azokat az ütközetből egyelőre kivonni nem lehetett.

Augusztus 31-re éjjel a 15. dandár Szičuiciből Kuzaoczinhoz (Kuzarahim) vonatott vissza s az ellenséggel szemben csak gyenge csapatok maradtak. A 12. hadosztály hídvonata is előrevonult s az utászok a Szakan és Kankvantun felé vezető utat kijavították. .

Az éj folyamán a 12. hadosztály és utána hajnalban a 15. dandár gyalogsága és hegyi tüzérsége átgázolt a Tajczihón s azonnal előnyotnult, hogy a tüzérségnek a Kankvantunnál .(Kasiovanczuni,. Kokvanczu) készült hidakon leendő átkelését biztosítsa. .

Umeszava tábornok Kurokitól szintén felszólítást kapott, hogy augusztus 31-re éjjel a Bönzikunál álló orosz erőket vesse vissza s azután az I. hadsereg balszárnyához csatlakozni siessen.

Augusztus 31. A nappali támadások eredményre nem vezetvén, a japánok elhatározták, hogy az orosz állásokat éjjeli előtörésekkel fogják elfoglalni.

Az éj folyamán a japán *II. hadsereg* 6. hadosztálya nyugat felől a „Jelző-hegy“ ellen nyomult elő, az orosz előőrsöket Gucciacziból el is űzte, a további támadás azonban a vasútnál megakadt. A sűrű lövészvon alakban előnyomuló japánokat az orosz géppuskák százával terítették le. A 6. hadosztály gyalogsága kénytelen volt az orosz állásoktól 600 lépésre az akadályok előtt megállani. A hadosztály hajnalban ismét támadott, de ismét visszaveretett.

A 3. hadosztály hajnalban szintén támadásra indult. A mandarin-út mentén eleinte némi sikert is ért el, de utóbb egy orosz ellenlökem miatt megállani kényszerűit. A hadosztály jobb szárnya Szinlitun közelébe jutott, de tovább előremenni képtelen volt. A balszárnyak a délelőtt folyamán a Sousanputól (Susanpo) délkeletre fekvő dombot sikerült ugyan elfoglalni, de az I. szibériai hadtest ellentámadása miatt ismét visszavonulni kényszerűit.

A 6. hadosztály egész délelőtt fáradtságosán, de eredmény nélkül küzdött. Helyzete annyira kedvezőtlen lett, hogy a hadseregtartalékot képező 4. hadosztálytól 5 zászlóalj erősítést is kapott. Ez épen jókor érkezett, mert az oroszok a hadosztály balszárnya ellen heves ellentámadást intéztek. .

A *IV. hadsereg* 5. hadosztálya hajnalban az I. és III. szibériai hadtest közti hézagot áttörni igyekezett és Sancziapu és Taszi helységeket el is foglalta. Hanem csakhamar ismét visszavonulni

kényszerült mert az I. szibériai hadtest tüzérsége által arcban, a III. szibériai hadtest ütegei által pedig oldalba lövetett és mert az oroszok ellentámadásba is átsaptak.

A *II. hadseregnél* a jól célzott tüzérségi tűz végre mégis sikeresen érvényesült; az orosz állásokhoz közelebb vont ütegek tüze a gyalogság támadását hathatósan támogatta, mire a 3. hadosztály a Sousanputól délkeletre fekvő dombot dél felé véglegesen elfoglalta. Ekkor a II. hadsereg támadása megállott. Oku tábornok ugyanis a csapatok fáradtsága miatt elhatározta, hogy a támadást csak éjjel folytatja. A tüzérség azonban egész nap tüzelt az orosz állásokra. Az est beálltával az oroszok önként elhagyták állásaikat s így az éjjeli támadások már csak az elvonuló utóvédeket érték. Szeptember 1-én hajnalban az egész állás a II. hadsereg birtokában volt.

Akijama lovassága 31-én Miscsenkoval került tűzharcba.

A *III. szibériai hadtest és a X. hadtest* állásai ellen augusztus 31-én reggel komoly támadások nem történtek. A japán gyalogság az éj folyamán hátrább húzódott. Az orosz tüzérség az ellenség állásait folytonosan tűz alatt tartotta, de azt a japánok csak gyengén viszonozták. A X. hadtest balszárnyával szemben az ellenségnek kelet felé való elvonulása volt észrevehető.

Az *I. hadsereg* 12. hadosztálya és 15. dandára az éj folyamán a Tajczihón átkelt és aug. 31-én délután 4 óráig a Gohosan hegyet s az attól délnyugatra húzódó dombhátat megszállotta.

Az *Umeszava dandár* a Bönzikunál álló orosz különítményt 31-én visszavetvén, előnyomulását észak-nyugat felé megkezdte.

Kuropolitkin a Tajcziho északi partján történő eseményekről eleinte csak nagyon hézagosan volt tájékozva. Ez volt az oka, hogy az oroszok a japán I. hadsereg ellen augusztus 31-én csak igen kevés tevékenységet fejtettek ki. Egyéb nem történt, csak a XVII. (Bilderling) hadtest 35. hadosztálya a szikvantuni (Szuikavanczuni) magaslatokat szállta meg, és a baloldal biztosítására s a bönzikui különítménnyel az összeköttetés fölvételére Orbeliani herceg 2 zászlóaljjal, 11 lovasszázaddal és 2 üteggel kiküldetett. Az ellenség átkelésének zavarására vagy megakadályozására vonatkozólag semmi intézkedés sem tétetett.

Kuropolitkin augusztus 31-én délelőtt arra az esetre, „ha jelentékeny ellenséges erőknek a Tajcziho jobb partjára átkelése igaznak bizonyúlna,“ hadseregparrancsot adott ki. Ez esetben az orosz fővezér a hadsereg főerejét a Tajcziho jobb partján készenlétbe helyezni szándékozott, hogy az „az ellenségnek már átkelt részeit

megtámadja“, a IV. szibériai hadtest, az 5. keleti szibériai hadosztály és a X. hadtest egy kombinált dandára pedig Ljaojan erődítvényeit volt hivatva védeni. A hadseregpárancs azonban csak új parancsra volt végrehajtandó, ha ugyanis az ellenség jelentékeny erővel valóban átkelt a Tajczihón. A hadseregpárancs szerint nem az előretolt védővonal, hanem a Ljaojani erődív volt védelmezendő; a csapatoknak visszavétele a védő arcvonal nagy megrövidülését vonta maga után. Ezen művelet által Kuropatkin jelentékeny csapatmennyiséget alkalmazhatott a Tajczihó északi partján. .

Habár a hadseregpárancs határozottan támadó szellemű volt is, a támadás mégsem jutott kifejezésre. Az orosz fővezér már eleve aggódott a hadsereg visszavonuló vonalának elvesztéséért s ez volt annak az oka, hogy a főhadműveletek színhelyét a folyó északi partjára tette át.

Habár az előretolt vonal elhagyása csak új parancsra volt is eszközzendő, a csapatok a visszavonulást már a délután folyamán előkészítették.

A japánok a X. hadtesttel szemben valóban elvonulni látszóttak. A 15. dandártól Sziizuicinál csak gyenge őrsők maradtak vissza, míg a gárda és a 3. (Maczunaga) dandár a futólagos erődítésekben úgyszólván egész nap tétlenül feküdt. Csak a Hitikata-üteg fejtett ki délelőtt némi tevékenységet.

Az ellenség eme passzivitása a X. hadtest bal szakaszának parancsnokát *Vasziljev* tábornokot már a reggeli órákban arra indította, hogy előnyöml és az elvonuló ellenséget megtámadja. Szándékát a hadtestparancsnoknak is jelentette, ez pedig a támadásra táviratilag kért Kuropatkintól engedélyt.

A főparancsnok az engedélyt *megtagadta*.

Ámde a délelőtt folyamán Vasziljev balszárnya már előrement és tüzérsége a Sziotuncziban (Nanzeczubaj, Soczunicuszui) volt japán erőket el is űzte, miértis Vasziljev a támadásra újból engedélyt kért. Kuropatkin — azzal az indokolással, hogy a leg-

közelebbi műveleteknél nagy erőre lesz szükség, — a támadást most sem engedélyezte, hanem utasította Vasziljev tábornokot, hogy a nélkülözhető csapatokat azonnal vonja vissza tartalékba.

Vasziljev erre ez eredeti állásokba visszatért.

Délután a XVII. hadtest jelentést küldött arról, hogya japánok már körülbelül egy hadosztályal a Tajczihó északi partján állanak.

A IV. hadsereg 10. hadosztálya a nap folyamán a III. szibériai hadtesttel szemben csak tüzérségi harcot folytatott.

Az orosz főparancsnok este 7 órakor kiadta a parancsot, hogy az említett hadseregparancs a sötétség beálltával keresztülviendő.

A csapatok teljes rendben vonultak vissza, mert az előkészületek már nappal megtették.

A nap eredménye tehát az, hogy az orosz jobb szárny egész nap, de különösen délelőtt igen heves harcokat vívott, míg a közép és a bal szárny erősebb támadásoknak kitéve nem volt. Az oroszok általában mindenütt megtartották állásaikat.

Hajnalban a japánok a támadást újra megindították, de csak gyenge utóvédeket találtak magukkal szemben, mire az oroszok állását megszállták.

Szeptember 1. A Szarnbajev tábornok alá helyezett csapatok Ljaojan erődöt megcsapották, a többi csapat pedig a Tajcziho északi partjára vonult át. A Mucsantól északra levő orosz csoport megerősített.

A III. szibériai hadtest e napon csak a város északkeleti sarkáig jutott. *Az I. szibériai hadtest* a folyótól keletre a vasúthoz érkezett és lovasságát Gurko tábornok alatt azon parancsral, hogy a terepet a jentáji kőszénbányák és Mukden közt derítse föl, északkeleti irányba Liamipuhoz küldötte. *Grekov különítménye* a nyugat felé való további biztosítás végett Ljaojantól északnyugatra hagyatott. *Miscsenkó lovassága* a 35. hadosztály mögé menetelt, míg *Szamszonov* a balszárny biztosítása céljából a jentáji kőszénbányákhoz küldetett s onnan Bönziku és Mukden felé derített föl. Az V. szibériai hadtest 54. hadosztályának 2 üteggel és 4 szotnyával megerősített 2. dandára *Orlov tábornok* alatt a kőszénbányák felé vonult azon feladattal, hogy a XVII. hadtest bal szárnyát biztosítsa, de túlerejű ellenség elől Jentaj vasútállomáshoz vonuljon vissza. Neki a Bönzikutól visszavonult *Grulev-különítmény* is alárendeltetett. (4 zászlóalj, 6 szotnya, 7-, üteg.) Orlov az összeköttetést Szamszonovval helyreállítván, szeptember 1-én a kőszénbányáktól délre védő állást foglalt.

A XVII. hadtest 35. hadosztálya a Manzsjama*) (Manjajama,

*) *Manzsujama*: japán térképek szerinti magyaros átírás. A „j” betűvel átírt japán mássalhangzó zs-nek illetve néha csaknem cs-nek hangzik.

Nyesinszki-Szopka, Szopka) hegyet, a 3. *hadosztály* pedig az attól délnyugatra húzódó magaslatokat tartotta megszállva, míg *Orbeliani herceg lovassága*, kitől a gyalogság és a tüzérség a hadtesthez visszatért, Tajo környékén a balszárnyat biztosította.

Ojama tábornagy főhadiszállása Sahó községnél volt. Ojama meg volt győződve, hogy az oroszok Ljaojant újabb harcok nélkül véglegesen elhagyni nem fogják, mert a város már tavasz óta rendkívül megerősített és mert ott óriási értékű és mennyiségű készletek voltak felhalmozva. Mivel pedig a japán csapatok nagyon ki voltak merülve és az utánszállítás is kiegészítésre szorult a japán fővezérlet döntő küzdelmekbe, bocsátkozni egyelőre *nem akart*.

A parancsok a II. és IV. hadseregnek ily értelemben adtak ki és az I. hadsereg az elővigyázatos működésre utasított.

Az I. hadsereg parancsnoka Kuroki tábornok azonban azon téves nézetben volt, hogy az oroszok az általános visszavonulást valóban megkezdték s elhatározta, hogy az ellenség visszavonuló vonalának elvágására siet. E célból Okaszaki tábornokot, a 15. dandár parancsnokát utasította, hogy a Mandzsujama hegyet és a Szikvantuntól délnyugatra fekvő magaslatokat foglalja el. Kuroki tábornok a 12. hadosztálylyal a 15. dandár jobb szárnyán nyugati irányba előretörni szándékozott, a 3. dandárt és a gárda hadosztályt pedig egyelőre a Tajcziho bal partján hagyta, hogy azok a IV. hadsereggel egyöntetűen működjenek.

Okaszaki tábornok a Mandzsujama ellen szeptember 1-én reggel 6 órakor indult. Midőn a lövészek a magaslatokhoz közeledtek, heves ösztüzeket kaptak, mire a tüzérségi harc kezdetét vette. A dandár, dacára a legerélyesebb támadásnak, délután 1 óráig az orosz állásokat csak 1200 lépésre közelíthette meg.

Ez idő alatt a 12. hadosztály is megkezdte az előnyomulását, ámde már korán reggel azt a jelentést kapta, hogy a köszénbányák felől nagyobb ellenséges erő közeledik. Ez a jelentés téves volt, mert Orlov még akkor a köszénbányákat nem érte el s így a jelentés csakis *Orbeliani herceg* és *Szamszonov tábornok lovasságára* vonatkozhatott. Hanem délután már Orlov is elfoglalta állását a köszénbányáktól délre. *Inoujé báró ibnk*, a 12. h. o. parancsnoka erről is csakhamar jelentést kapott. A h. o. jobb szárnya veszélyeztetve látszott, miért is a hadosztályparancsnok a nyugat felé előnyomulást beszüntette. Így az Okaszaki dandár veszélyes helyzetbe került.

A fővezérlet figyelmeztetése, valamint a jobbról fenyegető ellenséges csapatok Kuroki tábornok nézetét végre megváltoztatták. Most már ő is belátta, hogy az oroszok még nem vonódnak vissza s belátta egyúttal csoportjának veszélyes helyzetét is a Tajcziho jobb partján. A 2. hadosztály 3. dandárának azonnal parancsot küldött, hogy Kankvantunnál haladéktalanul vonúljon a Tajcziho jobb partjára és Umeszava tábornokot is felkérte, hogy a szénbányák felé siessen. A gárdahadosztály közreműködéséről egyelőre még lemondott.

Okaszaki tábornok időközben mindezekről tudomást szerzett, de azért a Manzsujama elleni támadásokat — hadosztályparancsnokának beleegyezésével —, erélyesen folytatta. Hanem nappal nem volt képes eredményt elérni. A gyalogság alkonyaikor az ellenséges állásokat már 800 lépésre közelítette meg s azután a rohamok is kezdetüket vették. Egy teljes óráig tartott az elkeseredett harc, melyet zúzó- (Brisanz-, Simóze-) és kézi-gránátokkal is támogattak. Az oroszok azonban hősiiesen tartották magukat. Később a roham még kétszer megisméltődött, de az oroszok még ellentámadásba is átsaptak. Ámde a kitartás végre mégis győzött. Az oroszok ereje megtört és a Manzsujama hegy éjfélkor a japánok birtokában volt.

Okaszaki tábornok az elfoglalt állást még az éj folyamán megerősítette.

A Manzsujama elfoglalása nagy jelentőségű volt; a Tajcziho északi partján levő japán erők helyzete az által jelentékenyen javult, mert az orosz főttámadás most már csak a Manzsujama visszafoglalása után volt megkezdhető.

A *Tajcziho déli partján* a gárda hadosztály az oroszok elvonulását szeptember 1-én csak későn vette észre. Az orosz állások Mindiafan—Jajucsi vonalától északra csak délelőtt 11 órakor szálltak meg. A hadosztály egész nap ezen állásokban maradt s csak tüzésége váltott néhány lövést a Mucsantól északra levő ütegekkel.

Ljaojan erődítményeinek védelmére Szarubajev tábornok 64 zászlóalj, 10 lovasszázad illetve szotnya, 134 löveg, 24 nehéz ágyú és 2 utász zászlóalj fölött rendelkezett. Parancsot kapott, hogy az erődövet „az utolsó emberig“ tartsa.

A IV. szibériai hadtest a nyugati arcvonalat, a II. szibériai hadtest a délit szállotta meg s ehhez a Tajczihóig a X. hadtest kombinált dandára csatlakozott.

Az állásokat szeptember 1-én délig foglalták el.

A japánok szeptember 1-én csak az ostromot készítették elő és a műveket szemrevételezték. Csak a tüzérség lépett tevékenységbe, mely az állomás épületeket még szeptember 2-ára éjjel is erősen lődözte. A II. és IV. hadsereg hadosztályai az erődöt kb. 2—3 km.-re közelítették meg. A bal szárnyat Akijama lovasdandára biztosította, közte és a Tajcziho közt nagy hézag mutatkozott.

Az oroszok üldözésére szeptember 1-én az IV. hadsereg előnyomult ugyan, de az erődök ágyúi csakhamar feltartóztatták. A mucsani ütegek kiváló szolgálatot tettek, mert a hadsereg jobb szárnyát részben oldalba tüzeltek.

A *naj> eredménye* a következő: Az orosz csapatok Ljaojan erődítményeit megszállták s a támadásra rendelt erők az északi parton gyülekeztek. A XVII. hadtest 35. hadosztálya legfontosabb állásainak egyikét a Manzsujama magaslatot heves harc után éjjel elvesztette.

. A japán I. hadsereg főereje már a Tajcziho északi partján volt. A II. és IV. hadsereg, valamint a gárdahadosztály az előkészületeket Ljaojan ostromához megtette.

Szeptember 2. Kuroki tábornok az éj folyamán elért sikert kiegészíteni akarván, az általános előnyomulást határozta el. Mivel pedig a fővezérelttől úgy értesült, hogy a II. hadsereg szeptember 2-án a Tajczihot gondolja elérhetni, a IV. hadsereg pedig a Ljaojani hídfő ellen nyomul elő, — Kuroki ismét azon *téves nézetből kifolyólag* ítélte meg a helyzetet, hogy az oroszok az általános visszavonulást megkezdették. így is adta ki a parancsokat, melyek tartalma a következő: A 12. hadosztály Szandopa, a 2. hadosztály Lototáj (Szando-Ha, illetve Lotodáj) ellen nyomul előre, ez utóbbi előbb a Szikvantuntól délnyugatra fekvő 131. magaslatot foglalja el. A gárda, — ha lehet — Kaucsinczinál (Kauhong) átlépi a Tajczihot és a Fansetől északkeletre fekvő magaslatokat m. p. 151 foglalja el. (A 3. dandár az éj folyamán teljesen átvonult a Tajcziho északi partjára.)

Az orosz főparancsnok, mint ismeretes, Kuroki csapatait a Tajcziho északi partján megtámadni szándékozott.

A Ljaojani hídfő baloldalának biztosítására Janszul tábornok alatt 16 zászlóalj, 3 szotnya és 68 löveg különített ki, míg hátfedezet gyanánt Kondratovics tábornok 6 zászlóaljjal, 2 szotnyával és 1 üteggel a vasúti híd közelében állott. Ezen erőket, valamint

a Ijaojani védőrséget leszámítva, Kuropatkinnak szeptember 2-án a *támadásra 93 zászlóalj, 77 lovas század és 330 löveg* *) állt rendelkezésére. Az orosz hivatalos jelentések szerint legfeljebb 55.000 puska. Ezen erőkkel szemben a Tajcziho jobb partján japán részről csakis a 2. és 12. hadosztály, valamint a 29. honvéd (kobi) ezred állt összesen *26 zászlóalj, 6 lovas század és 72 löveg* szám-erőben. Umeszava tábornok dandára szeptember 2-án még igen messze volt. Az oroszok tehát, annak dacára, hogy a japán zászlóaljak állománya az oroszokénál nagyobb volt — csaknem négyszeres túlerőben voltak — és a támadás még sem jutott kifejezésre.

A jobb partra átkelt csapatok hadműveleti terve a következő lett volna: A hadseregnek a XVII. hadtest Szikvantunnál elfoglalt állása és a Jentaj-köszénbányák közt kellett felvonulni. Ez utóbbiak Orlov tábornok különítménye által voltak megszállandók. A szikvantuni állás forgópontot képezett, mely körül a hadseregnek a balszárnyal kanyarodó mozgást kellett végezni, hogy a japánok azon állásait melyek Kvantuntól a köszénbányáig húzódtak, oldalba támadja meg.

A támadás általában úgy volt tervezve, hogy az I. szibériai és a X. hadtest a jobb szárny erős biztosítása mellett Szahutun (Szaftuon) községtől északra, illetve délre készenlétbe helyezkedik, a kettő közé a III. szibériai hadtest főereje mint tartalék bevonul, Miscsenko lovassága a XVII. (Bilderling) hadtest mögé vonul, Szamszonov a földérintést Bönziku felé folytatja s a bal szárnyat biztosítja. Orlov dandára végül azt a parancsot kapta, hogy működését az I. szibériai hadtesttel összhangzatba hozza.

Kuropatkin a Manzsujama elvesztését csak szeptember 2-án délelőtt tudta meg, mivel az összekötő szolgálat 2-án nagyon rosszul működött s e miatt a parancsok közvetítésénél is sok zavar támadt.

A támadásra vonatkozólag sem Orlov, sem a többi parancsnok határozott parancsot nem kapott. Az elsőhöz a nap folyamán annyi mindenféle intézkedés érkezett, — amelyek részben egymással elentmondtak, — hogy Orlov tábornok végre nem is tudta, mi a feladata.

A XVII. hadtest délelőtt 11 óra tájban utasítást kapott, „hogy a fővezér elérkezettnek gondolja az időt a Manzsujama visszafoglalására.“ Midőn azonban ezen utasítás a rendeltetési helyre

*) Kuropatkin hivatalos jelentése szerint: 73 lovas század, 352 löveg.

érkezett, akkor már a nevezett magaslat visszafoglalásáért heves harcok folytak. A X. hadtest egy különítménye ugyanis Vasziljev tábornok alatt Bilderling tábornok alá helyzetetvén, ennek és a 35. hadosztálynak tüzésége, összesen mintegy 100 löveg a Manzsujarnát egész nap, de különösen az esti órákban hevesen lödözte. A 35. hadosztály parancsnoka, *Dobrsinszki* tábornok délelőtt 10 és 11 óra közt a gyalogságból 10 századot támadásra is rendelt. Az elégtelen erővel megindított támadásnál a világos parancsadás és az egységes vezetés hiányzott.

Okaszaki tábornok belátván, hogy a túlerő ellen támadni egyelőre képtelenség, az állás megtartására szorítkozott. A Szikvantuntól délnyugatra levő magaslat lejtőit a japán 4. ezred három százada az éj folyamán megszállta ugyan, de azok helyzete válságos lévén, visszarendeltettek. Az oroszok utánnomulván, a lejtőket visszafoglalták s azokat a japánok egyelőre képtelenek voltak birtokukba ejteni.

A Manzsujama ellen küldött 10 orosz század támadása azonban visszaveretett. Bilderling tábornok elhatározta, hogy az általános támadást csak az est folyamán fogja megújítani, amikor már az Orlov-dandár és az I. szibériai hadtest támogatását is remélte.

Az I. szibériai hadtest a csapatok kimerültsége miatt csak lassan haladt előre; 14 km. utat hat óra alatt tett. Mivel pedig Kuropatkin időközben a Manzsujama magaslatnak az éj folyamán történt elvesztéséről értesült, a hadtestnek a megállásra parancsot küldött, mire az az előnyomulást be is szüntette,

A X. hadtest fenmaradó része Gerselmann tábornok alatt mint tartalék visszamaradt.

A délelőtt folyamán tehát a Manzsujama birtokáért csak a XVII. részei és Vasziljev tábornok egy kisebb csoportja vívott elkeseredett harcot, míg a többi hatalmas erők tétlenül vesztegeltek hátul.

Ezen idő alatt Orlov tábornok a kőszénbányáktól délre elszigetelt harcba keveredett.

Orlov ugyanis Bilderling alá helyzetetett, de annyi parancsot kapott, hogy végre a feladatáról sem volt tájékozva. Hallva azonban dél felől az ágyúörgést, az előnyomulást határozta el. Miután Orbeliani herceg és Szamszonov tábornok lovassága gyalog-tűzharchoz fejlődtek, Fansön községnél az Orlov-dandár ezredei is fokozatosan harcba kerültek.

Japán részről a 12. hadosztály 12. dandárának parancsnoka *Simamura* tábornok Kurokitól azt a parancsot kapta, hogy a szénbányáknál jelentett ellenséget vesse vissza. *Simamura* a támadást, megfelelő tűzérési harc után déli 12 órakor kezdte meg. A magas kauljang vetésben valóságos erdei harc fejlődött ki; ember ember ellen küzdött s az ügyes japán katona csakhamar kivívta a főlényt a kevésbé mozgékony orosz tartalékos fölött. (Orlov csapatait az V. szibériai hadtest 54. hadosztályának 1. dandára képezte s ezen hadtest kizárólag tartalék-gyalogezezekből állott.) Az Orlov-dandár visszaveretett és rendetlen futásban Jentaj vasútállomás irányába menekült. A feloszlástól csak a csapat egy kis töredéke volt megmenthető.

- (Az Orlov-dandár ereje Grulev ezredes különítményével együtt 12 zászlóalj, 6 szotnya és 22 löveg volt; Szamszonov mintegy 20 lovasszázad és 4 löveg, Orbeliani pedig 11 szotnya fölött rendelkezett. *Simamura* tábornok ezen erők ellen csak 7 zászlóaljat és 18 hegyi löveget vezetett harcba.)

Stakelberg tábornok az I. szibériai hadtesttel az előnyomulást délután ismét megkezdte és jobb oszlopát is észak felé vonta. Az előnyomulás alatt Orlov leveretéséről értesült. Ekkor az üldöző japánokat feltartóztatni szándékozván, először Orlov személyes vezetése alatt egy zászlóaljat, majd utóbb más csapatokat is tárnára rendelt, ámde a japánok a csak fokozatosan érkező csapatokat mind visszaverték. Orlov tábornok is veszedelmesen megsebesült. Stakelberg erre elhatározta, hogy hadtestét Sziautamengou községnél fejlődötteti s a támadást csak a fejlődés után kezdi meg. Egyidejűleg pedig Szapolszki ezredet 6 századdal és 4 löveggel a szénbányákhoz menekült Szamszonov támogatására küldötte.

Szapolszki a szénbányákhoz csak este érkezett meg. Ez alatt Szamszonov a japánok ellen küzdeni nem tudván, a hadtápkészletek felgyújtása után északnyugat felé kitért.

A japán 12. dandár további előnyomulását Stakelberg 80 löveggel feltartóztatta. A dandár Fansön és a szénbányák vonaláig nyomult előre. .

Mivel Stakelberg az egész hadtestet észak felé vonta, közte és a XVII. hadtest közt nagy hézag keletkezett, ahová Miscsenko lovassága vonatott elő.

1 Kuropatkin az Orlov-dandár leveretését megdöbbenve vette tudomásul. Attól tartva, hogy az I. szibériai hadtest elszigetelt

helyzetében szintén megveretik, Stakelbergnek parancsot küldött, hogy egyelőre álljon meg. Mint irányelvet neki szeptember 3-ára az ellenséges állás esetleges áttörését ajánlotta. Stakelberg azonban a csapatoknak levertsége és kimerültsége miatt a támadást még 3-án sem tartotta lehetségesnek s ezért elhatározta, hogy a XVII. hadtesthez közeledni fog. Ebből kifolyólag az éj folyamán az egész I. szibériai hadtestet Limangouba vezette vissza. .

Az Orlov-dandár leveretése az egész orosz balszáriyra rendkívüli visszahatással volt.

A Manzsujama visszafoglalását az oroszok este felé ismét megkísérelték. Kuropatkin a 35. hadosztályhoz a X. hadtest fennmaradó részét — 9 zászlóalj — „esetleges támadásra“ kirendelte. A támadás végrehajtásával azonban nem Bilderling tábornok bízott meg, aki egész nap harcban lévén, a viszonyok felől teljesen tájékozva volt, hanem a tartalékból előrevonult és Bilderlingnél rangban fiatalabb Szlucsevszki tábornok. Ezen parancsnoklási viszonyok áldatlan zavarokat szültek. .

A támadások még Gerselmann tábornok csoportjának beérkezése előtt megindultak. A tüzérség ugyan órákon át, de terv és vezetés nélkül működött s így a támadást nem készítette kellően elő. Szlucsevszki pedig a 9. zászlóaljat megállította, míg a már megindult támadások befejezést nyernek. . .

Az oroszok a japán állásokat az éj folyamán többször rohanták meg, ámde némi sikert csak a jobb szárnyon tudtak elérni. A Manzsujama azonban hajnalban véglegesen a japánok birtokában maradt, mert a szétforgácsolt erőkkel intézett és összefüggés nélküli előtörések mind visszaverettek. . .

A Tajcziho jobb partján szeptember hó 2-án vívott küzdelmek végeredménye tehát az oroszokra nézve határozott balsikerű volt.

Ljaojannál Szarubajev tábornok szeptember 2-án reggel. Kuropatkintól hosszabb parancsot kapott, melynek tartalma az volt, hogy az állások okvetlen tartandók, mert Kuropatkinhak két napot kell nyernie, egyidejűleg „látszólagos“ előtörések is rendeltettek el.

A parancs ez utóbbi része értelmében Szarubajev az északi szárnyon két oszlopot küldött előre. A jobb oszlop ellenséget nem találván, visszatért, a bal pedig a japán 4. hadosztály gyenge elő-

csapataival rövid küzdelembe bocsátkozott, mire a 4. hadosztály a balszárnyát észak felé meghosszabbította.

Az északi szárnyon szeptember 2-án különben csak tüzérségi harc vívatott. . .

A japán II. hadseregénél az orqsz állások ellen szeptember 2-án estig 180 tábori és 32 nehéz löveg működött, de jelentékenyebb eredményt elérni nem tudtak. .

A IV. hadsereg 108 tábori és 16 nehéz löveget hozott tevékenységbe, de sem a tüzérség, sem pedig a gyalogság ismételt előtörései nem voltak képesek a védő erejét megtörni. A mucsani orosz állás ütegei a japán IV. hadsereg jobb szárnyát, érzékenyen oldalazták. ‘. . .

. Az éj folyamán a japánok a rohamokat többször megismételték, de az éber védők mindig visszaverték őket. ’

• Az oroszok tehát úgy szeptember 2-án, mint 3-ára éjjel sikerrel védelmezték az állásokat és az erődítések sem szenvedtek jelentékeny sérüléseket. Szsrubajev tábornok azonban a helyzetet mégis fenyegetőnek látta. Félelmetes lőszerhiány kezdett mutatkozni, a pótlás igen nehezen ment, tartalékok már alig voltak. Szarubajev ismételen fordult Kuropatkinhoz támogatásért.

Ezen körülmények, valamint a Tajcziho jobb partján lejátszódottn kedvezőtlen események Kuropatkinban a később említendő elhatározást érlelték meg. .

Az Umeszava tábornok dandárának működése augusztus 25-ikétől szeptember 2-ikáig. ’

Umeszava tábornok a japán L. hadsereg jobb szárnyának biztosítására augusztus 2ü én este 4 honvéd zászlóaljjal, 1 lovas századdal és 2 üteggel kiküldetvén, a Tajcziho déli partján’ maradvá, Bönziku irányába menetelt. Vele szemben a jobb parton *Grulev* ezredes különítménye és 1 lovas ezred volt. Később *Grulev* elvonulván, helyébe *Ljubavin* tábornok ment 8 szotnyával és 4 löveggel.

Augusztus 30-án *Umeszava* *Kurokitól* azt a parancsot kapta, hogy siessen a Tajcziho északi partjára és a 12. hadosztály jobb szárnyához csatlakozzék.

. Augusztus 31-én *Umeszava* *Ljubavint* és a lovas ezred egy kisebb csoportját megtámadta és észak felé előnyomult.

Szeptember 1-én *Umeszava* azt a hírt kapta, hogy a jentaji köszénbányák irányából .az. I. hadsereg jobb, szárnyát, ellenséges

csapatok fenyegetik. Erre Umeszava azonnal a-köszénbányák felé nyomult és Ljubavinnal szemben csak egy gyengébb csoportot hagyott vissza.

Szeptember 2-án Szamszonov tábornok tudomást szerzett Umeszava közeledéséről és mint ismeretes, a köszénbányáktól elvonult. Ljubavin Umeszava kitérése után azonnal utána sietett, mire Umeszava visszatért, Ljubavint visszaszorította, ellene egy zászlóaljat hagyott s főerejével nyugat felé sietett.

A gárda-hadosztály Kuroki azon parancsát, hogy a Tajcziho jobb partjára átkelve a 151 magaslat ellen nyomúljon elő, nem teljesítette. Szeptember 2-án csak a Tajcziho felé váltott arcot s tüzésége a mucsani erődítések és a Szanvianczi községnél levő orosz ütegekkel keveredett harcba; ámde a tüzet csakhamar be-
szüntette.

Szeptember 3. Kuroki tábornok a szeptember 2-iki heves harcok után tisztában volt azzal, hogy a 12. és 2. hadosztály előtt nagyobb orosz erők vannak és azt is belátta, hogy a teljesen kifáradt csapatok erélyes támadó mozgásra nem képesek. Ámde, dacára ezen kedvezőtlen helyzetnek, mégis elhatározta, hogy a már kivívott siker eredményeit kiaknázza. Ezt pedig úgy vélte elérhető, ha a gárda-hadosztály a 2-án elmaradt és okvetlen kívánatos támadást 3-án mindenesetre keresztülviszi, a 2. és 12. hadosztály pedig az arctámadást folytatja. E szándékot megvalósítandó a gárdahadosztálynak reggel 7 órakor parancsot adott, hogy a 151 magaslat ellen a támadást azonnal kezdje meg. A 2. és 12. hadosztályok egyelőre az állások megtartására utasítottak.

Kuropolitkin tábornok az I. szibériai hadtest szándékos visszavonulásáról még nem értesült és így az előbbi szándékát, hogy t. i. az ellenséget a Tajcziho északi partján megtámadja, szeptember 3-án akarta végrehajtani. A támadásra vonatkozó parancsok már ki is adtak, midőn 3-án hajnali 3 óra tájban a következő kedvezőtlen jelentések érkeztek hozzá: Szarubajev tábornok állása a fenyegető töltényhiány és a tartalékok csaknem teljes -fölhasználása miatt igen kritikus; Szarubajev sürgős támogatást kér. Stakelberg tábornok, aki az I. szibériai hadtesttől nemcsak támadó erőt, de semmi harcoló képességet nem remélt, Limangoura szándékosan visszament. Bilderling tábornok a 2-iki heves és eredmény-

télén harcok után Örrdaogou—Szahutun vonalába visszavonulni kényszerűit és a visszavonulás alatt a csapatoknál már a teljes feloszlás jelei mutatkoztak. Szamszonov tábornoktól pedig az a jelentés érkezett, hogy ő nagyobb ellenséges erők elől, amelyek Mukden felé tartanak, visszavonulni kényszerűit.

Kuropatkin már eleve rettegett a visszavonuló vonal elvágásától és e hírek után már csak azért sem vélte a további műveleteket Ljaojannál sikerrel biztatóknak, mert abban a meggyőződésben volt, hogy a japánok még tetemes erők fölött rendelkeznek, melyek tartózkodása és mozgásai ismeretlenek. Az orosz fővezér a kedvezőtlen és váratlan benyomások hatása alatt tehát így nyilatkozott: „Igen szomorú, hanem, ha már Stakelberg is visszavonult, *kénytelen vagyok elhatározni a visszavonulást Mukdenhez.* Ott gyülekezzünk, egészítsük ki a hiányokat s onnan menjünk ismét előre.“

Ezen szándék kivitele a hadsereg arcvonalának keskeny volta és a kötelékeknek a legutóbbi napokon történt összekeveredése következtében rendkívül nehéz volt, és pedig annál is inkább, mert a *Hunho* északi partjára tekintélyes vonattömegek voltak eltolandók.

A parancsok reggel 6 órakor adattak ki; Ezek értelmében a Tajczihó jobb partján az I. szibériai hadtest volt hivatva az utóvéd szerepét magára vállalni. Attól balra a III. szibériai hadtest, tartalékul pedig a közép mögé a X. hadtest rendeltetett, míg a XVII. hadtest az északnyugat felé visszavonulásra utasítottatott.

Mivel Kuroki tábornok a 2. és 12. hadosztállyal egyelőre csak az állásokban megmaradni szándékozott, az orosz visszavonulás szeptember 3-án általában nagyobb zavarok nélkül történt.

Az I. szibériai hadtest a szárnyvasút két oldalán vett felállítást. Bal oldalát Szamszonov és Gurko lovassága, ezek előtt pedig Szapolszki különítménye biztosította.

A XVII. hadtest 35. hadosztályának tüzésége, hogy a japánok figyelmét a visszavonulás felől elvonja, reggel 6 órakor a tüzet a Manzujama ellen lassan megkezdte. A japánok egyelőre viszonozták is a tüzelést, de a harc már d. u. 2 órakor megszűnt. A XVII. hst. a visszavonulást a jobb szárnytól kezdve csak d. u. hajtott végre, hogy Szarubajev tbnknak Ljaojan kiürítését megkönnyítse. . . Az orosz visszavonulás rendkívül ügyesen történt. .

Ljubavin tábornok a Saho mentén vonult vissza.

A japán gárda-hadosztály a 151 magaslat ellen 3-án sem támadott. A hadosztály — állítólag — a Tajczihót az ellenséges

lövegek behatása miatt nem tudta átlépni. Ezért Kuroki tábornok — bár nehéz szívvel — a gárda oly előnyös alkalmazásáról lemondott, s annak parancsot adott, hogy a 2. és a 12. hadosztályhoz a Tajcziho északi partjára vonuljon át. Az átvonulás Taanpinon át rendkívüli terepnehezségek mellett meg is történt s a gárda hadosztály szept. 5-én este a Tajcziho jobb partján egyesült.

Az oroszok visszavonulása a japán I. hadsereg előtt teljesen ismeretlen volt. Mivel ugyanis az élelmezési nehézségek miatt a *gyalogság számára a lovasság volt kénytelen lefőzni*, a felderítés háttérbe szőrűit.

Ljaojan erődítvényeinél szeptember 3-án hajnalban a japán ostromló ütegek érélyes tevékenységbe léptek. Úgy a II. mint a IV. hadsereg tüzérsége előrevonatot. Az oroszok általában csak védelemre szorítóztak, csak itt-ott tettek rövid, de eredménytelen előtöréseket.

Szarubajev tábornok reggel 7 óra 12 perckor Kuropatkintól azt a parancsot kapta, hogy Ljaojant azonnal üritse ki. Alig kezdődött meg az elrendelt visszavonulás, már a második parancs érkezett, hogy az erődök csak a sötétség beálltakor hagyandók el. Csakis az első vonalbeli védőcsapat érélyes küzdelmének volt köszönhető, hogy a két ellentétes parancsból baj nem származott és hogy a japánok a visszavonulás szándékát jól nem fedezték.

A küzdelem a déli és a délnyugati arcvonat ellen egész nap igen heves volt, míg a nyugati arcvonat a japán 4. hadosztály csak lanyhán foglalkoztatta. A 4. hadosztály úgy ekkor, mint az előző napokon semmiféle határozott tevékenységet sem mutatott; feladata eredetileg az volt, hogy az erődöket nyugatról megkerülve az ellenség visszavonuló vonalát vágja el; ez azonban nem történt meg.

Heves harcok árán, melyekben a japán 5; és 10. hadosztály teljes egyöntetűséggel működött, — a 10. hadosztály este 8 órákor a déli arcvonat egy erődét elfoglalta; — éjjeli 11 és 1 óra közt pedig már a déli és a délnyugati erődök a japánok birtokában voltak;

Az oroszok visszavonulása általában rendben történt. A hidak egy részét fölégették, a pontonokat fölszedték s így a közvetlen üldözés a megáradt Tajczihon át nehéz volt; Hátbiztosításul a 9. lövészhadosztály egy megerősített dandára Kondratovics tábornok alatt még délután Jentaj vasútállomáshoz küldetett. .

Szarubajevhez 4-ére éjjel 1 óra 45 perckor az a parancs érkezett, hogy a jobb partot a japánok esetleges átkelő kísérletei

ellen erélyesen védelmezze; — neki egyúttal a mucsani csoport is alárendeltetett.

A japán II. és IV. hadtest teljesen kimerülve Ljaojannál éjjelezett.

Szeptember 4. és 5. Az oroszok visszavonulása szeptember 4-én tovább folytatódott. Mivel a japán II. és IV. hadseregnek pontonok nem álltak rendelkezésükre, a Tajczihot, amelyet Szaru¹ bajev is erélyesen védelmezett, a két hadsereg egyelőre nem tudta átlépni. Szeptember 4-én csakis a 4. hadosztály tolt kisebb erőket a folyó északi partjára, de a nap különben a kötelékek rendezésével telt' el. . . .

7 Az I. hadsereg csak délelőtt 11 órakor szerzett tudomást az oroszok visszavonulásáról. Kuroki az ellenséget azonnal erélyesen üldözni akarván, az intézkedéseket a 2. és a 12. hadosztálynak ki is adta. Az előző napok fáradalmai és más akadályok azonban az üldözést annyira hátráltatták, hogy a menetet a 2. hadosztály csak késő délután, a 12. hadosztály pedig csak este 10 órakor kezdte meg. Így az oroszok egy teljes napot nyertek s ezen, idővesztéséget a japánok már nem pótolhatták.

Szeptember 4-én csakis az Umeszava-dandár lépett az oroszokkal érintkezésbe. . . .

• Umeszava ugyanis előnyomulását nyugat felé folytatta és szeptember 4-én délután Szankiaczi (Szankasi) környékét érte el. (A szénbányáktól északkeletre körülbelül 6. km.) Mivel Kuropatkin és Stakelberg az Umeszava előnyomulásáról tudomást szereztek, a következő ellenintézkedések tétettek: Szapolszki különítménye, azután Szamszonov lovassága, végül Kondratovics csapatai Tuminczi (Tomonhi) községen át a Templomhegyre irányítottak. Az ott egyesült erőknek aztán sikerült Umeszava előnyomulását feltartóztatni. Az éj folyamán az 1. szibériai hadtest még két ezred erősítést küldött s ezekkel együtt a Templomhegyet 15 zászlóalj, 14 löveg és 19 szotnya biztosította.

Az orosz főerők visszavonulása ez alatt elég rendben folytatódott, habár azt a rengeteg csapat- és vonattömegek visszamenetele nagyon megnehezítette.

A fő visszavonuló vonal a mandarin út volt, amelyen a X. hadtest csapatai mozogtak. Ez az út 50—60 m. széles, agyagos út, levezető árkok nélkül; a kis vízi akadályok hidakon, a nagyobbak gázlókön lépetnek át. Az úton még a legszárazabb időben is

vannak mocsaras helyek és vizes lyukak; az, út oly egyenetlen, hogy a kocsik általában csak a mélyen kijárt nyomokon haladhatnak.

A mandarin-úton csapatok, málhák és vonatok végtelen sorokban mentek vissza. Néhol hihetetlen torlódások támadtak. Mivel lassankint a mandarin-úttól keletre levő utakon megindult járművek is a mandarin-útra mentek át, a torlódás még nagyobb lett. A járművek több sorban mentek egymás mellett. Minden hídnál és minden községnél órákig tartó torlódások és összekeveredések származtak. A nehézségeket még fokozta az, hogy az előbb még kőkemény út egy nagy zivatar következtében igazi mocsárrá változott át, amelyben; a kocsik tengelyig süllyedtek s, elakadtak. Sok helyen a lovak a fáradtságtól összerogytak.

Hanem azért a visszavonulás a legnagyobb nyugalommal és a legnagyobb csendben folytatódott.

A XVII. és az I. szibériai hadtest csapatai is elvonultak fokozatosan és a japán 2. és 12. hadosztály csapataival csak könnyebb harcokat vívtak. . . .

Umeszava még 5-ikére éjjel is tett egy előtörést, de visszaveretett. Később a Templomhegy csapataihoz újabb erősítések érkezvén, ezen erős utóvéd Umeszava veszedelmes támadó menetét egészen feltartóztatta.

Dél felé a visszavonulást Miscsenko lovassága fedezte. .

Szeptember 5-én a visszavonulás és a japánok üldözése folytatódott, de harcok már nem voltak. . . .

Este az oroszok általában a Saho és a Templomhegy közt kb. 20 km. hosszú, vonalban állottak. Velük szemben a 2. és 12. hadosztály a szárnyvasút mentén, attól délre, a gárda-hadosztály és a IV. hadsereg a Tajcziho jobb, partján. A II. hadsereg még Ljaojannál éjjelezett. . .

Szeptember 6-án és 7-én az oroszok a visszavonulást folytatták és 7-én a hadsereg a Hunho jobb partján, Mukdentől délre vett felállítást, csak a X. hadtest biztosította a folyó déli partját.

A japán fővezetőség az üldözéstől elállott. Ha már az oroszokat Ljaojannál véglegesen leverni nem sikerült, most a főkérdést első sorban a hadseregek ellátása és újra rendezése képezte, hogy azok a bekövetkezendő küzdelmekre képesek legyenek. A három hadsereg a szárnyvasút mentén s attól nyugatra a Saho jobb partjáiig foglalt állást.

Az orosz hadsereg a visszavonulást a legnehezebb viszonyok között hajtotta végre, a nélkül, hogy csak egy járművet is .vesztett volna.

Az orosz czárt a laojani események nem sújtották le és véleményét szeptember 14-én a következő táviratban adta tudtára Kuropatkinnak: „A Ljaojan melletti küzdelmekről tett jelentéseiből láthatom, hogy ezen megerősített állásban magát tovább tartani lehetetlen volt, hacsak azt nem akarta kockáztatni, hogj hátában véglegesen elvágassék. Ennélfogva az egész hadsereg visszavonulása oly nehéz viszonyok közt és teljesen út nélküli vidéken, — lövegek és vonatok elvesztése nélkül, — rendkívül nehéz műveletnek tekintendő. Köszönöm Önnek és az ön által parancsnokolt derék csapatoknak a hőstetteket és a feledhetlen, állandó önfeláldozást. Az Ur segítsen mindnyájuknak.“

Veszteségek: Japánok: 793 tiszt, 23.235 ember. Oroszok: 501 tiszt, 15.974 ember és sok kézi lőfegyver, valamint tölteány. (Japán források szerint az oroszok 6 löveget is vesztek.)

Összefoglalás: A Ljaojani csata egyike volt azon küzdelmeknek, amelyek az orosz-japán háború sorsát határozottan befolyásolták s így az jogosan nevezhető a hadjárat egyik döntő csatájának.

Orosz részről a japán támadást Ljaojannál elfogadni indokolt volt. A keleti és déli arcvonal csapatai ott egyesültek. A mandzsuri hadsereg augusztus végén már oly erős volt, hogy azzal döntő mérkőzést jogosan lehetett megkísérelni. A fővezetést már maga Kuropatkin vette át, aki eddig az egyes csoportok működését csak- közvetett módon befolyásolta.

Ami a terepnek részleteit illeti, az oroszok által választott állás nem volt kedvező. Az átkarolás veszélyének mindkét szárny ki volt téve, az állás harcászati tekintetben sem bírt kiváló tulajdonságokkal s a hadsereg háta mögött a Tajczihó képezett meglehetősen akadályt. Hogy azonban az orosz fővezér Ljaojan közvetlen védelmét határozta el, annak egyik főoka abban keresendő, hogy a városban óriási értéket képviselő raktárak és hadianyagok voltak felhalmozva. Ha ezeket idejekorán visszaszállítani sikerült volna, úgy a döntő csata a Tajczihó északi partjára lett volna áthelyezendő.

. Az oroszok hatalmas hadserege az aktív működést, vagyis az ellentámadást két irányban választhatta; és pedig vagy a jobb, vagy a bal szárnyon. Az előbbi veszélyesebb, de siker esetén hatá-

rozott eredményeket ígérő volt. Ha ugyanis a japánokat a nyugati szárnyon visszaszorítani sikerül, úgy azok a vasút és a mandarin-úttól elvágva kénytelenek lettek volna a hegységbe menekülni. A nyugati szárny veresége a japán jobb szárny visszavonulását is, maga után vonta volna. Viszont, ha az oroszok a nyugati szárnyon vereséget szenvednek, úgy a természetes visszavonuló vonalat — a vasút és a mandarin-út mentén — talán egyszer és mindenkorra elvesztették volna.

A másik lehetőség a japán jobb szárny megtámadása volt. Ez kevesebb veszéllyel járt ugyan, ámde kisebb döntő befolyású sikerrel biztatott.

Az oroszoknál a ljaojani csatában az aktív működés nem jutott kifejezésre. A főparancsnok csak arra szorított, hogy Ljaojant, különösen pedig a hadtápvonalakat sikeresen megvédje. A támadó szellem csak elvélve nyilatkozott meg. Kuropatkin általában csakis akkor tesz határozott intézkedéseket, ha arra az ellenség erőteljes és fenyegető tevékenysége kényszeríti. Az augusztus 30-án kiadott hadseregparancs a vezető eszme megnyilatkozását nem mutatja; határozott szándék abból ki nem olvasható; a fővezér csak a defenzívára szorítkozik és csak az egyes hadtestektől várja az elszigetelt támadásokat. A vezető eszme csak az augusztus 31-én kiadott hadseregparancsban nyer némileg kifejezést, amelyben ugyanis Kuropatkin a Tajcziho jobb partjára jelentékeny erőknek összpontosítását azon célból rendeli el, hogy azok — esetleg — az ellenségnek a folyón már átkelt részeit megtámadják. Hanem ez a parancs sem igazolja egy tetterős hadseregparancsnok akaratának határozott kidomborodását, mert ez csak a visszavonuló vonal elvesztésének félelme következtében adatott ki, tehát az csupán az ellenség intézkedéseinek ellensúlyozása volt.

S úgy mint a fővezér, az alparancsnokok sem árultak el kezdeményező erőt. *Vasziljev* tábornok volt az egyedüli, aki aug. 31-én a helyzet helyes megítélése után támadni szándékozott; a szép terv kivitele azonban a tiltó parancsok következtében hajótörést szenvedett.

Sajátságos jelenség az oroszok részéről; az, hogy az erők valamely feladat megoldására sohasem alkalmaztattak egyszerre és a lehető legnagyobb számerőben. A Manzsujama magaslatért pl. oly nagy erők küzdöttek, hogy azok egyöntetűen és teljes számban alkalmazva, a sikert kétségtelenül kivívhatták volna, ámde ezen erők csak apró csoportokban és szétforgácsolva jutottak harcba, miért is azok működése semmiféle eredménnyel sem járt.

A mandzsuri hadsereg a Ljaojani csatában döntés nélkül vonult vissza. A hadsereg nem volt megverve s a további működésre is képes lett volna. A főparancsnok azonban úgy ítélte meg a helyzetet, hogy a további küzdelmek céltalanok, a visszavonulást elrendelte anélkül, hogy a már az 1904. év tavaszán megfogamzott szándék, mely szerint Ljaojannál döntő csata lett volna vivandó, megvalósult volna.

Az orosz hadsereg eme bizonytalan és kellő tetterő nélküli működésének okai igen mélyek. Azok nemcsak a fővezér nem elegendő rátermettségében, hanem a hadseregben magában is keresendők. A legénység kiképzése hiányos volt; az sem löni, sem gyakorolni nem tudott oly módon, ahogy azt a hadjárat megkövetelte. Szellemi korlátoltsága miatt mindig vezetőkre szőrt az egyes embernek alig volt egyéni önállósága. Ha a vezető nem volt jelen, vagy elesett, akkor a csapat megfutamodott. A tisztikar sem volt kifogástalan. Sajnos dolog, de igaz, hogy a tisztek nagyrésze úgy a katonai ismeretek, mint az egyéni követelmények tekintetében tehetetlen volt. Elhanyagolt legénység és nem kifogástalan tisztikar nem képeznek olyan csapatot, aminőt egy modern és minden tekintetben kiváló ellenfél leküzdhetése megkövetel. A harc-kiképzés régi, már be nem való elvek szerint történt. Szivarov és Dragomirov elavult és helytelenül alkalmazott elveit most már nem lehet hadjáratba vinni.

Mint már említettett, az oroszok a valamely harccél kivívására rendelt erőket csak apró csoportokban alkalmazták. Igen sokszor megtörtént, hogy az előre tolt kis erők hosszú ideig harcoltak és talán el is véreztek addig, míg a csapat főereje hátul visszatarva tétlenségbe merült. S ha aztán az elül levő csapatrészek a sikert kivívni képtelenek voltak, akkor az egész visszavonult. Ezen saját-ságos és sajnos jelenséggel az oroszoknál később is gyakran találkozunk. Ennek oka főképp Dragomirov oktatásában keresendő.] Neki ugyanis elve volt a gyenge tűzvonalák és az erős tartalékok alkalmazása. Dragomirov búcsuköszöntése a hadszíntérre eltávozó tisztekhez ez volt: Tartások magatoknak tartalékot és akkor győzni fogtok. S ezen, különben helyes oktatás azt okozta, hogy az oroszok mindig a tartalékok miatti aggodalommal harcoltak és valamit határozottan s az összes erővel kivívni nem merészkedtek.

A japán hadseregek természetes egyesülő pontja Ljaojan városa volt, ott tehát az összes mandzsuri haderő Ojama fővezér

alatt együttesen volt alkalmazható. A fővezérlet a három hadsereg együttműködését szem előtt tartva azt határozta el, hogy Ljaojant délről megtámadja s az oroszok visszavonuló vonalait az I. hadsereggel elvágatja. Ily értelemben adta ki Ojama tábornagy az intézkedéseket augusztus 28-án. Ha ez a terv sikerüli, úgy Ljaojan az oroszok Sedanja lett volna, az oroszok azonban a katasztrófa elől idejekorán kitértek. .

A vezéreszme a japánoknál tehát határozottan meg volt, ámde az nem lett megvalósítva. Már az eredeti intézkedések sem voltak olyanok, hogy az I. hadsereg az oroszok visszavonuló vonalai ellen határozottan működhethetett volna. Az I. hadsereg ugyanis augusztus 28-án csak -azt a parancsot kapta, hogy az arcvonala előtt levő ellenséget vesse vissza és azután lehetőleg gyorsan keljen át a Tajczihon. Ezen parancsban az orosz hadtáp-, illetve visszavonuló vonalak elleni működés elrendelve nincs. Az I. hadsereg parancsnoka — annak dacára, hogy azon téves nézetben volt, miszerint az oroszok Ljoajnból visszavonulnak — a hadsereget csak fokozatosan vonta a Tajcziho északi partjára s így az oroszoknak az ellenrendszabályok megtételére időt engedvén, azokat átkarolni, illetve azok hátát veszélyeztetni nem sikerült. Így a vezető eszme nem is volt megvalósítható.

Ha Ojama tábornagy az oroszokat valóban bekeríteni akarta volna, úgy azt már előbb lett volna célszerű előkészíteni. Az I. hadsereg már a jusulin—janselini csata előtt lett volna a Tajcziho éjszakai partjára tolandó, hogy ott az egyenesen a vasút és a mandarin-út elzárására siessen. Igaz, hogy az I. hadsereg ezen működése nagy élelmezési és utánszállítási nehézségekbe ütközött és az elszigetelt megtámadtatás veszélye is valószínű volt, ámde minden nehézség leküzdhető s a vállalat olyan ellenféllel szemben, mint a mandzsuriai hadsereg, a legmesszebbmenő sikerekkel biztató lett volna.

Az I. hadsereg ezen működését a 4. hadosztálynak szintén a Tajcziho északi partjára — Ljaojantól északnyugatra — kiküldítése által lehetett volna megkönnyíteni.

A Ijaojani csata fényesen tárja eléink az erődítések jelentékeny értékét. Annak dacára, hogy a japán IV. hadsereg és a II. nagy része halálmegvetéssel küzdött és az erődítéseket hatalmas tüzer-tömegekkel . lödözte, a japánok mégsem voltak képesek az arctámadásokkal határozott előnyt elérni. Az orosz védő csapatot nem is a japánok heves támadásai rendítették meg, hanem a fenyegető töltny hiány és a tartalékok hiánya volt az, ami Szarubajev hely-

zetét kritikussá tette. A japánok csak akkor voltak képesek néhány erődöt birtokba venni, midőn már a védő csapat nagy része visszavonult. .

Ami a japán hadosztályok működését illeti, feltűnő, hogy sem a 4. hadosztály, sem pedig — különösen — a gárda nem mutatták azt az erélyt és kitartást, amelyet a derék japán csapatoktól megszoktunk. A gárda a reábízott feladatokat nem teljesítette; a 4. hadosztály működése igen lanyha volt. Mivel az eseményeket és azok indító okait még teljes világossággal nem ismerjük, a két hadosztály felett kritikát nem is gyakorolhatunk, ámde tanulságul levonhatjuk a két hadosztály magatartását, mint olyan jelenséget, amely a hadviselés lélektani momentumai közé tartozik.

Habár a Ijaojani csatában az oroszok nem is szenvedtek határozott vereséget, annak végeredménye rájuk nézve mégis jelentékenyen kedvezőtlen volt. A hadsereget az első döntő csata utáni visszavonulás annyira megrendítette, hogy a hadjárat szerencsés kimenetelét alig lehetett többé remélni. A japánok ellenben a csata után ismét egy fontos hadműveleti alapot nyertek és a győzelmes hadseregek önbizalma s ezzel a csapatok morális ereje lényegesen emelkedett.

Hadászati tanulságok. *)

a) *Arckiterjedés.* A Ijaojani csatában japán részről az arckiterjedés kerekén 35 km. volt. Ezen arcvonalban a három hadseregnek 6½ hadosztálya (4., 6., 3., 5., 10., gárda és a fél 2.) és tartalékalkalakulások támadtak s így a támadó csapatok ereje 7 hadosztályra vehető. Egy hadosztálynak arckiterjedése tehát 5 kilométernek felel meg. Mivel egy japán hadosztályban 12 zászlóalj, vagyis átlag 10.000 puska volt, tehát az arcvonal minden méterére 2 ember és minden lépésre 1 ½ ember, illetve puska esik.

b) *A hadseregtartalékok alkalmazása,* illetve egyes csapatoknak az arcvonalból kivétele azon célból, hogy azok a csatavonal más helyén alkalmaztassanak.

A Ijaojani csata kezdetén, azaz augusztus 30-tól szept. 3-ig az orosz hadseregpáncsnok 59½ zászlóalj hadseregtartalék fölött

*) A Ijaojani, sahoi és a mukdeni csatáknál olvasható *hadászati tanulságokban* kizárólag Csicseric ezredes följegyzéseit ismertetem. Ezek, mint a *pozitív tényeknek* a hadászat egyes kérdései szerint rendezett szakszerű felsorolásai értékes adatokat nyújtanak a modern csata jelenségeire vonatkozólag.

rendelkezett, megfelelő tüzérséggel (IV. szibériai hadtest — 28 zászlóalj; II. szibériai hadtest — 12 zászlóalj; V. szibériai hadtest — 19¹/₂ zászlóalj), amelyek a mélységben négy lépcsőbe voltak tagozva. Ezek közt a 2./54. Orlov-dandár egyelőre északra Ljaojantól 35.km.-re állott.

Ezen tartalék a Ljaojannál küzdő orosz erőknek egy *harmadát teszi* .

Midőn egy — nagyon túlbecsült — ellenséges csoportnak a Tajczihon való átkelése az orosz baloldal előtt érezhető volt, (vagyis a 2. csatanapon augusztus 31-én), már akkor a hadsereg körletében lévő hadseregtartalékok a heves japán arctámadások miatt a hadseregarancsnok kezéből legnagyobbbrészt kijöttek, (csak az Orlov tábornok 8 .zászlóalja, nem) úgyannyira, hogy Kuropatkin a Tajcziho jobb partján fenyegető veszély elhárítására semmiféle érintetlen magasabb kötelékekkel nem rendelkezett. Mivel itt az ellenség több hadosztályra becsültetett, sürgősen szükség volt jelentékeny erőknek a bal szárnyra tolására, hacsak az oroszok a csatától további folytatásáról lemondani nem akartak. Kuropatkin elhatározta, hogy a döntést a Tajcziho jobb partján keresi s ezért azon feladat előtt állott, hogy a bal szárnyon álló XVII. hadtest (32 zászlóalj) támogatására tekintélyes erőket küldjön.

A tartalékból azonban már csak a 2./54. Orlov-dandár volt kéznél, *miért is a többi erőt az arcvonalból kellett kiszakítani*,; Ez a hadsereg teljesen új csoportosítását eredményezte, ami azonban csak az által volt elérhető, hogy a csapatok az eddigi arcvonalból az eredeti erődítések sokkal *keskenyebb vonalába* vonattak vissza. Midőn az megtörtént, akkor Kuropatkin a 3./4. I. szib., a 3./4. III. szib. és a 3./4. X. hadtestet az arccsoportból kivonta, (összesen 56 zászlóaljat). A XVII. hadtesttel és az Orlov-dandárral együtt rendelkezésére állott tehát a japán átkaroló csoport ellen szeptember 2-án keresztülvendő támadásra összesen *93 zászlóalj*, míg Ljaojannál, a Tajcziho déli partján csupán *64 zászlóalj* maradt vissza. .

Ezen művelet mutatja, hogy a modern csatában ennek óriási kiterjedése következtében, az eredeti csoportosításnak mily gyökeres átalakítása történhetik meg.

c) *Az arcvonal jelentősége. Tűlszárnyalás.*

Hogy Kuropatkin tábornok a Ljaojani ütközetek súlypontját.. már; augusztus 31-én a Tajcziho északi részén vélte, annak oka:

kevésbé volt a XVII. hadtest eddigi küzdelmeiben, mint inkább ezen hadtest harcterületének az egész arcvonalhoz viszonyított kedvezőtlen helyzetében keresendő. Kuropatkin a japánok számbeli erejét túlbecsülvén azt hitte, hogy az ütközetbe még nem lépett ellenséges erők ezen helyzetet kihasználni igyekeznek. (Az oroszok a japánokat 10—12 hadosztályra becsülték, ebből már hatot a folyótól délre megállapítván attól tartottak, hogy 4—6 hadosztály a Tajczihotól északra működik. Az ezen vélemény alapján tett ellenintézkedéseket a b) pont tárgyalta.)

A Tajczihotól északra lévő 24 japán zászlóalj, midőn maga előtt szeptember 1-én egy zárt orosz arcvonalat látott, jobb szárnyát szeptember 2-án még jobban kiterjesztette észak felé. Általában az volt az orosz nézet, hogy ezen 15 km.-re elosztva lévő erők egy előnyomuló nagy japán csoport előcsapatait képezik.

A Ljaojani küzdelmek keleti szárnyán lejátszódott események az ellenfél túlszárnyalásának értékét mutatják. A túlszárnyalásnak ezen, (különben, különösen kezdetben csekélynek látszó) az egész csatára nézve döntő jelentőségű előnye akkor vált érezhetővé, midőn az orosz túlerő már nem volt képes az ellenség intézkedéseit ellensúlyozni. Ennek oka nemcsak az orosz hadsereg általános harcászati inferioritásában, hanem a XVII. hadtest passzivitásában is keresendő, mely ugyanis az ellenségnek a partváltást és a fejlődést zavartalanul hagyta véghezvinni.

Hanem, dacára a később kifejtett nagy erőfeszítésnek és az ellenség túlbecsülésének, a keleti szárny eseményei Kuropatkint mégis a Ljaojani terület feladására indították. Mindazonáltal kiemelendő ezen japán művelet csekély anyagi eredménye. Az orosz hadsereg egyáltalában nem volt megverve, midőn Ljaojantól elvont, csak a fővezér ítélte meg szeptember 3-ra éjjel úgy a helyzetet, hogy minden további küzdelem hiábavaló. Részéről ezen vélemény bizonyára tévedés volt. Az I. japán hadsereg két hadosztálya ez ellenük szeptember 2-án kifejtett csaknem négyszeres túlerővel szemben nehéz krízis előtt állott.

A Ljaojani végdöntés világosan igazolja, hogy nevezett csatában a siker nem az egyik fél nagy részének észrevehető elemi leveretésétől függött, hanem az *összhelyzetnek a főparancsnok által való felfogásától*, aki ugyanis a csoportok egyes harcterületein lejátszódott események összegéből a küzdelmek tovább folytatásának kilátásaira ítéletet alkotott magának. Ljaojan mutatja, hogy ezen ítélet téves nézeteken alapulhat és így végeredményében is téves lehet.

d) *Az arcvonal jelentősége a hadseregnek eltartása és a további hadműveletek szempontjából.*

Az orosz hadsereg vezérkarában a hadsereg *hátáról* sohasem feledkeztek meg, minden hosszabb tartózkodásnál ottan a szolgálat szakszerűen szervezetett. S így 1904. augusztusban, midőn a hadsereg Ljaojannál csoportosított, a megerősített területről Mukden területére 8 út szemrevételeztetett. Augusztus végéig a Tajcziho folyón ugyancsak 8 híd készítettett, s így általában azt lehetett mondani, hogy az ott jelenvolt 6 hadtestnek hátrafelé 1 — 1¹ átfutó vonal utaltatott ki. (Tudniillik az V. szibériai és az I. hadtest még előmenetben voltak, azért volt 8 vonal kiutalva.) A bal-⁷ szárnyhoz (XVII. hadtest) ezenkívül még egy futólagos tábori vasút⁷ is vezetett.

A Ljaojani csata alatt a hadtestek ezen utakon csoportosították vonatukat és pedig nagyrészt a Tajcziho jobb partján, amelyek kb. Jentaj állomásig értek.

Szeptember 1-én a málya ettől kb. 5 km .-re, északra fekvő vonalig volt visszaküldendő.

Midőn Kuropatkin a Kuroki hadseregének keleti átkaroló csoportja ellen 3 hstet (³/₄ I. szib.,: ³/₄ III. szib. és ³/₄ X.) a Tajczihotól délre levő arcsoportból az orosz balszárnyra kivont, akkor ezek a vonatechiquieren keresztül meneteltek. Intézkedés szerint minden hadtest magával vinni tartozott: a hadtest tüzértelepeket, a hadosztály laza fetteket, 8 napi ételmezést és az ütközetvonatot. Azon relatív gyorsaság miatt, amivel a mozgódások véghezviendők voltak, természetesen nem lehetett gondolni a vonatok szabályozásával; (menetvonalak, vagy gyülekezőhelyek kiutalása). Elképzelhető, hogy szeptember 2-án mily fejetlenség származott a vonatcsoportok közt.

De mivel szeptember 2-án a keleti arcvonalon csak a felvonulást kellett elvégezni és mivel kedvező eredmény esetén is csak lassú tényerést lehetett várni, a hadsereg eltartása biztosítható és a vonatechiquierben a rend helyreállítása várható volt.

A kedvező eredmény azonban elmaradt és 3-án Mukden felé megkezdett a visszavonulás. A vonatok rendezése ki volt zárva;⁷ csakis arra lehetett gondolni, hogy azokat megmentsék “s; ezért minden úgy ahogy volt, elindított. De még arra sem lehetett gondolni, hogy a hadtestek a nekik eredetileg kiutalt menetvonalakat használják, már csak azért sem, mivel ezen vonalak közötti *csak 3 maradt használható*. Szerencsére az ellenség nem volt oly

állapotban, hogy üldözhetett volna. Szeptember 3-án a megszállt terület még egészen tartható volt; még 4-én is közel álltak az orosz utóvédek a folyóhoz és csak 5-én voltak apróbb harcok a mandarin-út on.. Ezen két nap megadta a vonatoknak és a csapatnak a szükséges időt a nyugodt elvonulásra.

A vonatok mint rendezetlen tömegek hömpölyögtek Mukden felé a vasút és a mandarin-út, ezen két — egyedüli — tájékoztató vonal mentében. A mandarin-útnak látható táviró vezetéke volt; az utak kiadott vázlatai azonban csak kevés számban s a vonatok számára csaknem értékelen voltak. Mukdentől délre a Hunhonái a vonat és csapattömegek az akkor meglevő 2 hídnál összetorlódtak. Szeptember 8-áig minden vonat átment a Hunhon. A járművekben beállott csekély veszteség dacára (csak kb. 280; ezeknek lovai egy . hamis riadó alatt elfutottak s így a járműveket az utóvéd elégette) a hadsereg mégis meg volt rendülve s hadművelési képességét hetekre elvesztette. Nagy fáradságba került, hogy ez szeptember végével annyira visszanyeretett, hogy még támadást is lehetett megkísérteni.

Dacára annak, hogy a csata tulajdonképpen csak 5 napig tartott, mert előbb csak egyes hadtesteknél voltak nagyobb küzdelmek, általános volt mégis a panasz, hogy a lőszerrel való fölszerelés nem volt elegendő. Attól tartottak ugyanis, hogy a mozgó tartalékintézetek készletei nem lesznek pótolhatók.

Az elmondottak igazolják, hogy az *arcvonalnak convex (kihaj- ioli) alakja* az intézeteknek felállítási és mozgadozási szabadságát a görbe átmérőjének rövidülést arányában megnehezíti. Ugyanez áll az erős törési helyekre, illetőleg az előre ugró részekre is.

A Sahó-melletti csata, 1904. október hó 5—18-ig.

A Ijaojani hosszú küzdelem után a japánok az üldözésről lemondottak, mivel az eddigi fáradoalmak a csapatokat teljesen ki- merítették. Hanem az oroszok sem voltak képesek az újabb küz-

*) A vázlatok mértéke 1: 168.000; — 1 cm. = kb. $1\frac{7}{10}$ km. = kb. 1 angol mf. — 1 angol mf. — 1609 33 mtr — 3 cm. = kb. b verszt. — 1 verszt = 1.6277 km. — 7 cm. = 3 japán mf. (ki). — 1 ki = 3927.27 mtr.

delmek megkezdésére s így hosszabb harcshünet következett be, mely idő alatt csak jelentéktelen csatározások történtek.

A japánok erősítésekét vártak és azon reményben, hogy Port-Artur csakhamar elesik, oly nagy számú csapatot véltek magukhoz vonhatni, hogy azokkal együtt a döntő támadást még -a tél beállta előtt megkezdhetik. ¹.

A *japán erők összeállítása* általában olyan volt, mint a Ijaö-jani csatában, csak újabb tartalék alakulások érkeztek. A leírandó hadműveletek kezdetén a három hadseregben 9 hadosztály és 7 tartalék-dandár, továbbá 2 lovas és 2 tüzérdandár volt egyesítve. A hadműveletek végével még egy hadosztály (a 8.) és egy tartalék-dandár is érkezett meg, de ezek már a csatában nem jutottak tevékenységbe.

A japán hadsereg tagozása az A.) hadrendből vehető ki.

A japán erők *helyzete* szeptember végén a következő volt:

I. hadsereg a jentáji kőszénbányáknál, a gárda tartalék-dandár pedig Bianjupuzánál és attól délre.

IV. hadsereg: a vasúttól keletre, Jentaj vasútállomás és Ljaojan közt.

II. hadsereg: Ljaojantól északra és a vasúttól nyugatra.

Főtartalék: Ljaojannál.

Az oroszoknak a hosszabb harcshünetre szintén szükségük volt. Szeptember folyamán az egész I. hadtest megérkezett Mukdennél. Kiegészítő legénységet is jelentékeny mennyiségben kaptak az orosz csapatok. A VI. szibériai hadtest szintén útban volt, de egyelőre Alekszejev helytartó rendelkezésére Tjelinnél, Mukdentől északra körülbelül 55 km.-re tartatott vissza. Október 1-től kezdve az odesszai Vili, európai hadtestnek vasúti szállítása is megkezdett. A további mozgósítás még a következő csapatoknál volt tervbe véve: A vitebszki XVI. és a minszki IV. hadtesteknél, valamint az 1., 2., 3., 4. és 5. lövészdandároknál; ezen csapatokra azonban 1904. vége, illetőleg 1905. eleje előtt nem lehetett számítani.

A háború vezetését orosz részről még mindig a „Távol Kelet helytartója“ Alekszejev tengernagy gyakorolta s így neki Kuro-patkin alá volt rendelve. Mivel azonban az orosz eröket *egy hadseregben* vezetni többé már nem lehetett, a cár 1904. szeptember 24-én a mandzsuri hadsereg kettéosztását elrendelte és *Kuro-patkin* az L, *Grippenberg* tábornokot pedig a II. hadsereg parancs-

nokává nevezte ki. Grippenbergnak megérkezése azonban csak november közepére volt várható s ezért a legközelebbi fontos események vezetése egyedül Kuropatkinra bízott, tehát a hadsereg egyelőre nem osztatott meg. Hanem Alekszejev ezután is bizonyos, nem eléggé világos előjárói viszonyban maradt Kuropatkin felett.

A Ijaojani visszavonulás után az orosz csapatok a japánok további előnyomulásának feltartóztatása céljából két főcsoportba tagozódtak a Hunhó vonalán és pedig: *)

1. A Hunho (Hunhé) bal partján levő főállás védelme *Bilderling* tábornok alatt a X. és XVII. hadtestre bízott. *Bilderling*nek még a *Dembovszki* tábornok különítménye (az V. szibériai hadtest 10 zászlóalja) is alárendeltetett. Ez a főállás legközelebbi jobb szárnyát fedezte. *Bilderling* csoportjának összes száma: 74 zászlóalj, 53 lovasszázad illetve szotnya, 190 löveg, 24 mocsár és három utász zászlóalj.

2. A hadsereg balszárnyának biztosítását, Fusuntól kezdve kelet felé az *Ivanov* tábornok különítménye végezte. Ez a II. és III. szibériai hadtestből, a IV. egy dandáréból és az V. egyes részeiből állott. Számereje: 62 zászlóalj, 26 szotnya, 128 löveg és két utász-zászlóalj.

3. Az említett két főcsoport közti területet *Stakelberg* alatt az I. szibériai hadtest volt hivatva megszállni és a folyót Kiuszántól (Kiuszana) Fulinig védeni. Számerő: 24 zászlóalj, 10 lovasszázad illetve szotnya, 56 löveg, egy utász-zászlóalj.

4. A hadsereg tartalék két csoportban volt:

a) a IV. szibériai hadtest (24 zászlóalj, 6 szotnya, 96 löveg, 12 mocsár és egy utász-zászlóalj) Mukdentől északra Örrtajczi-Houta (Ertajcza-Houha) vonalában és

b) az I. hadtest, mely Mukdennél szeptember közepén gyülekezett, a mandarin-úton Puho-Tava (Puhe) vonalában. Számereje: 32 zászlóalj, 4 szotnya, 108 löveg, egy utász-zászlóalj.

5. A külső jobb szárny biztosítását *Koszagovszki* tábornok különítménye vette át (6½ zászlóalj, 9 szotnya, 14 löveg), melynek főereje a Ljaohonál (Ljaohé) Kaulitun (Kinlunden, Hunlunden) (?) közelében állott.

6. A hát fedezetére Tjelinnél a VI. szibériai hadtest egy dandára csoportosított (8 zászlóalj, 1V₂ szotnya).

7. A hadtestek kötelékébe nem tartozó lovasság és pedig a

*) Tájékoztásul a mukdeni csatához tartozó vázlatok szolgálhatnak.

bajkálontúli és az uráli kozák dandárok (21 szotnya, 8 löveg) *Miscsenko* tábornok alá helyezve a hadsereg arca előtt voltak.

A Hunhó vonalán kiváló erődítési munkálatok végeztek és az észak felé vezető hadtáp-utak is alaposan kijavítottak.

Az orosz fővezérlet szeptember végén elhatározta, hogy az esetleges japán támadást nem várja be, hanem az ellenség visszaverése végett az előnyomulást mielőbb megkezdi. Hogy ez az elhatározás a fővezérlettől, vagy pedig Szentpétervárról indult-e ki, nem állapítható meg. A támadásnál nem annyira Port-Artur felszabadítása, mint egyelőre a hadsereg morális erejének emelése volt a főcél, mert a hadsereg önbizalma folyton csökkent és a szakadatlan visszavonulások nagy elégedetlenséget szültek. Orosz vélemény szerint a japánok már óriási veszteségeket szenvedtek, támadó kedvük és erejük rendkívül csökkent s így az oroszok a támadás kétségtelen sikerét biztosra vették.

Kuropatkin tábornok a támadó-intézkedést 1904 szeptember 28-án este 6 óraker Mukden vasúti állomásán adta ki. Ennek tartalma a következő volt: (B) hadrend.) . .

1. *Nyugati hadsereg-csoport Bilderling báró lovassági tábornok.*

Összesen: 64 zászlóalj, 40 lovasszázad illetve szotnya, 190 löveg, két utász zászlóalj. Rövid menetekben a vasút és a mandarin-ut mentén előnyomulnia, a második napon a főerővel a Sahó, az elővédekkel pedig a Hankioho*) vonalát elérnie s ott erődítéket készítenie kellett.

2. *Keleti hadseregcsoport Stakelberg báró tábornok.*

Összesen: 73 zászlóalj, 34 géppuska, 34 lovasszázad illetve szotnya, 164 löveg, három utász-zászlóalj. Feladata egyelőre az volt, hogy a Bianjupuzánál levő ellenséges állást foglalja el s e célból a második menetnapon az . elővédekkel Liucsenkutun—Jinpan—Sunsuiczi—Vanfulin-szoros vonalát volt elérendő.

3. *Általános tartalék.* A) *Szarubajev tábornok.* *Összesen:* 24 zászlóalj, 5 szotnya, 114 löveg, egy utászzászlóalj. — B) *Májendorf báró tábornok.* *Összesen:* 32 zászlóalj, 4 szotnya, 108 löveg, egy utászzászlóalj. E két tartalékcsoport a második napon a Hunhótól

*) A Sahó és a Siliho közti, a térképeken névvel el nem látott folyócska.

délre mintegy 6 km.-re s a mandarin-úttól keletre volt egyesülendő. — C) *Miscsenko tábornok*. Összesen: 11 szotnya, 8 löveg. A második menetnapon a Sahót Lüanfantun községénél kellett elérnie.

4. *Az oldalak biztosítása.*

A) *Jobb oldal. Dembovszki tábornok*. Összesen: 12 zászlóalj, 16 szotnya, 32 löveg, két műszaki zászlóalj. — *Koszogovszki tbnk*. Összesen: 6^{1/2} zászlóalj, 9 szotnya, 16 löveg. Dembovszki a második napon a Hunhót Csantannál volt elérendő s hidat verni és erősítéseket készíteni kellett. Koszogovszkinak feladata a Ljaoho vonalának biztosítása volt s neki Dembovszkival általában egy magasságban és összeköttetésben kellett maradnia.

B) *Bal oldal Rennenkampf tábornok*. Összesen: 13 zászlóalj, 16 szotnya, 30 löveg, egy utászszázad. Rennenkampf az Ekk és Peterov tábornokok keletre kikülönítve volt csapatait is magához vonandó volt. *) Feladatául a balszárny biztosítása tüzetett ki s előnyomúlnia a Tajczihónak Miczi és Szaaoszür községek közti vonala ellen kellett. **) Mozdulatai a hadsereg működésével összeegyeztetendők voltak. — *Madritov ezredes*. Összesen: 1 zászlóalj, 2 lovas vadász különítmény, 2 szotnya, 2 löveg. Biztosítja a külső balszárnyat, általában Szajmaczi felé megy előre és Rennenkampffal összeköttetést tart.

5. *A hát biztosítása. Szaboljev tábornok*. A VI. szibériai hadtest. Számereje: 32 zászlóalj, 6 szotnya, 96 löveg, egy utászzászlóalj Mukden és Tjelin közt csoportosúl.

Az összes orosz csapatok számereje: 257 y, zászlóalj, 32 géppuska, 143 lovas század illetve szotnya, 760 löveg, tiz műszaki zászlóalj. Mivel azonban az említett erők előirt létszáma sehol sem volt meg, a csoportok állománya csakis 181,400 puska volt.

A támadást egyelőre csakis a keleti csoportnak kellett végrehajtani. A síkság a vasút- és mandarin-úttól keletre meglehetősen gyorsan megy át a hegyvidékbe, mely, is csakhamar sziklás, vad és igen nehezen járható jelleget ölt. A keleti csoportnak ezen a

*) *Ekk* 3 zászlóaljjal, 6 szotnyával és 4 löveggel Mukdentől keletre Inpánál s egy kis csoportjával Szincintinnél, — *Peterov* 7 zászlóaljjal, 4 szotnyával és 20 löveggel a Bönzikutól k. é. keletre kb. 40 km.-re levő Talin-szorosnál állott. A csapatok az V. szib. hadtest kötelékébe tartoztak.

**) Mindkét község a Tajczihó mellett van. (Miczi Bönzikutól keletre 22 km., — Szaaoszür Bönzikutól délkeletre 40 km.)

területen kellett támadnia, holott Stakelberg és Rennenkampf tábornokoknak csak 22 hegyi lövegük volt. Jó térképekben is hiányt szenvedtek. Az oroszok Ljaojantól északra csak egy értéktelen útvázlattal rendelkeztek 1:168,000 arányban. A hosszabb szünet alatt történtek ugyan felvételek, ámde csak a japán előőrökhöz; ezek alapján az előnyomulás előtt 1:84,000 arányban vázlatok készíttetek s azokat a csapatoknak kiadták. Mivel azonban e vázlatok keleten csak a jentáji köszénbányáig terjedtek, — Stakelberg támadó oszlopai teljesen ismeretlen vidékre és előre nem sejtett terep-akadályokra bukkantak. (A hegyi utak annyira járhatatlanok voltak, hogy valamennyi sebesültet az embereknek kellett kézen visszaszállítani.)

Ily körülmények közt a keleti csoport feladata igen nehéz volt s a nehézségeket még az a körülmény is tokozta, hogy az összeköttetés a fővezérlettel és a nyugati csoporttal alig volt fenn tartható.

Figyelemre méltó, hogy a támadó intézkedés a lovasságot a két főcsoporthoz csaknem egyenlő mennyiségben osztotta be, holott a 143 lovas század nagy része a síkságon — mint hatalmas lovas test — eredményesen lett volna alkalmazható. Az is érdekes, hogy a fővezérlet tartaléklul az összes erőknél $\frac{1}{3}$ részét különítette ki (88 zászlóaljat); ebből a hátnak biztosítására egyelőre az egész VI. hadtest rendeltetett ki.

Az orosz fővezérlet az ellenség számerejéről és helyzetéről általában helyesen volt tájékozva.

Az előnyomulás október hó 5-én kezdetett meg.

Hadműveletek október hó 10 ig.

Az orosz fővezérlet intézkedésében meghatározott menetcélok a második napon, 6 án valóban elérték. Ekkor a hadsereg megállót. Ennek főpka az volt, hogy a nyugati csoportnak ~*M. au tábornok* alatti bal oszlopa (a X. hadtest */» 31. hadosztálya) azt a kémhírt kapta, miszerint Jentáj körüli 9 japán hadosztály legalább 120.000 főnyi számerőben gyülekeznek. E hír következtében azt vélték, hogy a nyugati csoport mindaddig nem mehet előre, míg Stakelberg az ellenséget át nem karolta. Különben a nyugati csoport előnyomulása állásról-állásra történt. Volt *elővéd-, fő- és utóbb hátvéd-állás* is, melyeket nagy műszaki előkészületekkel erősítettek meg. Az elővéd-állás a Silihó, a főállás a Hankiohó és a hátvéd-állás a Sahó mentén volt.

A XVII. és X. hadtest elővédéi a következő napokon az ellenség előcsapataival kisebb küzdelmekbe kerültek. A X. hadtest *Rjebinkin* tábornok alatti elővédé heves harcok árán a Silihó községtől délre levő magaslatokat 9-én elfoglalta és azokat 10-én is sikerült birtokában tartani.

Kuropatkin felismerte annak veszélyes voltát, hogy a két főcsoport közt csaknem 20 km. hézag volt, miért is ennek kitöltésére Miscsenkot és a IV. szibériai hadtestet már 9-én az első vonalba rendelte. Ez utóbbi parancsnokának, Szarubajev tábornoknak a Mau tábornok csapatai is alárendeltetvén, — a két főcsoport közt egy harmadik, a *középső csoport* származott. Ennél is számos erődítés készítettett.

A keleti csoport lassan nyomult előre és, hogy az összekötést a szomszéd csoporttal helyreállítsa, jobb szárnyát kissé visszatartotta. Vele szemben Bianjapuzánál *Umeszava* tábornok alatt a japán gárda tartalék dandár állott. Kuroki tábornok hadseregparancsnok ezen dandár helyzetét veszélyesnek tartván, azt október 7-én hajnalban a japán arcvonal jobb szárnyára rendelte vissza. Kuroki megállapította, hogy az oroszok az I. hadsereg ellen nagy erővel közelednek s ezért hadseregével a szénbányák és Bönziku közt vett felállítást. Különös súlyt helyezett a Tajczihónál levő csoportra, melyet ugyanis *Inoujé* tábornok alatt a gárda tartalék dandárból és a 12. hadosztály főerejéből képezett. Ezen csoport ellen *Rennenkampf* és a III. szibériai hadtest 6. kelet-szibériai lövészhadosztálya 9-én már érezhetően működött, dél felől a Tajczihón átkelve pedig *Ljubavin* lovassága*) fenyegette, habár ez a Bönziku-nál álló japán csapatok elől visszavonult.

Ojama tábornagy Kuroki intézkedéseit jóváhagyta és 7-ére éjjel elrendelte, hogy a IV. és II. hadsereg az I. hadsereggel egy magasságba nyomúljon előre. A 9-éig érkezett hírek szerint a japán fővezetőség az előnyomuló ellenség tagozásáról tájékozva lévén, *Ojama* 9-én esti 10 órakor a következő intézkedést adta ki:

„Az ellenséget, mielőtt az még teljesen felvonóit, megtámadni és *Kantolizan* (Bianjupuzától északra 7 km.) — *Fönkiapu* — *Likiatun* vonaláig visszavetni fogom. Az I. hadsereg a 12. hadosztállyal és a gárda tartalék dandárral *Sziasicziauczi*, főerejével pedig *Fönkiapu* község ellen nyomúl elő akkor, midőn IV. hadsereg *Vulitajczit*

*) *Ljubavin* a *Rennenkampf* csoportjában a bajkálontúli kozákhadosztály felének volt a parancsnoka. .

(a mandarin-úton) elfoglalta. Ez október 10-én Ninkvantun irányába menetel, a II. hadsereg pedig Pankiaupu-Likiatun vonala ellen nyomul elő. Ez utóbbi hagyjon a jobb szárnya mögött nagyobb erőket. A bal szárny gyorsabban menjen előre mint a jobb szárny és átka-roló mozdulatot végezzen.“

Tehát az orosz hadseregcsoportok elővigyázatos és késlekedő előnyomulása következtében a japán fővezetőség az ellenfél szándékáról oly hamar szerzett biztos tájékozódást, hogy már az ellenintézkedések megtehetőek voltak, mielőtt az oroszok a döntő támadást elhatározták volna. Ojama tábornok fenti elhatározása az orosz csapatok elszigetelt helyzetének és keleten a védelemre kiválóan alkalmas terepnek helyes figyelembe vétele alapján érelődött meg. Ojama a Stakelberg-hadseregcsoport feltartóztatását az I. hadsereg 1/2 hadosztályára (12. hadosztály és a gárda tartalék-dandár) bízta, míg a hadseregek összes többi részeivel ő maga megy át a támadásba az észak felől előnyomuló orosz csapatok ellen. A Stakelberg tábornok csoportját és Rennenkampf különítményét, összesen 86 zászlóalj, 32 géppuskát, 50 lovasszázadot és 194 löveget legfeljebb 20 zászlóaljnak, 4 lovasszázadnak és 45 lövegnek kellett feltartóztatni; 8 hadosztály és 3 tartalék dandár pedig az orosz közép és nyugati csoport ellen tört; ezek egyelőre csak 6 hadosztállyal rendelkeztek. Igazán merész elhatározás; annál kockázatosabb, mert Kuropatkinnak még 4½ hadosztály tartaléka volt (a ¾ I. hadtest*), a VI. szibériai hst. és a Dembovszki csoportja), míg a japán fővezetőség már csak 3 tartalék-dandár fölött rendelkezett. Ha a japánoknak a jobb oldalukba törő négy-szeres túlerőt föltartóztatni és az arcvonalban az ellenséget visszavetni nem sikerüi, úgy sorsuk megpecsételve s a hadjárat befejezve lett volna.

Az eddigi eseményeket röviden összegezve a három japán hadsereg október 10-én estig kisebb küzdelmek árán a fővezérlet intézkedésének szellemében felvonult s így a csata 11-én az egész vonalon kezdetét vehette.

Kuropatkin Örrtauko községnél, Ojama pedig Lotatajnál tartózkodott. A japán csapatoktól idefutottak a telefon- és távíró-vezetékek, melyek mint modern összeköttetések a japán fővezér magasabb vezetését megkönnyítették.

*) A hadtestből 6 zászlóalj 8-án a XVII. hadtesthez küldetett erődítési munkálatok végzésére. .

Harcok október 11. és 12-én.

Október 11. A küzdelem már 11-ére éjjel az egész vonalon kitört. A japán gárda 11-én estig a Vajtozan hegyet és a Vatanabejama nagy részét elfoglalta, a 2. hadosztály 15. dandárának a Templom-dombot megszállva tartó orosz csapatokat elűzni sikerült de a 3. dandár támadása a Szanjosiszan ellen egyelőre megghiúsult.

A IV. és II. hadsereg heves harcok után szintén tért nyert; az orosz elővédek a Siliho mentén levő álláshoz vonultak vissza és az elvesztett területért számos sikertelen előtörést tettek. A II. hadsereg balszárnya, a 6. hadosztály 11-én Örrtajezi-Jenkiavan vonaláig, jutott s így a XVII. hadtest jobb szárnyát már átkarolással fenyegette. A 4. hadosztály két oszlopban nyomult előre s *Grekov* lovasságát ($\frac{1}{2}$ Orenburg kozák hadosztály) könnyen visszavetvén, a hadseregpáncsnok számos intézkedéseinek dacára Likiatun-Tajcsunpu vonalánál a további előnyomulást beszüntette. Ennek oka az volt, hogy a VI. szibériai hadtest a hadosztálylyal szemben érezhetővé kezdett válni. Ez a hadtest ugyanis parancsot kapott, hogy sürgős esetben a nyugati csoport harcában közreműködhetik ugyan, de erejét idejekorán ne forgácsolja szét. Szoboljev tábornok hadtestparancsnok Bilderling számos felszólítása után a fél 55. hadosztályt a nyugati csoport jobb szárnyára küldötte, a 72. hadosztály előcsapataival pedig a japán 4. hadosztálylyal szemben Tataj községig jutott.

A Dembovszki-csoport néhány százada Akijama lovasságával Szandepunál sikertelen harcot vívott, főereje pedig Csantannál tétlenül maradt.

Ojama azon nézetben volt, hogy a IV. hadsereg előtt egy nagyobb hézag van, miértis 12-ére annak áttörését rendelte el, hogy így a hadsereg Stakelberg jobb szárnyát átkarolhassa. Az 5. hadosztály mint tartalék a harcvonalból hátravonatot, míg a főtartalékot képező három tartalék dandár a IV. hadsereghez rendeltetett.

Kuropolitkin attól tartva, hogy a hadsereg jobb szárnya teljesen megkerültetik, elrendelte, hogy nagyobb ellenséges csapatok közeledése esetén a nyugati csoport bal szárnya, a XVII. hadtest a Hankiohó mentén levő állásba vonuljon vissza.

A keleti csoport I. szibériai hadtestének 6. keleti szibériai lövész hadosztálya 11-én a Talin és Tumenczilin szorosok birtokáért harcolt, de sikertelenül. Az 5. lövész hadosztály még tartalékban maradt. A III. szibériai hadtest és Rennenkampff a Tajczihótól

északra, Ljubavin pedig a folyótól délre támadva igyekeztek a japánok állásait elfoglalni, ámde az ellenséget a járhatatlan sziklafalokról elűzni nem sikerült. A keleti csoport ez a része 11-én estig 5000 embert veszített.

A nap eredménye tehát az, hogy a japán jobb szárny, — bár kritikus helyzetben, — az előző napi állásait tartotta meg, míg a többi rész sikeresen haladt előre, sőt már az orosz jobb szárny átkarolása is megkezdődött.

Október. 12. Már 12-ére az éj folyamán folytatódott a küzdelem. A japán 1. gárda dandár és a 4. gárdaezred Miscsenko lovasságát és az I. szibériai hadtest egyrészét visszavetve előnyomult és a IV. szibériai hadtest bal szárnya ellen nyugati irányba kanyarodott be. Itt azonban a további támadás megakadt. A gárda ezen támadása következtében a keleti és középső orosz csoport egymástól elválasztott. A IV. szibériai hadtest veszélyes helyzete arra indította Kuropatkint, hogy az I. hadtest 22. hadosztályából két gyalogezredet és egy tüzérsztyált Szarubajev tábornok rendelkezésére bocsátott, de ezen erősítések 12-én már nem jutottak alkalmazásba. A IV» szibériai hadtest állását dél felől a japán 3. dandár támadta meg, miután a Szanjosiszan hegyet véres küzdelem árán elfoglalta. A dandár a hadtestet Szialiuhoczi községből visszaszorítván megállította aztán az Inoujé tábornok csoportjának támogatására ennek balszárnyához rendeltetett, oda azonban 12-én még nem érkezett meg.

A japán 15. dandár és a 10. hadosztály október 12-én az oroszokat (Mau tábornok és az I. hadtest 37. hadosztályának részei) a Taputól keletre levő magaslatokról űzte vissza. Mivel a japánok heves támadásai miatt az I. hadtest lassankint a harc-vonalba küldetett, *Kuropatkin 12-én este már csak a 22. hadosztály 86. és 88. ezredével rendelkezett.*

Tehát az orosz középső csoport 12-én az előállításokat mind elvesztette; helyzete azonban a IV. szibériai hadtest bal szárnyának átkarolása miatt sem volt nagyon veszélyes, mert ott a japán gárda támadása megállott. Az orosz nyugati csoport azonban e napon súlyos vereséget szenvedett. -

, A kora reggeli órákban a XVII. hadtest, egyes részeinek; Jentoniulu (Nankvanczi) községet, mely a japánok által már elfoglaltatott, sikerült visszafoglalniok s így Bilderling tábornok — a

további sikerek reményében —, Kuropatkinnak a visszavonulásra vonatkozó utasítását egyelőre nem vélte keresztülviendőnek. A X. hadtest Rjebinkin tábornok alatti csoportja a japán IV. hadsereg tartalék hadosztályával, melyet az 5. hadosztály egy ezrede is támogatott, a nap folyamán oly heves harcot vívott, hogy délután 4 órakor, — bár teljes rendben, — a *Hankioho vonalon levő főállásba visszamenni kényszerűit*. A tartalék-hadosztály nem üldözött, hanem a 10. hadosztály bal szárnyán az orosz I. hadtest ellen arccal északkelet felé fordult. Az orosz X. hadtest 9. hadosztálya a főállásban hátul tartalékban volt.

A XVII. hadtest a japán 3. és 6. hadosztály részéről már hajnal óta igen heves támadásokat szenvedett úgy, hogy a reggeli órákban már összes csapatait az első harcvonalba volt kénytelen rendelni. A japán támadások egyelőre visszaverettek, hanem a hadtest helyzete mindjobban kritikussá vált. A japán 6. hadosztály ugyanis a bal szárnyát észak felé mindjobban kiterjesztette és a sarokpontot képező Örrsikiaczi községet hevesen ostromolta, a 4. hadosztály pedig Hunlinpu és Holientáj ellen nyomult előre. *Örrsikiaczi* az oroszok hősiességének dacára délben elesett s ekkor a japánok a Siliho vonalat felsodorni kezdték. Az oroszok kétségbeesett ellentámadásokat intéztek, ámde sikertelenül s az arcvonal Siliho községig bezárólag, tehát az egész XVII. hadtest lassankint felsodortatott. *A hadtest délután 4 órától kezdve visszavonult s a visszavonulás csakhamar a vad menekülés jellegét vette föl.* A csapatok Bilderling tábornok erélyes intézkedéseinek dacára sem voltak a Sahó előtt megállíthatók.

A VI. szibériai hadtestnek sikerült ugyan Hunlinpu és Vancsuanczi községeket megtartani, főereje azonban szintén visszavonult.

A leveretés a X. hadtestre egyelőre nem volt közvetlen befolyással s a hadtest csak éjjeli 12 órakor határozta el, hogy Sahopura visszavonul. *)

A japánok a Hankioho vonaláig üldöztek.

A Saho jobb partján levő erők e napon a döntésnél alig működtek közre. Különösen a japán 4. hadosztály és a Dembovski különítmény mutattak feltűnő passzivitást.

Ojama azt vélte, hogy az összes orosz erők visszavonulásban vannak és intézkedéseit 13-ára ehhez képest is adta ki. Kuropatkinnak a keleti csoport balszárnyától remélve úgy intézkedett, hogy

*) Lásd: Hadászati tanulságok.

a középső csoport a jobb szárnyát vegye hátrább s a keleti csoport szintén; ez utóbbi azért, mert a két csoport közt nagy hézag mutatkozott.

A keleti csoport jobb szárnya 12-én a Talin és Tumenczilin szorosok birtokáért a támadásokat rendkívül hevességgel folytatta, ámde a japán sziklaállások bevétele nem sikerült. Az I. szibériai hadtest teljesen kimerülve feküdt az ellenséggel szemben; a támadás folytatására új erők nélkül már gondolni sem lehetett.

A csoport balszárnyán 12-én végzetes dolgok történtek. Rennenkampf csapatait a japán 2. lovas dandár váratlanul hátban lepte meg, mire Rennenkampf kimerült csapatai az est beálltával véglegesen visszavonultak. A III. szib. hadtest ezt megtudván, a további küzdelmekre magát képtelennek érezve, minden parancs nélkül szintén megkezdte a visszavonulást.

Hogy Kuropatkin a sikert még 12-én este is a keleti csoport balszárnyától várta, ő az ott lejátszódott sajnos eseményekről semmiféle híreket sem *kaphatott*.

Stakelberg tábornok személyesen látván, hogy a középső csoport balszárnya áttörtetett, a hézag esetleges kitöltése céljából a még tartalékban levő 5. kelet-szibériai lövész hadosztályt Bianjapuzára rendelte vissza s így ezen utolsó tartaléktól is megfosztatott, pedig csoportjának jobb szárnyát már a japán 3. dandár közeledése fenyegette.

Október 12 ével tehát az orosz támadás egészen meghiúsultnak volt tekintendő, sőt a bal és jobb szárny határozott vereséget szenvedett s a kimerült csapatok a támadás újbóli megkezdésére képesek sem voltak.

Október 12-én Ojama a harc vonal mögött mintegy 10 km.-re Mutouvan (Mutouszo) községnél, Kuropatkin pedig közvetlen a középső csoport mögött Tunszanho (Tozanko) községnél tartózkodott.

További események október 13-tól 18-ig.

Október 13. E napon jelentékeny események nem történtek. Az orosz keleti csoport a visszavonulást folytatta és utóvédével Inoujé tábornok csapatai, valamint a megérkezett 3. dandár vívtak kisebb küzdelmeket. A japánok a nagy kimerülés miatt nem üldöztek.

Az orosz középső csoportnál voltak ugyan harcok és a japánok némi előnyt is szereztek, de a IV. szibériai hadtest sikertelen előtöréseket is tett. Stakelberg tábornok az 5. keleti szibériai

lövész hadosztály egyes részeit a IV. szibériai hadtest bal szárnyára küldte, ahol azok Miscsenko csapataival egyesültek s a japán gárdát a jobb szárny visszavételére kényszerítették. Az orosz középső csoport Kuropatkin parancsa folytán jobb szárnyát visszavonta.

Á nyugati csoporttal szemben a japán 3. hadosztály és a 6. hadosztály egy dandára az előnyomulást folytatta. A 6. hadosztály egy másik dandára egyelőre tartalékban maradt, később pedig a IV. hadsereg balszárnyára irányított. Az oroszok a hátsó állást foglalták el; Rjebinkin tábornok a mandarin-úttól keletre vett felállítást; a X. hadtest 9. hadosztályától 8 zászlóalj tartalékban maradt. A XVII. hadtest a vasúttól jobbra és balra levő vonalat foglalta el. Az előnyomuló japán 4. hadosztály délután már Linsinpu község elfoglalására tett intézkedéseket, de a fejlődő VI. szibériai hadtesttel szemben megállni kényszerült. Ez ugyanis (Dembovszkival együtt) 13-án délután végre Bilderling alá helyeztetvén, parancsot kapott, hogy október 14-ére a XVII. hadtest jobb szárnyán támadáshoz vonúljon fel. A hadtest Taliantun-Saukialinczi (Soujalinczi) községek vonalában már 13-án fejlődött.

Dembovszki a 13-iki harcokban nem vett részt.

Kuropatkin október 14-ére az intézkedéseket már az általános visszavonulás lehetőségének szem előtt tartása mellett adta ki. E napon a nyugati csoportnak a Sahó vonalát kellett védeni. Az I. hadtest 37. hadosztálya állásaiban hagyatott; Mau különítményének a X. hadtesthez kellett visszatérnie; a IV. szibériai hadtest pedig parancsot kapott, hogy a támadás folytatását abbahagyva még éjjel vonúljon el észak felé. A keleti csoportnak *25 zászlóaljat Kuropatkin rendelkezésére* kellett küldeni.

Ojama október 14-ére azt rendelte el, hogy a IV. hadsereg a még visszamaradt orosz harcvonál közepén átkarolólág támadjon, az I. és IV. hadsereg pedig a már megkezdett támadást folytassa. A 8. hadosztály 13-án érkezett Jentáj (Tajentáj) állomáshoz, de a csatában nem alkalmaztatott.

Október 14. E napon jelentékeny küzdelmek, csakis az orosz nyugati csoportnál történtek. A X. hadtest már az éj folyamán megtámadtattott és hogy állásait megtarthassa, csaknem az összes erejét a harcvonalba volt kénytelen küldeni. A hadtest ellen a japán 3. hadosztály rendkívül heves támadásokat intézett és *délután 5 órakor a hadtestet a mandarin-út mentén áttörte.* A betört japán

csapatok a menekülő oroszokat követték és a 9. tüzérdandárnak a gyalogság vonala mögött kb. 1 km.-re levő 2. osztályát meglepték. A tüzérség, a japánoknak az oroszokéhoz állítólag nagyon hasonló egyenruhájától megtevesztve, nem tüzelt s így a japánok azt három oldalról 400 lépésre közelítették meg és gyilkos tüzelés alá fogták. A tüzérosztály néhány perc alatt 12 tisztet, 151 embert és 155 lovat vesztett és összes 24 lövegét szintén elvesztette. Az áttörés további eredménye az volt, hogy a X. hadtest közepe és jobb szárnya a Sahóig vomilt vissza. Bal szárnya — arccal dél-nyugat felé — egyelőre még kitarzott. *) A japán 3. hadosztály bal szárnya a megerősített Lamutun községgel szemben le volt kötve s így a hadosztály három oldalról körülfogva veszélyes helyzetbe került. Helyzetének veszélyes voltát azon körülmény is növelte, hogy Kuropatkin a még rendelkezésére álló 86. és 88. ezredet (az 1. hadtest 22. hadosztályából) Nankanczi (Csienszantakanczi) ellen személyesen vezette támadásra. Hanem ez a támadás megghiúsult, mert a 3. hadosztály segítségére dél felől a 6. hadosztály egyik dandára közbelépett. Ez ugyanis a IV. hadsereg bal szárnyára rendeltetvén, onnan csakhamar észak felé fordult. Az orosz XVII. hadtest ellen a japán 6. hadosztály fele és a 4. hadosztály 2/3-ig küzdött és e csapatok délután 5 órakor Linsinpu községet el is foglalták. Este a hadtest a község északi részét ismét visszafoglalta. A japán 4. hadosztály többi része a VI. szibériai hadtest heves támadásai miatt kissé visszamenni kényszerült de új állásait a nap folyamán megtartotta. A VI. szibériai hadtest este a reggel elfoglalt állásaiba tért vissza.

Dembovszki a küzdelmekben ismét nem vett részt s csak este felé szállotta meg Likiatun-Fukiacsuanczi községek vonalát.

A középen a japán 6. hadosztály fele, a IV. hadsereg és a 2. hadosztály 15. dandára a támadást csak késő délután folytatták; az oroszok (az I. hadtest részei és a IV. szib. hadtest) komoly ellenállást nem fejtettek ki, hanem általában a Sahó vonalig vonultak vissza s ott a japánokkal tüzérségi harcot vívtak. Mau tábornok csoportja e napon a X. hadtest kötelékébe tért vissza. Az orosz középső csoportból a 85. ezred (az 1. hadtestből) és a 3. szibériai hadosztály fele Kuropatkin rendelkezésére Szankiaczi községhez vonultak. Miscsenko egyelőre Fönkiaputól északra maradt s aztán a Sahó mögé vonult; vele szembe a gárda közeledett, de harcba már nem kerültek egymással.

*) Itt Rjebinkin tábornokot egy golyó halálosan megsebesítette.

A japán 5. hadosztály a Vaitausan (Vajtozan) magaslatig nyomult elő s az 5. kelet-szibériai lövész-hadosztály visszamaradt csapatait a Sahó jobb partján meg akarta támadni, de Ojama a szándékba nem egyezett bele.

A japán 3. dandár, a 12. hadosztály és a gárda tartalék-dandár előnyomulásukat összeütközés nélkül folytatták. Egy tartalék-dandár a hadtápvonalról Bönzikuhoz vonatott előre, de küzdelemben már nem került. A III. szibériai hadtest zavartalanul vonult tovább vissza.

Stakelberg tábornok 15-ére azt ajánlotta, hogy neki a fővezérlés a japánok jobb szárnyának a keleti csoporttal leendő megtámadására engedélyt adjon, Kuropatkin azonban ebbe nem egyezett bele, hanem a kívánt 25 zászlóalj kikülönítését sürgette. Stakelberg e célra folytatólag a 9. kelet-szibériai lövész-hadosztály egy dandárát rendelte ki s e csapatok éle 14-én este Czaukiakou környékét érte el.

Az oroszok helyzete 14-én annyiban javult, hogy a kötelékek némi rendezése után a hadsereg főereje a Sahó vonalon egyesítettett. Október 15-ére Kuropatkin új intézkedést nem adott ki.

Ojama október 15-ére az I. és IV. hadseregnek a kötelékek rendezését rendelte el, míg a II. hadsereg a Sahopu—Linsinpu vonal végleges elfoglalására utasított; ennek támogatására a gárda tartalék-dandár is kilátásba helyeztetett, mely azonban még 40 km. távolságra volt.

Október 15. Jelentékeny küzdelmek e napon ismét csak a nyugati szárnyon történtek. Habár a japán II. hadsereg a csapatok rendkívüli kimerültsége miatt a Sahó jobb partját birtokba venni nem is volt teljesen képes, annyit mégis elért, hogy Lamutun községet és Linsinpunak az oroszok által visszafoglalt északi részét megszállotta. Az orosz XVII. hadtest Jinkuan (Jinkou) község magasságáig vonult vissza.

A X. hadtest szintén visszament és a XVI. hadtest balszárnyához csatlakozott; vele szemben a kimerült japán 3. hadosztály semmi üldöző tevékenységet sem fejtett ki. A hadosztály jobb szárnyát veszélyeztető 86. és 88. orosz ezred még 15-ére éjjel a Putilov-domb és Houliutun vonalába ment vissza. Este a 3. hadosztályt a Vaitausan hegyről visszarendelt 5. hadosztály váltotta fel.

A sötétség beálltával a fél 22. hadosztály a X. hadtest parancsára, melynek az ugyanis alárendeltetett, a Sajó jobb partjára

ment vissza. Csak 2—2 zászlóalj maradt a Putilov és Novgorod dombokon és Liuczientun (Riusiton) községben.

A harcvonal többi részén egész nap nyugalom volt; az orosz keleti csoport a Kautulin csoportnál s attól nyugatra gyülekezett.

Kuropatkin 15-e folyamán 32 zászlóalj új tartalékot gyűjtött össze, melyek azonban 5 különböző hadosztályhoz és 4 hadtesthez (a IV., I. és II. szibériai, valamint az I. hadtesthez) tartoztak.

A japán I. és IV. hadsereg a napot a kötelékek rendezésére fordította.

A japán 4. hadosztálynál a helyzet kritikussá kezdett válni, mert vele szemben a VI. szibériai hadtest, továbbá Grekov lovas-sága és Dembovszki különítménye átkarolólag fejlődtek, összeütközés azonban a nap folyamán még nem történt.

Ojama tábornok október 15-én este hadseregeinek támadását befejezettnek tekintette. A Sahónál most már meg akart állni, mert kimerült csapatait még a 8. hadosztály alkalmazása mellett sem tartotta a további előnyomulásra eléggé harcképeseknek. Ennél fogva a csapatoktól csakis az esetleges orosz támadások erélyes visszaverését követelte.

Kuropatkin október 15-én este a további visszavonulás gondolatát elejtette, mert azt vélte, hogy a támadás 16-án ismét megkezdhető. Ezt a nyugati csoportnak kellett megkezdeni s a páran-csők annak ki is adtak.

Október 16 és II. A japán 5. hadosztály a IV. hadsereg kötelékébe visszarendeltetvén, 15-én este annak balszárnyára meg is érkezett; rossz térképek miatt azonban nagyon előre menvén, a 22., hadosztály visszahagyott csapataival heves harcba került. A küzdelem csak a hajnali órákban ért véget s váratlan eredménye az lett, hogy a japánok a Putilov és Novgorod dombokat az oroszoktól elfoglalták. Mivel azokról a X. hadtest balszárnya veszélyeztetve volt, azt a hadtest visszavenni kényszerült.

A két domb elfoglalása a japánokra nézve ugyan harcászatiag kedvező volt, de az arcvonalnak amúgy is nagyon előrenyúló alakja most még élesebb szöget képezett. -

Kuropatkin a két domb elvesztésének híre igen kellemetlenül lepte meg; azok visszafoglalására 16-ika folyamán számos elkeseredett küzdelem történt, de eredménytelenül. Végre azonban 17-ére éjjel a két domb visszafoglalása mégis sikerült. Azok megtámadására Kuropatkin a következő erőket rendelte:

jobb oszlop: a 19. és 20. kelet-szibériai lövészezred (II. szibériai hadtest 5. kelet-szibériai lövész hadosztály) *Putilov tábornok alatt a nyugati domb ellen;* *)

középső oszlop: a 86., 87. és 88. ezredek (I. hadtest 22. hadosztály), valamint a 11. szibériai gyalogezred (IV. szibériai hadtest 3. szibériai hadosztály) Sahojánon át a *keleti dombra „az egyedül álló fával **);*

bal oszlop: a 36. kelet-szibériai lövészezred (X. hadtest 9. hadosztály) Liuczientun (Riusiton) községen át az ellenséges felállítás hátába.

A két domb rendkívül véres összeütközések után az oroszok által az éj folyamán szuronyharccal foglaltatott el; a három oldalról körülvelt japánok 2.000 embert, az oroszok mintegy 2.250 főt *vesztettek.*

A japánok 14 löveget és 1 géppuskát hagytak az állásokban.

Az oroszok ezt az eredményt a támadás folytatása által nem használták ki. A XVII. hadtest csapatai nem voltak olyan állapotban, hogy támadhattak volna. A X. hadtest 17-ére Sahopu elfoglalására kapott parancsot, de előtörései nem jártak sikerrel. A XVII. hadtest 17-én csak Linsipu északi szegélyét foglalta ismét vissza.

A japán 4. hadosztály ellen a VI. szibériai hadtest és Dembovszki támadásra indultak; a küzdelem úgy 16-án, mint 17-én tartott, de az erődített állásban lévő japánokat visszaverni nem sikerült. A VI. szibériai hadtest és Dembovszki azt a parancsot kapták, hogy a jobb szárny mögött hátul gyülekezzenek.

A harc vonal többi részén már csak tüzérségi harcok voltak. A japán I. hadsereg a IV. bal szárnyához való csatlakozást megkezdte a jobb szárnyát és hátát *Kani* ezredes alatt 6 zászlóalj által biztosította; ez ellen Stakelberg az 5. kelet-szibériai hadosztály egyes részeit küldte.

A keleti szárnyon kívül a japán 2. lovas dandár a Kautulin szoros ellen nyomult elő, de a III. szib. hadtest részei elől visszavonulni kényszerült.

Október 17-én mindkét félnél a teljes kimerülés állott be, de azért Kuropatkin a további támadás eszméjét meg nem adta fel.

*) *Putilov-domb.* Ezt az elnevezést a támadó csapatok parancsnokáról kapta.

A domb japán meghatározása: *Mamoszan.*

**) *Novgorod-domb.* Elnevezése a 22. hadosztály békeállomásának nevéből származik. . .

Október 18. A csata vége. A japánok 18-ikára éjjel a Putilov domb ellen igen heves támadást intéztek, de visszaverettek. Csakhamar zuhogó esőzés kezdődött, mely az egész terepet járhatatlanná tette. Ez a körülmény és a csapatok tökéletes kimerülése *a csata befejezését idézte elő*. Mindkét fél állásait megerősíteni és hosszabb időre berendezkedni kezdett. Az előző napi helyzeten 18-án csak az a változás történt, hogy az orosz X. hadtest — valószínűleg attól tartva, hogy egy újabb japán támadásnak ellenállani nem lesz képes — kissé visszament, a VI. szib. hadtest a XVII. jobb szárnyát hosszabbította meg s Dembovszki e mögé vonult.

A japán gárda tartalék-dandár, mely 17-én fárasztó menet után a II. hadsereg mögé érkezett, 20-án parancsot kapott, hogy az I. hadsereg kötelékébe ismét térjen vissza. Oda ismét 27-én vonult be és a Vaitausan hegyen volt kisebb orosz erőket elűzte.

Ez volt a csata utolsó föllángolása.

Az orosz támadás újbóli megkezdése ezután hónapokig szünetelt.

Veszteségek. Oroszok: 1050 tiszt, 42,600 ember és 46 löveg. *Japánok:* mintegy 16,000 fő, 14 löveg és 1 géppuska.

A csata eredménye, eltekintve az oroszok súlyos veszteségeitől, morális tekintetben volt óriási. Az oroszok támadó szándéka visszaveréssel végződött, — a japánok akarata előtt ismét meghajolni voltak kénytelenek és — a hadműveletek végén újabb területet vesztek. A hadjárat kedvező kimenetele orosz részen már mindenki előtt elérhetetlennek látszott, az orosz fővezér azonban még most sem veszítette el a sikerbe helyezett biztos reményét.

Hadászati tanulságok.

1. A csapatok harcászati teljesítése.

A japán II. és IV. hadsereg készentartása az orosz támadás ellen 1904. októberében 25 km. hosszú vonalban történt, 6 hadosztályal. A hadosztályok egymás mellett általában egyenlő távolsággal körülbelül 5 km. arcvonallal voltak csoportosítva.

Az október 10., 11. és 12-én következő harcok általában ugyanezen arcszélességben küzdtek végig. A Silihónál, ahol október 12-én a XVII. orosz hadtest estig körülbelül 8 km.-re visszavette-

tett és ezen mozdulathoz a szomszédos X. hadtest is csatlakozott (összesen 56 zászlóalj), a japánok támadó részei — 6., 3. és tartalék-hadosztály (36 zászlóalj) — 15 km. fejlődési szélességet vettek fel, melynél az ellenséget mindkét oldalon egy kissé túlszárnyalták. Ez igen nehéz küzdelem volt, amelyet a japánok a — részben mesterséges — földzékében levő túlerővel szemben több mint 2 napig (10-én előnyomulás és a harc bevezetése, 11-én harc, 12-én körülbelül délután 4 órakor döntés) vívtak. A japánok itt a már említett szélességben, azaz lépésenkint átlag legfeljebb $P/2$ emberrel határozott eredménnyel támadtak. Ez volt a kezdetben! sűrűség, -mely azonban a veszteségek miatt még redukálódott.

A japán I. hadsereg még kiválóbb eredményeket mutatott fel. Míg a 2. és a gárdahadosztály az orosz arcvonaltól közepét több mint 12 km. szélességben (átlag 6 km. hadosztályonként) támadta meg, addig a 12. hadosztály és a gárda tartalék-dandár (18 zászlóalj) az orosz keleti csoportnak Rennenkampff és Ljubavin alatt vezetett támadásai ellen körülbelül 20 km. szélességű szakaszban védekezett. Természetes, hogy itt a hegység jellege is szerepet játszott s az orosz erők harcba vetése is csak lassankint és nem teljes számban történt, mindazonáltal ezen küzdelmek igazolják, hogy *mily erőt képesek a gyér vonalak is kifejteni.*

Október 14-én, ezen igen kemény és váltakozó szerencsével küzdött csatánapon, a japán bal szárnyon a 4., 6. és 3. hadosztályok 15 km. légvonalban voltak elosztva, mely azonban az igen tört arcvonaltól mérve körülbelül 20 km. volt. Mindkét orosz szárnyon új erők érkeztek be, amelyek támadó előnyomulásba mentek át. S íme, nemcsak a támadások ellen védekeztek sikeresen, hanem a már nagyon is igénybe vett 3. és 6. hadosztálynak sikerült az ellenfél közepét vissza is vetni. Ha a japán zászlóaljak állománya 600 főre vétetik, úgy a $36 \text{ zlj.} = 36 \times 600 = 21.600$ ember $20.000 \text{ m.} = 25.666$ lépés hosszú vonalba küzdött; *tehát 1 lépésre átlag $\frac{1}{5}$ ember esett.* Igaz, hogy az ellenfél egy része 12-én nagy veszteségekkel megveretett, ámde itt az orosz zászlóaljak száma körülbelül 3-szor oly nagy volt, mint a japánoké (körülbelül 100 36 ellen), tehát az orosz ütközetalomány legalább kétszer oly nagyra vehető, mint a japánoké.

Az orosz hadsereg, miután az előnyomuláshoz az echiquiert megalakította, 1904. október 6-án 45 km. arkiterjedésű volt; (a szárnybiztosításokon, vagyis Dembovszki, Koszagovszki, Rennenkampff, Ljubavin és Madritov csoportjain kívül). A keleti és nyugati

hadseregcsoporthoz 137 zászlóalj, a hadseregtartalékban (a VI. szi-bériai hadtesten kívül) 56 zászlóalj, összesen 193 zászlóalj volt. Az echiquierben tehát $193:45 = 4$ zászlóalj esik egy km.-re s egy zászlóaljat 600 főre véve, $2580 \text{ ember} / 1000 \text{ m} = 1333$ lépésre, azaz $(2580: 1333 =)$ kerekén *2 ember az egész echiquier 1 lépésére.*

Mivel a keleti és nyugati hadseregcsoporthoz egy nagy hézag által volt elválasztva s a keleti csoport a hegységben két egymástól elválasztott oszlopot képezett, ezért a csoportosítás valódi mélysége az egyes harcscoporthoznál jelentékenyen nagyobb volt, mint a fenti átlag, ha a harcvonal október 10-én 60 km.-ig ki is terjeszkedett. így tehát a nyugati hadseregcsoporthoz 64 zászlóalja (a Maukülönítmény nélkül) október 11. és 12-én 11 km. szélességű volt, azaz 1 km. (= 1333 lépésre) $5\frac{8}{10}$ zászlóalj, ami $(3480: 1333 =)$ lépésenkint *2.6 embernek felel meg.* A XVII. hadtestnek, mely október 12-én visszavetett, ereje volt: 32 zlj. -|8 a 2./25. dandár, 4-6 a X. hadtestből, összesen 46 zászlóalj. Ennek szakasza 7 km. széles volt, tehát $46 \times 600 = 27600$ ember esett $7 \times 1333 = 9221$ lépésre, vagyis kb. *3 ember 1 lépésre.* Ezen hadtestből jelentékeny erők a harcvonalba sem kerültek, mivel ott nem volt helyük. Ezek részben ellentámadásokra alkalmaztattak, miután már az első vonalban a döntés megtörtént.

Itt látjuk tehát, hogy az orosz csapatok helyileg nagyobb sűrűsége nem volt azon helyzetben hogy a sikert lehetővé tegye.

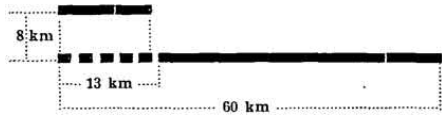
2. *A helyi döntések visszahatása a szomszéd csoportokra a csatában.* A japánok legnagyobb helyi harcászati sikere az egész hadjárat alatt körülbelül 1904. évi október hó 12-én a vasút mellett volt.

Itt ugyanis a japán II. hsg. és a IV.-nek bal szárnya október 10. é. u. 10—15 km. menet után az orosz nyugati hadseregcsoporthoz (XVII. és $\frac{3}{t}$ X. hadtest) törtek. Október 10-én délután a bevezető-ütközetek voltak, 11-én azonban részben a döntés is meg volt anélkül, hogy az különösebb sikereket hozott volna. Csakis 12-én délután 4 órakor történt meg az orosz XVII. hadtestnél, a döntés; ez a hadtest a Silihótól a sahoi vasúti állomás közeliéig özőnlött vissza, tehát teljesen 8 km-t. A szomszéd X. hadtest csakis este 7 órakor utasított a harc félbeszakítására és a XVII. hadtesttel egy magasságba leendő visszavonulásra; ezen mozgás éjjeltől kezdve rendben hajtott végre. A X. hadtesthez csatlakozó

orosz csoport jobb szárnya ezen csatanapon csak egy kissé vététt vissza és éjjelre Ninkvantunnál maradt. Mivel a japánok a két csatanap fáradalmi miatt a XVII., illetve a X. hadtestet Hunpausan-Csienliutankou vonalán túl nem üldözték, este a két ellenfél arcvonala Ninkvantunnál egy magasságban volt.

Az október 11-én esti és 12-én esti helyzet összehasonlítását a következő vázlat mutatja:

A 60 km. hosszú
orosz arc vonalból 12-én
a jobb szárny 13 km.
szélességben (maxim.)

8 km.-re visszament (XVII. hadtest); azonban a visszavonulás csakis ennél az egy hadtestnél volt kierőszakolt; a befelé — az arcvonal felé — csatlakozó X. hadtest önként (illetőleg magasabb parancsra) tért ki anélkül, hogy a visszavonulásra kényszerítve lett volna s a legközelebbi, a vasúttól csak 5 km. távolságra levő keleti orosz szárnycsoport ezen szárnynak balsikerétől egyelőre teljesen érintetlenül maradt.

Ha a támadónak teljesítését vizsgáljuk, azt találjuk, hogy a térnyerés október 12-én a bal szárnynak (6. japán hadosztály) határozott sikere dacára csak 3—5 km.-t tett ki. Még csak az ellenfél közvetlen üldözése sem következett be, annál kevésbé a sikernek az oldalokba vagyis az arcvonal irányába való kiterjesztése. Ebből azon következtetés vonható le, hogy egy olyan fegyveres döntés, amely az ellenfélnek a harcmezőről (illetve annak a terepen elfoglalt állásairól) való elűzésében nyer kifejezést, a támadónak erejét annyira megemésztí (történyelhasználás, a kötelékek összekeveredése, fizikai fáradalmak), hogy az a harcászati tevékenység közvetlen folytatására képtelen lesz. Ezen jelenség a mandzsuriai hadjáratban tipikusan jut kifejezésre.

A fizikai fáradalmak manapság kétségtelenül nagyobbak, mint régebben; pl. a Silihonál kivívott győzelem (október 12.) előtt egy nehéz ütközetnap (október 11.) s október 10-ike is menet-nap, ütközettel egybekötve volt. Hogy a fizikai, különösen pedig az ideg-kimerülésnek különösen nagyok kell lennie, az természetes. Ép így a több napi ütközeteknél (itt 3 nap) az ételmezési és vízzel való ellátási intézkedések kérdése a küzdő csapatoknál nagy szerepet játszik. A tábori konyhák rendkívüli jelentőségűek. Egy modern, 8—14 napos csatának vívására a fizikai lehetőség csakis akkor lesz megadva, ha oly eszközök alkalmaztatnak, amelyek a

főzést a csapat összes legénységének közreműködése nélkül lehetővé teszik.*)

3. A hadsereg-tartalékok kérdése.

A sahói hadművelethez az orosz fővezérelt a hadsereget két ütközetsz csoportba (nyugati 64 zászlóalj és keleti 73 zászlóalj) csoportosította és ezek mögött még tartalékul 56 zászlóaljjal (I. és IV. szibériai hadtest) rendelkezett, amelyhez még egyelőre visszatartott, illetőleg gyülekezésben levő VI. szibériai hadtest, — 24 zászlóalj — is hozzászámítandó. Tehát a VI. szibériai hadtesten kívül az egész erőnek (257 zászlóalj) körülbelül egy negyed része, a VI. szibériai hadtesttel együtt pedig egy harmad része különített ki tartalékul.

Az ellenséggel való érintkezés kezdete alkalmával az I. és a IV. szibériai hadtest azonnal a harcsoportok közti hézag kitöltésére rendeltetett és október 14-én már csakis a VI. szibériai hadtest volt hadsereg-tartaléknak tekinthető. Mivel azonban ez a jobb szárny mögé irányított, ezen hadtest is csak csoport-tartalékokat képezett. De akkor, mikor a nyugati (Bilderling) csoport helyzete kritikussá vált s így az eredeti támadási terv már meghiúsultnak látszott, Kuropatkin semmiféle tartalék fölött sem rendelkezett. Ezért az orosz fővezér a keleti csoportot visszavette s ebből, valamint a középből (előbbi hadsereg-tartalék) új tartalékokat különített ki. Ezen új hadsereg-tartalék (32 zászlóalj) a nyugati csoport balszárnya mögött gyülekezett.

Az orosz fővezér tehát, annak dacára, hogy eredetileg jelentékeny erőket hagyott vissza, nem volt képes a csatát oly irányba fordítani, hogy a válságos helyzetben az első vonalban lévő csapatokból erőket kivonva új tartalék alakításáról lemondhatott volna. A csatater nagy kiterjedése, valamint a csatának lassú menete igen

*) *Tettau* őrnagy kiváló elismeréssel emlékszik meg a sahói csatában a *tábori konyhák* célszerű voltáról, midőn ezeket mondja:

A tábori konyhák ezen hadjáratban, de különösen a Sahó melletti csatában nagy hasznára voltak az orosz hadseregnek. Nem tudom, hogy működheték egy európai hadsereg — a hadszíntér hasonló tulajdonságai mellett — a tábori konyhák nélkül. Hogy a csapatok a fizikai erejüket megtartva, képesek voltak több mint egy hétig szakadatlanul az ellenség előtt feküdni, csakis annak köszönhető, hogy azok, még a legelső vonalban lévők is, a tábori konyhákból naponta meleg étellel láttak el. A tábori konyhák minden este, naplemente előtt, az ellenséges tüztől való félelem nélkül, a teljes nyugodtságban, távol az ellenségtől elkészített meleg étellel, hajtottak csapataikhoz.

kedvező körülmények voltak ezen új tartalék összevonására, úgy hogy ezek a meneteket akadály nélkül vihették keresztül. Igaz, hogy ezen csapatok előzőleg mind harcban állottak, de vereséget nem szenvedtek, miért is harcértékük relatív nagy volt.

A japán fővezér a sahoi csata kezdetén általános tartalékul csupán 3 tartalék dandárral rendelkezett. Ezek már október 12-én a IV. hadsereghez irányítottak, s mivel ezután róluk említés nem tétetik, nagyon valószínű, hogy ezek csak *menet-* (illetve *pót-*) *alakulások voltak* s így ezek csakis az állományok kiegészítésére szolgáltak, miért is tartalékul alig voltak tekinthetők.

A IV. hadseregből azonban október 11-én az 5. hadosztálya harcvonalból kivonatott és hátul gyülekezett. Ezen hadosztály aztán a válságos helyzetben levő I. hadsereg támogatására kelet felé tolatott, mire azonban oda ért, a veszély már elmúlt s így ismét a közép mögé rendeltetett vissza, ahova az október 15-én be is érkezett s a következő éjszakán a Putilov-dombért küzdő 3. hadosztályt felváltotta. így aztán lassankint eredeti helyén volt, vagyis a IV. hadsereg bal szárnyán.

Október 14-én Ojama tábornagy a gárda tartalék dandárt a legszélső jobb szárnyról, — ahol ez ugyanis igen heves és veszteségteljes küzdelmet vívott, — a II. hadsereghez a mandarin-útra rendelte. Ez az oroszok elvonulása után október 13-ra éjjel Bönzikunál gyülekezett és 50 km. menet után rendeltetési helyére jutott.

A hadszínterre újonnan megérkező 8. hadosztály Jentaj vasútállomáson, mint tartalék, Ojama rendelkezésére állott, de már harcba nem jutott. Ojama tábornok ugyanis tájékozva lévén nagy orosz erőknek az orosz jobb szárnyra való csoportosítása felől, a Saho vonalon túl már nem voltak kilátásai a támadás továbbvitelére. A japán fővezér minden eddigi eredménynek, minden eseménynek összege alapján azon meggyőződésre jutott, hogy az offenzíva továbbvitelére semmiféle nagy eredményeket nem ígér.

Jelentékeny dolog azt megállapítani, hogy a japán fővezér, annak dacára, hogy ő a sahoi hadműveleteknél a támadás kezdeményezését magának kivívta és hogy csapatai csaknem mindenütt határozott sikerekkel küzdöttek, már a csata 3. napján, október 12-én egy tartalék szükséges voltát érezte. Ennél a három tartalék-dandár (előrebocsátva, hogy ezek egyáltalában mint mozgó *tartalék* tekintetbe jöhettek) nem látszott elegendőnek, vagy teljesen megbízhatónak. Azon időpont, amikor ezen szükség érzete érvé-

nyesült, az *első csatanap eredményeivel* látszik összeesni, mert az eddig csak általában ismert ellenséges előnyomulás és a küzdelmek intenzitása alapján az oroszok csoportosítására és szándékára (fő-támadás keleten) alaposabban következtetni csak az első csatanap után volt lehetséges.

Ép úgy érdekes, hogy Ojama tábornagy az újonnan beérkezett 8. hadosztályt a Sahónál összegyűjtött és megerősített orosz nyugoti csoport ellen nem alkalmazta s elhatározta, hogy a Sahónál tovább nem nyomul élő, mert a támadás folytatására több kilátása nem volt, pedig *bal szárnya mögött* még egy hadosztály (8.) és egy tartalék-dandár (gárda) mint tartalékok készen állottak.

4. Az arcvonal jelentősége.

Az orosz előnyomulás a Saho melletti csatában úgy történt, hogy az első felfejlődés után a nyugoti hadseregcsoport egy összefüggő vonalat képezett, ámde ennek bal szárnya és a keleti (Stakelberg) csoport jobb oszlopa közt egy nagy hézag mutatkozott. Kuropatkin ennek veszedelmes voltát belátván, a nyugoti csoport balszárnyát a hadseregtartalék bevetése által meghosszabbította, s így az orosz jobb csoport egy körülbelül 25 km. hosszú zárt arcvonalat képezett. Ez október 11-étől kezdve a japánok által mindkét oldalban túlszárnyaltatott és 12-e és 13-a folyamán kemény harcok után a Sahóig nyomatott vissza.

Ezen jobb harcvonal és a keleti különítmény jobb csoportja közt egy körülbelül 8 km. széles hézag volt még mindig, amelyben Miscsenko különítménye (nagyobbrészt lovasság) tartózkodott. A keleti csoport két izolált támadó csoportot képezett.

Október 12 én a keleti és nyugati csoportok közt az elválasztó térköz csaknem 15 km. volt már, de ép ezen nagy távolság volt az oka, hogy a nyugati összefüggő harcvonal balsikere a keleti támadó csoportokra *nem volt semmiféle visszahatással*, sőt ez a még rendelkezésre álló tartalékát az 5. kelet-sibériai lövészhadosztályt nyugodtan alkalmazta a japán gárda ellen és a harcot félbeszakítván észak felé elvonulhatott. A keleti csoport mozgási szabadsága oly nagy volt, hogy Stakelberg tábornok a Saho közelébe jutott japánok jobb szárnyának megtámadását is elhatározta, de ezen tervet Kuropatkin elvetette.

A *japánok* az októberi küzdelmek időszakában csak a legseílső jobb szárnyon (keleten) szállták meg *csoportonkint* az egyes hegyi átjárókat, míg a hadsereg zöme *csaknem zárt vonalban* küz-

dött. Ezen vonal csekély sűrűsége már letárgyaltatok. A japán harc-egység, a dandár, a reprezentálója az erőknek gyenge oszlopokba való elosztásának. De éppen ezen elosztás felelt meg azon célnak, hogy zárt hadsereg-arcvonal gyorsan legyen képezhető.

5. *A csata alapeszméje.* — Az orosz fővezérlet az előnyomulás előtt az ellenségről általában találó hírekkel rendelkezett, azonban annak szándékáról nem alkotott magának helyes véleményt. Kuropatkin ugyanis azon határozott nézetben volt, hogy a japánok Bianjupuzánál és Ljáojanától északkeletre csakis a védelemre szorítóknak f azok támadására egyelőre nem számított. Mily erős volt e meggyőződés, abból is látható, hogy a fővezér az intézkedéseket szeptember 28-án adta ki s azok egész október 6-ikáig bírtak érvénnyel. Sőt ha figyelembe vétetik, hogy a hadseregarancsban már a keleti csoport feladata, t. i. a bianjapuzai állások bevétele is meghatározott, úgy megállapítható, hogy az intézkedések — részben — már 11 napra előre adattak ki. A bianjapuzai állások elfoglalásának ugyanis a fővezetőség terve szerint október 8-án kellett volna megtörténni.

. Az előnyomulás hadműveleti keresztülvitele ezen határozott vélemény alapján alkottatott meg és pedig a *következő terv szerint*. Az arcvonalban egy relatív gyenge csoport (a nyugati csoport 64 zászlóalja) az ellenség lekötésére volt hivatva, míg a támadást Bianjupuza ellen a keleti csoportnak és Rennenkampfnak 86 zljjal kellett végezni. A lekötő csoport mögött összesen 88 zászlóalj tartalék hagyatott vissza.

Az előnyomulás második napján, október 6-án már olyan hírek érkeztek az orosz fővezetőséghez, amelyek a lekötő csoport ellen nagy ellenséges erők támadására engedtek következtetni, tehát már ekkor bebizonyosodott, hogy a fővezér a japánok szándékát nem ítélte meg helyesen. Mivel pedig a két főcsoport közt csaknem 20 km. hézag volt, hogy az ellenség azon át ne törhessen, oda a tartalék egyrésze (az I. hadtest részei, a IV. szib. hadtest és Miscsenko) berendeltetett. Tehát az első csoportosítás már a felvonulás tulajdonképeni napján, az első hírekre változást szenvedett. Hogy pedig a japánok esetleges ellentámadása gyengítve, a keleti csoport támadása pedig megkönnyítve legyen, a nyugati csoport és a keletinek jobb szárnya október 7-én megállítt. A japánok azonban ugyan e napon a bianjupuzai állásaikból elvonultak s így október 7-ike az oroszokra nézve *egy elveszett napot jelentett*, melyen az

ellenség a felderítést alaposan kiegészíteni és csapatait megfelelően eltolni képes volt.

Mivel ezután a bianjupuzai állások megtámadása tárgytalanná lett, *az első hadműveleti terv helyett egy újat kellett készíteni*, és pedig már az előnyomulás 4-ik napján, október 8-án. A *második terv szerint* a keleti csoportnak most már a jentáji kőszénbányákat kellett oldalban megtámadni, a nyugati csoport ismét csak lekötő szerepre utasított és az újonnan képezett közepső csoport pedig a japánok esetleges áttörését megakadályozni volt hivatva.

Hanem ez a terv is meghiusult, mert a japánok a keleti szárnyon a terep előnyeit kihasználva Stakelberg feltartóztatására csak P₂ hadosztályt küldöttek, míg a többi erőt a sikernek biztos reményében a közepső és a nyugati csoport elleni támadásra rendelték. A japán főerők október 10-én kezdték meg a mozgást és 11-én már harcba is léptek.

Kuropatkin támadásának mindkét terve a harcászati szabályoknak a hadászatra való átvitele volt. Ő „lekötő“ és „támadó“ csoportot, valamint „erős tartalékot“ különített ki és terveinek keresztülvitelénél nem számított arra, hogy az ellenség ellenintézkedései azt meghíusíthatják, — de nem számolt különösen azzal, hogy az, ami a harcászatban helyes, ott, ahol hatalmas térbeli kiterjedésről és több napi hadműveletről van szó, — nem felelhet meg. A kisebb kötelékek harcában ugyanis a csoportosítást a gyors működés, úgyszólván a megrohanás követi, ez ellen az ellenség már nem térhet ki és legfeljebb csak olyan ellenintézkedéseket tehet, a melyek a saját szándékot és csoportosítást *alapjában nem* változtathatják meg. Hanem a nagybani hadműveleteknél a tér és az idő egy tevékeny ellenség műveleteinek oly jelentékeny tényezői, hogy azokkal szemben a legszebb tervek is meghíusulhatnak.

A japán fővezetőség hadműveleti terve igen egyszerű volt, mert az ellenség tagozása és szándéka a lassú mozgadozások és a kiváló kémiszolgálat következtében teljesen és állandóan ismertek voltak.

E terv szerint az orosz keleti csoportot 1¹/₂ hadosztálynak messze keletre kitolva kellett feltartóztatni, a többi erőnek pedig északi irányban támadni kellett. Ez utóbbiak csoportosításánál egy hadosztály — a 4-ik — az ellenséges jobb szárny átkarolását is előkészítette.

A keleti csoport ellen kikülönített erők leveretése a nagy távolság miatt a többi csapatokra nem lett volna azonnali visszahatással.

Ojama tábornagy az ellenséget a 9-én kiadott intézkedés szerint Kantolizan—Fönkiapu—Likiatun vonaláig szándékozott visszavetni, tehát általában egyenesen északra. Azonban az intézkedésben azon szándék is ki volt fejezve, hogy az oroszok a vasút- és mandarin úttól keleti irányba elszoríttassanak, mert az intézkedésben ez a szavak is állottak: „a bal szárny gyorsabban menjen előre és átkaroló mozdulatot végezzen.“ Ez a látszólagos ellentmondás azonban eltűnik, ha figyelembe vétetik, miszerint a hadművelési eszme (északra visszaszorítás) úgy volt bizonyosabban elérhető, ha a harcászati előnyök (itt átkarolás) is figyelembe vétettek. A hadsereg-fővezérlet intézkedésében ez a kifejezés „Az I. hadsereg előnyöml, midőn a IV. hadsereg Vulitajczit elfoglalta“, bizonyos hátránnyal bírt; tudniillik az I. hadsereg főereje a IV. hadsereg mozdulataira várakozva egyelőre semmi különösebb tevékenységet sem fejtett ki s így az ellenségnek ideje volt arra, hogy a keleti és nyugati csoport közti hézagot teljesen betöltse. És, ha például a IV. hadseregnek Vulitajczit elfoglalni nem sikerüi, úgy az I. hadseregnek új parancsot kellett volna adni.

A japánok támadó-menetét október 10-én követő intézkedések és ellenintézkedésekből látható, hogy mindkét fővezér első eszméi — *hadművelési tervek* — a pillanat szükségletei által, — amelyek helyi események — siker, balsiker — következtében jönnek létre, mindig jobban háttérbe szorultak. Ez megerősíti azt a nézetet, *hogy a csatára vonatkozó első rendeletekkel csakis az első összeütközések kedvező menetére lehet feltételeket teremteni.* Tovább már csak óhajok és remények lehetnek; hogy azok megvalósíthatók-e, az az összes ütközetek összegének eredményétől függ. A fővezér a csata előtt legfeljebb csak azt teheti, hogy a küzdelmeket *úgy kezdi meg*, miszerint a következő eseményekre némi előnyök már eleve biztosíttassanak. Hanem az első eszme élére nagy hadászati előnyöket állítani s ez által az első küzdelmek sikerét kérdésessé tenni, az — mint az oroszok sahoi támadóterve mutatja — nagyon meggondolandó volna. *)

*) Ez utolsó pont Csicseric ezredesnek egyéni nézete, melynek helyessége azonban a mandzsuriai hadjáratban több ízben bebizonyult. Hogy két, *teljesen egyenértékű európai állam* hadjáratában ez a nézet szintén helyesnek fog-e bízó nyúlni, arra vonatkozólag egyedül az orosz-japán háború alapján pozitív vélemény nem mondható.

Tengeri események 1904-ben.

A) A port-arturi flotta működése augusztus 10-ig.

Port-Artur belső kikötője az egész orosz flottát befogadni nem volt képes, miértis Alekszejev tengernagy intézkedése szerint 1903. végén négy erős cirkáló („Gromboj“, „Rosszija“, „Rjurik“ és „Bogatir“) Vladivosztokba küldetett. Ezen intézkedés következtében a két flotta-rész együttműködése nem volt lehetséges. Igaz ugyan, hogy azok egymással táviró-összeköttetésben állottak, ámde több mint 1000 tengeri mértföld *) választotta el őket egymástól s e körülmény mindkét flotta-rész elszigetelt megveretését vonhatta maga után. .

Port-Artur kikötőjében 1904. január végén a következő tengeri haderő tartózkodott:

7 csatahajó: „Petropavloszk“, „Poltava“, „Szevasztopol“, „Pereszvjet“, „Retvizán“, „Pobjeda“, „Czezárevics“ . .

9 cirkáló: „Bajan“, „Aszkold“, „Pallada“, „Diána“, „Növik“, „Bojarin“, „Zsigit“, „Szabijaka“, „Raszbojnik“.

7 ágyúnaszád, 2 aknacirkáló, 25 torpedóromboló, 17 torpedónaszád és 3 szállítógőzös. Összesen 70 hajó.

A port-arturi orosz flotta parancsnoka 1904. január végén Stark ellentengernagy, a vladivosztoki cirkáló-hajórajé pedig Reiczenstájn kommodore volt. Ezen időben még a következő kikötőkben voltak orosz hajók: Dalniban, Csemulpóban, Sanghájban és Inkouban. A Vörös tengeren pedig Virénusz ellentengernagy alatt 1 csatahajó, 2 cirkáló és 11 torpedójármű közeledett a Csendes-Óceán felé. A szénfelvételezés nehézségei s az út veszélyes volta miatt azonban ez a hajóraj már 1904. február 23-án visszarendeltetett.

A japán fővezetőség az orosz tengeri haderő elosztásáról és helyzetéről teljesen tájékozva volt s a háború kitörésekor első működésként a port-arturi flottát szándékozott megtámadni, azt a kikötőbe bezárni és így a tengeri uralmat magához ragadni. Ezzel egyidőben a Korea partjain szándékolta csapatszállításnak előkészítése is elhatározottat.

*) 1 tengeri mértföld = 1.854 méter.

E két feladat megoldása 1904. február első napjaiban Port-Artumál és Csemulpónál tengeri küzdelmekhez vezetett.

Togo altengernagy, a japán tengeri haderő parancsnoka február 6-án 6 csatahajóval, 4 páncélos cirkálóval, 4 védett cirkálóval és 18 torpedó-rombolóval Szaszebo kikötőjéből Port-Artúrhoz indult, míg Uriu ellentengernagy 4 cirkálóval, 1 ágyúnaszáddal és 6 torpedónaszáddal Csemulpóhoz irányítottatott.

A port-arturi ütközet 1904. február 8 és 9.

Togo Port-Artúrt február 8-án az esti órákban kb. 60 tengeri mértföldre közelítette meg s ekkor a torpedók támadására parancsot adott.

A külső kikötőben a „Czezárevics, „Pobjeda“ és „Retvizán“ csatahajók s a „Bajan“ és „Pallada“ cirkálók tartózkodtak. Mivel az orosz flotta a támadást nem is sejtette, a szükséges felderítő-, biztosító- és jelző intézkedések figyelmen kívül hagyattak. Így történt, hogy a japán torpedó-támadás sikerült. A japánok 20 torpedót lőttek el s a „Czezárevics“ és „Retvizán“ csatahajókat, valamint a „Pallada“ cirkálót*) megrongálták. A meglepett orosz hajók a tüzelést azonnal megkezdték ugyan, ámde az ellenségben alig tettek valami kárt.

A japán torpedó járművek éjjel 2 óraker elvonultak Port-Artur közeléből.

Február 9-én délelőtt 11 óra 30 perckor a két flotta közt rövid ideig tartó lövegharc fejlődött ki. Az orosz hajókat a parti ütegek kiválóan támogatván, Togo altengernagy a támadástól elállott. Az orosz flotta pedig a parti ütegek hatásköréből eltávozni nem akarván, a két ellenfél még közeli harcba sem került egymással. A japánok a tüzet déli 12 óraker beszüntették és délkelet felé eltávoztak.

Veszteségek. Oroszok: 15 halott, 80 sebesült. *Japánok:* 3 tiszt és 3 ember halott és 56 sebesült.

A küzdelem után az orosz flotta a belső kikötőbe vonult, csak a súlyosan megsérült „Czezárevics“ és „Retvizán“ nem voltak képesek oda behajózni.

A csemulpói ütközet 1904. február 9.

A csemulpói semleges kikötőben február elején a „Varjag“

*) „Czezárevics“ 12.900, „Retvizán“ 12.902, „Pallada“ 6.694 tonna.

cirkáló, „Korejecz“ ágyúnaszád, valamint a „Szungari“ szállító-gőzös állomásozott.

Uriu ellentengernagy hajórajja, mely a Szöul elfoglalására küldött csapatok szállítóflottáját kísérte, február 8-án este Csemulpó előtt megjelent és a felderítésre kifutott „Korejecz“ ellen eredmény nélküli torpedótámadást intézett. Az orosz hajók a fenyegető veszély elől elmenekülni képtelenek voltak, mert az egyedüli hajózható utat a japán hajóraj elzárta.

Február 9-én reggel 7 órakor Uriu ellentengernagy az orosz hajók parancsnokát *Rudnyev* kapitányt felszólította, hogy — az ellenségeskedések kezdetüket vevén — a kikötőt déli 12 óráig hagyja el, különben a hajókat a kikötőben fogja megtámadni. Ezen felszólítás a Csemulpónál horgonyzó angol, francia, olasz és amerikai hadihajóknak is megküldetett. Az idegen állambeli hajók tiltakoztak az ellen, hogy az oroszok a semleges kikötőben támadtassanak meg, > mire Uriu kijelentette, hogy d. u. 4 óráig vár ugyan, de akkor a támadást mindenesetre megkezdi.

Rudnyev a harcot a nyílt tengeren választotta és remélte, hogy ott a japán hajók közt talán át is törhet. A két orosz hadihajó délelőtt 11 óra 30 perckor a kikötőt elhagyta, de a japánok csakhamar heves tüzelés alá fogták azokat. Körülbelül egy félórai harc után a „Varjag“ nagyon megsérült, mire a két hajó ismét a kikötőbe tért vissza. A legénységet az idegen hajókra szállították át, a „Korejecz“ felrobbantották, a „Varjagot“ elsüllyesztették*) s a „Szungari“ gőzöst fölégették.

Az oroszok 3 tisztet és 50 embert *vesztettek*, a japánoknak veszteségük nem volt és hajóik sem sérültek meg.

A két ütközet azt eredményezte, hogy a port-arturi orosz hajóhadból (7 csatahajó és 10 cirkáló) 1 hajó elsüllyedt, 6 pedig többé-kevésbé súlyos sérüléseket szenvedett. Az oroszokat ezen veszteségek a további működésben annyira megbénították, hogy a japánoknak egy nagyobb tengeri támadástól egyelőre tartaniuk nem kellett s így ők a csapatszállítást Koreában akadálytalanul megkezdhatték. .

*) „Varjag“ 6500, „Korejecz“ 1276 tonna. A „Varjagot“ a japánok utóbb kiemelték s a japán flottába sorozták.

Események Port-Artúrnál 1904. április 12-ig.

Togo altengernagy ezután azon fáradozott, hogy a port-arturi orosz flottát a külvilágtól teljesen elzárja. E célból a kikötő bejáratát elsüllyesztelt kereskedelmi hajókkal eltorlaszolni s a külső kikötőben szóró-aknákat alkalmazni igyekezett.

A japán flotta időnkint meg is jelent Port-Artur előtt és az orosz hajókat tűz alá fogta. A külső kikötőben levő „Retvizánt“ egy lövés még jobban megrongálván, annak helyreállítását késleltette.

Az oroszok a japán flotta távoltartása céljából úszó érintkező-aknákat helyeztek a tengerbe, ezek azonban a viharos idő és a nagy hullámverés miatt a saját hajókra nézve is veszélyesek voltak. Ily aknákon semmisült meg február 11-én a „Jenisszej“ aknagőzös és a „Bojarin“ cirkáló*) is. Vladivosztoknál pedig egy német gőzös süllyedt el egy úszó aknán.

A port-arturi orosz flotta parancsnokává február 22-én *Makarov* altengernagy neveztetett ki.

A kikötő első teljes elzárását a japánok első ízben február 24-én kísérelték meg, de az elsüllyesztendő hajókat az oroszok még a kikötő *bejárata előtt szétlőtték* s így a japánok igyekezete egyelőre nem sikerült.

Makarov a parancsnokságot március 8-án vette át. A japánok 11.-ére éjjel már ismét mutatkoztak a kikötő előtt; felderítésükre Makarov 11-én hajnalban két csoport torpedónaszádot küldött ki, melyek közül az egyik a japán torpedó-rombolókkal csakhamar tűzharcba keveredett s azután meglehetősen veszteséget szenvedve Port-Arturba tért vissza.

A második csoport két hajója, a „Rjesitelni“ és a „Sztereguscsi“ torpedónaszádok 11-én hajnalban egy osztály ellenséges torpedó-járműre bukkant. A „Rjesitelni“ elmenekült, de a „Sztereguscsi“ **) a japán hajók körülfojták, mire azt a naszád gépészei elsüllyesztették. A szerencsétlen „Sztereguscsi“ személyzetéből a japánok csak 4 embert mentettek ki a hullámokból.

Március 11-én reggel 9 órakor a japán flotta hajói ismét megjelentek Port-Artur előtt és a belső kikötőben levő orosz flotta és a város ellen délelőtt 10 órától délután 1 óra 40 percig 30.5 cm.-res ágyúból 154 indirekt lövést tettek, de a nagy távolság — 12.000—13.000 m. — miatt csaknem eredmény nélkül.

*) „Bojarin“ 3200 tonna.

**) „Sztereguscsi“ 240 tonnás volt.

A japánok márc. 22-én és 27-én a kikötőt újból megközelítették s igyekeztek azt égő anyagokkal és aknákkal telt gőzösök elsüllyesztése által elzárni, de az elővigyázatos orosz őrhajók ezt a törekvést mindig megghiúsították.

A japánok végre is belátták, hogy a kikötő ily módon el nem zárható s így aknákkal igyekeztek annak bejáratát elárasztani. Ez nagy részben sikerült is.

Makarov altengernagy halála 1904. április 13.

Április 13-ára éjjel a japán 4., 5. és 14. torpedó-osztály Port-Artur előtt ismét megjelent. Orosz részről felderítés végett nyolc torpedó-romboló küldetett ki, melyek az érintkezést egymással a sötétben általában elvesztették. A „Sztrasni“ torpedónaszádot néhány japán torpedónaszád Port-Artúrtól 15 tengeri mértföldre hajnalban váratlanul megrohanta s azt rövid harc után elsüllyesztette. *) A „Bajan“ cirkáló észrevette a naszád veszélyes helyzetét, annak segítségére sietett, de már csak 5 embert volt képes a hullámokból megmenteni.

Makarov altengernagy ez időben a flotta zömével épen a belső kikötőt igyekezett elhagyni.

A hajók *gerincvonalba* **) voltak alakulva. Az élen futott a kikötőhöz visszasiető „Bajan“, azután a „*PetropavloszkP, Makarov zászlóshajója*, azután a „Poltava“, „Diána“, „Aszkold“ és „Novik“. A hajóraj a japán cirkálók után kormányzott, amelyek keleti irányban távoztak Port-Arturtól. .

A japán flotta főereje Port-Artúrtól délnyugatra 30 tmf.-re tartózkodott. Itt Togo az orosz flotta kifutását hírüi vevén, intézkedett, hogy annak visszavonuló vonala elvágassék. A japánok ezen szándékát Makarov idejekorán észrevette s a túlerővel harcba bocsátkozni nem akarván, parancsot adott a visszatérésre. A hajók megfordultak s a kikötő felé igyekeztek. A belső kikötő közelében még a „Pobjeda“, „Pereszvjjet“ és „Szevasztopol“ csatahajók is csatlakoztak, amelyek ép akkor indultak a külső kikötő felé. Az újonnan csatlakozó hajók némi zavart okoztak s a járművek rendezését vonta maga után. Ezen rendezkedés alatt délelőtt 9 óra 43 perckor óriási robbanás hallatszott s a „Petropavloszk“ mintegy 1 1/2 perc alatt a hullámokban eltűnt. ***) A zászlóshajó ugyanis egy japán aknába ütközött s annak robbanása következtében az akna- és lőszer-kamrák és valószínűleg a kazán is felrobbantak.

* „Sztrasni“ 240 tonnás volt. — **) Kiel (wasser) linie.

***) „Petropavloszk“ 11.354 tonna.

A „Petropavloszk“ elsüllyedése az egész orosz flottában a legnagyobb zavart okozta. *Uhtomszki* herceg altengernagy, aki a parancsnokságot átvette, jelt adott, hogy a hajók a belső kikötőbe térjenek vissza. Alig kezdték meg a hajók a további futást, midőn a „Pobjeda“ csatahajó is egy aknába ütközött *) és annyira megsérült, hogy alig volt képes a belső kikötőt elérni.

Az általános zavarban a szerencsétlenül járt „Petropavloszk“ 576 főnyi személyzetéből csak *Czirill Vladimirovics* nagyherceg, továbbá a hajó súlyosan megsebesült parancsnoka *Jakovlev* kapitány, 5 más tiszt és 73 ember voltak megmenthetőek. A flotta hőselkű parancsnoka és a hajótörzs főnöke *Molasz* ellentengernagy *Verescsagin* festőművészszel együtt azonban a hullámsirban lelték halálukat.

A japánok a távolból nézték a szerencsétlenséget és délután 1 órakor eltávoztak Port-Artúrtól. Veszteséget nem szenvedtek.

Az oroszok tehát ismét elvesztettek egy csatahajót s egy másik csatahajójuk súlyosan megsérült. Makarov halála az egész flottát rendkívül lesújtotta s azt a további hadműveletekre egyelőre képtelenné tette.

A japánok másnap ismét megjelentek Port-Artúrnál, számos aknát helyeztek el és a belső kikötő ellen közvetett lövéseket intéztek.

Makarov halála után a flotta parancsnokságát egyelőre Alekszejev maga vette át, azután pedig *Szkridlov* altengernagy neveztetett ki, aki a fekete-tengeri flotta parancsnoka volt.

Események Port-Artúrnál 1904. április 14-től június 22-ig.

A japán II. hadsereg a győzelmes jalui csata után kihajózását a Ljaotung félszigeten megkezdte. A japán flotta május 1-én Kajcsounál tüntetett, 3-ára éjjel pedig Port-Artúrt 12 gőzössel igyekezett elzárni, de törekvése nem sikerült. Az orosz flotta a japán csapatok partraszállását nem akadályozta meg. Ezen passzivitás oka. a már szenvedett súlyos sérüléseken kívül abban is keresendő, hogy az erélyes vezetés Makarov halála után hiányzott. A torpedónaszádok az, ellenség partraszállását mindenesetre érzékenyen zavarhatták volna.

Május 4-én, mikor ugyanis a II. hadsereg szállítóhajói a Ljaotung félsziget felé futottak, a japán flotta ismét megjelent Port-Artúrnál és cirkálását ott azután is folytatta. Május 15-én éjjel a

*) „Pobjeda“ 12.674 tonna.

„Kaszuga“ és a „Josino“ cirkálók*) összeütközték, ez utóbbi csakhamar elsülyedt; a hajóval 323 ember pusztáit el. A „Kaszuga“ szintén oly súlyos sérüléseket szenvedett, hogy azt Japánba kellett visszaküldeni. A következő napon, 15-én pedig a „Haczuze“ csatahajó két aknára kerülve, szintén elsülyedt *) és vele együtt 495 ember is. Alig tűnt el ez a hajó a hullámokban, csakhamar újbóli robbanás hallatszott; ugyanis a „Jasima“ csatahajó is két aknába ütközött és az is csakhamar elsülyedt. *) A japánok ezen nagy veszteségeket a legnagyobb titokban igyekeztek tartani, de az oroszok azokról mégis tudomást szereztek. .

Május 6-án Alekszejev tengernagy Port-Artútból elutazott és a parancsnokságot *Vithöffi ellentengernagynak* **) adta át. A választás nem volt szerencsés, mert Vithöfftben a kellő tapasztalat még hiányzott és mert neki Port-Artur szárazföldi védőrsége nem rendeltetett alá. Ez utóbbi körülmény később személyi súrlódásokat is okozott.

Mint már ismeretes, Makarov utódául Szkrídlov altengernagy volt kiszemelve, ő azonban oly későn érkezett a hadszíntérre, hogy Port-Arturt már nem érthette el, miért is Vladivosztkba utazott és ott névleg a távol kelet összes tengeri haderejének parancsnokságát vette át. Május 2-án *Bezobrazov* altengernagy az első, *Rozsesztvenszki* ellentengernagy pedig a második hajóraj parancsnokává neveztetett ki a „Csendes Óceán flottájában.“ Az első hajórajt a már a Csendes Óceánon levő hajók, a másodikat pedig a Balti-tenger kikötőiben felszerelés alatt álló hajók voltak képezendők. Bezobrazov — egyelőre — a vladivosztki cirkáló-hajóraj parancsnokságát vette át. . .

A japánok május 25-én és 26-án bevették Kincsut és a Nansan-állást. Ezen küzdelmekben orosz részről csak a „Bobr“ ágyúnaszád, a „Bojki“ és „Borni“ rombolók vettek kevésbé részt, míg a *Nisijama* kommodore alatti flottilla, mely a japán 1. torpedónaszád-osztályból (4 romboló) és 4 ágyúnaszádból állott, — a csata eldöntésénél jelentékeny szerepet játszott. ***) . .

*) „Kaszuga“ 7700, „Josino“ 4225, „Haczuze“ 15.240, „Jasima“ 12.517 tonnás.

**) Vithöfft (Vitgefft) ellentengernagy Alekszejev ideiglenes tengerésztorzsnének volt a főnöke s mint ilyen 1903 végén a következő jellemző nyilatkozatot tette: „A mi flottánk és a japánok flottájának ereje közti arány következtében a mi leveretésünk *teljesen ki van zárva* és így a japánok partraszállása Inkounál és a Koreai öbölben *el sem gondolható*.“ .

***) Lásd a kincsoui csata leírását is.

Vithöfft ellentengernagy május 28-án a zászlóosztályokat és a csatahajók parancsnokait összehívta, hogy a további teendők megbeszéltesse. A tanácskozásban szavazattöbbséggel azt a határozatot hozták, hogy *a flotta „a legutolsó pillanatig Port-Arturban maradjon“* Ez az elhatározás a flottát minden nagyobb tevékenységtől távol tartotta. .

A japánok említett vesztesége igen súlyos volt, mert most már csak négy I. osztályú csatahajójuk maradt, („Mikasz“, „Aszahi“, „Fuzsi“ és „Sikisama“) s az oroszok ezekkel szemben a „Retvizán“, „Czezárevics“ és „Pobjeda“ kijavítása után még a „Pereszvjjet“, „Szevasztopol“ és „Poltava“ hajókat, tehát összesen hat csatahajót voltak képesek működtetni.

Június 23-áig az idő kisebb harcokkal és az akna-küzdelmek egész sorozatával telt el; — a japánoknak a kikötő bejáratát teljesen elzárni nem sikerült. .

Togo tengernagy *) cirkáló-osztálya Szjunöcsön és Kajcsou környékén több ízben eredményesen működött és a Stakelberghadtest vasúti szállítását is hátráltatta.

A vafangoui csata után nyilvánvalóvá lett, hogy Port-Artur a szárazföld felől többé már fel nem menthető s így a flotta helyzete napról-napra veszélyesebb lett. Ezt belátta Alekszejev helytartó is és Vithöfft ellentengernagynak parancsot küldött, hogy Port-Artur kikötőjéből törjön ki. A kitörés végcélja a vladivosztoki cirkálóhajórajjal való egyesülés lett volna.

A port-arturi flotta kitörése 1904. június 23-án.

Vithöfft már június 14-én azt jelentette, hogy a megrongált hajók összes sérülései ki vannak javítva s így a flotta kifutásának semmi sem áll az útjában. A vállalat végrehajtására június 22-e tűzetett ki. A hajók lövegeinek egy része a, parti erődítésekre szállított, de június 22-ére azok legnagyobb részét ismét visszavitték a hajókra.

A flotta kitörését azonban ismét elhalasztották 24 órával, mert a „Pobjeda“ megbetegedett parancsnokának helyettese még 22-én a parancsnokságot nem vehette át. A hosszadalmas előkészületek következtében a japánok a flotta szándékáról teljesen és idejekorán tájékozva voltak és így a *meglepetés* ki volt zárva.

A japánok már 23-ára éjjel küldöttek néhány aknahajót a kikötőhöz s azoknak sikerült is számos új aknát elhelyezni. Az

*) Togo június 6-án tengernagynak nevezetett ki.

oroszk ezen hajókra nem tüzeltek, mert azokat saját torpedónaszádoknak vélték. Mikor. a tévedés kiderült, az elszórt aknák fölkeresését kezdték meg. Ezzel azonban hosszú idő telvén el, a hajóraj csak 23-án délután 2 órakor kezdte meg az indulást. A flottával szemben számos ellenséges torpedónaszád végezte a felderítést., de azok ellen az oroszok semmiféle intézkedést sem tettek.

A kitörést a következő hajóknak, kellett végezni: „Cezárevics“, „Poltava“, „Szevasztopol“, „Retvizán“, „Pobjeda“ és „Pereszvjet“ csatahajók, a „Bajan“, „Pallada“, „Novik“, „Diána“ és „Aszkold“ cirkálók. *Összesen 6 csatahajó, 5 cirkáló és 10 torpedójármű. . .*

A flotta először déli, majd keleti irányba kormányzott. Este 6 órakor az élén haladó „Növik“ jelt adott a japán flotta közeledéséről. *Ez 4 csatahajóból, 4 páncélos és 12 nem védett cirkálóból, valamint 28 torpedónaszádból állott.*

Togo az oroszokkal megküzdeni szándékozott s e célból a csatahajókat harchoz fejlődte s a cirkálókat a kikötő és az oroszok közé irányította, hogy azoknak visszavonulását elvágja.

Hanem Vithöfft a harc elől kitért. Este 7 órakor parancsot adott a visszavonulásra, mert nem akarta a flottát az esetleges súlyos veszteségeknek kitenni. Togo az orosz flottát csak a hatásos lövegtűz körletén kívül követte, de a torpedó-járművek erélyes üldözésre indultak. Az orosz hajók este 9 óra 30 perckor érkeztek a külső kikötőbe, tovább azonban az apály és a számos akna miatt egyelőre nem juthattak. A japánok este 10 órától hajnalig kilenc torpedótámadást intéztek az igen kellemetlen helyzetben levő orosz hajókra, ámde csak a „Szevasztopol“ és két torpedójármű szenvedtek könnyebb sérüléseket.

A port-arturi flotta további helyzete és működése.

A június 23-iki kitörés után hosszabb szünet állott be, mely alatt a két fél általában csak felderítő járatokat tartott egymás ellen. Port-Artur ostrománál azonban úgy a japánok mint az oroszok számos alkalommal működtek közre.*) (27. sz. vázlat.)

Június 24-ikén reggel 4 órakor egynéhány japán hajó a szjaobindaoi öbölben az Uajczejláza magaslatra tüzelt, egy tengerészkülönítményt partraszállított s egy orosz vadászkülönítményt visszazsorított. Később pedig a „Növik“ orosz cirkáló jelent meg Lun-

*) Lásd III. rész. „Port-Artur ostroma.

vantannál (Lungvangtung) és a japán támadások visszaverését határozóan előmozdította, ámde egy erősebb ellenséges flottaosztály elől csakhamar visszavonulni kényszerült.

Június 27-én orosz torpedónaszádok futottak ki Lunvantan ellen s a part közelében levő japán osztagokra tüzeltek.

Július 5-én délelőtt 11 órakor a „Növik“ ismét megjelent és közreműködött Lunvantannál.

Július 24-ére éjjel három orosz torpedóromboló a Taho öbölben szemrevételezett. („Burakov hadnagy“, „Groszovoj“ és „Bojevoj“. *) Ott azonban egy japán flottilla őket hajnali 3 órakor észrevette és ellenük váratlan torpedó-támadást intézett. A „Bojevoj“ csakhamar elsülyedt, a „Burakov hadnagy“ nagyon megsérült és egy sekély helyen megfeneklett, a „Groszovoj“ azonban súlyos sérüléseinek dacára is addig harcolt, míg *Loscsinszki* ellentengernagy reggel 5 órakor Port-Arturból több torpedónaszáddal támogatásra megérkezett. Ekkor az ellenséges flottilla elmenekült.

Július 26-án Reitzenstájn kapitány **) a „Báján“, „Aszkold“, „Pallada“ és „Növik“ cirkálókkal és néhány ágyúnaszáddal Lunvantan ellen futott ki és ott a japán ostromló tüzérség bal szárnyát hatásos tűz alá fogta. A hajóraj ellen egy japán hajó-osztály sietett és az orosz hajókkal csakhamar tüzérségi harcba került. Az oroszoknak sikerült két japán hajót erősen megrongálni, mire a japánok visszavonultak.

Július 27-én Reitzenstájn és *Loscsinszki* ellentengernagy számos hajóval jelentek meg Lunvantan előtt s a japán 11. hadosztály bal szárnyát délután 3 óráig lödözték anélkül, hogy a japán flotta őket ebben megakadályozni igyekezett volna. Midőn este a hajóraj Port-Arturhoz visszatért, a „Báján“ egy aknára futott és erősen megsérült.

Hanem a japánok az orosz flotta közreműködésének dacára is mindig jobban közeledtek a városhoz. Mikor július végén a Farkas hegyek már a japánok birtokában voltak, onnan a kb. 10,000 m.-ig hordó tengeri lövegek már a belső kikötőben levő flottát is érzékenyen veszélyeztették. A „Retvizán“ 17-szer, a „Báján“ pedig

*) „Burakov hadnagy“ a világ egyik leggyorsabb vízi járműve, 280 tonnás, „Groszovoj“ 312, „Bojevoj“ 350 tonnás volt.

**) Reitzenstájn április elején Vladivosztkból a port-arturi flottához helyeztetett át.

8-szor találtatott el a japán lövedékek által. Mivel a flottának Port-Arturnál való további maradása a teljes megsemmisüléshez vezetett, Alekszejev Vithöfftnek Csifun át egy kínai dzsunkával július 25 én a következő parancsot küldötte: „A cár Ő Felsege parancsára a hajóraj azonnal törjön át Vladivosztkba!” E parancsra Vithöfft az áttörést augusztus 10-ére határozta el.

Augusztus 8-án d. e. 11 órakor 7 orosz torpedónaszád a Taho öbölben még egyszer megjelent s a japánok balszárnyát oly heves tüzeléssel árasztotta el, hogy azok egyelőre visszavonulni kényszerültek.

Tengeri csata Port-Arturnál 1904. augusztus 10.

A parancs és elhatározás szerint a flotta augusztus 10-én reggel 8 óra 30 perckor a kikötőt hosszú gerincvonalban elhagyta és a nyílt tengerre futott ki. Három osztály képezetett a következő összeállításban: *I. osztály:* „Czezárevics“, „Retvizán“, „Pobjeda“, „Pereszvjet“, „Szevasztopol“ és „Poltava“ csatahajók. A „Czezárevics“ volt Vithöfftnek, a „Pereszvjet“ Uhtomszki hercegnek a zászlóshajója. *II. osztály:* „Aszkold“, Reiczenstájn zászlóshajója, „Diána“ és „Pallada“ cirkálók. *III. osztály:* A „Novik“ cirkáló és 8 torpedónaszád, felderítésre előreküldve.

A „Báján“ sérülései még nem voltak kijavítva s így az a kikötőben maradt. A hajókról számos löveg hiányzott, melyeket a szárazföldi erődítésekre szállítottak.

Midőn a flotta egyes hajói még a külső kikötőkben voltak, már mutatkozott egy néhány ellenséges felderítő jármű és dél felé már a japán flotta főereje is észrevétett.

A japánok egyelőre két osztálylyal közeledtek és pedig: *I. osztály:* „Mikasz“, Togo zászlóshajója, „Aszahi“, „Fuzsi“ és „Sikisima“ csatahajók s a „Nisin“ és „Kaszuga“ cirkálók. *II. osztály:* „Jakumo“, „Kaszagi“, „Csitoze“ és „Takaszago“ cirkálók. Ezenkívül nagyszámú torpedónaszád is közeledett.

Az oroszok tehát 6 csatahajóval és 4 cirkálóval, a japánok pedig 4 csatahajóval és 6 cirkálóval rendelkeztek, miértis az oroszok fölényben voltak. Később ugyan a japán flottához még az „Akasi“, „Szúrna“, „Iezumi“, „Akiczusima“, „Aszama“, „Iczukusima“ és „Hasidate“ cirkálók, a „Csinszuen“ régi csatahajó és a „Jázejama“ ágyúnaszád is csatlakozott, s így az oroszok 10 járműve ellen 19 japán hajó közeledett, de a később csatlakozott japán hajók a küzdelemben alig vettek részt.

A csata első része déli 12 órától délután 3 óráig:

A japán I. hajóosztály déli 12 órakor egyenesen az orosz flotta ellen kormányzott és 9 tmf. távolban megnyitotta a tüzelést, mely azonban nem volt nagy hatású. Mivel a II. osztály még messze elmaradt, az I. osztály az oroszok előtt, — azokat folyton tűz alatt tartva, — előre és hátra futott, de a távolság a két fél közt lassankint kisebbedett. Vithöfft kényszerítve volt az orosz hajók futási irányát folytonosan változtatni. Kevés idő múlva az I. osztály az orosz flottát hátulról megkerülte s annak utóvédé ellen rendkívül heves tüzelést intézett, úgy, hogy a „Szevasztopol“, „Poltava“ és „Aszkold“ erős sérüléseket szenvedtek. A japánok azután ellenfutammal *) eltávoztak, de délután 1 órakor ismét utolérték az oroszokat s a tüzérségi harc folytatódott. Délután 3 óra előtt a japánok lassan elmaradtak s a harc első része befejezetett.

Tehát a csata ezen időszakában csakis a japán I. hadosztály működött s az is csak távoli tűzharcot vívott. A II. osztály távolléte az oroszokra nézve igen előnyös volt; egy erőteljes támadás esetleg egy-két ellenséges hajó tönkretételét s a japánok teljes elűzését vonhatta maga után. Az oroszok azonban a támadást meg sem kísérelték, hanem tovább futottak előre.

A csata második része délután 4 óra 45 perctől esti 7 óráig:

A japán I. hajóosztály időközben megfordult, futását gyorsította s az oroszokat d. u. 4 ó. 45 p. kor hátulról igen heves tűz alá fogta. Ezen küzdelemben a II. osztály most sem vett még részt. A távolság este 6 órakor már csak 3.600 m. volt s a harc ekkor érte el a legnagyobb hevességet. A siker hol az egyik, hol a másik fél javára dőlt. Este 6 óra után *Vithöfft altengernagy elesett*, a törzs főnöke *Matuszjevics* ellentengernagy és a „Czezárevics¹ parancsnoka pedig megsebesültek. Ugyanekkor ezen hajó kormányzó készüléke nagyon megsérült és szabálytalan futásával . csakhamar az egész orosz flottát rendetlenségbe hozta. A hajók egyenkint igyekeztek a japánokra törni. Este 6 óra 20 perckor a „Czezárevicsről“ a következő jel adatott: „*Az altengernagy leteszi a parancsnokságot.*“ (Ekkor u. i. Vithöfft már meghalt.) Uhtomszki herceg ellentengernagy, aki a parancsnokságot átvette, Port-Arturba szándékozott visszatérni s ezért ezt az utasítást jelezte: „*Engem követni.*“ A jelt azonban nem értették meg mindenütt s így a rendetlenség még nagyobb lett. A japánok az általános zavart kihasználva gyilkos tűzzel

*) Gegenkurs.

árasztották el az oroszokat, különösen pedig a legközelebb küzdő „Retvizán“ csatahajót.

A még kevés ideig tartó küzdelem az orosz flotta szétszórásával végződött. Az egyes hajók sorsa a csata után a következő volt: A „Retvizán“, „Szevasztopol“, „Pobjeda“, „Pereszvjjet“ és „Poltava“ csatahajók, valamint a „Pallada“ cirkáló Port-Artur kikötőjébe futottak vissza s ott a „Bajan“ cirkálóval egyesültek. A hajók mindenike meg volt sérülve úgy, hogy akcióképességüket hosszú időre elvesztették. A „Czezárevics“ Czingtauba (Kiaucsou öblében), az „Aszkold“ Sanghájba, a „Diána“ Saigonba (francia Indokinába, Port-Arturtól mintegy 2.200 tmf.) futottak és utóbb lefegyvereztettek. A 8 torpedónaszádból Port-Arturba. csak 3 került vissza; 4 Czingtauban, illetve Sanghájban lefegyvereztetett, 1 pedig Vejhávjáj közelében elsüllyedt.

Egyedül a „Növik“ cirkáló folytatta futását Vladivosztk felé, de a „Csitöze“ és „Czusima“ japán cirkálók elől menekülni nem tudván, Szahalin szigeténél elsüllyesztett *)

Veszteség. Oroszok: 39 tiszt, 485 ember. *Japánok:* 29 tiszt, 204 ember.

B) A vladivosztki hajóraj működése.

A cirkálók első kifutása 1904. február 10.

Vladivosztk kikötőjében *Reiczenstájn* kommodore alatt a „Gromoboj“, „Russzija“, „Rjurik“ és „Bogatir“ cirkálók tartózkodtak, valamint 10 torpedónaszád is. Mikor a jégtörők Vladivosztk kikötőjének bejáratát szabadabbá tették, Reiczenstájn február 10-én elindult és a Czugaru utón át haladván, 11-én Hakodate előtt megjelent, ott egy kisebb japán gőzöst elsüllyesztett, de a beállott hóvihár miatt visszamenni kényszerűt.

Mivel az orosz cirkálók a japán csapatszállítást veszélyeztethették, Togo már február 12-én megbízta *Kamimura* altengernagyot, hogy Vladivosztkot állandóan figyelemmel tartsa s a Japán Tenger partjait, valamint a tengeri közlekedést az orosz cirkálók ellen biztosítsa. Neki egyelőre a „Haczuze“ csatahajó és az „Iczumo“, „Aczuma“, „Ivate“ és „Jakumo“ cirkálók voltak alárendelve. (*1 csatahajó és 4 cirkáló.*)

Kamimura február 11-én az orosz hajóraj után sietett, de az már Vladivosztk kikötőjébe futott be.

*) Utóbb a japánok kiemelték és saját flottába sorozták.

Kamimura, hogy az ellenséges cirkálókat csatára kényszerítse, február 29-én Vladivosztozk elé ment s a várost mintegy fél óráig bombázta, az orosz hajókat azonban nem találván, az öblök átkutatása után ismét eltávozott.*)

A cirkálók második kifutása 1904. április 23—27.

Reiczenstájn sorhajókapitány helyett, aki a port-arturi flottához küldetett, a cirkálók parancsnokságát április elején *Jessen* ellentengernagy vette át, aki egy sikeres cirkálással kezdte meg működését.

Jessen április 23-án elindulván, 25-én három cirkálóval és két torpedónaszáddal Genzán kikötőjébe ért, ahol a „Gojomaru“ japán kereskedelmi gőzöst találta és, miután annak legénységét a partra szállította, a hajót elsüllyesztette. Délben a cirkálók útjukat tovább folytatván, este 8 órakor a „Nakamuramaru“ kis japán gőzössel találkozott s azt szintén elsüllyesztették.

Éjjel 11 óra után a cirkáló a „Kincsumaru“ 3354 tonnás japán szállítógőzökre bukkantak, amely 4 drb ágyúval volt felszerelve és Kamimura flottája számára szenet, lőszert és élelmszert szállított. A hajón egy gyalog század is volt. Jesszen a személyzetet a gőzös elhagyására szólította fel. Mivel — állítólag — egy félreértés következtében úgy látszott, mintha a legénység magát nem lett volna hajlandó megadni, a „Rosszija“ a gőzöst egy torpedólövéssel elsüllyesztette. Az oroszok 17 tisztet és a hajó személyzetével együtt 170 embert ejtettek foglyúl; a japánok részéről 5 tiszt és 68 ember a hullámokban lelte halálát.

É siker után a cirkálók sietve futottak vissza Vladivosztozkba s oda 27-én meg is érkeztek.

Kamimura az orosz hajók üldözésére elindult ugyan, de azokat elérni már nem tudta.

A vladivosztocki cirkáló-raj veszélyes volta arra indította Kamimurát, hogy az ellenséges cirkálók kifutását aknák elhelyezése által akadályozza meg. Mivel azonban a térvizonyok Vladivosztozk kikötőjének teljes elzárását lehetségessé nem tették, 273 akna elhelyezése után az aknák további lerakása április végén befejezést nyert.

*) Kamimura hadműveleti alapját a hadjárat folyamán megerősített *mazampói* öböl képezte (Korea délkeleti partján), Togo pedig májusig a *Csemulpótól délre és északra fekvő öblökben*, azután pedig az *Elliot szigeteken* halmozta fel a flotta eltartására szükséges készleteket.

A cirkálók harmadik kifutása 1904. június 13—20.

A genzáni szerencsés vállalkozás után a cirkáló-raj hosszabb ideig Vladivosztok kikötőjében maradt. A „Bogatir“ cirkáló május 15-én egy szírire futott s arról csak egy hónap múlva volt kiszabadítható. Mivel pedig teljes kijavítása csak a hadjárat végével volt befejezhető, Vladivosztokriál a torpedónaszádokon kívül csak a „Rosszija“, „Gromoboj“ és „Rjurik“ cirkálók álltak május közepén túl rendelkezésre.

Június havában *Szkridlov* és *Bezobrazov* altengernagyok Vladivosztokba érkeztek. Jesszen ellentengernagytól a cirkálók parancsnokságát az utóbbi vette át.

Június 13-án *Bezobrazov* a három cirkálóval a kikötőt elhagyta, hogy a japánok összeköttetései ellen működjék. A Korea útban már 15-én több japán szállítóhajó észlelteieit, melyek közül három Japánba visszatérő hajónak sikerült az elmenekülés. Ezután csakhamar az „Iczumimaru“ 3229 tonnás szállítógőzös is észrevételeit, s azt, mivel magát megadni vonakodott, a „Gromoboj“ néhány lövése elsüllyesztette. Az oroszok 14 japán tisztet és 91 embert ejtettek fogságba.

Ugyanekkor még a „Hitacsimaru“ 6172 tonnás és a „Szadomaru“ 6223 tonnás japán szállítógőzös szintén az orosz cirkálók közelébe került. A hajószemélyzetén kívül az elsőkön egy gárda-honvédszászlóalj (1095 ember) és a III. hadsereg számára számos ostrom-löveg, — az utóbbin pedig szintén nagyobb számú csapat volt.

Mivel a „Hitacsimaru“ a megállító jelzés dacára is elmenekülni igyekezett, a „Gromoboj“ a tüzelést megkezdte, mire a hajón nagy zavar és pusztulás keletkezett. A légénység egy része csónakokon igyekezett menekülni, igen sokan a tengerbe ugrottak, számos tiszt öngyilkosságot követett el, de a hajó átadására senki sem gondolt. Végre is a „Gromoboj“ egy torpedója a „Hitacsimaru“ elsüllyesztette. Körülbelül 1000 ember pusztult el és számosan kerültek az oroszok fogságába.

Ez alatt a „Szadomaru“ is menekülni igyekezett; üldözésére a „Rosszija“ futott. Mivel a megadásról ez sem akart tudni, a „Rjurik“ a hajó elsüllyesztésére parancsot kapott. Két torpedó azt súlyosan meg is rongálta, de azért a „Szadomaru“ magát még 27 óráig tartotta a vizen. Június 18-án végre egy másik japán gőzös Japánba vontatta.

Bezobrazov a „Szadomaru“ sorsát nem várta be, hanem északkeleti irányban tovább haladt s még egy japán shoner elsüllyesz-

tése után június 20-án minden veszteség nélkül Vladivosztkba érkezett vissza.

Mialatt Bezobrazov cirkálása tartott, addig *Vinograczki* fregattkapitány három torpedónaszáddal Jesszo (Hokkaido) szigeténél portyázott és több vitorlás csónak szétrombolása s két nagyobb vitorlás hajó elsüllyesztése után június 21-én Vladivosztkba visszatért.

Az orosz cirkálók ezen műveleteinek kezdetén Kamimura altengernagy azon feladattal, hogy „főképen a vladivosztki és portarturi orosz hajórajok egyesülését megakadályozni igyekezék“, a Korea-úttól délre mintegy 28 tmf. távolságban tartózkodott. Az orosz cirkálók közeledtéről ugyan szikratávíró útján híreket kapott, ámde több napi sikertelen cirkálás után már arról értesült, hogy az orosz hajóraj Vladivosztkhoz futott. így a további üldözés semmiféle eredménnyel sem járván, *Kamimura ismét a Korea-útba tért vissza.*

Oroszország európai kikötőiben ez időben már szorgosan dolgoztak a *második orosz flotta* fölszerelésén.

A cirkálók negyedik kifutása 1904. június 28.

Szkridlov altengernagy június végén a következő cirkálást rendelte el:

A hajóraj június 28-án Vladivosztk kikötőjéből ismét kifutott. A torpedo-flottilla *Raden* báró fregattkapitány vezetése alatt 28-án Genzán partjainál megjelent, ott számos japán járművet tönkretett, a városra egyideig tüzelt s aztán ismét visszatért Vladivosztkba. A cirkálás alatt egy naszád egy szirtre futván, annyira megrongálódott, hogy el kellett süllyeszteni.

Bezobrazov a cirkálókkal a Korea-út felé indult és sikerült egy angol gőzöst elfognia, amely a szöul-fuzani vasút számára talpfákat szállított. A cirkáló raj Kamimura hajóival is találkozott, de a túlerő elől idejekorán elmenekült és az ellenség erélyes üldözésének dacára július 3-án veszteség nélkül érkezett Vladivosztkhoz.

A cirkálók ötödik kifutása 1904. július 20—30.

Az előbb leírt cirkálás után a vladivosztki hajóraj hosszabb szünetet tartott, mert a kazánok tisztítása sok munkát követelt.

Július 20-án azonban már az ötödik kifutás vette kezdetét és pedig *Japán keleti partjainak mentében;* egyrészt a japán köz-

lekedés zavarása, másrészt pedig az Amerikából érkező *hadi dug-áruk* *) elfogása céljából. .

A cirkálók a jokohamai öblöt 25 tengeri mértföldre közelítették meg, futásuk alatt két német és két angol gőzöst koboztak el, néhány japán vízi járműt szétromboltak s azután a Czugaru úton át Vladivosztkba futottak vissza. E szorosban három ellenséges parti cirkáló és néhány torpedónaszád jelent meg, de harc nem fejlődött ki. A cirkálók ezen útja alatt Japánnak állítólag több mint 15 millió jen**) kár okoztatott.

A Korea-útban vívott ütközet 1904. augusztus 14.

A vladivosztki cirkálók az eddigi sikeres vállalatok után ismét egy pár heti szünetet tartottak.

Augusztus 12-én a három cirkáló Jesszen vezetése alatt elhagyta Vladivosztkot és dél felé futott. Az ellentengernagy parancsa a következő volt: „*A pori-arturi hajórajjal, hogy annak áttörését támogassa, összműködésbe lépni s ezen hajórajnak észak felé tartó részeivel csatlakozni.*“ Jesszen, e parancsból kifolyólag a futás irányát a Korea-úton át választotta. Hanem a cirkálók indulása későn történt, mert a port-arturi flotta már augusztus 10-én szétszóratott. Hogy mi volt a késedelem oka, az meg nem állapítható.

Togo tengernagy Kamimurának a következő utasítást adta: „*A hajórajjal a Korea-utat elzárni, hogy a Vladivosztk felől bizonyosan várható orosz hajóraj útját a Sárga tenger felé megakadályozza.*“

Ezen parancsok és Jesszen intézkedései következtében a Korea-útban augusztus 14-én tengeri ütközet fejlődött ki.

Kamimura hajóaja a következő tagozással bírt: *II. osztály Miszu* ellentengernagy; „Iczumo“, „Tokivá“, „Aczuma“ és „Ivate“ nagy cirkálók. *IV. osztály Uriu* ellentengernagy: „Takaszago“, „Naniva“, „Niitaka“, „Czusima“ és „Csijoda“ kis cirkálók. Összesen 9 cirkáló és egy osztály torpedó jármű.

Kamimura *Togo* tengernagytól az augusztus 10-iki tengeri csata kimenetelét már 11-én megtudta s azt is hírűi vette, hogy egyes orosz hajók Vladivosztk felé tartottak. A vladivosztki cirkálók közeledéséről pedig a londoni újságok hírei alapján már 12-én

*) Kriegscontrebande.

**) 2 jen kb. 5 korona.

értesült. Ezen hírekre Kamimura a II. osztálylyal a nyugati (Brautn) szorosban várakozott, míg a IV. osztályt a keleti (Kruzenstern) szorosba küldötte. Ennek az volt a feladata, hogy úgy Port-Artur mint Vladivosztkok irányába derítsen föl s az ellenségnek a keleti szoroson át közeledése esetén déli irányba vonuljon vissza. Ez esetben a II. osztály az oroszok visszavonuló útját észak felől volt elvágandó.

Az orosz cirkálók a nyugati (Broughton, Brautn)-szoroson át kormányoztak és augusztus 14-ére éjjel a japán II. hajóosztály mellett elhaladtak úgy, hogy a japánokat hajnalban már 14^{1/2} km.-re jobbra és hátul pillantották meg. Az oroszok ugyanis nem fejtették ki a szükséges elővigyázatot s így a Brautn-szorosban cirkáló Kamimura elé kerülván, a Vladivosztkok felé való visszavonulás lehetősége már kizártnak látszott.

Kamimura azonnal az ellenség után sietett, egyúttal pedig a IV. osztálynak és a torpedó-járműveknek azt a parancsot jelezte, hogy az oroszok útját dél felé vágják el. Jesszen az üldöző hajók északkelet felé változtatta a futás irányát, hogy a nyílt tengerre és azután Vladivosztkokhoz áttörjön. Már úgy látszott, hogy ez az igyekezet sikerüi is, de a „Rjurik“-ot szerencsétlenség érte s így az orosz cirkálók késedelmet szenvedtek. A csakhamar megindult tüzérségi harcban u. i. a „Rjurik“ kormánykészüléke teljesen megromgálódott, parancsnoka és annak helyettese megsebesült s a hajó a másik két cirkálót teljes futással követni képtelenné vált. Jesszen ellentengernagy most a „Gromoboj“ és „Russzija“ futását hirtelen északnyugatra változtatta, hogy így a „Rjuriknak“ a sérülés kijavítására időt engedjen és az ellenség tüzét a megromgált cirkálóról a másik két hajóra vonja. Hanem a „Rjurik“-ot már új veszedelem fenyegette. A IV. hajóosztály egyes hajói ugyanis már a harc színhelyére érkezvén, a „Naniva“ és „Takaszago“, később pedig a „Niitaka“ és „Czusima“ japán cirkálók a „Rjurik“-ot csaknem körülvették és gyilkos tüzeléssel árasztották el. A szerencsétlen orosz cirkáló már csak egy helyben forgott és hosszú ideig tartó küzdelem után délután 1 óra tájban az előrésze hirtelen magasra emelkedett s a következő pillanatban mint a nyíl futott le a tenger mélyébe. *)

Időközben Jesszen belátta, hogy a „Rjurik“ menthetetlen s így a „*menet Vladivosztohba*“ jelt adta. A cirkálók ezt a parancsot

*) „Rjurik“ 11690 tonna.

a legerősebb futással igyekeztek teljesíteni. Reggel 8 óra 30 p.-kor a „Rjurik“ már nagyon elmaradt és 9 órakor el is tűnt a menekülő cirkálók elől. Kamimura egyideig igen heves tüzeléssel üldözte a „Grombojt“ és „Russziját“, de délelőtt 10 órakor hirtelen megfordult és pedig a következő okokból: aggódott a „Niniva“ és „Takaszago“ kis cirkálók miatt, mert nem tudta, hogy a „Rjurik“ megtámadására időközben más cirkálók is megérkeztek, továbbá azt a hírt kapta, hogy dél felől újabb ellenséges hajók közelednek; szénmenyynyisége nem volt oly nagy, hogy az orosz cirkálókat messzebb is üldözhetette volna és lőszere is elfogyott.

Jesszen Vladivosztkához augusztus 15-ére éjjel érkezett vissza. A két cirkáló annyira megsérült, hogy többé azok a háborúban alkalmazásba sem jöttek.

Az öt óra hosszúig tartó küzdelemben az oroszok 39 tisztet és 1200 embert, a japánok 114 főt *vesztettek*.

\ „Rjurik“ személyzetének legnagyobb része a tengerbe ugrott; a japánok 20 tisztet és 612 embert mentettek ki a hullámokból. A mentést a tenger nyugodtsága és a rendkívül kedvező, derűt idő megkönnyítette.

Összefoglalás. Az augusztus 10-én és 14 én vívott küzdelmek az orosz flotta harcképességének megsemmisülését okozták. A japánok a tengernek föltétien urai lettek, a csapatszállítást többé már semmi sem zavarta és a flotta nyugodtan készülhetett a Balti tenger kikötőiben felszerelés alatt álló orosz hajóhad fogadására.

Az összes küzdelmek igazolják a tengeri erőknél a szárazföldi hadműveletekkel való együttműködésének értékes voltát. A port-arturi orosz flotta és Togo hajói számos alkalommal segítették a szárazföldi csapatok nehéz munkáját, a vladivosztkói hajóraj pedig a japán csapatszállítást zavarta és az ellenség összeköttetéseit hathatósan veszélyeztette. A küzdelmek a *cirkálók hadműveleteinek* *) kiváló értékét is bizonyítják. Az oroszok leveretéséhez nagyban hozzájárult azon körülmény, hogy az erélyes támadó szellem hiányzott. A támadás mindkét orosz flottarész műveleteinél könnyen vezethetett volna eredményre.

C) A port-arturi orosz flotta további sorsa.

Az augusztus 10-iki szerencsétlen csata után a Port-Artúrba visszatért hajók kijavítása két hét alatt megtörtént. Uhtomszki al-

*) Kreuzerkrieg

tengernagy a zászlóosztályokat és a kapitányokat tanácskozássra hívta össze s azok — az egyedüli *Esszen sorhajókapitány* kivételével — az újbóli kitörést hevesen elleneztek. *Ez az egy tiszt* hiába igyekezett bajtársait arról meggyőzni, hogy a Port-Artur kikötőjében való további maradás a flotta feltétlen elpusztulását vonja maga után, anélkül, hogy az ellenséges tengeri erőknek csak a legkisebb kár is okoztatnék. Ha már úgy is el kell pusztulni, legalább igyekezzünk az ellenséges flottát a nyílt tengeren mielőbb megtámadni, hogy az orosz hajók némi haszonnal működjenek — volt *Esszen* véleménye. A flotta azonban Port-Artur kikötőjében maradt. A lövegek és a legénység nagy része lassankint az erődök védelmére rendeltetett úgy, hogy augusztus közepén egyes hajók legénységi állománya $\frac{1}{3}$ -ra csökkent. .

A japánok a port-arturi flottának rendkívüli jelentőséget tulajdonítottak. Augusztus 16-án ugyanis az orosz előőrsőknél Port-Artur várának átadására vonatkozólag felszólítás adatott át, melyben különösen az volt hangsúlyozva, hogy úgy a vár, *mint a flotta* az épen meglevő állapotban volnának átadandók. Ez a felszólítás a következő napon visszautasított. .

Augusztus végén Uhtomszki herceg Alekszejev parancsa folytán a flotta vezetését *Viren* kapitánynak volt kénytelen átadni, aki szintén azt az álláspontot képviselte, hogy a flottának Port-Arturnál kell maradnia.

Az ezutáni tevékenységek mindkét fél részéről csakis az aknaharcra szorítkoztak. Október közepéig az oroszok 6 torpedónaszádot és 1 ágyúnaszádot, a japánok pedig 3 cirkálót, 5 torpedónaszádot, 1 parti páncélost és 2 más gőzöst vesztek. Az orosz hajók a japán III. hadsereg tüzérségétől napról-napra többet szenvedtek, különösen pedig október 2-ikától kezdve, amikor már a japán 28 centiméteres tarackok is tüzeltek a hajókra.

Október 14-éig a „Pobjeda“ 3, a „Pereszvjjet“ 36, a „Poltava“ 5, a „Szevasztopol“ és a „Bajan“ pedig 1—1 lövést kaptak, habár a japánok még csak indirekt tüzeltek. Mikor pedig a japánok a „*Magas hegyet*“ is elfoglalták, december 6-ától kezdve a hajók már közvetlenül lövettek. A „Poltava“, „Retvizán“, „Pobjeda“¹, „Pereszvjjet“ és „Bajan“ négy nap alatt elsüllyedtek, mivel azonban a hajótest egy része a víz fölött maradt, a japánok később kiemelték azokat.

Egyedül az Esszen parancsnoksága alatti „Szevasztopol“ kísérelte meg a kitörést. El is jutott a külső kikötőbe, de ott a japán

torpedótámadások egész sorozata fogadta úgy, hogy a hajó csakhamar súlyosan megsérült. Esszén ekkor a „Szevasztopol“ egy igen mély helyre kormányozta és ott elsüllyesztette.*) Ez volt az *egyedüli* nagyobb orosz hajó, amely nem került a japánok kezeibe, A többi hajókat a japánok a „Növik“ és „Varjag“ cirkálókkal együtt utóbb kiemelték és a saját flottába sorolták be. A hajók már 1908-ban tengerre bocsáttattak.**)

Harcszünet 1904—905. telén.

Miután a japánok az oroszok sahoi állása ellen a támadás folytatásáról lemondottak, harcszünet állott be, amely — csak jelentéktelen vállalatoktól megszakítva — október közepétől január végéig tartott. Mindkét fél óvófedelekkkel és menhelyekkel ellátott erős lövész-árkokba ásta be magát és különféle akadályokat készített, úgy hogy lassankint két kiválóan erős és egymástól csak lőtávolságra levő állás származott. Ezen erődítések oltalma alatt, — amelyek megszálló csapatai állandó harckészségben voltak, — a két ellenfél seregei részben községekben, részint földkunyhókban terjeszkedtek ki, hogy a keletázsiai tél zordsága elől menekvést szerezzenek.

A japánok általában a Saho déli partját tartották megszállva, míg az oroszok az északi partot. Helyenkint azonban ezen állások kölcsönösen átnyúltak az északi, illetve déli partra is.

A hadműveletek ily hosszú megszakítása két módon nyer megindokolást. A keletázsiai hadszíntér nem hasonlítható össze Európa hadszíntereivel. Még Oroszországban sincsenek oly érzékeny hidegek hónapokon keresztül, mint Mandzsúriában. A természeti erőknön megtörik az emberi hatalom. Élelmezés, elhelyezés, utánszállítás a legnagyobb mérvben megnehezítették s a hadseregek mozgadozási képessége megszűnik.

Ez az első indok.

A második még fontosabb, tisztán a katonai kérdésekben keresendő.

*) „Poltava“ 10.960, „Retvizán“ 12.902, „Pobjeda“ és „Pereszvjet“ 12.674, „Báján“ 7.726, „Szevasztopol“ 11.840 tonna.

**) A japánok kezeibe jutott hajók egy részének új elnevezése a következő: „Retvizán“ — „*Hiczen*“; „Pallada“ — „*Czugaru*“; „Pereszvjet“ — „*Szagami*“; „Pobjeda“ — „*Szuvo*“; „Növik“ — „*Szuczuja*“; „Varjag“ — „*Szaja*“.

Az oroszok a Sahónál hiába kísérlettek meg, hogy a hadjáratnak nagy előkészítésű támadás által kedvező fordulatot adjanak. A védelemre kényszerűitek és meg voltak elégedve, hogy a japánok a további támadásról lemondottak.

Egyes ezredék létszáma 200—300 volt; körülbelül 75% tiszt hiány mutatkozott s a rendszeresített állomány kiegészítésére mintegy 100.000 emberre volt szükség. Erősítések és kiegészítő csapatok voltak tehát szükségesek, hogy az oroszok a küzdelmet jobb kilátásokkal kezdhessék meg. .

November végéig az egész VIII. hadtest (Odessa, 14. és 15. hadosztály) megérkezett; ezt követte 85.000 kiegészítő legénység. Áí- 1904. év végéig az egész orosz hadsereg újból felvette a hadi állományt és két hadtesttel (VIII. hadtest 61. és szibériai hadosztály), valamint 1 kozák hadosztályal szaporodott. Januárban még 3 európai lövész-hadosztálynak és a XVI. hadtestnek kellett beérkezni.

Október 26 án ismeretes lett, hogy Alexejev helytartó Szt.-Pétervárra Visszahívattott s Kuropatkin a Japán ellen működő összes szárazföldi és tengeri erők főparancsnokává neveztetett ki. Egyúttal pedig 3 hadsereg alakítottatott *Bilderling*, *Linevics* és *Kaulbarsz* tábornokok alatt. (A hadseregek első beosztása később változást szenvedett.)

A japánok is szükségesnek látták a döntés idejét elhalasztani. Ők Port-Artur elestét várták, ahol is körülbelül 70.000 fő kipróbált csapat és számos nehéz tüzérség lett volna szabaddá. Aztán náluk is szükség volt a nagyszabású utánszállításra a hadseregek ellátása és azon hézagok kitöltése végett, amelyeket a hadjárat kiszakított. Habár a japánok ezen várakozó magatartása az oroszoknak előnyéül szolgált, mégsem akarta a japán fővezér Port-Artur eleste előtt a hadműveletek folytatását megkezdeni, mert azt vélte, hogy az oroszoknak egyelőre mutatkozó számbeli túlereje túlszárnyalja a japánok katonai és harcászati előnyeit.

Hanem a hosszú szünet nem volt nyugalmas. A csapatokat az apróbb ellenséges vállalatok mindig zavarták s ágyúörgés is mindennap volt hallható.

Mindkét fél, de különösen az orosz katona fejtett ki kiváló ügyességet a téli szállások elkészítésében. Földkunyhókat ástak, amelynek fedelét kauljang szárból és földből készítették. Fűtő fa ugyan nem volt kapható, de azért ezen földkunyhókban a hideg elég elviselhető volt. Az egészségügyi személyzet és a betegek befogadására a burjetek viskói — a földtől kevésbé kiemelkedő köralakú földkunyhók — szolgáltak.

Ha csak a betegek szállíthatók voltak, azokat vonaton hátra szállították, és pedig első sorban *Guncsulimba* (Mukdentől északra 250 km. a vasút mellett). Guncsulim egy igazi kórház-város volt. E célra azért választott ki Guncsulim, mert ott az orosz kormány a hadjárat előtt a vasúti alkalmazottak s a határőrök számára nagy kórházak építését kezdte meg; ezek árháború kitörésekor már teljesen készen voltak, de még-használatba nem vétettek, s azokat egyenesen a *Vöröskereszt-egyletnek* utalták át. Eltekintve ezen nagy kórházaktól Guncsulimban a határőrlaktanyák és a burjetek viskói is berendezettek a betegek befogadására úgy, hogy csak ezekben körülbelül 20000 beteg és sebesült található elhelyezést és ápolást. Az odaszállításra pedig kiválóan szervezett kórházvonatok voltak állandó forgalomban. Úgy ezeknél, mint a kórházak telepítésénél az orosz udvar és előkelő társadalmi osztály, valamint számos nemzetközi egyesület igen élénk tevékenységet fejtett ki. Pld. a cárné anyjának külön kórháza, a cárnénak külön kórházvonata volt. Általában azt lehet mondani, hogy az oroszok egészségügyi előgondoskodásai a hadsereg mögött mintaszerűek voltak.

Ruházat dolgában az orosz hadsereg a sahoi csata után igen rosszul állott. A csapatok összes ruhadarabjai szétszakadva voltak s nem feleltek meg a mandzsuriai télnek.

Az első pótlásra az orosz hadbiztosság kínai ruhadarabokat szerzett be, különösen pedig hálókabátszerű vattázott kék köpenyeket és kínai fövegeket osztott ki. Később, mikor a tél beköszöntött, Oroszországból fél-bundák és nemez csizmák, valamint fekete báránybőrből készült fövegek (papahák) érkeztek a csapat számára; ezenkívül minden ember 2 vattázott kínai takarót kapott s így elmondható, hogy ezen intézkedésekkel ruházat tekintetében az előgondoskodás megfelelő volt. Az orosz tiszték is papahát és báránybőrből készült körülbelül olyan hosszú köpönyeget viseltek, aminőt a mi alföldi parasztjaink hordanak. Az idegen attasék is többé-kevésbé ezen ruházathoz alkalmazkodtak. Ezek lakása szintén földkunyhókban volt, de számukra még a mukdeni állomáson vasúti kocsik is bocsátattak rendelkezésre.

A tél általában napos volt, kevés hóval, de nagy hidegekkel. A hőmérő néha 25—30 R. fokra is leszállóit. A szélcsendet csak néha zavarta meg orkánszerű szél, mely azután rémitő porvihart okozott.

Port-Artur január másodikán megadta magát. Annak elestével az oroszok részéről a hadjáratnak tárgyi oka is megszűnt s hogy

az mégis folytatást nyert annak okai már csak eszményi természetűek voltak; a fegyver becsületét s az állam és a hadsereg tekintélyét kellett vissza állítani, habár a sikerben már senki sem bízott.

A II. mandzsuriai hadsereg hadműveletei 1905. január és február hónapokban.

Az oroszok állása januárban általában a következő volt:

I. hadsereg (Linevics) egész keletre Novgorod kúptól a Kautulin szorosig s a Dalin szorostól délre levő Czinhocsoning illetve Szinczintinig.

III. hadsereg (Kaulbarsz) a közepen Daliantuntól és Linsinputól északra Sahopotól délre Nanganzáig.

II. hadsereg (Grippenberg) ehhez csatlakozva egész nyugaton.

Hosszú tárgyalások után azt határozta el Kuropatkin, hogy a japán felállítás balszárnyát a II. hadsereggel megtámadja. A másik két hadsereg közreműködését ennek sikerétől tette függővé. Ezen ószándék keresztülvitele a *szandepui csata*hoz vezetett, amelyet azonban Miscsenko tábornok raidje előzött meg.

1. Miscsenko tábornok raidje.

Port-Artur eleste után *Miscsenko tábornok* egy lovas vállalatnak a japán hadseregek hátába való keresztülvitelére parancsot kapott, hogy a vasutat szétrombolja, valamint raktárakat és vonatokat megsemmisítsen. Főcélja azonban ezen vállalatnak az *Inkou* vasútállomásnál levő japán raktárak voltak, ahol ugyanis kémek jelentései szerint, kb. 2 millió rubel értékű készlet és állítólag 20 millió rubel készpénz volt.

Miscsenkónak ezen raidre csaknem kizárólag kozákokból és vadászkülönítményekből álló csapat adatott, melynek számereje a következő volt: 73 lovas század, szotnya, illetve lovasított vadászkülönítmény, 22 löveg és 1500 málhás állat. Ez utóbbiak beosztása, tekintettel arra, hogy Inkou csak 120 km.-re feküdt, hogy a terep teljesén sík és járható volt és hogy a vidék segélyforrásokban amúgy is eléggé bővelkedett, igen célszerűtlennek bizonyult, mert a raid csapatai *lassabban voltak kénytelenek haladni*, mint a gyakorlat s a napi teljesítmény alig volt 30—33 km. Így tehát a

vállalat első főkellékei, tudniillik a meglepetés és a gyorsaság már a kezdetnél hiányoztak. Hozzájárult ehhez még azon körülmény; hogy Miscsenko tábornok maga a rendelkezésére bocsátott csapat nagy részét alig ismerte s ő különben is mindig csak a tüzéségnél szolgált.

Miscsenko az előnyomulásnál három oszlopot alakított. Ezek között általában legerősebb volt a jobb oszlop. A málhás állatok és a tartalék intézetek (öszvérek és ponnyk) a középső oszlophoz osztattak be. A bal oszlop azon külön parancscsal is bízott meg, hogy a vasutat több helyen rombolja szét.

A Hunho-vonal megszállásán kívül még az is ismeretes volt, hogy japán járőrök Szifantaj—Ansiliun vonaláig nyomultak elő s hogy a Ljaoho és Hunho közti terület körülbelül 3000 fő csunguz-banda által veszélyeztetve van.

Január 9. Ezen napon indult el Miscsenko Szifantaj környékéről és este a Liaho mellett fekvő Tavant érte el. Innen körülbelül 300 főnyi csunguz-banda nagyobb ételmi készlettel elmenekülni igyekezett, s ezek foglyúl ejtettek.

Január 10. A Hunho átlépése után Kaliho község 300 csunguz által, továbbá Udziataj egy japán gyalog század által megszállva találtatott. Mindkét község előtt hiábavaló feltartóztatás származott, mert az elővédek Udziataj közelében egy agyagfallal körülvett &úuzsúz-(szesz-)gyár ellen, ahova a gyenge japán osztag a fenyegető veszély ellen visszahúzódott, a támadást határozták el. A középső oszlop elővédjében levő 1. verhneudinszki bajkálontúli kozákezred néhány szotriyája a falak mögött levő japánokat lóháton *lava-alakzatban* megrohanta, a kozákok egészen a falakig jutottak el, mivel azonban ezeken nem hatolhattak át, számos sebesült és halott visszahagyásával visszavonulni voltak kénytelenek. A sebesülteket megmentendő, a majort minden áron el kellett foglalni; a szomszéd oszlop zöméből tehát egy fél üteg előrehozatott s az a gyárat gránátokkal árasztotta el. Hanem az oroszok a majort csak az est beálltával tudták birtokukba venni, mire azt felgyújtották. A különítmény Lidiaszaban éjjelezett. Ezen naptól kezdve a betegszállító kocsikká átalakított *dvukolkákon* a sebesülteket is az oszlopokkal szállították, mert nem lehetett őket az ellenséges hangulatú nép közt sem visszahagyni, sem pedig az orosz hadsereghez hátra küldeni. Így aztán a szerencsétlenekét kezdetleges taligákon állandó kemény fagyban egy teljes hétig hurcolták, míg azok végre kórházi ápolásba juthattak.

Január 11. A harmadik menetnapon a különítmény a Tajczihót lépte-át s úgy mint eddig, 3 oszlopban Niucsvang felé menetelt. A menet alatt egyes ellenséges eleségszlopokat elfogtak és megsemmisítettek. Niucsvangnál a középső oszlop a községet megszállva tartó körülbelül 250 fő ellenséges gyalogsággal harcba lépett. E miatt aztán oly nagy feltartóztatást szenvedett, hogy a különítmény éjjelezési táborát Czintsziatunt csak jóval a sötétség beállta után volt képes elérni.

Most már a különítmény Inkou vasútállomástól, — a raid tulajdonképeni céljától — csakis 24 km.-re volt. Az összes hírek szerint úgy az állomás, mint a város is csak gyenge japán erők által volt megszállva. Most kellett volna erélyesen előretörni s akkor még az eddigi előnyomulás lassúsága jóvátehető lett volna. A lovasság néhány óra alatt betörhetett Inkouba, ott rémületet és pusztítást okozhatott és nagy erkölcsi hatást érhetett volna el. A különben erélyes Miscsenko tábornoknak különös okai lehettek, hogy ezen kedvező helyzetet nem használta ki.

A vasútvonal szétrombolása a Hajcsihónál levő nagy vasúti híd felrobbantására kiküldött osztag által nem sikerült. A vasúti töltés ugyan vagy 20 helyen megrongáltatott s a táviró vezeték elszakítottatott, de ezek csak oly kis károk voltak, hogy azok a forgalmat érezhetően nem zavarták.

Január 12. Ezen a napon Miscsenko csak későn indult el és délelőtt Takaukenig nyomult elő, itt több órái pihenőt rendelt, mert csak a nap lementé előtt akart Inkou előtt megjelenni.

A 73 szotnyából és 22 lövegből csak 19 szotnya volt az állomás tulajdonképeni támadására kirendelve; 5 további szotnya a vasútvonal szétrombolására küldetett Inkou és Dasiczao közé; a többi 49 szotnyából 21 a lövegekkel az állomástól 4 km.-re megállít; a tüzérség néhány gránátot lőtt ugyan Inkouba, de a csoport a támadásnál különben nem vett részt; a még megmaradó erő mint tartalék a málhásállatok fedezésére még hátrább maradt vissza.

A támadó 19 szotnya teljesen külön ezredekből volt összeállítva. A parancsnokságot *Koránon* ezredes vette át, aki az alárendelt csapatok között egyet sem ismert. A tüzérségnek 30 percig kellett lőni az állomást s a támadás csak azután volt megkezdendő. Az első lövések után egy japán raktár azonnal felgyült, de amint mondják, ezt maguk a japánok gyújtották fel, hogy az előterepet kivilágítsák.

Hogy ily módon a támadás eredménytelen volt, elképzelhető.

A benyomuló kozákok a sötétségben egymást lödözték, a jól értesült japánok pedig őket a vasúti állomásnál, öldöklő puskatűzzel fogadták. A legnagyobb rendetlenség következett s a különítmény 200 halott és sebesült visszahagyásával visszavonulni kényszerült.

Ez alatt Dasiczao felől Inkou felé örült sebességgel jött egy japán erősítésekkel telt vonat. A vasút elrombolására kiküldött 5 szotnya még nem oldotta meg a feladatát s így csak arra, szorított, hogy a rohanó vonatot eredménytelenül lödözte.

Ily körülmények közt a nagy reményekkel kecsegtető vállalat szerencsétlen véget ért. Miscsenko tábornok elrendelte a visszavonulást, mely 13-án reggel meg is kezdett.

Január 13.: Mivel az oroszok hírii, vették, hogy Hajcsöntől és Niucsvangból japán csapatok közelednek, melyek a különítmény visszavonulását veszélyeztetik, Miscsenko Niucsvangtól délre a Ljaoho felé tért le, ezen folyót Szansaho és Dunhojan községeknél este át is lépte s a folyó jobb partján éjjelezett.

A keleti oszlop a japánok által Szansahonál 14-ére éjjel sűrű ködben megtámadtatott, de önfeláldozó utánvéd kirendelése mellett mégis sikerült neki északnyugati irányba kitérni. Ezen utóvédnél bátor magatartásával különösen a 2. bajkálontuli kozák üteg tűnt ki.

Január 15-én Sálíngből Jaczicsanba visszavonulóban, a lovas hadtest *Kozzagovszki* tábornok kombinált különítményével találkozott, amelyet Kuropatkin Miscsenko elé küldött. Miután ennek a sebesültek átadattak, *Kozzagovszki* azonnal visszatért. Miscsenko lovas hadteste pedig január 16-án Davan és Kaljaama környékén átkelt a Ljaohon. A japánok lovasság hiánya miatt nem üldözték.

A raid ezzel véget ért. A csekély eredménynek okai nem a csapatok magatartásában keresendők, mert az minden tekintetben kitűnő volt. *)

2. A szandepui csata 1905. január 25—28-ig.

Időközben Kuropatkin tábornok a három hadseregparancsnokot (Grippenbergt, Kaulbarszt, Linevicst) felszólította, hogy egy tervezett

*) Miscsenko vállalatával szemben igen érdekes *Hadik berlini útját* emlékezetbe hozni. Hadik 1757. októberben 5100 emberrel, *kik közt 900 gyalogos volt, és 6 löveggel* — 13 nap alatt 330 km. utat tett meg; ebből 1 napig Berlinben tartózkodott és 1 napig pihent, naponta tehát. *30 km.* menetteljesítvényt végzett. Vállalatának eredménye volt: 426 porosz fogoly és 275 000 tallér sarc-péncz. Ezenkívül pedig csapatai még 25.000 tallért kézre-fizetve kaptak.

támadás keresztülvitelének módjairól nyilatkozzanak. Egyúttal az erőknek nyugat felé eltolását rendelte el. Főhadiszállását Maturanba helyezte át. Szujatunból Davanganpuba egy rendes nyomtávú tábori vasút építtetett, amely később a hadsereg egész arcvonalaiban meghosszabbíttatott. Ezen szállították az ütegek lőszerét és a sebesülteket.

A helyzet megítélése és hosszú haditanács után a hadsereg-parancsnokok Oku hadseregének bal szárnyát jelölték meg főtámadási tárgyal és pedig a jentai vasútállomás irányában. A jelenlevő 12 hadtestből 7 látszott- ezen támadásra szükségesnek. -

Kuopatkin szintén azt határozta el, hogy a japán bal szárny volna megtámadandó s az erre vonatkozó irányelvet január 19-én adta ki, melynek legfontosabb része így hangzott:

„Mint első támadási célt én a japán hadseregnek a Tajcziho mögé való visszaszorítását vélem, annak lehető leveretése mellett. Első támadási tárgyal Oku hadseregét választottam ki. Ezért a felállításának balszánya átkarolandó. Az I. hadseregnek és a III. hadsereg részeinek a Nodzu és Kuroki által megszállott állások elleni támadása, a II. s a III. hadsereg még fennmaradó részeinek a japán balszánya elleni támadásának sikerétől tétetik függővé.“

Tehát: csakis a II. hadsereg volt támadásra rendelve és pedig az által, hogy a japán bal szárnyon levő erődítményeket egyelőre Szandepu—Lidiutun vonalában birtokba veszi. A többi hadsereg egyelőre csak *tüntetésre* volt hivatva, megakadályozandó, hogy a japánok az arcvonalból erőket vonjanak ki s további működésük csakis a II. hadsereg sikereitől tétetetett függővé.

A támadásra kirendelt *orosz II. mandzsuriai hadsereg hadrendje*:

Parancsnok: Grippenberg tábornok.

X. hadtest (Czerpiczki 9., 31. hadosztály.)

Vili, hadtest (Milov 14., 15. hadosztály.)

Kombinált lövész-hadtest (Kutnevics 1., 2. és 5. lövész-dandár).

I. szibériai hadtest (Stakelberg).

Ljaoho-különítmény (Koszagovszki).

Lovasság, és pedig: Bajkálontúli-Ural-kozák hadosztály, kozák lovas-dandár *{Orbeliani herceg}*, Orenburg kozák-dandár *{Grekov}*, 4. don-kozák hadosztály *{Telesen}*. *A lovasság parancsnoka: Miscsenko tábornok.*

Összes számerő: 120 zászlóalj, 92 lovas-század és szotnya, 440 löveg, kereken 100000 puska és kard.

A kombinált lövész-hadtest, amely Európából ép akkor érkezett meg, egyelőre a II. hadsereg tartalékát képezte, míg az I. szibériai hadtest az I. hadseregből újonnan lépett a II. hadsereg kötelékébe.

Január 25. E napon elrendeltetett: Az I. szibériai hadtest és a 14. gyalog-hadosztály (VIII. hadtestből) az ellenséges szárnyat nyugatról Huanlotoczi-Csantan vonalából támadják meg. A Ljaohokülönítmény ezen támadó csapatok hátát fedezze. Micsenko lovasága az I. szibériai hadtestet volt támogatandó és délre kellett felderítenie. A X. hadtest és a 15. hadosztály pedig azon feladatot kapta, hogy északról Csouguanpu—Szandioza vonalában tűzzel tüntessen, míg a kombinált lövész hadtest a Ljaoho partjain mint tartalék állott. ,

A 120 zászlóaljából és 440 lövegből tehát az első napon, amely az egész műveletre döntő befolyású volt, támadásra csak 40 zászlóalj 140 löveggel, azaz csak $\frac{1}{3}$ rész rendeltetett. S ezen csekély erő sem egyszerre, hanem lassankint intézte a támadást.

Az első nap estéjén a 100.000 főből álló hadsereg, mely csak Hegoutajnál talált erélyesebben ellenálló kis megszálló csapatra, csak kb. 4 km. tért nyert csupán előre. Ezen lassú működés által a japánok az oroszok szándékát idejekorán felismerték és ellenintézkedéseket tehettek.

Január 26. Az ezen napra kiadott intézkedés szerint offenzív feladat csakis a VIII. hadtestnek és látszólag a X. hadtestnek adatott. Mivel azonban a VIII. hadtestnek Szandepu kellett birtokába venni, — míg ez nem sikerült, a X. hadtestnek minden támadás megtiltatott.

A 14. hadosztály el is jutott estig Szandepu északi részéhez, ott egy házcsoportot be is vett, de nagy volt a csalódása, midőn maga előtt egy teljesen megerődített községet látott ismét a japánok által erősen megszállva. *Csak ez volt még Szandepu* s a már elfoglalt falu olyan község volt, amely a kiadott térképekbe nem rajzoltatott be *) A támadást Szandepu ellen a csapatok fáradtsága miatt már 26-án folytatni nem lehetett.

Tehát elmúlt a második csatanap is anélkül, hogy a II. hadsereg csak a legcsekélyebb sikert is felmutathatta volna. Meg-

*) Baotajczi és Szjaosuczua házcsoportjai.

említendő, hogy ezen napon — mint az orosz hadseregben igen gyakran — az egységes vezetés teljesen hiányzott. A magasabb parancsnokok tartózkodási helyét senki sem tudta s azokat felkeresni a sötétség beálltával lehetetlen volt.

Január 26-án este még 2½ hadtest (X. lövész hadtest egy dandár kivételével, ½ VIII. hadtest és a Ljaoho-különítmény) állt rendelkezésre, melyek a harcba be nem vonattak, A hadsereg főparancsnok pedig semmiféle támogatást nem küldött a II. hadseregnek, holotta. többi erő nyugodtan állásaiban maradt és csak a távoli ágyűdörgésre figyelt.

Ojama tábornagy, aki felismerte, hogy északról semmi veszély sem fenyegetett, azon helyzetben volt, hogy a Silihonál tartalékban álló 5. hadosztályt Landungoun át Oku hadseregének balszárnyára tolhatta s ezenkívül az eddig ezen hadsereg jobb szárnyán álló 3. hadosztályt Jandiavanon át előrevonhatta. Ennek először-- beérkező csapatrészei (2 zászlóalj, géppuskák és tüzérség) már 26-án este elérték Szandepu, főereje pedig 27-ig Jandiavan községénél vonatott össze.

Január 27. Mivel az orosz II. hadsereg parancsnokság azon téves nézetben volt, hogy Szandepu 26-án elfoglaltatott, 27-ére pihenőt rendelt el. Mikor aztán a tévedés kiderült, a parancsot megváltoztatták. Szandepu 27-én újból meg kellett támadni és pedig erős tüzérségi tűz előkészítése után, mert az eddigi sikertelen vállalkozásokat csakis a tüzérségi tűz hiányának tudták be.

27-én a támadás a lövész-hadtestre bízott. Mivel pedig a 2. lövész-dandár 26-án este ez I. szibériai hadtest támogatására Tutajcziba küldetett, Kutnevics tábornok hadtestparancsnoknak csak az 1. és 5. lövész-dandár állt rendelkezésére. A lövész-hadtest ezért (16 zászlóalj, 48 löveg) még a 15. hadosztály 2. dandárával s az I. szibériai hadtest egy dandárával (*Los tábornok alatt*) meg erősítettett.

Ezen támadásról a többi csapatokat csakis értesítették, mind-össze a 15. hadosztály 1. dandára kapott parancsot, hogy Szandepu északról tüzérséggel lődözze.

Hanem a támadás 27-én sem vitetett, keresztül. Míg Kutnevics tábornok az intézkedéseket kiadta, dél elmúlt s a rövid téli napon már nem lehetett végrehajtani a támadást. A csapatok ugyan Csancsuancza—Malandian vonalában felfejlődtek, de másnap reggelig ott maradtak. A japánok az 5. lövészdandár egyes részeit este 8

órákor Szandepü felől megtámadták. A támadás visszaverett ugyan, de a falut sikertelenül rohanták meg az oroszok.

Míg azonban Szandepunál, mely község a támadás első *kulcs-pontját* képezte, csaknem teljes nyugalom volt, addig délen heves harcok voltak.

Báró Slakelberg tábornok ezen napon ugyanis megmutatta, hogy kezdeményező erővel rendelkezik s a felelősségtől nem fél.

Hadtestével, amelyhez Tutajczinál a 2. lövészdandár is megérkezett, minden utasítás nélkül, — sőt a hadseregparancsnok intézkedéseinek ellenére, — Szumapu—Örczia vonalát korán reggel megtámadta.

Belátta ugyanis, hogy a passzív magatartás nem helyes. Azon véleményben volt, hogy Szandepu az oroszok már elfoglalták, s így a győzelmet ki akarta használni s ezen támadó elhatározása mellett akkor is megmaradt, midőn meghallotta, hogy Szandepü nem vétetett be.

Az I. szibériai hadtest ezen támadásnál a japán 8. hadosztálynál s az 5. hadosztály egyes részeinél erős ellenállásra talált és Szumapu birtokába összes erőinek harcbevételése után csak a sötétség beálltával jutott. A hadtest óriási veszteségeket szenvedett; (az egész csata alatt 6891 embert, ebből a Szumapu rohamánál részt vett 3. kelet-szibériai ezred 66°/o-ot veszített), hanem megakadályozta azt, hogy a japánok Szandepuhoz erőket küldhessenek. S bár az igen helyes volt, az oroszok Stakelberg támadását nem helyeselték, őt a parancsnokság alól azonnal felmentették és Szentpétervárra küldötték.

Miscsenko tábornok azon híre, hogy Landungounál ellenséges csapatgyülekezések vannak, ezen község ellen erélyesen támadott. Sikerült is neki az 5. japán hadosztály nagy részét magára vonni s ezáltal megakadályozni, hogy az a. harcban Szandepunál 27-én résztvegyen. *Miscsenko meg is sebesült és a parancsnokságot Telesev tábornoknak aáta át.* Ekkor érkezett meg Grippenbergtábornok parancsa, hogy Miscsenko vonuljon vissza és maradjon az í. szibériai hadtesttel annak jobb szárnyán szoros érintkezésben.

Tehát, eltekintve Szumapunak nagy áldozatok árán történt bevételétől, 27-én a csapatok általában ott éjjeleztek, ahol egy nappal előbb. Hanem a japánoknak erősítéseik összevonására ismét egy nap engedtetett. Mivel Miscsenkonak vissza kellett mennie, az 5. japán hadosztály tovább menetelt és 27-én este Malandian környékén az I. szibériai hadtesttel érintkezésbe is lépett. Ojama

tábornok most már nem elégedett meg azzal, hogy tartalékát a balszárnyra küldötte, hanem az oroszok passzivitása következtében arcvonalának többi részéből is csapatokat vont ki és a veszélyeztetett Szandepu környékére tolt.

Állítólag Grippenbergről 27-én este Kuropatkinól segítséget kért, de Kuropatkin azt válaszolta, hogy feladatának megoldására a II. hadsereg elég erős.

Január 28.-27-ére kiadott hadseregpáncs 28-ára is érvényben maradt. A lövészhadtest két dandára a 14. és 15. hadosztály 1-1 dandárával megerősítve, Szandepu volt megtámadandó; míg a többi csapatnak csak tüzéséggel kellett támogatni a támadást.

A támadás azonban e napon is abban maradt. A japánok kellő számú erősítéseket vonván össze, az egész nyugati oldalon Szumaputól Szandepuig már korán reggel igen heves támadásba mentek át. A japán 5. hadosztály Ljudjagouból Malandian és Csancsuancza vonalát oly erővel rohanta meg, hogy a X. hadtest a déli órákban Huandi és Szjaotajczi megtámadására parancsot kapott, miszerint magára ellenséges erőket vonjon. A lövész hadtestnek pedig elrendeltetett, hogy Szandepu megtámadását szüntesse be!

Czerpiczki tábornok, a X. hadtest parancsnoka a kapott feladatott oly erélylyel oldotta meg, hogy estig Szjaotajczi és Labataj községek is elfoglaltattak. -

A X. hadtest heves támadása arra indította Ojama tábornagyot, hogy a 3. hadosztályt Jandiavan környékéről Landungoutól északkeletre küldötte.

Az I. szibériai hadtest a 8. japán hadosztály heves támadása folytán Piatojao—Szumapu—Örczia vonalából a déli órákban Hegoutaj—Toupao vonalába kényszerűt visszamenni.

Telessev tábornok pedig az I. szibériai hadtest jobb szárnyán küzdve Sziuerpu—Niuge vonalban a Landungouból Szumapura menetelő 15. japán dandárt (a Kuroki hadseregének 2. hadosztályából) magára vonta s így az az I. szib. hadtest ellen nem mehetett. Szjaotajczi és Labataj elfoglalása által Szandepu már három oldalról bekerítettett s így feltehető volt, hogy Grippenbergről tábornok ezen kedvező helyzetet a 4 napos harcok után kihasználja.

Ojama tábornagy 28-án még körülbelül 1 tartalék dandárt küldött a harctérre s az 29-én reggel Datajnál meg is érkezett.

Midőn a 29-én keresztülviendő támadásról tanácskoztak, ekkor érkezett Kuropatkin azon telefon-parancsa, hogy a II. hadsereg

támadása az ellenséges sereg bal szárnyára teljesen beszüntetendő s az egész hadsereg Szifantaj—Csantan—Jamandapu vonalába menjen vissza.

Kuropatkin ezen elhatározását azzal indokolta, hogy a III. hadsereggel szemben jelentékeny japán erők állapítottak meg, s így a II. hadsereg helyzete igen veszélyesnek látszott. (Hogy ezen megítélés mire állapított, nem egészen világos. Valószínűleg csak kisebb tüntetésekről lehetett szó, mert a port-arturi erősítések csak februárban érkeztek meg.)

A visszavonulás, mivel a japánok csak a Hunhóig üldöztek, elég rendben történt meg, de a sebesültek a nagy hidegben igen sokat szenvedtek.

A szandepui csata eredménye csak az volt, hogy mindkét fél nyugat felé jobban kiterjeszkedett.

Az orosz 100.000 emberből körülbelül csak 60.000 vett részt a küzdelmekben, míg japán részről mintegy 50.000 fő volt. Veszteségek. *Oroszok:* 12—15.000, *japánok:* 8700 fő. Orosz részről Miscsenko, Stakelberg és Kondratovics tábornokok megesebesültek.

Igen érdekes a Ljaoho-különítmény passzív magatartását megfigyelni. 25-ére ez parancsot kapott, hogy a támadó csapatok hátát fedezze. A különítmény 25-én este Mamakaj és Csitajczi községeket elérte és. elfoglalta s feladatát úgy fogta fel, hogy *az egész csata alatt itt tétlenül maradt.*

Gripenberg tábornok a hadseregpáncsnokságot a szandepui csata után azonnal letette és visszautazott Szt.-Pétervárra.

A két fél február végéig a 21. számú vázlat szerinti csoportosítást vette fel.

Megemlítendő dolog, hogy a szandepui csatában mindkét fél igen *elterjedt módon alkalmazta a kézi gránátokat és a géppuskát.*

A mukdeni csata 1905. február 19-től március 10-ig.

Az oroszoknak 1904. október havában történt sikertelen támadása után ismét egy hosszabb szünet állott be, amelyet azonban kisebb csatározások és rövid ágyúzások mindig megzavartak. Mindkét fél rendezte a kötelékeket s a páncsnoklási viszonyokat, valamint

*) 5. és 6. melléklet.

erősítéseket vont magához. A nyugati szárny meghosszabbított. Az általános helyzetet február második felében, a 21. számú vázlat mutatja.

A japánok várakoztak, mivel a Port-Arturnál felszabadult csapatok megérkezése előtt semmiféle új vállalatba sem akartak bocsátkozni. .

A sahoi csata után a japánok arcvonala az oroszokéval szemben egy *ékhez* hasonló alakot vett fel, amelynek csúcsa az orosz állás közepe előtt volt.

Port-Artur eleste után a japán 1., 7., 9. és 11. hadosztály, valamint két tartalék hadosztály érkezett a harcterre. Ezek közül a 11. és a két tartalék hadosztály *Kavamura* tábornok alatt a *jobb szárnyra* küldetett mint V. hadsereg, az 1., 7., 9. hadosztályok pedig a *bal szárnyon* nyertek mint III. hadsereg (Nogi) alkalmazást. Az első sikeres harcok után az ék-alakból egy W betűhöz hasonló alak származott, s így az oroszok túlszámnyalása és átkarolása megkezdett.

A japán haderő Port-Artur eleste után az ott felszabadult csapatokon kívül nagyszámú ostromlólöveget is kapott. Azok egy része a Silihónál január közepén érkezett meg s az aljzatok már egy hónap múlva acélból és cementből készen voltak. Ezekbe helyezték körülbelül 14 nap múlva az óriási ágyúkat, melyeket a . homokzsákok százaiból készített mellvédek és harántgátak fedeztek. A lőszer szállítása végett minden irányban számtalan keskenyvágányú vasút keresztezte egymást. A Putilov *) és Novgorod **) domb visszafoglalására az ostromló lövegekkel kiváló tüzérségi előkészületeket tettek.

Az észak felé irányított japán védő vonal nyugaton Tutajczi községnél kezdődött és keleten Bianjupuzáig tartott, tehát körülbelül 65 km. hosszú volt. Nyugaton és keleten ezen erődített vonalhoz még két visszahajtott erődítés is csatlakozott és pedig Tutajczitól Szajobejho községig; ez a vonal a Hunho nyugati partjának mentében volt; — keleten pedig Bianjupuzától Bönziku környékéig.

Az arcvonal mögött 9, a közép mögött Jentaj közelében 2^{1/2}, a bal szárny mögött 3^{1/2} hadosztály állott.

*) Jap.: *Namakojava*.

***) Jap.: *Manpaosan*.

Az orosz bal szárny ellen a 3 hadosztályból álló V. hadsereg nyomult elő.

A japán arcvonalat megerősítették s a falvakat védelemre berendezték. Az erősítéseket sodronyakadályokkal és ágtorlaszokkal vették körüli s azok egymás közt, valamint az egyes parancsnokságokkal táviró- és telefon-vezetékekkel voltak összekötve.

Ojama tábornagy főhadiszállása Siliho községben volt.

Az oroszok a szujatun-davanganpui vasutat az egész II. hadsereg és az V. szibériai hadtest mögött tábori vasúttal egészítették ki, Szujatunnal ismét összekötötték s így a lőszer és sebesültek szállítása számára a nyugoti csoportnál egy körvasút létesült. Február közepe körüli az oroszok ismét kaptak körülbelül 70.000 fő kiegészítő legénységet. A hegyi lövegek pótlására 2, hegyi-üteg érkezett.

A 10 orosz hadtest Csantan és a Kautulin-szoros közt körülbelül 75 km. hosszú megerősített vonalban állott. A nyugati szárny biztosítása egy gyenge különítményre (eredetileg *Rennenkampf* tbnk. alatt 8 zlj., 36 lovas század és 2 üteg) bízott, míg kelet felé a hegyekben messze három csoport volt kikülönítve. (Eredetileg az Alekszejev tábornok alatti „Keleti különítmény“ (18—18—6), továbbá Maszlov tábornok (4—0—0) és Madritov ezredes (1—5—1) csapatai. Maszlov Ditától keletre 45 km.-re Szinczintinnél, Madritov pedig ettől 100 km. re keletre Tunhunsziangnál állott). Hadseregterületül az orosz fővezér 1½ hadtestet hagyott a felállítás közepe mögött; — továbbá 1¼ hadtest a II. hadsereg jobb szárnya mögött tartott vissza.

Hónapokig tartó fáradtságos munka után az erősítések egész rendszere származott. Az *első védővonal* Csantan—Sahopu—Bianju-puza és a Kautulin-szoros közt két, helyenkint három egymás mögötti állásból, továbbá megerősített községekből és sáncokból állott. Az erősítéseket sodronyakadályokkal, farkasvermekkel és ágtorlaszokkal egészítették ki. A hídfő-szerű *második védővonal* Mukdentől délre a Hunho bal partján, — egy *harmadik* Mukdentől keletre a jobb parton volt. Nyugat felé a várost Houta községtől Madiapuig tábori sáncok és megerősített községek védték.

A *terep* a mandarin-úttól nyugatra általában sík, de a számos szétrombolt és még lakott község az áttekintést jelentékenyen akadályozta. A mozgás nehéz volt, mert a kauljang-földek keményre

fagyott mély barázdái úgy a lovak, mint a gyalogság menetét nagyon akadályozták. A folyókon, — ha azok jege szándékosan be nem töretett, — úgy a tüzéség, mint a vonatok mindenütt átkelhettek.

A mandarin-úttól keletre a terep dombvidékbe megy át, majd a hegység jellegét veszi fel. Fusun—Bianjupuzától keletre már csak a szoros-utakon lehetett mozogni.

Az idő a csata alatt — a február 26. és március 9-iki porviharoktól eltekintve — tiszta és napos volt. Csak a Saho és Hunho széles völgyei fölött lebegett át nem látható ködös levegő, mely a megfigyelést is akadályozta. A síkságon kevés hó volt. A hőmérséklet nappal -f-1 fokra emelkedett, de éjjel —8, egész —12 R. fokig süllyedt, sőt egyes éjjeleken csaknem 20° hideg volt.

Mint a hadrendek mutatják, az oroszok kb. 100 zászlóaljjal voltak erősebbek, mint a japánok, azonban a rendszeresített állomány az oroszoknál sehol sem volt meg. Az orosz seregek kb. 310.000 főt számláltak s a japánok sem voltak sokkal csekélyebb számban. Lovasság és lövegek tekintetében határozottan az oroszok voltak előnyben, de a japánoknak több volt a géppuskájuk.

Az oroszok, alig voltak 25.000—30.000 emberrel erősebbek, mint a japánok, de ezen túlerő is csakhamar kiegyenlítettett, mivel azon hirre, hogy Vladivosztk a japánok által veszélyeztetve van, ezen kikötőbe, úgyszintén a hosszú hadtápvonal újabb biztosítására jelentékeny erők küldettek el, amelyekre pedig a közelgő döntő csatában nagyon is szükség lett volna.

Az orosz hadsereg hátának biztosítása azért is mutatkozott szükségesnek, mert a japánok azt február első felében veszélyeztették. A japánok ezen vállalata Miscsenko raidjének viszonzása volt s két lovas-század vitte azt keresztül.

A két lovas század az oroszok két külső szárnyát messze megkerülve, — nappal pihenne és éjjel előnyomulva február 12-én éjjel Guncsulín előtt megjelent, onnan tovább nyomultak észak felé és Fancziatunnál egy határőrszotnyát 14-én lemészároltak. Mialatt a két lovas-század a Taljauho egyik ágának megerősített vasúti hídja ellen a folyó mindkét partján gyalog-támadást intézett, addig a sötétség beálltakor néhány kiválasztott ember a befagyott folyón a híd középső oszlopához lopózott s ott észrevétlenül robbantó töltetet helyezett el. A robbanás az oroszokat teljesen meglepte. A két lovas század a sötétben elmenekült.

A japánok ezen sikerült vállalata után az orosz főhadiszállás még azt a riasztó hírt is kapta, hogy Guncsulín környékére nagy japán erők érkeztek. Ez a hír nem bizonyult igaznak.

A japánok ezen vállalata után csakhamar megkezdődött azon küzdelmek hosszú láncolata, mely együttvéve a *mukdeni csatát* eredményezte.

A mukdeni hadműveletek orosz szempontból három időszakra oszthatók és pedig:

1) február 23-tól 28-ig, — vagyis a bevezető harcok időszaka addig, amíg az orosz jobb szárny megkerülése megállapított;

2) március 1-től 9-ig, — mely alatt az oroszok a Hunho jobb partján erőiket csoportosítani s azokkal a japán átkaroló csapatokat visszaverni igyekeztek;

3) március 10-től 16-ig. Ez időszak Mukden védelmének utolsó kísérleteit s a visszavonulást tárgyalja.

A tulajdonképeni mukdeni csata február 23-tól március 10-ig tartott.

A hadműveletek első időszaka február 23-tól 28-ig.

Az orosz főhadiszálláson 1905. február 19-én hosszú tanácskozás után elhatározták, hogy ép úgy mint a szandepui csatánál történt, — a támadást a jobb szárnyal fogják megkezdeni.

A támadó parancs február 24-én adatott ki, ámde időközben a japánok is-elhatározták, hogy mindkét orosz szárny ellen támadást intéznek s ez a körülmény az általános helyzetet nagyot változtatott.

Délkeleten a japán V. hadsereg már 21-én megkezdte az előnyomulást, 23-án a Czinhocson-különítménnyel harcba lépett és 25-ig azt a Dalin és a Szicsuanlin szorosokig vetette vissza. Az orosz I. hadsereg balszárnya ellen is ellenséges előnyomulás volt észlelhető.

Kuropolitkin ezen eseményeket hírül vette s egyúttal azt a helytelen jelentést is kapta, hogy a Jentaj környékén megállapított japán erők keleti irányba nyomultak elő. E hírekre Kuropolitkin bizonyosnak vélte, hogy a japánok főtámadása a keleti szárnyon fog kifejezésre jutni, e híreket *Kaulbarsz* tábornokkal, a II. hadsereg parancsnokával közölte és ő reá bízta, hogy a 25-ére elrendelt támadást megkezdje-e vagy nem.

Kaulbarsz tábornok a támadástól *elállt*.

E körülmények arra indították Kuropolitkint, hogy az I. had-

seregnek segítséget küldjön. Az I. szibériai hadtest, amely a II. hadsereg tartalékát képezte, erőltetett menetben tolatott a balszárny mögé, amely 90 km.-re volt. Ezenkívül Fusun környékére és Sihuicsönnre is erősítések tolattak. Ezen erők elvétele miatt a II. hadsereg a tartalékától teljesen megfosztatott s a főtartalék is tetemesen gyengítettett. A keleti szárnyra összesen 54 zászlóalj erősítés küldetett.

Most már Linevics tábornoknak 177 zászlóalja volt, s ezért ő akarta a támadást megkezdeni. Ámde a japánok az I. hadsereg keleti szárnyán álló *Baumgarten* csoport ellen oly heves támadásokat intéztek, hogy *Linevics a támadást sikeresnek nem vélvén, annak eszméjét elejtette*. Ezen elhatározással Kuropatkin is teljesen egyetértett.

Ily módon ez eredeti orosz offenzíva úgy a nyugati, mint a keleti szárnyon csirájában elpusztult.

Míg ezek a bal szárnyon történtek, a japán III. hadsereg megkezdő merész előnyomulását.

Grekov tábornok már február 27-én jelentette, hogy vele szemben nagy japán erők gyülekeznek.

Február 28-án pedig már azt jelentette, hogy az *ellenség feltartóztatás nélkül menetel észak felé* s hogy ő (*Grekov*) kitérni kényszerült.

Kuropatkin ezen jelentéseket túlhajtottaknak vélvén, csupán annyit intézkedett, hogy *Bürger* tábornokot a 41. hadosztálylyal, .3 üteggel s 1 szotnyával Kaulitunba küldte, hogy az ellenséget a Ljaoho mentén tartóztassa fel. (Ezen kikülönítésnek egyik oka az is volt, mért Kuropatkin, a japánoknak Szinmintinbe való vasúti szállításáról hamis híreket kapott.)

Most már Kuropatkinnél tartalékban csak a XVI. hadtest 25. hadosztálya volt.

Időközben azonban az orosz fővezérlet a délnyugatról fenyegető veszélyről teljesen tájékozva lett. Az előnyomuló ellenség ellen a még tartalékban levő 25. hadosztály Szalinpu irányába küldetett s azt *Saitlov* tábornok alatt egy a X. hadtest csapataiból összeállított hadosztály március 1-ére éjjel követte.

Hogy a japán III. hadsereg nagy megkerülésétől az oroszok figyelme el vonassák, a II. hadsereg balszárnya (8. hadosztály) a lövész hadtestet március 1-én igen hevesen megtámadta.

Ily módon március 1-ével a csata az egész vonalon kitört.

A hadműveletek második időszaka március 1-től 9-ig.

Március 1. Beérkezett hírek kétségtelenül megállapították, hogy Nogi hadserege észak felé menetel és hogy az orosz jobb-: szárnyat már meg is kerülte. A leghelyesebb lett . volna, ha . most az oroszok a legnagyobb erélylyel Nogi ellen fordáinak s útját⁷ elzárják. Mivel azonban e célra *már megfelelő erők* a nyugati csoportnál *nem voltak*, ily erők összegyűjtéséről gondoskodni kellett.

Kuropatkin is belátta.ezt és délután 2 órakor Kaulbarsz tábornoknak táviratilag parancsot küldött, melynek egy része így .hangzott:

Nélkülözhetetlennek vélem, hogy a II. hadsereg, amelynek kötelessége a jobb szárnynak biztosítása,. egy az ellenség', erejét felülmúló erőnek új alakítása céljából saját kötelékéből egy hadtestet: körülbelül 32 zászlóalj számerőben kikülönítsen, amelyek körülbelül Szalinpu és tovább észak felé irányítandók haladéktalanul, hogy az ellenségnek elébe kerüljenek ...“ .

Egyúttal az I. szibériai hadtest is parancsot kapott, hogy azonnal fordúljon vissza: és március 3-án Bejtaput érje el, ahol a hadsereg főtartalékát fogja képezni.

(Ezen hadtest Szandepunál létszámának $\frac{1}{4}$ részét elvesztette erőltetett menetben a nyugati szárnyról a keletire 90 kim utat tett s alig érkezett oda, azonnal vissza, kellett fordúlnia.) . . .

Március 1-én a japáriok Csantan—Szfiantaj vonala ellen igen heves támadásokat intéztek, de eredménytelenül.

Az orosz II. hadseregnél Kuropatkin fenti parancsa alig volt; kivihető. A lövészhadtest már igen heves harcokat .vívott, - a X.. hadtest már csak egy hadosztály erejű volt s hadseregtartalékkal nem rendelkezett. Hogy a fővezér parancsa mégis' teljesíthető — s az ellenséges megkerülés is kikerülhető legyen, — Kaulbarsz! tábornok elrendelte, hogy *a legszélső jobb szárny menjen vissza.*

Az éj folyamán a lövész- és a VIII. hadtest a visszavonulást; végre, is hajtották. ' .

Március 2. A japán III. hadsereg feltartóztatás nélkül- nyo- múlt északkelet felé és 2-án már Szalinput s az attól közvetlenül, északkeletre és délkeletre levő községeket érte el. Szalinpu visszafoglalására délután 5 órától kezdve a 25. és a Satilov-hadosztály előnyomult ugyan, ámde a japán 1. és 7. hadosztály, északról és! délről irányított heves kereszttüzébe kerülvén, — visszaveretett.

A japán II. hadsereg 8. és 5. hadosztályát az orosz utóvédek hosszú ideig tartóztatták ugyan fel, estig azonban mégis sikerült Hudiczanza—Czevörpu—Vutiaszi vonaláig előrejutniok. A 4. hadosztály és a két tartalékdandár 2-án csak tüzérségi harcot vívott.

A japán IV. hadsereg parancsot kapott, hogy az ellenséget heves támadások által akadályozza meg, miszerint az az arcvonalból erőket vonhasson ki. Hanem az igen erős orosz állásokhoz csak késő este közeledhettek a japán csapatok. A harc 3-ára éjjelis tartott.

Az orosz bal szárnyon Rennenkampf különítménye s a III. szibériai hadtest igen erős támadásoknak volt kitéve. A középben az I. hadtest szintén erélyesen megtámadtattott, de a támadást a hadtest sikeresen visszaverte.

Március 2-án este a nyugati szárnyat Kuropatkin folytatólag megerősítette. A XVII. hadtest két hadosztályából és az I. hadtest 147. ezredéből *de Vili* tábornok alatt egy hadosztály állítatott össze. Hanem ez a hadosztály nem azt a parancsot kapta, hogy a már Szalinpu környékén levő erőkkel egyesülve támadjon, hanem de Vitt tábornoknak a következő feladat adatott: „ . . . Mukdenbe és tovább északnyugatra menetelni, s egy *állási* körülbelül a vasút és a császársírok közt, balszárnyával a Szinmintinbe vezető útra támaszkodva *megszállni*, hogy a japánok Mukden felé való előnyomulása föl legyen tartóztatva/

A II. hadsereg 2-án Kuropatkintól ismét azon sürgős parancsot kapta, hogy egy hadtestet a fenyegetett nyugati szárnyra küldjön. E rendelet értelmében, a kötelékek felbontása mellett sikerült összesen 24 ³/₄ zászlóalj és 24 löveget kikülöníteni, ámde ezek a 3 án folytatott harcokban már alig vehettek részt. .

2 án este kétségtelen volt, hogy a döntés a jobb szárnyon lesz. *Nogi* az előnyomulást folytatta és bal szárnyát mindig jobban meghosszabbította észak felé. Az orosz visszavonulás előjelei azonban már a döntés *megkezdése előtt* látszottak.

Azon óriási raktárakat, amelyek Davanganpuban és Maturanban voltak, felgyújtották; az egészségügyi és más intézeteket pedig már 2-ára éjjel Mukdenbe szállították. Úgyszintén a nehéz lövegeket is, amelyek *legnagyobb része tevékenységbe sem lépett*.

Március 3. Reggel Szalinpu előtt *Nogi* tábornoknak 2/2 hadosztályával szemben csak a 25. hadosztály és a X. hadtest egy összeállított hadosztály állott.

A március 2-iki orosz előtörés következtében *Nogi tábornok* elhatározta, hogy március 3-án a 7. és 1. hadosztálylyal és a tartalék dandárral egyelőre nem nyomúl tovább elő, hanem az elmaradt 9. hadosztályt és a II. hadsereg bal szárnyának közelebb érkezését bevárja. A 9. hadosztály Lindiatajt érte el. A Hunho északi partján előnyomuló 8. hadosztály Ajdiapu környékére érkezett; a vele szemben levő orosz VIII. hadtest csapatai harc nélkül vonultak vissza Tajucsupü községig.

Az orosz 25. és a Satilov hadosztály Szalinput ismét megtámadta, de mivel a rendelkezésre álló 32 zászlóalj nagy része *nem vett részt* a támadásban, a japánok az orosz csapatokat súlyos veszteségekkel visszaverték.

Kaulbarsz tábornok délelőtt 9 órakor Szalinpu előtt megjelenven, a támadást beszüntette — a helyett, hogy azt a még érintetlen erőkkel, folytatta volna. Ennek oka állítólag a 25. hadosztály teljes veresége volt. A 25. hadosztály teljesen felbomlott és — üldözés nélkül — a Mukdentől nyugatra levő erődítésekig menekült vissza. A Satilov tábornok hadosztálya már Csanszintunnál ismét az ellenség felé fordult. Ha ezen támadásban a már a szintintini út körüli levő orosz erők (a Bürger tábornok különítményével együtt 56 zászlóalj) *együttesen* törtek volna Nogira, az egész csata kedvező fordulatot nyerhetett volna. Ezen erőkből azonban alig került 20 a harcba a Nogi 30 zászlóaljával szemben.

A *Bürger* tábornok különítménye Kaulitunba március 1-én érkezett meg. Mivel hírii vette, hogy a háta ellenség által veszélyeztetve van, a visszavonulást megkezdette. Ez alatt a 2. japán lovas dandárral összeütközésbe is került. A visszavonulás alatt kapta a különítmény Kuropatkinnak azon parancsát, hogy á vasút biztosítására Husitajt (Mukdentől északra) szállja meg. Ezen intézkedés következtében 8 zászlóalj és 24 löveg újólag elveszett a döntő csatában.

A Hunho déli partján a japán II. hadsereg jobbra kanyarodását folytatta, az orosz utóvédeket visszanyomta és az orosz III. hadsereg V. szibériai hadtestét is arra kényszerítette, hogy arconalát nyugat felé fordítsa.

Kuropatkin tábornok a japán III. hadsereg közeledését a következő intézkedésekkel szándékozott megghiúsítani: A III. orosz hadsereg jobb szárnyának visszavonulása után általában Linsinpu—Lansanpu—Madjapu vonalában — s ehhez csatlakozva közvetlenül a Hunho jobb partján is — *Oku hadseregét a II. hadsereg 48*

zászlóaljával feltartóztatni, — a II. hadsereg többi 48 zászlóalját pedig — a XVI. hadtest 24 zászlóaljával, valamint a III. és I. hadsereg kötelékéből kivonandó további 32 zászlóaljjal, (tehát $48 + 24 + 32 = 104$ zászlóaljjal) *Nogi hadserege ellen támaszra rendelni*. .

A II. hadseregnek a Hunho déli partján *Launicz* tábornok alá rendelt csoportja 3-án — harcolva -r- általában Tutaj környékére vonult vissza. Ez állást a VIII. hadtest 15. hadosztálya volt tartandó *Ivanov* tábornok alatt, míg tőle jobbra, a Hunho jobb partján *Galembatouszki* *) különítménye, a II. hadsereg többi része pedig Szuhudiapunál állott. . .

Midőn Európát kinnak a fentebbi elhatározás alapján kiadott, parancsa *Launicz* tábornokhoz megérkezett, ez elrendelte, hogy a 15. hadosztály és a *Galembatovszki* különítmény a Hunho déli partján maradjon s a többi részt (a X. hadtest részeit, a *Vili*, és a lövész hadtestet) 2 oszlopban a Hunho jobb partjára, Szatozára irányította.

Szuhudiapunak, mint a II. hadsereg hadtáplomásának igen nagy jelentősége volt. Itt óriási raktárak, tűzértelepek és kórházak voltak. Itt állott az egész II. hadsereg nagy vonata, amely a köz-, séget egészen körülvette. Március 3-án délután a II. hadsereg tartaléka is ide jött, elképzelhető, mily fejetlenség lehetett a csapatok, vonatok és raktárak eme tömegében.

Mivel *Launicz* parancsa folytán a tartalék a Hunhó északi partján elvonult, Szuhudiapu a közvetlen biztosítás nélkül maradt. A japánok a Hunhónál. maradt csapatokat erélyesen megtámadván, azok déli csoportja az északi szárnyát behajtani kényszerűit s így a japánoknak Szuhudiapu elfoglalására az utat megnyitotta. A japánok-ezen községet éjjel 11 órakor meg is szállották s így az oroszok egy fontos helyet nagy értékű készletekkel együtt ismét elvesztettek.

Az *Ivanov* különítmény most Szujatun felé vonult vissza s így a Hunho északi partján elvonuló tartalékok hátát fedezetlenül hagyta. ;

Az V. szibériai hadtest is lassan visszavonulni kényszerűit és *Lansanputól* északra az *Ivanov* különítmény balszárnyával találkozott. .

*) A VIII. hadtest egyik dandárnoka. edéből állott.

Különítménye 4 különböző hadosztály

A Hunho északi partjára elvonuló csapatok (a X. hadtest részei, a VIII, és a lövész hadtest) a folyónál az összetorlódott vonatok és más akadályok miatt igen nagy késedelmet szenvedtek s nem voltak képesek márc. 4-én reggelre a partváltást keresztülvinni.

A déli arcvonalban a japánok az I. hadsereg és a III. hadsereg bal szárnya ellen támadásait folytatták, anélkül azonban, hogy előrejuthattak volna. A II. szibériai hadtestnél különösen heves harcok fejlődtek ki, amely ellen a japán gárda a Sahón-,át sikertelenül támadt. A II. szibériai hadtest parancsnoka Kuropatkinnak ezt táviratozta: „A mikádó gárdája szétesik a II. szibériai; hadtest előtt. Támogatás nem szükséges.“

Az I. szibériai. hadtest (az I. . hadseregnél visszamaradt egy, dandár kivételével) március 3-án délután Mukdenhez megérkezett. Február 25-ike óta a hadsereg egyik szárnyáról a másikra tolatott, s így. körülbelül 150 km., utat tett már meg anélkül, hogy ütközetbe került volna.

Március 4. A II. hadseregnek a Hunho északi partjára átvonuló, tartaléka Szuhudiapu elestéről csak március 4-én hajnalban értesült Kuropatkintól. Ezen hír óriási fejetlenséget okozott, mert attól; tartottak, hogy a japánok a II. és III. hadsereg közt áttörnek.

Ezt megakadályozandó Launicz tábornok *Gerselmann* tábornokot a X. hadtest két ezredével és 2 lövész ezreddel Szuhudiapu visszafoglalásával bízta meg. Neki alárendelteitek a Galembatovszki. különítmény és az Ivanov csoportja is; — erről még nem tudta, Launicz, hogy az már visszavonult és az V. szibériai hadtesthez csatlakozott. .

A II. hadsereg mozgadozásainál előállott késedelmezések miatt Kuropatkin a tervezett támadást 5-ére halasztotta el. .

Ismét elveszett tehát egy nap. Míg tehát az oroszok a nyugati részen tulajdonkép tétlenül voltak, a japánok a bal szárnyon március 4-én estig már 5 hadosztályt vontak össze. . ,

Mivel a japán fővezérnek nem állt érdekében átkaroló hadseregét egy megerődített állás előtt megakasztani, — Nogi, tábornok március 4-én azt a parancsot kapta, hogy ne támadjon, hanem , tovább térjen ki észak felé, hogy az orosz jobb szárnyat megkerülje. Két lovas dandára Csonszintajza környékén lovashadosztályba egye-, sítettett. . . .

Épp úgy, mint a III. hadsereg, a II. is parancsot kapott, hogy.; balra húzódjék. A főtartalékból a 3. hadosztály is hozzá utaltatott.

Már belátta Ojama tábornagy, hogy a döntő oldaltámadás csekély erővel kezdetett meg.

A Szuhudiapu ellen intézendő támadás különféle parancsok és ellenintézkedések miatt elmaradt. Galematovszki csapatai visszavétettek a Hunho bal partjára, Jeltaiza azonban az 1. löv. dandár által megszállva maradt.

Mivel az V. szib. hadtest visszavonult, a XVII. hadtest sem maradhatott eredeti felállításában. Ez is visszament és Szujatun—Hancsenpu vonalában a vasutat szállta meg. Mivel azonban ez a hadtest is két — egymással ellenkező parancsot kapott, 3. hadosztálya az V. szib., 35. hadosztálya pedig a VI. szib. hadtesthez vett csatlakozást s a 2 h. o. közt km. hosszú hézag származott.

A déli arcvonalban a helyzet különben változatlan volt. Csak a II. szib. hadtest ellen támadott a gárda és a 12. hadosztály egy része, de a támadás *15 órai* kemény harc után visszaveretett.

Az orosz hadsereg csapatai — eltekintve Gerselman tábornok különítményétől — március 4-én d. e. a partváltást befejezték és a kiutalt állásaikat a mukden—csanszintuni-út és a Hunho közt elfoglalták, az I. szib. hadtest pedig Mukden vasútállomásánál gyülekezett. A II. hadsereg és az I. szibériai hadtest feladata volt Nogi hadserege ellen 5-én döntő támadást intézni.

Kaulbarsz tábornok általában a Hunho mentén akart támadni, hogy a II. és III. japán hadsereget a többtől elvágja. Ki is adta erre vonatkozólag d. u. 4 óra 15 p.-kor az intézkedést, de mivel sem az alája rendelt csapatoknak, sem az ellenfélnek helyzetét tökéletesen nem ismerte, az intézkedés csaknem mindenütt kivihetetlen volt.

Végre egy haditanács azt határozta, hogy Nogi balszárnya fog március 5-én legalább 50 zászlóaljjal megtámadtatni.

Az orosz csapatok 4-én este a Mukden tői nyugatra lévő erődítésekbe vonultak vissza s a japán előőrsök közvetlen közelében állottak.

Március 5. Kuropatkin elhatározása értelmében Kaulbarsz az 5-én végrehajtandó támadásra így intézkedett:

Az alárendelt *110 zászlóalj* három oszlopban kezdi meg az előnyomulást, hogy az ellenséget a régi vasúti töltésről visszavesse.

Jobb oszlop: Gerugrosz tábornok. I. szib. hadtest, a XVII. és a X. hadtest részei, *49 zászlóalj és 115 löveg Houta környékéről* a szinmintini-út mentén;

Közép-oszlop: Topornin tábornok a 25. hadosztálylyal, csak akkor indulhatott, ha az ellenség a jobb oszlop támadása elől már visszavonult; .

Bal oszlop: Czerpiczki tábornok. 46 zászlóalj, 130 löveg, 12 mozsár és 6 géppuska. Ez az oszlop a középsővel egyidejűleg volt előnyomulandó és pedig Madiaput, mint a balrakanyarodás sarokpontját tartva. (Czerpiczki erős csoportjával szemben a japánok a 8. és 5. hadosztályból legfeljebb 20 zászlóaljjal rendelkeztek.)

A bajkálon-túli kozák hadosztály az ellenség háta és balszárnya ellen irányítottatott. .

Az V. szibériai hadtest és a Vili, hadtest egy-egy ezrede Luguntun községnél tartalékban maradt.

A szándékolt támadást azonban a japánok megelőzték, mert március 5-én korán reggel a 8. és az 5. hadosztálylyal Janszitun—Szatoza—Madiapuvonala ellen törtek. Midőn az 5. hadosztály az oroszokat a régi vasúti töltésről — a Hunhótól északra — visszavetette, a japánok áttörésének veszélye lehetségesnek látszott. Csak délután derült ki, hogy az erős orosz főállás tartható lett volna. A támadó oszlopok az előnyomulást ugyan megkezdették, komoly küzdelmekbe azonban 5-én már nem kerültek.

A nap eredménye az lett, hogy a Gerngrosz oszlopa kb. 2—4 km. területet nyert előre, a többi csoportok pedig állásaikat egész nap el sem hagyták. Mivel pedig Czerpiczkiel szemben a támadások mégis azzal fenyegettek, hogy a japánok Mukden felé áttörnek — a Gerngrosz csoportjából a 9. hadosztály 2. dandára Czerpiczkihez irányítottatott.

A mukdeni állomás környéke ezen napokban a jelenvolt szemlélők által el nem feledhető képet mutatott. A pályaudvartól északra a vasút mindkét oldalán a hadbiztonság raktárai voltak; óriási liszt és takarmánykészletek voltak felhalmozva, amelyek az egész sereg számára legalább egy havi élelmet foglaltak magukban. A pályaudvartól északra levő vasúti átjárónál leírhatatlan csoportosulás volt; ugyanis a vasúti vonatok szüntelenül robogtak s így az átjáró csak időnkint volt szabad; ekkor sűrű tömegekben jöttek át csapatok, lovasok, vonatok stb. s épp úgy az ellenkező oldal felé is hasonló áradat. Leírhatatlan rendetlenség és fejtelenség; a járművek kímélet nélkül rohantak át s szerencse volt, ha valakit el nem gázoltak.

A számtalan sínpáronkon vonat vonat mellett állott.. Csapatok rakodtak ki. Európából épp akkor érkeztek meg a 9. és 10. lövész

ezred (3. lövész hadosztály) és a pótlegénységből összeállított menetzászlóaljok. Sebesültek rakattak be a kórházvonatokba, hogy, észak felé szállítsák őket. De mindenféle hadi anyagok, mint pl. ostromló lövegek stb. is szállítottak észak felé; — az volt a benyomás, hogy a *pályaudvar teljes elhagyása már is megkezdett.*

A déli arcvonalban a japán támadások 5-én általában gyengébbek voltak. Csak a gárda kísérelt meg új, elkeseredett támadásokat a II. szibériai hadtest ellen, de a támadások úgy itt, mint a 111. hadsereg ellen intézettek is mind visszaverettek.

A IV. japán hadsereg a rendkívül erősen megerődített Putilov és Novgorod dombok elleni további támadást beszüntette és teljes erejével Sahopu község ellen fordult, ahol sikerült is az orosz, állásokat, kb. 800 lépésre megközelíteni.

A XVII. hadtest visszavonulását a japánok azonnal észrevették és utána nyomultak. A hadtest két hadosztálya közti hézagot összezárni már-nem sikerült. .

Habár tehát 5-én az oroszok mindenütt megőrizték is állásaikat; ezen nap mégis elveszettek volt tekintendő. A japánoknak ismét egy új nap ajándékozott, hogy az oroszok bekerítését folytathassák. Erre vonatkozólag Nogi tábornok bal szárnya (1.) hadosztályának, amely, a mukdén—szinmintini útnál állott, megparancsolta, hogy március 6-ra éjjel tovább húzódjék északkeletre, a vasút irányába; a 9. hadosztály az 1. helyébe volt vonulandó és a 9-et pedig az 5-én beérkezett 3. hadosztálynak kellett felváltani. Ezen mozdulatok 6-ára éjjel zavartalanul keresztülvitettek.

Március 6. Kuropatkin a II. hadsereg támadását, amely 5-éről elmaradt, március 6-án szándékozott keresztülvitetni s erre nézve Kaulbarsz tábornoknak egy sürgős intézkedést ki is adott. A támadást a Gerngrosz tábornok csoportjának kellett megkezdeni ép úgy, mint 5-én. Mivel azonban Czerpiczki tábornok csapatai ellen a japánok heves támadásokat intéztek, ezen csapatok erősítésére, Gerngrosz csoportjából a 2./31. dandár Madiapuhoz küldetett. így a támadást megkezdő csapatok számereje 33 zászlóaljra csökkent.,

A támadást az I. szibériai hadtest, a de Vitt és Satilov? tábornokok hadosztályának, valamint a 25. hadosztálynak 160; lövege készítette elő. Ez a tüzértömeg már korán reggel tűz alá fogta a japánok Tasicsao és Csanszintun közti állásait. .

Gerngrosz tábornok csapatainak 4 oszlopban kellett délnyugati irányban előretörni s a régi vasúti töltést birtokba venni.

Czerpiczki tábornok csoportja és Gerselmann csak állásaik megvédésére voltak utasítva.

Tehát a Kaulbarsz 130 zászlóaljából csak 33 volt a támadásra kirendelve, de azok is úgy, hogy az erő egy része nem volt közvetlenül az ellenségre, hanem tévesen a saját 25. hadosztályra irányítva.

. A támadás csak d. e. 11 órakor indult meg és azzal vette kezdetét, hogy a de Vitt tábornok hadosztályának egy ezrede Tasicsoo község elfoglalására küldetett. Mivel pedig az ezen helységtől keletre levő Ljucziahuan a japánok által oly erősen meg volt, szállva, hogy az előnyomuló ezred még két más ezred erősítés után sem volt képes Ljucziahuant bevenni, *Gerngrosz tábornok az alája rendelt csapatok előnyomulását délnyugati irányba mindaddig beszüntette, míg Tasicsoo községet a kiküldött különítmény el nem foglalta.*

Szapolszki ezredes, aki nem tartozott a Gerngrosz tábornok csoportjához és 7 zászlóaljjal az északi oszlopot képezte, — Kaulbarsz intézkedése szerint azt a feladatot kapta, hogy váltsa fel a Tasicsooba küldött és már sikertelenül harcoló ezredeket. Szapolszki oszlopát azonban a japánok Czjaohotunnál igen erős állásban tartóztattak fel s így az előre nem juthatott.

Míg tehát de Vitt hadosztály egy része és Szapolszki csoportja Ljucziahuan és Czjaohotun községeknél igen heves és véres harcokat vívtak, a Gerngrosz tábornok csapatainak összes többi része a legteljesebb passzivitásba merült. (Az 1. kelet-sibériai lövész-ezred, mely szintén a de Vitt csoporthoz tartozott, Ljucziahuan előtt déltől estig 25 tisztet és 1100 embert vesztett.)

így tehát március 6 án este Gerngrosz csapatai — a jobb különítmények kivételével — körülbelül ugyanazon helyen voltak, ahonnan reggel a támadást megkezdeni kellett volna.

Különös kép! Egy 370 zászlóaljból álló hadsereg, amely támadni akar, megbízza a 130 zlj.-ből álló jobbszárny csoportját ezen támadással. Ez a támadást a jobb-oszlopok 40 zászlóaljjával — Gerngrosz 33, Szapolszki 7 zászlóalj — indítja meg. Ezen oszlopok csak egy kis része támad és mivel előrejutni nem tud, *az egész hadsereg megáll és elejti a további támadó szándékot!* Pedig ha Tasicsoo ellen erélyesen és kellő erővel támadnak, a a japánokat igen válságos helyzetbe hozhatták volna.

A japán 1. hadosztály ugyanis már észak felé elvonult és a 9., mely ennek helyét foglalta volna el, még csak közeledett. A

szinmintini-út és a Puho közti szakasz — Tasicsaotól keletre — csak a 7. hadosztály egy zászlóaljától volt megszállva, mely hadosztály a bal szárnyát észak felé messze kiterjesztette. Hanem ezen zászlóaljnak mégis sikerült az állásait megtartani. A 9. hadosztály előcsapatai csak dél tájban kezdtek megérkezni. Az oroszok délután 3 órakor véglegesen visszaveretiek.

A japán 11. hadsereg 5. hadosztálya Jeltaiza és Szatoza, a 8. hadosztály pedig Kangjatun és Janszitun községek ellen csak kevés sikert értek el, de nehéz tüzéséget is alkalmaztak.

A déli arcvonalban március 6-án jelentékenyebb események nem történtek.

A vasút mentén levő 7, XVII. hadtest ellen heves támadások irányultak, a japánok Szifantaj községet el is foglalták, de tovább nem nyomúlhattak.

A Czinhocson különítménynél igen heves harcok voltak s a japánok az oroszokat vissza is vetették, de egy éjjeli ellentámadás után sikerült az elvesztett állásokat ismét visszafoglalni.

A II. hadsereg passzív magatartása következtében Nogi tábornok a körülzárást nyugodtan folytathatta.

Március 6-án este az 1. és 9. hadosztály már a szinmintini-úttól északra voltak, balszárnyal a Husitaj vasútállomástól körülbelül 10 km.-re nyugatra. A 7. hadosztály ezen úttól délre volt. Ehhez csatlakozott Mukden nyugati arcvonalával szemben Oku hadserege a 3., 8. és 5. hadosztálylyal; ez utóbbinak egy része körülbelül Madiaputól nyugatra állott.

Alig magyarázható meg, hogy az oroszok ezen japán csoportosításról biztos híreket nem kaptak.

Grekov lovassága, amely a legszélső jobb szárnyon tartózkodott, oly kevés hírt küldött, miszerint Kaulbarsz azt hitte, hogy a japánok még *a régi vasúti töltéstől nyugatra vannak*. Feltűnő különben a lovasság elosztása is. Az oroszok 142 lovas századából az oly fontos jobb szárnyra csakis 20 század küldetett, míg a többi mellék feladatokkal bízott meg s az egész arcvonalon szét-szórva volt.

Március 7. Kaulbarsz tábornok március 6-án este 11 órakor a következő napra így intézkedett: „Holnap, március 7-én, a II. hadsereg csapatai *állásaikban* maradnak.“

Tehát ezzel a parancscsal minden offenziva ki volt zárva.

A nyugati csoport helyzete 7-én általában olyan volt, mint március 6-án, csakis a tartalék vonatott a szinmintini-úttól délre, úgy hogy a Mukdentől északnyugatra lévő terület — a Szapolszki és Bürger különítményeitől eltekintve, — a csapatoktól teljesen megfosztott.

A japánok elkeseredett támadásokat intéztek. Czerpiczki (43 $\frac{1}{2}$ zászlóalj) általában Janszituntól északra és délre, valamint Gerselmann (20 zászlóalj) a Hunhónál, Madiapu körüli ezen támadásokat sikeresen tartóztatták fel. Gerselmann tábornok a hősie ellenállásért a *Szt. György-rend* kitüntetését kapta.

Topornin tábornok *) csoportjánál Juhuantun községet a japánok nagy küzdelmek árán bevették s így az áttörés Mukden felé megkezdett. Juhuantun visszafoglalására Kuropatkin sürgős parancsot és egyúttal az általános tartalékból 16 zászlóalj erősítést küldött Ezen község visszaszerzésére délután órákor indultak a csapatok és azt igen nagy küzdelem árán el is foglalták. Csak a község déli részénél levő vas-pagoda és néhány major maradt a japánok kezében s ezeket az ott lévő körülbelül 1 $\frac{1}{2}$ japán század oly kitartással védelmezte, hogy őket onnan elűzni nem sikerült. A Juhuantun községért vívott küzdelem 12 óráig tartott s az oroszok 141 tisztet és 5343 embert vesztek.

Miként ismeretes Ljucziahuan és Czjaohotun községekkel szemben az orosz de Vitt különítmény egyes részei és Szapolszki ezredes csapatai állottak.

Midőn március 7-én délután megállapították, hogy a japánok már ezen helységeket északon túlhaladva általában Szantajczi felé vannak előnyomulóban, az említett két különítmény visszavonulni kényszerűt. Az oroszok arcvonala most már a jobb szárnyon csaknem északi irányt vett fel, mert a japánok előnyomulása miatt csoportjának jobb szárnyát Gerngross tábornok is visszavette.

A főparancsnokságnál a japánok fenyegető közeledését Mukden északi része, illetve a vasút felé rendkívül aggodalommal vették hírűi.

Kuropatkin sietett is ezen veszélyt elhárítani. *Dombrowszki* tábornokot 21 zászlóaljjal és 62 löveggel, amelyek részben a nyugati csoportból, részben az általános tartalékból vétettek ki, Szantajczi környékére küldötte, hogy a japánok előnyomulását tartóztassa fel. Hogy az ilyen improvizált csapat-összeállításoknál a harcászati kötelékek mennyire széttépettek, elképzelhető.

*) A XVI. hadtest parancsnoka.

Hanem az, *hogy sikerre többé kilátás nincs*, mindig jobban vált felismerhetővé s most már csakis a hadsereg nyugodt elvonulását kellett lehetővé tenni.

A *déli arcvonalban* a japánok 7-én folytatták a támadásokat Sahopu község és a Novgorod-kúp ellen 28 cm-es lövegek működtek, azonban az oroszok általában mindenütt kitartottak állásaikban. Különösen heves harcok voltak az V. és VI. szib., valamint a XVII. hadtesteknél, amelyek ellen a japán IV. hadsereg rendkívüli heveséssel támadott. Azonban eredményt az V. és VI. szibériai hadtesteknél nem értek el, de a XVII. hadtest arcvonalában Hancsenpu községét elfoglalták s így az áttörés veszélye közel állott.

Ezen veszély, valamint a II. hadsereg eredménytelen működése s a mindinkább fenyegető japán átkarolás arra indították Kuropatkin, hogy *március 7-én d. u. 1 órakor az I. és III. hadseregnek parancsot adott, miszerint azok eddigi állásaikból a Hunhónál lévő állásokba („poziczija^u) vonuljanak vissza.*

A visszavonulásnak erős utóvédek kikülönítése után *8-ára éjjel* kellett megtörténni. Együttal elrendeltetett, hogy úgy az utóvédek, mint a II. hadsereg a legnagyobb ellenállást fejtse ki és hogy általános tartalékul Kuropatkin rendelkezésére az I. hadsereg 24 zászlóalját, a III. pedig 16 zászlóalját Mukdenbe küldjön.

A hadászati tartalékok kikülönítése után a III. hadsereg 46 zászlóaljjal, az I. hadsereg pedig 106 zászlóaljjal rendelkezett.

A visszavonulást a III. hadsereg 8-án reggelig, az I. hadsereg 9-én éjjelig fejezte be. Ezen visszavonulást természetesen a II. hsg. balszárnya is követni volt kénytelen. Gerselmann tábornok (20 zlj.) parancsot kapott, hogy Madiaputól a mukdeni vasútállomás környékére vonuljon — mint a II. hadsereg tartaléka — vissza; egyúttal Czerpiczki balszárnya a Hunhónál megtörtetett s annak északi partján, arccal délnek az V. szib. hadtesthez csatlakozott. Gerselmann elvonulása után a japán 5. hadosztály Madiaput azonnal megszállta.

Március 8. A japánok a II. hadsereg arcvonalá ellen, mely is a Mukdentől északra levő 97-es számú vasúti kiterőtől a Hunhóig 30 km. kiterjedéssel bírt, március 8-án folytatták a támadásaikat. Míg azonban ezek — eltekintve kisebb előtörésektől — a szinmintini-úttól délre csak a tüzérségi tüzre szorítkoztak, addig *Nogi* hadserege a vasút és a szinmintini-út közt levő orosz erőkre összes erejével reátört s így azon igyekezett, hogy az *oroszoknak visszavonulását elvágja.*

A japán III. hadsereg ugyanis azt a parancsot kapta, hogy 8-án — bármibe is kerüljön — az ellenséget verje vissza és az orosz hadsereg visszavonulását vágja el. A 7. hadosztály egy tartalék dandárral megerősítve, este heves harcok után Szjaohantun községet elfoglalta, a 9. hadosztály pedig Padiaszat d. u. 1 óraker birtokba ejtven, délkelet felé nyomóit előre. Vele szemben *Szapolszki* ezredes hősiesen védekezett, de ő maga elesvén, különítménye visszavonult. Az 1. hadosztály azonban Ljudiakou—Szantajczi vonala ellen sikertelen rohamokat intézett. Az oroszok óráról-óra erősítették csapataikat és jobb szárnyukat mindig jobban hosszabbították meg észak felé. A japánok a vasút elrombolását is megkísérelték, de azon csak jelentéktelen sérülést okozhattak, a Mukdenből folyton kirobogó vonatokat azonban simóze-gránátokkal tűz alatt tartották.

Kaulbarsz tábornok az ellenséget először északról akarta visszavetni, de a japán támadások a csapatok megfelelő csoportosítását nem engedték meg.

Azután Kuropatkin Gerselmann csoportját vette el, amely u. i. — mint láttuk — a II. hadsereg tartalékát képezte. Kuropatkin t. i. egy nagyobb hadászati tartalékot vont össze Tavától északnyugatra a vasútnál s ezt ő maga akarta támadásra vezetni. Ezen tartalék parancsnoka *Milov tábornok*, a Vili, hadtest parancsnoka lett, számereje pedig folyton változott. Március 8-án reggel a különítmény ereje volt: 28 zászlóalj, 14 szotnya és 76 löveg. A legnagyobb állományt érte el március 10-én: 51 zászlóalj, 21 $\frac{1}{2}$ szotnya, 132 löveg és 4 gépfegyver számerőben, ámde ezen csapatrészek 11 hadtestből, 16 hadosztályból és 43 gyalogezredből vették.

Mivel pedig ezen hadászati tartalék 8-án még csak gyülekezésben volt, a tervezett támadás e napról elmaradt.

Japán részen az oroszok visszavonulására már néhány nap óta számítottak s a visszavonulást 7-én este már meg is állapították, az üldözés azonban nem volt erélyes. Az előnyomulást az V. hadsereg csak 8-án d. e. kezdte meg s az orosz utóvédek által feltartóztatva, csak néhány km. utat tett előre.

A japán I. hadsereg az erélyes és gyors üldözésre vonatkozólag 8-ára éjjel a következő irányelvet adta ki: „A legfontosabb az, hogy az ellenség Mukden és Fusunközt elvágassék. Ennélfogva minden hadosztály oly gyorsan megy előre, amint csak lehet s a veszteségeket nem tekinti. A Hunho még 8-án elérendő. Kisebb ellenséges különítményeket nem kell figyelembe venni.“

Hanem a csapatok kimerülése az erélyes üldözést nem engedte meg és a Hunhót csak az 1. gárdadandár és a 3. dandár, mely utóbbival a hadsereg főhadiszállás is menetelt — voltak képesek megközelíteni. . .

Különösen a gárda hadosztálynál volt sok maradozó. A gyalogság a hátböröndöket ugyan visszahagyta, hanem a vállövszerűen felöltöit sátorlapba és a kenyértarisznyába sokat csomagolt. A nagy hidegben állandó táborozásra kényszerített csapat az előírt ruházati és élelmező felszerelésen kívül fát és szenet is vitt magával.

A IV. hadsereg 13 ill. 9 km. utat tett meg és 8-án este a 6. hadosztállyal Bajtapuig jutott, a 10. hadosztály pedig a Bajmaczi községig menetelt. A tartalék hadosztály a kettő közt hátrább maradt.

Kuropatkin tábornok a további küzdelmek céltalanságát belátván, elhatározta, hogy a három hadsereggel Tjelinhez vonul vissza. Ez az elhatározás az orosz fővezérben már körülbelül 8-án este érlelődött meg s annak gyors kivitelét a II. szib. hadtest áttörésének híre siettette. A visszavonulás azonban csak úgy volt keresztlátható, ha az. megfelelő erejű tartalékok összevonása által biztosított. *Szarubajev* tábornok, a IV. szibériai hadtest parancsnoka még 8-án este parancsot kapott, hogy a visszavonulás fedezésére Tava községhez 48 zászlóaljat küldjön. E célra a IV. szibériai hadtestnek 16, a II. szibériai hadtestnek 12, a III. szibériai hadtestnek 20 zászlóaljot kellett adni. Míg ezen erők összevonva nem voltak, a visszavonulást nem lehetett megkezdeni.

Március 9. Március 9-re éjjel a japánok az északnyugati arcvonalon ismét igen heves támadásokat intéztek és Szantajczi község egy részét el is foglalták, a honnan többé kiűzhetők nem voltak.

Március 9-én *Kuropatkin* elhatározta, hogy a Milov alatt lévő hadászati tartalékot személyesen vezeti támadásra.

Milov tábornok délelőtt 9 órakor 16¹/₂ zászlóaljjal rendelkezett, amelyhez a nap folyamán még 24 más zászlóalj erősítés érkezett.

A támadást *Kuropatkin* délelőtt 11 órakor kezdte meg.

Az előretöréshez két oszlop alakított, a bal oszlop *Gerselmann* tábornok, a jobb oszlop *Boriszov* ezredes parancsnoksága alatt. A támadás nem sikerült s d. u. 1 órakor be is lett szüntetve.

Ennek fő oka azon óriási vihar volt, amely március 9-én egész nap tombolt s az orosz csapatokat rengeteg porfelhőbe keverte úgy, hogy azok minden tájékozódást elvesztettek és előre

jutni, vagy valamit látni képtelenek voltak. Mivel pedig a porvihar épen a japánok felől jött, ezek nyugodtan folytathatták eltolásaikat.

A támadást Kuropatkin délután 5 órakor megismételte s ebbe a tartalékhoz újonnan bevonult csapatok is bevonattak. Hanem ez a támadás sem sikerült, miért is azt este 7 órakor beszüntették.

A támadás balsikerének oka az is volt, hogy Nogi hadserege, a porvihart saját előnyére kihasználva, *balszárnyát észrevétlenül még jobban észak felé toltá el*, amennyiben a 9. hadosztály állásaiból kivonatott s az 1. hadosztály mellé balra helyzetetett, így tehát a támadás nem irányúit a japán balszárny, hanem a már felfejlődött 1. hadosztály arca ellen.

Ojama tábornagy ugyanis meggyőződött arról, hogy a III. hadseregnek délkeleti irányba való támadása nem vezet sikerre, hanem csak a hadsereg balszárnyát veszélyezteti — s ezért Nogi tábornoknak parancsot adott, hogy az arcvonalat a mukden—tjeliní úttal párhuzamosra vegye és balszárnyát még jobban tolja ki észak felé.

A japán 7. hadosztály az 1-höz vonult, az egész II. hadsereg is balra tolatott s már a 4. hadosztály nagy része is a Hunho jobb partjára vétetett át. .

A mukdeni állomáson e napon több mint ezer vasúti kocsi állott megrakva, a legnagyobbbrészt alkalmazásba sem jött ostromló-lovegekkel és minden más készlettel, lőszerrel, ruházattal stb.

A sebesülteket elszállító vasutak folytonosan mozgásban voltak. A japánoknak ugyan kétszer sikerült a vasútvonalakat megszakítani, de az oroszok azt pár óra alatt rendbehozták úgy, hogy a forgalom alig szenvedett akadályt.

Hanem az óriási *élelmi készletek* elszállítására már gondolni sem lehetett; több mint 3600 kocsi gabona és kétszersült, több ezer köbméter kőszén és rengeteg mennyiségű nyers takarmány feküdt az állomás közelében.

Mivel pedig a sebesültek folytonosan érkeztek, ezek első ellátására az állomás környékének összes épületei, barakjai, föld-kunyhói és sátrai igénybe vétettek. Az orosz tábori templom műtő-teremmé alakúit át.

Március 10-re éjjel az állomás kiürítését lázas tevékenységgel folytatták és pedig először a sebesültek elszállítása által. A vasútvonatok *csoportokban indítottak él*; minden csoportban 8—16 vonat,

minden vonatban 52—55 kocsi volt. A csoportok 8 perc időközökben indultak.

Az *utolsó csoport* Mukden állomást március 10-én reggel 5 óra 45 perckor hagyta el.

Mivel pedig a japánok támadásától félni lehetett, a vonatok az összes világítások kioltásával és jelek nélkül mentek. Kuropatkin tábornok kocsija is sebesültekkel és apácákkal tolatott el észak felé.

Az általános visszavonulás már elő volt készítve.

A hadműveletek harmadik időszaka március 10—16-ig.

Március 10. Mint ismeretes, az orosz III. és I. hadsereg a visszavonulást a Hunhóhoz foganatosította. Mivel pedig az általános visszavonulás fedezésére szükséges hadászati tartalék kikülönítése a két hadsereget nagyon gyengítette, az új megszállás csak vékony vonalakkal volt eszközölhető.

A Fulin és Tita közti szakaszt az I., a IV. szib. és a II. szibériai hadtest részei szállták meg. Középen *Kiuszannál Levesztam* tábornoknak a IV. szibériai hadtest 2. hadosztályához tartozó különítménye állott. . i

Levesztam különítménye március 9-én délután túlerővel megtámadatott s a 12. szibériai ezred visszavetett. Ezen ezred visszavonulása az egész különítmény visszavonulását eredményezte. *S ezzel az orosz déli arcvonal át volt törve.* Ezen körülmény pedig azon végzetes veszélyvel fenyegetett, hogy a japán gyűrű az orosz csapatok körüli teljesen bezáródik. És ez az oroszok katasztrófája, egy sokszoros mérvű Szedanja lett volna.

Az áttörést Kuroki hadseregének balszárnya, a gárda és a 12. hadosztály 12. dandára foganatosította, de a szélvihar miatt a japán csapatok egyelőre Kiuszannál maradtak s így a végzetessé válható előnyomulást nem folytatták.

A Levesztam-különítmény visszavonulása következtében a II. szibériai hadtest a jobb szárnyát arccal általában nyugat felé visszahajtotta.

Kuropatkin a déli arcvonal áttöréséről március hó 9-én este 7 órakor értesült, de azt az alárendelt csapatokkal nem közölte, mert nem akarta a morális erőt még jobban megrendíteni. Ezen mulasztás azonban kellemetlen meglepetéseket szült, mert például Czerpiczki tábornok csapatait a japánok a visszavonulás alatt kelet felől meglepő tüzérségi és gyalogsági tűz alá fogták.

Még mielőtt az áttörés híre megérkezett, *Kuropatkin a már 8-án szándékolt visszavonulást mindhárom hadseregnek elrendelte.*

A 9-én este kiadott intézkedés szerint a visszavonulás 10-ére éjjel volt, végrehajtandó, s a III. és I. hadsereget a II. hadseregnek kellett fedeznie. A hadseregeknek általában Czuertun—Puho vonaláig maguknak kellett utóvédekről gondoskodni, azután pedig Milov különítménye volt az utóvéd feladatát átveendő. . . , , ; : Kuroki hadseregének bal szárnya március 10 re éjjel Kiuszantól északnyugat felé tovább nyomult elő és reggel a mandarin-úttól már csak-8 km.-re állt. Levesztam a japán túlerő elől, kitért. A japánok délben már Szindigoanál tüzéséget vonultattak fel és Taya községet tűz alá fogták. . ; j , .

A nyugati arcvonalon is rosszabbodott a helyzet. A japánok ugyanis a Launicz-különítmény közepét 10-ére éjjel meglepően meg támadták. Kétségbeesett és végtelen véres küzdelem fejlődött ki, melynek eredménye az lett, hogy a japánok nem csak Szantajczi község legnagyobb részét, hanem a császársírokban lévő pagodát is elfoglalták s így Launicznek hátába is kerültek; Boriszov ezredes csapatait pedig Szjaoguzs községig vetették vissza. Ily körülmények közt a visszavonulás rendkívüli nehézségekbe; ütközött és annak részletei meg sem állapíthatók. ; y

Az I. hadsereg keleti szárnyával (Kiuszantól keletre) az össze-, köttetés teljesen megszűnt. A már 5 napja kiadott azon sürgős parancs, hogy az összes vonatok és málhák Tjelinbe és még messzebb északra tolandók el, nem hajtattott végre. Mikora visszavonuló parancs megérkezett, az utakat a járművek ezrei állták el s így az oroszok 10-én reggel legnagyobbbrészt még Mukdentől délre állottak, míg a japánok előnyomulásukat tovább folytatták és a menekülő orosz csapatokat a mandarin-út mindkét oldalán vészélyeztették. ’

Legveszedelmesebb volt a II. hadsereg visszavonulása, melynek még a III. hadsereget is fedeznie kellett. Mivel azonban a végkép kimerült japánok nem fejtettek ki nagy tevékenységet, a II. hadsereg is visszavonult, de a vonatok által számtalan feltartóztatást: szenvedett. Márc 10-én d. u. Vasze és Ungontun környékén; csaknem végzetes meglepetés származott. A II. hadsereg visszavonuló-töredékei nemcsak nyugatról, de egész váratlanul keletről, tehát hátba is megtámadtattak s a kifejlődött elkeseredett. *és minden magasabb vezető nélkül* vívott rendetlen küzdelem a késő esti órákig tartott. Czerpiczki utóvédé *Hananfeld* tbnk alatt tökéletesen elpusztult.

A visszavonulás a legnagyobb rendetlenségben és fejtelenség közepette történt; a vízi akadályoknál a járművek ezrei akadtak meg, egységes vezetésről, parancsadásról, a rend helyreállításáról szó sem lehetett. S a fejtelenséget növelte azon körülmény is, hogy a japánok ismételten megjelentek és tüzeltek a megvert oroszokra. Csunguz-bandák is tűntek fel, amelyek néha leírhatatlan pánikot okoztak. Legtöbbet szenvedtek a szerencsétlen sebesültek, akik nyomorúlt taligákon szállítottak dermesztő hidegben a letarolt kauljang földeken tovább. *Mindeme körülmények kétségtelessé tették az oroszok határtalan vereségét, amelyet kipihenni csak hónapok múlva lehetett.*

A mukdeni állomáson felhalmozott rengeteg vagyontérő rakományok és maga az orosz városrész is a lángok martaléka lett s a visszavonulás alatt is száz és száz megrakott jármű került a japánok birtokába.

Kuropatkin tábornok a hadműveletek harmadik időszakáról a következőket említi meg:

A II. hadsereg utolsó visszavonuló csapatait — az 1., 2. és 3. lövészezred részeit — *Kornilov* vezérkari alezredes vezette vissza s azok magukat Vaszje községnél a bekerítő japán csapatokon átvágták. Március 10-én *az est beálltával a harc megszűnt.*

A csapatok Milov és Szarubajev tábornokok utóvédjeinek fedezete alatt a visszavonulást egész éjjel folytatták. Március 11-én az I. és II. hadsereg egyes részei *llu* községnél gyülekeztek, míg a III. hadsereg egyenesen Tjelinig ment vissza.

A három hadsereg főereje március 11-étől kezdve Tjelintől 12 versztnyire délre a *Fanho* mellett állásokat kezdett elfoglalni.

A japánok március 14-én az oroszok ezen állását megtámadták, de támadásaik visszaverettek. A japánok 1000, az oroszok 900 embert *vesztettek.*

Hanem a két hétig szakadatlanul tartó harcok az orosz csapatok legnagyobb részét nagy rendetlenségbe hozták. Különösen látszott ez a II. és III. hadseregnél. A csapatoknak számos eltűnt katonát kellett összegyűjteniök; a vonatok és telepek rendezendők s a hadianyagok kiegészítendők voltak. Az orosz- és japán hadseregek között *megfelelő tér nyérése*re okvetlenül szükség volt.

Ezen okok, valamint az orosz lovasságnak azon híre, hogy a japánok a Ljaohó mentén az oroszok jobb szárnyát megkerülni

igyekeznek, Kuropatkint arra kényszerítették, hogy a harcot a tjelini állásban ne ismétlje meg. Ennek következtében *március 14-én elrendelte, hogy a mandzsuriai haderő Szipingaj községig*) vonuljon vissza.* A szipingaji állás — Tjelin és a *Sztmgari* folyó közt — igen jó tulajdonságokkal bírt.

A három hadsereg Tjeimből március 16-án indult el és 22-én már Szipingaj vasútállomás magasságába érkezett.

A mukdeni csatában az oroszok vesztesége a következő volt: 2165 tiszt és tisztviselő, 89.305 ember; ez utóbbiak közt 31.600 eltűnt. Az eltűntek legnagyobb része hadifogságba került, ezek közt 1 tábornok és 310 tiszt. A japánok 32 löveget és 2 mozsarat foglaltak el.

(A japánok 41.000 főt vesztek.)

A mukdeni csata után beérkezett hivatalos orosz kimutatások szerint a II. és III. hadsereg legtöbbet szenvedett 114 zászlóaljának létszáma 16.390 puskára olvadt le, holott az előirt létszám 98.000 ember. Egy zászlóalj állománya átlag 144 emberre apadt. A harcoknak legkevésbé kített zászlóaljak állománya is 440 főre csökkent. Csakis az I. hadsereg őrizte meg a rendet, és ez a küzdelmet azonnal folytathatta volna. Hanem a maradozók száma is óriási volt. A 25. hadosztály létszáma pl. március 12-én 1214 puskát tett ki s az állomány március 16-ig már 4966 főre emelkedett.

A japánok szintén nagy veszteségeket szenvedtek, de a kiegészítő legénység a hadseregekhez azonnal megérkezett.

Az orosz haderő fizikailag és erkölcsileg annyira meg volt rendülve, hogy a fővezér a további küzdelmeket semmi esetre sem kockáztathatta meg. A tüzérségi lőszer is teljesen elfogyott. Ezen körülmények is igazolták azt, hogy Kuropatkin a szipingaji állásba ment vissza. .

A japánok egy fél év alatt nem tudták a támadás megújítását elhatározni s így az orosz haderő kiegészítésére, a hiányok pótlására, valamint új csapatok bevonására megfelelő ideje volt.

A mukdeni csatában részt vett szemtanúk ismételten hangsúlyozzák, hogy a japánok előnyomulása rendkívüli, néha emberfeletti küzdelembe és áldozatba került, mert az oroszok haláltmegvető bátorságot fejtettek ki és az erődítések a japánok minden lépését nagyon megnehezítették. A hadtörténelemben még nincs példa a nehéz lövegeknek a nyílt harcban oly kiterjedt alkalmazására, mint a mukdeni csatában. χ

*) Mukdentől északra körülbelül 180 km.

Nem lesz érdektelen egy néhány jellemző részletet a japánok hadseregénél jelen volt európai szemtanuk *) megfigyeléseiből ide iktatni.

A Putilov- és Novgorod-dombokat a japánok rendkívül heveséggel ostromolták. Az oroszok kiválóan löttek; a japán katonák lefeküdtek és sem előre, sem hátra nem mozdúlhattak, mert akkor a feltétlen megsemmisülés várt rájuk. Ezen borzasztó helyzetben, az ellenségtől 100 m. távolságban maradnak a támadók három nap és három éjjel. Elképzelhető, mit jelent az; 80'órát így fekdüni, a mandzsuriai kemény téiben és az ellenség állandó golyózápora közepette. A legnagyobb nehézség volt az első vonalban levők csakhamar kimerített töltény- és eleségkészletét kiegészíteni. Az első napon minden kísérletezés hiábavaló. Sok önkéntesen jelentkező vállalkozott ezen merész vállalatára, de egyik a másik után esett el az utolsó domb borzalmas lejtőjén. A lövészárkokban kis zászlókkal kétségbeesett jelek adatnak: *a katonák éhséget szenvednek*. Végre a szükség egy kiegészítő módra tanít meg. Eleséget és töltényt csomagolnak kerek csomagokba össze, azokat este kiviszik a legutolsó dombra s onnan legördítik, a katonák háta mögé. Az éj folyamán aztán összeszedik és szétosztják.

Hanem azon eleség, amit a harcolóknak így adtak, csakhamar elégtelen, mert csaknem, kizárólag kétszersültből áll. Az éhség pillanatnyi csillapulta után egy még rémitőbb szenvedés, *a szomjúság veszi kezdetét*. A katonák már a havat köroröskörüi összegyűjtötték és ezt tőddel keverve, megették. A száj száraz lesz, a nyelv megdagad, az ajkak véreznek. Így múlnak el az órák s a második nap is végéhez közeledik. Minden arcon a kétségbeesés sötét kifejezése látszik; a katonák szó nélkül, csendes borzalommal nézik egymást...

Valóban ezen leírásból tapasztalatot meríthetünk a csapatokat fenyegető veszélyekre s arra nézve, *hogyan kell a katonákat az ilyen harc előtt felszerelni*.

A két kúpot csak akkor foglalták el a japánok, amikor már az orosz visszavonulás előjelei, a távolban levő felgyújtott raktárak lángjai mutatkoztak. Hét nap és hét éjjel tombolt a két dombért a legördülőbb csata.

Igen érdekesen írja le *Barzini* Ojama tábornagy főhadiszállását. Ez a csata alatt Siliho községben volt, az első arcvonal mögött kb. 12 km. távolságban.

Ojama tábornagy *Kodatna* vezérkari főnökkel, *Fukosima* tábornokkal, egy vezérkari ezredessel és 2 vezérkari századossal egy helyiségben intézi a csata sorsát. Ezen helyiség egy szabványosan berendezett telefonhivatal. A telefonjelentések egymást érik. Kodama tábornok mellett két tiszta a parancsokat sztenografirozza. Azután leírják a parancsokat, az órát pontosan ellenőrzik. Bemutatják Ojama tábornagnak, ez átolvassa s az ecsettel aláírja nevét. S pár perc múlva a telefon, már viszi a parancsokat és 50—60 km. távolságban ezer és ezer ember, száz és száz ágyú engedelmeskedik.

Valóban az orosz-japán háború egyik tanúsága az is, hogy *egy modern csatát csakis modern összeköttetésekkel lehet vezetni*.

A kézi gránátokra nézve ezt írja *Barzini* a többek közt:

... Ezen fegyvernemben az *oroszok* nagy előmeneteleket tettek. Most *már új aapógránátokat* használnak. Ez a gránát egy bot végére erősítették s egy

*) Bronsart von Schellendorf, Franz Ervin százados és Luigi Barzini után.

ölmogyűrűvel nehezítették. A fejrész vége egy kis tüvel ellátott bádogsissakkal bír. A tü egy nyíláson át a gránát belsejébe ér. A katona a gránátokat egy zacskóban s a bádogsisakot egy másikban hordja; a használat pillanatában csak a sisakot kell feltenni s az így *élessé tett* golyót eldobni. Az eldobásnál a katona botot használ, ez a kézi gránátot nagyobb erővel röpíti s annak biztos irányt ad. Ha a gránát a földre esik, vagy emberi testet talál, a sisak hegye nagy hevességgel a gránát belsejébe hatol, egy csappantyút meggyújt s ez a gránát felrobbanását okozza. A kezelés gyors, a hatás borzasztó és biztos.“

A japán katonák éhségéről és fáradtságáról álljanak itt a következő sorok:
 „ . . . A nap folyamán (március 4-dike) az 5. hadosztály, miután a mukdeni fővonalból kiindul és tovább nyugatra 17 km-re Tavankijanpu (Davanganpu) községénél végződő hadászati vasutat átlpte, — Ujdidapunál *) a Hunfolyón átkelt. Itt feküdtek az orosz raktárak a hadsereg jobb szárnya számára; azokat átengedték az ellenségnek. Voltak ott tábori kórházak, táviró berendezések, vasúti sínek és kocsik, mindenféle töltények, taligák, lőszerszámok, bor, liszt, gabona, hordható tábori kemencék és a rákászok száza. A japánok felvagták a lisztes zsákokat és a lisztet vízzel keverve megették. Sokan a zsákokra vetették magukat, szájukat liszttel töltötték meg s aztán mint tragikus álarccal bíró alakok, arcukon és ruhájukon a liszttel fehérre porozva vonultak tovább. A vasút új és nem volt szétrombolva. Hogy ébren maradjanak, a katonák a sínek közt mentek, mert a ki elhibázta a lépést, az elbukott ...“

Akkor midőn az oroszok a Nogi hadserege általmegkerülve az állásból, amely nyugaton Szantaj (Szfiantaj) községig ért, visszavonultak, a japán előnyomulás újból fennakadt. Az oroszok a régi vasúti töltéstől nyugatra vettek újból felállítást. Hogy a japánok helyzete mily nehéz lehetett, bizonyítják az Oku tábornokhoz március 4-én délután 5 óráig beérkezett ezen hírek: „Az ellenség friss csapatok által folyton erősítéseket nyer. Erődítési építkezései nagyszerűek s alaposan vannak előkészítve. A küzdelem óráról-órára hevesebb lesz. A *Nogi* hadserege — az *Okuétól balra* — Mukdentől nyugatra és északnyugatra a várostól 16 km. távolságban feltartóztatást szenvedett. A többi 3 hadsereg az oroszok szívós ellenállása miatt az előnyomulásban még szintén akadályozva van.

A japán 4. hadosztálynak előnyomulása március 4-én igen nagy nehézségbe ütközött. Ezen hadosztály ezen napon 800 embert s a szemben álló oroszok az V. szibériai hadtestből és valószínűleg a X. hadtest részeiből 1300 embert vesztettek. A Lajsinpu (Lansanpu) elleni küzdelmet Barzini a következőképp írja le.

„Lajsinpu községe, mint minden kínai falu, egy nyers agyagfallal van körülvéve. A japánok sietnek a védelmet előkészíteni. Szuronyokkal készítenek lőréskeket és a hol a fal alacsony, ott a felső szélbe bevágásokat. Egész oszlopok ásókkal és fejszékkel dolgoznak lázasan, hogy ott, ahol lehetséges, lövészárkokat emeljenek ki. Egy pillanat sem veszíthető el, az oroszok gyorsan jönnek. Csakhamar felismerhetők a sötét tömegek, azok gyalog-zászlóaljok vonalai. Pár perc múlva

*) Valószínűleg Szuhudiapu.

már szabad szemmel kivehetők a mozdulatok. S azok közelebb és közelebb jönnek. Zárt alakzatban menetelnek, váll váll mellett, mint a díszmenetnél. Az est közeleg; a rövid hideg nap alkonyodik s a lemenő nap vörös fényében a távoli, bizonytalan füsttel telt horizonton az orosz szuronyok fénylenek. Mint tüzes lángok villognak az oroszok fölött, akik feltartóztatás nélkül közelednek, arccal az ellenség és a nap felé.

A bombázás csendesedik. Az oroszok 500 m. távolságban vannak. Már hallható a kiáltás és a dobok pergése. A japánok célba vett fegyverrel várnak, parancsot kaptak, hogy addig ne tüzeljenek, míg arra jel nem adatik.

A *tömegek* megkezdik a tüzelést; ösztüzeket adnak és tovább nyomulnak elő a nélkül, hogy a terep egyenetlenségeinek előnyeit a saját védelmükre kihasználnák. *Tüzelnek és menetelnek. Csak* a japánok „Jukan 1 Bravó!” kiáltásai az *egyedüli* eredmény.

A bombázás megszűnt.

Midőn a támadó a japán állásokat 200 m.-ig megközelíté, a japánok megkezdik a tüzelést; egyszerre, biztosan, borzasztóan. Pár pillanat múlva megvan semmisítve az első orosz vonal. Helyébe a második és harmadik vonal lép s tovább nyomulnak elő. Hanem csakhamar nagy hézagok származnak, valóságos áttörések az emberből készült falakon, s a megmaradtak hiába fáradnak azon, hogy zárkózzanak, rendezkedjenek. A két első orosz zászlóalj, amelyeknek az ellenfélhez kb. 100 méterre közeledni sikerült, pár pillanat alatt néhány emberre olvadt össze, akik futólépésben mennek vissza és eltűnnek/

Ezen egy példa fényesen mutat rá a japánok harcászati előnyére az oroszok felett.

Egy éjjeli támadás leírása Oku hadseregénél: (Március 8.)

„Saokinpaó (?) községe ellen éjjel fél kettőkor a felállítás be volt fejezve. A sorokban a legnagyobb csend van; $\frac{3}{4}$ 2-kor jön a parancs a támadásra, az első századok vezetőinek egyike, *Sinczaki* százados ezt kiáltja embereinek: „Jakusin 1 Jakusin 1” (Ugorjatok előre). A többiek ismétlik a parancsot. A katonák a sötét éjnek neki vágnak. Azonnal egy tűzsáv látszik a távolban s golyózápór sepri végig a földet. Az oroszok jól vigyáztak.

Az ellenség tüze szakadatlan. A japánok nem felelnek, hogy állásaikat a felviláno lövések el ne árulják.

A terv a védőállások megközlítése és szuronynyal megrohanása. Nem harcolnak, hanem rohannak. Dühös, kétségbeesett rohanás ez a puskatűz kékes vilanásai ellen, amelyek a sötétben az orosz mellvédek vonalait világosan felismerhetőkké teszik. Az elesettek száma percről-percre borzalmasan nő. A zaj hevesebb lesz; a géppuskák tevékenységben vannak; azoknak tüzet, a mely a sötétben néha legyező alakú jól lehet fölismerni. Aztán a tábori ágyúk is működnek; a srapelek tucatszámra csapódnak a támadó soraiba.

Pár perc múlva az első két század megvan semmisítve, *csak 16 ember maradt*. Csakhamar megsemmisül a második vonal is és a harmadik és negyedik is súlyos veszteségeket szenved. Tisztek és katonák esnek el minden lépésnél.

Halottakon és sebesülteken, valamint a levágott kauljang-szarakon át botorkálva mennek a katonák fedezék nélkül előre. Az elsők körülbelül 30 m.-re közelítik meg az ellenséget, lefeküsznek s ezen borzalmas helyzetben várják a sürgősen szükséges erősítést.

Húsz perc múlva Saokinpaotól északra erősítő zászlóalj érkezik és bátran engedí át hátát és oldalát az oroszoknak, akik ellene pusztító tüzelést kezdenek. A japánok lehajolva csoportonként törnek előre. Oldalt *rakéták* bocsátatnak fel, ezek a megtámadott oroszoknak parancsokat hoznak tudomására.

És valóban az oroszok jól voltak értesülve. A japánokat minden oldalról a puskák és gépfegyverek pusztító tüze fogadja.

Most már a japánok is tüzelnek, de látszólag semmi eredménnyel. A csapatok annyira megfogytak, hogy *a harcászat legelemibb szabályai sem tarthatók be*. Most már a japánok négykézláb kúszva közelednek. Az *utászok* sajátságos *faágyúkat* hordanak a hátukon, amelyeket a japánok azért alkalmaznak, hogy robbanó lövedéket kis távolságra röpítsenek. Azokat előre hozzák. A döntő pillanat közeleg.

Csakhamar felrobbannak a félelmetes *simonitbombák* (simóze). Falak és mellvédek dőlnek össze s a nagy és heves rázkódás által sűrített levegő mint forró lélekzet nehezedik a csapatokra. A *kézi gránátokat* is meggyújtják, s azonnal kezdődik a roham, az első katonák a mellvédekre ugranak és borzalmasan gyilkoló bombákat eldobják. Rémitő ordítások hallatszanak.

Az oroszok a mély árkokban szorosan zsúfolva állanak s a megtámadott pontokon köztük borzasztó mészárlás keletkezik. A fájdalom és ijedség kitörése s a jajgatás hangos lesz és a sötétben vérfagyasztó jelenetek vannak.

A harc a japánokra nézve kedvező fordulatot kezd venni. Minden oldalról előrontanak a szuronyral és hangosan kiabálnak.

A döntő küzdelem rövid, csak pár percig tart. Az oroszok elhagyják az árkokat és házról-házra védve magukat visszavonulnak, stb.

„Aki a holttesteknek szörnyű sebeit az árkokban nem látta, az nem alkothat magának fogalmat ezen borzasztó kézi tusa rémitő voltáról.“

Az oroszok a visszavonulásnál mindent, amit nélkülözhetnek, eldobáltak. A nehéz *nemez csizmák* a menetelést akadályozzák s így ezeket eldobálva, a megfagyott talajon meztelen lábakkal menekülnek.

A régi vasúti töltésnél is óriási erőfeszítést fejtettek ki a japánok. Szatoza körüli például a támadás csak 137 órai küzdelem után vezetett eredményre március 10-én reggeli 4 órakor.

Ezen támadás alatt a japán nyugati szárnyon a *vereség előjelei mutatkoztak*, mert a japánok ereje kimerült és Kuropatkin folytonos erősbítéseket küldött ellenük. Megbecsülhetetlen segítségére jött a japánoknak a március 9-iki porvihar, amelynek leple alatt az orosz déli arcvonal áttörhető és Nogi megkerülő mozdulata befejezhető volt.

Az oroszok szívóssága és az erődítések holt ereje azonban azt eredményezte, hogy az orosz erők elvonulhattak és így kimenekültek a körülöttük már csaknem teljesen bezárt gyűrűből.

A japánoknál a sebesültek szállítása igen célszerűen volt szervezve. Az egészségügyi századok betegszállítói a sebesülteket az ütközetből a közözhelyekhez vitték. A visszaszállítás bambuszrudakból és vitorlavászonból készült hordágyakon történt. A sebesülteket a közözhelyekről katonailag iskolázott *munkás-katonák* egy gyűjtő-

helyre viszik, ahol azok üdülést találhatnak. A vasúti állomásokra, vagy a kórházakba való további szállítás kínai kulik segítségével történik; ezek mindaddig, amíg tűzbe- nem kerültek, egészen megbízhatóknak mutatkoztak.

A munkás-osztagok a japánoknál mindenütt, a hol a harcosokra szükség nem volt, igen kiterjedt alkalmazást találtak és kiválóan megfeleltek. A sebesültek szállításánál az a jelentékeny előnyük volt, hogy az egészségügyi katonák az útközvetponalhoz gyorsan visszatérhettek.

A japán zúzógránátok hatása -rendkívüli. — Egyik szemtanú ezt írja arról: „Sok katonának — kilencet olvastam meg — hiányzott a feje, — itt egy a koponyától leszakított, laposra nyomott szakálas arc, ott egy széttépett törzs s ezek közt hörgő és sóhajtozó eszméletlenek/ . . .

Hadászati tanulságok.

1. A csapatok teljesítőképesége. . .

A februári harcok előtt 9 orosz hadtest a Kautulin szorostól Szifantajig az első vonalban 265 zászlóaljjal állott. További 78 zászlóalj mint különféle tartalékok alkalmaztattak s így 80 km. arckiterjedésre összesen 343 zászlóaljat számíthatunk.

Ez a megszálló csapatoknál 2 embert, az egész erőnél pedig 2.5 embert mutat az arcvonal minden lépésére. Míg megemlítendő, hogy az arcvonal különféle akadályokkal, aknákkal stb. igen meg volt erősítve.

Ezen zárt orosz arcvonal ellen az I., II., III. és IV. japán hadsereg az első vonalon 204 zászlóaljjal, a tartalékok vonalában 60, összesen 264 zászlóaljjal állott és pedig a Kautulin szorostól a a Ljaohoig, tehát 105 km. széles arcvonalban. Tehát kereken 2 zászlóalj esett 1 km.-re, vagyis legfeljebb $1^2/_{10}$ fegyver az arcvonal 1 lépésére. Ezen kiterjedésnél figyelembe veendő, hogy egy, lépésenkint 2.5 ember által megszállott erős állást meg is kellett támadni.

Március 9-én este a II. és III. hadsereg 7 hadosztálya a nyugati arcvonalban körülbelül 40 km. arcvonal szélességet vett föl. Ennél 1 hadosztályra több mint 5 km. esett, habár a hadosztályok létszáma a nehéz küzdelmek miatt igen csökkent is, miért is lépésenkint körülbelül 1 fegyver számítható.

A Mandzsúriában vívott háborúnak tapasztalatai alapján már nem lehet többé kétséges, hogy az elméletileg levezetett maximális sűrűség, 1 lépésre 1 ember, a gyakorlatban is a legfeljebb elérhető

eredményt, illetve a gyalogság legnagyobb tűzkifejtését, eredményezi. Tehát ebből kifolyólag az átlagos nagyobb sűrűség csak annyiban bír jogosultsággal, amennyiben az a már említett sűrűségnek állandó fentartására, tudniillik a veszteségek pótlására szolgál. A japán fejlődési szélességet, 1 hadosztály a 12 zászlóalj 5 km vonalon, a mi szervezetszerű erőnkre áthozva, (15 zászlóalj) egy cs. és kir. gyaloghadosztálynál kereken 6 km. szabványos harcterületet eredményezne, ami a teljes állománynál, (15.000 fegyver) 1 lépésre nem egészen 2 fegyvert mutatna, (8000 lépés, 15.000 fegyver). Mivel a háborúban teljes állományra sohasem számíthatunk, ezen sűrűség, mint átlag teljesen megfelel.

Ha egy hadosztály számára a *magasabb kötelékek harckiterjedésének kiszámítása céljából* kiindulásul 6 km. fejlődési teret veszünk, úgy a harctér várható szélessége: . .

1 3 hadosztályból álló hadtestnél 18 km.

1 5 hadtestből álló hadseregnél (15 hadosztály) 90 km. és

10 hadtest (30 hadosztály) számára ' 180 km. lesz.

E körülmény, amely a 19. század csatáitól teljesen eltérő eredményeket mutat fel, *a csata vezetésére egészen új, modern momentumokat eredményez.*)*

igen fontos körülmény, hogy az *egész csata* kisebb harcászati döntések (siker, balsiker) összegéből áll. A helyi (harcászati) döntések *egyenkint* igen kevés jelentőséggel bírnak az arcvonal összes részeire. Két hadsereg küzdelme térben és időben egymást követő *részletharcok* összetételéből áll. Ezen küzdelemben időszakaszok lesznek, (többnyire az esti órák, mint a napszak vég-eredménye) a melyekben a főparancsnok az események összegéből (sikerek, balsikerek) a következtetéseket levonja és új szándékát megérleli, dacára annak, hogy a helyi döntések *még* a szomszédcsapatokra direkt visszahatással nem voltak. Az új szándék szerint a főparancsnok vagy tovább folytatja a küzdelmet, vagy a harcot félbeszakítja. Az új szándékból azonban még akkor is új részletharcok származnak, ha a küzdelem már nem folytatódna az egész hadsereg által.

Ebből következik, hogy két modern hadsereg küzdelme, — á végdöntésig, — rendkívül hosszú ideig tart, hogy az első csoportosítás csak az első részletharcokra bír befolyással és hogy a végdöntés egészen más módon történhetik, mint a részletharcok egyes döntései.

1) Ez a levezetés Csicseric ezredes egyéni, de mindenesetre megfigyelendő véleménye.

2. A helyi döntések hatása a szomszéd csoportokra.

Három nap alatt (március 2., 3. és 4.) a japán hadsereg tényerése a Hunho mentén mérve Csantantól Madjapuig kerekén 30 km., tehát naponta átlag 10 km. terület volt, ennél március 1-e, mint döntés nélküli harcnap, nincs beszámítva.

Ezen három nap olyan harcok által volt kitöltve, amelyek orosz részről csak utóvédharcok voltak, habár egyes támadó előretörések nem is hiányoztak és habár az volt is az oroszok szándéka, hogy Madjapu előtt Szuhudjapunál egy védelmi állásban hosszabb ellenállást fejtenek ki.

A hátrafelé mozgások — főképen a japánok megkerülő mozdulata következtében a Hunhótól északra — lassankint a Szifantajnál levő csoportokhoz csatlakozó hadtesteket is az állások elhagyására indították. Ezen visszavonulások mind szándékosak voltak és azoknak sorrendje eléggé jellemzi, hogy mily *lassan terjedt a japánoknak a legszélső orosz jobb szárny elleni sikere az arcvonalon tovább.*

Március 1-én estétől március 4-én estig tartott, míg a Nogi hadseregének hadászati átkarolása, valamint számos harcászati siker a vasútig (a Sahó hídjánál), tehát 40 km.-re tovább terjedt. Hanem az orosz csapatok visszavonulása nem volt a pozitív taktikai döntések közvetlen következménye és pedig sem Szifantajnál, sem és pedig még kevésbé az orosz arcvonalban. Ennél az erődítések sem játszottak szerepet. Arcban a legerősebb japán támadások sem voltak képesek azokat leküzdeni és az erődök vonala oldalba közvetlenül sohasem volt veszélyeztetve, azokat az oroszok mindig szándékosan idejekorán és rendben hagyták el. így mentek vissza március 2-re éjjel a lövész és a VIII. hadtest (arcvonal Szifantajig 20 km.), 3-ára éjjel a X. hadtest (arcvonal 10 km.), március 3-án az V. szibériai hadtest (arcvonal 10 km.) és március 5-re éjjel a XVII. hadtest.

Hogy ezen lassúság, amelylyel az ellenségnek sikere a küzdelem egy helyén (itt a szárnyon) a saját arcvonalon tovább terjedt (40 km., 3 ill. 4 nap alatt), mily jelentőséggel bírt, legjobban megítélhető az orosz ellenintézkedésből. Az I. szibériai hadtestet a *bal-szárnyról* lehetett elővonni. A Szifantaj kiürítésére vonatkozó parancscsal egyszerre (március 1-én) adatott ez a parancs az I. szibériai hadtestnek, hogy Mukdenbe meneteljen. Ezen hadtest a parancs vételekor Tjaahonál volt, és pedig Szifantajtól 85, Mukden vasúti állomástól 50 km. légvonal-távolságban. Ez utóbbi helyen az

I. szibériai hadtest március 3-án érkezett meg, ép elég korán, hogy a fenyegetett .szárnyon még a küzdelemben bevonassék. Tényleg 4-én pihenőt tartott és 5-én támadásra küldetett.

A harcvezetésre igen nagy jelentőséggel bír, hogy minél nagyobb a védőnek a küzdelemben való harcászati, tehát lokális ellenállása, annál kisebb lesz azon a napon az ellenfélnek térnyerése. Az 1904 - 5. évi hadjáratokban az üldöző támadó *egy nap alatt* még akkor sem nyert 15 km. nél nagyobb területet előre, ha az elvonuló védő csakis utóvédekkel fejtett ki csekély ellenállást. Ebből az következik, hogy a szabványos napi teljesítvény (20—25 km.) az ellenséggel való érintkezés megkezdése után nem lesz elérhető. A védőnek tehát még a modern csata rendkívül hosszú arcvonalában is ideje lesz arra, hogy — esetleg több napi menettel — az erők eltolását eszközölje.

Természetes, hogy a naponkint! teljesítvények mindkét fél harcerejét csökkentik. Ez lehet oly mérvű, hogy az illető csapat további harcértéke elenyészik (teljes megsemmisítés). Hanem a győző harcértéke is csökken, és pedig a veszteségek, a töltény elhasználás és a fizikai kimerülés miatt. Ez pedig esetleg oly nagy lehet, hogy a következő nap már befolyásolja a csapat teljesítő-képességét.

3. A hadsereglartalékok kérdése.

A mukdeni csatában mindkét főparancsnok intézkedései rendkívül érdekesek. Ez a csata u. i. térbeni kiterjedés, időtartam és az erők számbeli ereje által különösen kitűnik. (Ez utóbbi tekintetben, az európai nagyhatalmak konfliktusában a döntő csata valószínűleg még nagyobb arányokat fog felmutatni. $370 \text{ orosz zászlóalj} = [370: 15 = 24.66] = 25 \text{ cs. és kir. gyalog hadosztály}$, $263 \text{ japán .zászlóalj ellen} = [263:15 = 17.53] = 17 \text{ cs. és kir. gyalog hadosztály ellen}$. Összesen 42 hadosztály.)

Az V. japán hadsereg az orosz Czinhocson-különítmény fölötti előnyei azon feltevésre vezették Kuropatkint, hogy egy nagy japán támadás kezdődik, és pedig a fősúlyljal a keleti részeken. Ennél fogva a saját nyugati szárnyon február 25-re a *tervezett* támadást beszüntette és főerejét keletre helyezte át, amennyiben tartalékainak egy részét az I. (Linevics) hadsereghez küldötte és pedig az I. szibériai hadtestet a $\frac{1}{2}$ 6-ik keletiszib. hadosztálllyal = 30 zlj., a 72. hadosztályt = 16 zlj. és az I. hadsereg körletében a saját rendelkezésére visszatartva volt 4 zászlóaljat, *összesen 50 zászlóaljat*.

Február 28-ika folyamán a helyzet tisztázódott. A nyugati szárnyon a Hunhón túl egy erős japán csoport állapított meg. Ez az orosz arcvonlat jelentékenyen túlszárnyalta és ellenintézkedéseket követelt.

Az orosz főparancsnok most már a saját balszárnyának megerősítését fölöslegesnek vélte, felismerte, hogy a döntés a jobb szárnyon lesz, s így elrendelte az I. szibériai hadtest visszatérését. Ez március 3-án körülbelül 60 km. fárasztó menet után 18 zászlóaljjal Mukden vasúti állomáshoz március 3-án érkezett be. Ezen hadtest 7 nap alatt körülbelül 150 km. menetet végzett. Aztán intézkedett arra nézve is Kuropatkin, hogy a kevésbé fenyegetett arcvonalból új tartalékok vonassanak ki.

A február 27. és 28-án tett intézkedések alapján az orosz főparancsnok az ellenség átkarolása ellen a nyugati szárnyon 58 zlj.-jal rendelkezett (24 a XVI., 16 a X. és 18. az I. szib. hadtestből).

További új tartalékok alakítása után március 3-án összesen 73 zászlóalj érkezett a nyugati szárnyra. Ezen szárny csapatai azon erőkkel, amelyek az arcvonlat visszahajtása által még ide jöttek akkor, midőn a támadás itt elrendeltetett, vagyis március 5-én, már 107 zászlóaljat tettek ki. .

Hanem ezen hatalmas tömeg sem volt elegendő a támadásnak visszaverésére, és pedig annál kevésbé, mivel a japán átkarolás minden nap nagyobb méreteket tett ki.

Március 7-én Kuropatkin épp úgy, mint Ljaojannál, elhatározta, hogy új tartalékok képezhetése céljából a déli arcvonlat csapatait a Saho melletti erődített állásból az 1904. szeptember óta megerősített Hunho vonalába *visszaveszi*. Az ezen intézkedés által megrövidített arcvonalból az új csoportosítások céljaira 48 zászlóalj különített ki. Ezek Szarubajev tábornok alatt Tava községnél, Mukdentől északra gyülekeztek. Más, a III. hadseregből és a volt nyugati arcvonalból kivett csapatokkal még március 9-én ezen új csoportnak 80 zászlóaljnyi erőt kellett volna elérni.

Ez a gyülekezés azonban már nem jutott teljesen kivitelre, mert a hadseregfőparancsnok *az összhelyzet alapján március 9-én a további ellenállást beszüntette* és a Hunhó szakasról való visszavonulást március 10-re éjjelre elrendelte.

Port-Artur eleste, azaz egy esztendővel a hadjárat kitörése után, végre a japán hadsereg az oroszok ellen teljes számban

volt alkalmazható. Az orosz mandzsuri haderő a sok balsiker dacára a japán erőknél nagyobb volt és zárt tábori erődítések vonalára támaszkodott. Az eddigi nagy küzdelmek tapasztalatai (Ljaojan, Saho) azt mutatták, hogy sem a két arcvonalból való támadás (Ljaojan), sem a harcászati megkerülés és relatív kevés erővel való átkarolás (Ljaojan), sem pedig az arctámadás nem elegendő eszközök arra, hogy az ellenfél az összességben megveressék, vagyis annyira megrázkódtassék, hogy összetartó részei súlyosan és hosszú időre széttépeszenek. Ennélfogva a japán fővezér a mukdeni döntő csatához az ismeretes orosz arcvonal ellen, ahol ugyanis az ellenséges erők nagyobb része volt, az I., IV. és II. hadsereget (54 -j- 54 4- 54 = 162 zászlóalj) 80 km. szélességben támadáshoz rendelte. Az orosz erődítések természetétől elvárható volt, hogy ezen arccsoport, amely gyors térnyerésre nem számíthatott, több napi csatát fog vívni. A hadsereg többi része, kb. 101 zászlóalj, *mozgó alkalmazásra* rendeltetett. Ezen erők így alkalmaztattak. Az V. hadsereg (11. és két tart.-hadosztály) az orosz megerősített arctól keletre, a III. hadsereg (1., 7. és 9. hadosztály) attól nyugatra, azt átszárnyalva. Ismeretes volt, hogy azon területeken, ahol ezen csoportok működni hivatva voltak, az oroszok részéről csakis földérintő és biztosító osztagok tartózkodtak.

A hadseregfőparancsnok *tartalékát* Siliho-Jentaj vasútállomás területén 30 zászlóalj képezte; (a 3. hadosztály és 3 tartalék-dandár, az egész erőnek körülbelül $\frac{3}{4}$ része). Ez volt a hadjáratban az *első eset*, hogy egy japán hadosztály már kezdettől fogva tartalékban állott.

Március 4-ig, amely napon u. i. a japán jobb szárny (V. hadsereg és az I. részei) az orosz ellenállás miatt megállni kényszerült és a bal szárny III. hadsereg és a II. részei) az orosz állások átkarolása közben éppen kelet felé vett arcot, *a hadseregtartalék a vasútnál érintetlenül állott*. Ezen időben az orosz ellenintézkedések oly messze haladtak, hogy a japán átkaroló csoport előtt egy erős orosz arcvonal volt, amely a japánokét túlszárnyalta. Harcászatilag (helyileg) a japán átkaroló művelet, melynél a III. hadsereg minden egysége (hadosztálya) egymás mellett egy vonalban állott, befejezést nyert.

Mint már említettett, március 4-én a nyugati részen 107, illetőleg 125 orosz zászlóalj csoportosított. Hogy ne legyen ismét a támadás az erődített állások által megkötvé, Ojama tábornagy a II. és III. hadsereg erőinek további eltolását rendelte el és a

tartalékot a II. hadsereg rendelkezésére bocsátotta. Ez két napi menet után Jentaj vasútállomástól Szalinpuig (körülbelül 45 km.) március 5-én Oku hadseregénél megérkezett.

A nyugati arcvonalon, ahol a II. és III. hadsereg hadosztályai az ellenséggel harcszerű érintkezésben voltak, az arcvonal meghosszabbítása végett a következő művelet rendeltetett el, mely is március 5-ről 6-ára éjjel volt végrehajtandó. (24. vázlat I.)

Az I. hadosztály oldalmenetet végez (Rocade) balra; a 9. az arcvonalból kivonatik és a 7. hadosztály mögött ennek az útig meghosszabbítandó balszárnyához vonúl; a 9. hadosztály helyébe az épen beérkezett 3. hadosztály lép.

Hogy ezen komplikált művelet egyáltalában lehetséges lett, az csak az orosz hadsereg passzivitásának tudható be. Az igazán csodaszzerűen sikerült, mert az oroszok a nyugati szárnyon összegyűlt erőkkel már március 5-én szándékoztak egy támadást végrehajtani, amelynél az I. szibériai hadtest és a 2. kombinált hadosztály, összesen 49 zászlóalj 115 löveggel *Gerugrosz* tábornok alatt a szinmintini-út mentén volt előtörendő; 5-én ezen csoport az I. japán h. o.-ba ütközött volna. *Ezt a támadó orosz csoport körülbelül négyszeres túlerővel múlta felül.* Hanem az orosz támadás elmaradt, mert heves japán támadások (az 5. és 8. hadosztály részéről) azon nézetet idézték elő, hogy a nap eldöntése Madjapunál lesz s ezért a támadásra rendelt erők egy részét oda küldötték.

Az orosz támadásnak más csoportosítással, t. i. a szinmintini-út mentén gyengébb erőkkel március 6-án kellett volna megtörténni. Midőn az d. e. 11 órakor kezdetét vette, a japánok helyzete az útnál még kedvezőtlenebb volt, mint 5-én; t. i. az I. hadosztály már elvonult és a 9. még nem érkezett be. Tasicsaonál csupán a 7. hadosztály 1 zászlóalja állott. Ennek sikerült is a támadást a 9. hadosztály egyes részeinek beérkezéséig feltartóztatni. D. u. 3 órakor az orosz támadások visszaverettek. Hanem az I. japán hadosztály sem érte már el az orosz szárnyat; az még 6-án, valószínűleg a menet alatt Szapolszki ezredes keletről jövő 7 zászlóaljával ütközött össze.

A japán átkarolást még március 7-én és 8-án sem sikerült befejezni, habár a III. hadsereg (1., 9. és 7. h. o.) mindig jobban húzódott balfelé s e mellett előre is némi tért nyert, mert az újonnan beérkező orosz erők az arcvonalat mindig meghosszabbították.

Úgy látszik, hogy már a három tartalék-dandár is, amelyek a hadseregfőtartalékhoz tartoztak, a harcpontra küldetett és ezek-

nek sem sikerült azon több kilométer széles hézagot, mely a balra elhúzódott 7. hadosztály jobb szárnya és a 3. hadosztály (a II. hadseregből) bal szárnya közt származott, kitölteni. A japán III. hadsereg március 8-án és 9-én olyan eljárás által, mint már előbb is tette, az arcvonalat az átkarolás céljából meghosszabbította és a hézag a II. hadsereg által ki is töltetett. (24. vázlat 11.).

A II. hadsereg március 8-án a 8. hadosztályból körülbelül hét zászlóaljat kivont és azt a 3. és 7. hadosztály közé a szinmintini útra küldötte, a 8. hadosztály még fennmaradó öt zászlóalja az 5. hadosztály parancsnoksága alá rendeltetett.

A III. hadsereg, melynek az orosz jobb szárnyat átkarolni egyáltalában nem sikerült, március 9-én ismét arra volt kényszerítve, hogy középső, 9-ik hadosztályát az arcvonalból kivonja s: azt az 1. mögött a bal szárnyra küldje. De még ezzel sem érték' él az óhajtott eredményt, mert ugyanezen a napon intézett a Husitaj vasútállomás és a 97. számú kitérő közt csoportosult és Kuropatkin tábornok által személyesen vezetett 'erőcsoport egy támadást űa vasúton át, mely alatt az ép odavonuló 9. hadosztályt arcban találta és azt lassan visszamenni, kényszerítette. A japán átkaroló művelet a nyugati arcvonalban most már határához látszott érkezni, mert még mindig újabb orosz erők voltak idevonulóban. (Szarubajev .tábornok csoportja.) . . .

Habár az orosz hadsereg helyzete március 9-én a legszélső jobb szárnyon egészen kedvező volt is, Kuropatkin tábornok elhatározása Mukden elhagyását illetőleg mégis ezen a napon érlelődött meg véglegesen. Az eddig még le nem győzött bal szárny, az 1. hadsereg a lezajlott küzdelmek és a folytonos csapat elvételek miatt annyira meg volt rendülve, hogy az már az előnyomuló .japánokkal szemben a Húnhonál nem volt képes megfelelő ellenállást kifejteni. így aztán a japán gárda és a 12. hadosztály egyes részei már március 9-én a Hunho folyót Mukdenhez elég közel átlépték. Ezen körülmény érlelte meg az orosz fővezér azon elhatározását, hogy Mukdennél a további küzdelmeket beszünteti és a hadseregnek parancsot ad a Tjelin felé való visszavonulásra. (Az elvonulás kezdete március 10-ére éjjel volt.)

Az arcvonal jelentősége.

A japán .V. hadseregnek az orosz . keleti szárny ellen jelenkéntényen. korábban (február 19.) megkezdett előnyomulásának célja az volt, hogy:az oroszok mozgó tartalékai odavonassanak s ezen

cél csaknem teljesen eléretett. Pillanatnyi ellenintézkedésekre az orosz főparancsnokság a nyugati szárnyon semmiféle elegendő erővel nem rendelkezett.

Harcászatilag és helyileg egyelőre csak a szifantaji orosz csoport volt veszélyeztetve. (24. vázlat III.) Ez a visszavonulásra parancsot kapott; Kuropatkin további intézkedései most már a nyugati részen egy új arcvonalnak alakítását célozták.

A 25. hadosztálynak és Satilov tábornok hadosztályának Szalimpu községet kellett elérni, Szuhudjapu pedig még a déli arcvonal visszavonuló részei által volt tartandó, Bürger dandárának szárnybiztosítás céljából a szinmintini-útra s az I. szib. hadtestnek, mint a nyugati arcvonal tartalékának Mukdenhez kellett menetelni.

El kell ismerni, hogy ezen arcvonalképzés, valamint Kuropatkin legtöbb hadászati elhatározása idő, tér és erő tekintetében célszerűen volt kiszámítva. A Hunhótól lévő új arcvonalba március 2. és 3-án 58 zászlóalj (Bürger 8, a 25. hadosztály 16, Satilov 16, I. szibériai hadtest 18.) jutott volna azok nélkül, amelyek a déli partról oda vonandók voltak. A szifantaji különítmény — 8 zászlóalj — az északi part mentén vonult vissza. Ha tehát a felvonulás (új arcvonalképzés) Szalimpu—Szuhudjapu vonalában még sem történt meg, annak oka csakis az orosz csapatok csekély harcászati teljesítő képességében keresendő. A Szalimpuba irányított két hadosztály, valamint a Bürger-dandár az ellenséggel való első összeütközés alkalmával nagy rendetlenségbe került és az időközben nagyon megerősített orosz nyugati arcvonal Madjapu—Jaszintun—szinmintini-út vonalában csakis március 4-től kezdett kialakulni. A március 5-ére és 6-ára elrendelt orosz támadások is eredmény, illetve térnyerés nélkül maradtak. A japánok, dacára számbeli kisebbségüknek, az orosz szárny megkerülését célzó törekvéseiket szüntelenül tovább folytatták; március 7-én a legszélső japán erők már igen veszedelmesen közeledtek a vasúthoz. (24. vázlat III.)

Ismételve hangsúlyozható, hogy az arcvonal iránya ezen csata-napokon magában véve még semmiféle veszedelmet sem rejtett magában. A sikerült japán átkarolás, dacára annak, hogy az oroszok arcvonalának nyugat felé erős elhajlítását eredményezte, az oroszokra nézve még veszélyes nem volt. Első sorban csakis a külső szárny volt érzékeny, ahol a túlszárnyalásra és az átkarolásra mindkét fél aggódalmasan igyekezett, azután a Madjapunál (Hunho) lévő arcvonal megtörés, ahol azonban az összes japán támadások meghiúsultak. Március 7-én ugyan a vasútnál is mutatkoztak az

arcvonal-megtörés hátrányai, mivel ott a XVII. hadtest két arcvonalból sikerrel támadtatott meg (24. vázlat IV.), a csata kríziséhez azonban azon körülmény vezetett, hogy Kuropatkin március 7-én: már semmi olyan csapattal sem rendelkezett, amelylyel a... folyton: megújuló átkaroló kísérlet feltartóztatható lett volna. Egy nagy hadseregartalékot már csak a déli arcvonal új elhelyezése által kellett kikülöníteni. Március 7-én a Hunhótól délre levő összes erőknél ezen folyóig kellett visszamenni s az ott már készen levő eredményeket megszállani. Az így alakítandó új arcvonal, habár annak alakja igen sajátosnak látszott is (23. vázlat, az orosz fővezér nézete szerint nem volt igen veszedelmes. A legnagyobb mértékben kényes pont *Madjapu* volt, mely előre nagyon kinyúlt. Ámde Madjapunak elvesztése is csak lokális horderejű lett volna és az arcvonal többi részének megvédése esetén a *Tavánál* . összegyűlt nagy tartalék által sikert lehetett volna elérni. .

Habár az orosz csapatok a déli arcvonalban — a passzív védelemben — igen bátran tartották is magukat, új feladatuknak, t. i. a Hunhóhoz visszamenni és a nyomon követő ellenség szemé láttára ott új állást felvenni: már egyáltalában nem feleltek meg. A japán csapatok egyes részei, csaknem az oroszokkal egyidejűleg keltek át a Hunhón március 9-én Kiuszan—Holundjan vonalában. Ezen műveletnél a japánoknak a porvihar nagy előnyükre volt. Ha ezen a napon Kuropatkinnek a Tavánál összegyűlt tartalékkal az ellenség bal szárnyát egy kissé visszanyomni sikerüi is, *ez a siker az általános helyzet javítására mégsem lett volna már elegendő*, mert a Kiuszan—Holundjan vonalában történt áttörés miatt a Hunhónál levő balszárny nem volt többé tartható.

Azon pillanat, amelyben Kuropatkin a Mukden körüli terület feladását elhatározta, az arcvonal igen kedvezőtlen alakját egy csapásra a legélénkebb világitásba helyezte.

A csodával határos és csakis a modern csatában levő óriási kiterjedésnek, valamint az események lassú továbbterjedésének természetes következménye volt, hogy még a *Madjapunál* álló csapatok is általában nagy veszteségek nélkül voltak képesek a csatateret elhagyni. Csakis két oszlop (1—1 dandár) vágatott el és ezek a kedvezőtlen körülmények összetalálkozása folytán a fegyvert letenni kényszerűitek. A mukdeni összes orosz veszteségeknek csak egy kis töredéke esik a visszavonulásra.

5. Az arcvonal jelentősége a hadsereg eltartása szempontjából.

Azon erősen megtört orosz arcvonal, amely a mukdeni küzdelmeknek a végén kialakult, hadművelési szempontból kedvezőtlenebb módon érvényesült, mint az orosz-japán háború eddigi csatáinál. Az arcvonal sajátságának eredménye az volt, hogy a visszavonulás katasztrófát okozott, amelynek súlyos következményéből az orosz hadsereg még a fél év múlva bekövetkezett békekötéskor sem jött tökéletesen helyre.

A Sahó mentén levő megerődített állások háta mögötti berendezések jók, részben pedig mintaszerűek voltak. A hadtestek mindenikének utak voltak kijelölve, amelyek azonban — sajnos — mind Tjelin felé konvergáltak. Ezen széles oszloputak megfagyott agyagos talajon, a nagyobb vízi-akadályokat hidakon lépték át, számozva és feliratokkal ellátva voltak stb.; a hadtápszolgálat teljesen be volt rendezve. A szárnyhadseregekhez 2 szárnyvasút vezetett és kiterjedt tábori vasúthálózat volt telepítve; ezek némelyikének azon határozott rendeltetése volt, hogy a tervezett offenzívánál utánszállítási vonaluként szolgáljanak. Ezen támadó műveletre tekintettel, — ezen hadjáratban első és egyedüli alkalommal — minden megtétett, hogy a hadseregnek nagy hadművelési készültséget biztosítsanak.

Fontos dolog az ezt célzó előkészületeket, amelyek a nálunk szokásosaktól elvileg *eltérnek*, közelebről megvilágítani.

A magasabb egységeknek mozgó (kocsizó) intézetekkel ellátása a lőszer és élelem után szállítása céljából csakis a hadtestig ért. A hadtesteken felüli nagy lőszerkészletek a hadseregeken belül nem voltak mozgó (kocsizó) raktárakra elosztva, hanem általános tartalékokat képeztek oly módon, hogy a lőszerkészletek az egyes hadtestek mögött, az azoknak kiutalt utakon állandó raktárakban helyeztetek el. Ép így volt az a hadsereg körletében 1 hónapra felhalmozott élelmi cikkekkal is. A hadosztályok mozgó eszközein csakis a csapatok 8 napi készlete szállítottatott; 1 hétre a hadtest-utakon voltak raktárak, 1 másik hétre pedig már hadseregraktárak telepítettek; minden hadsereg számára 1—1 hetes készlet Mukden, Tjelin és Kajujanszian vasúti állomásokon halmoztatott fela vasút mentén levő hadseregraktárakat elvileg ezekből kellett kiegészíteni. Ezen a *támadás* számára fentartott készleteken kívül a hadtestek élelmezéséről *állandó* kiadó-raktárak gondoskodtak; hanem a csapatok is rendelkeztek általuk beszerzett élelmi cikkek felett, amelyek a felállítási helyek mögött voltak összegyűjtve.

Tehát a tábori kórházak és a sebesültszállító oszlopok kivételével minden, a hadtest kötelékén kívül álló tartalékintézetnél a járt szállító eszközök *hiányoztak*. Hanem létezett egy különleges „Szállítás-Kezelőség”, amelynek járműtelepe (kocsi- és málhásállat-különítmény) arra volt kötelezve, hogy megfelelő igénylés alapján a lőszer-, élelmi-javak-, sáncszer- és építési anyag, valamint a sebesültek szállítását esetenként teljesítse.

Az orosz hadsereg jobb szárnyának lassankint keresztülvitt arcváltoztatása Szifantaj és a Saho vasúti hídjának vonalából a vasúttal párhuzamos és ettől nyugatra lévő vonalba, természetesen a vasúttól nyugatra lévő *összes hadtest- és hadtápnak elvesztését vonta maga után*. E körülmény jelentősége a mozgó intézetekre nézve abban állott, hogy azok most már a vasúttól *keletre* lévő utakra lettek utalva, ahol eddig a hadsereg balszárnyának hadtest-utai voltak.

E körülmény következménye pedig az orosz hadsereg szempontjából a nem szállítható raktárak helyenkint még igen jelentékeny készletének elvesztésével egyértelmű volt. E készletek többnyire lőszerből és élelmi cikkekből álltak. A többnyire éjjel kezdődő visszavonulás alatt az elhagyandó utakon levő raktárakat, hogy azok az ellenség birtokába ne kerülhessenek, felgyújtották és az utak mentén mutatkozó hosszú sor tűz *a megkezdett orosz visszavonulás első jele volt*. A 11. hadsereg Szuhudjapunál levő főraktárában felgyújtott óriási mennyiségű lőszernek folytonos robbanása volt valószínűleg oka annak, hogy ott védelmet kifejteni nem lehetett. Véletlen szerencse, hogy a hadbiztosság *nagy raktára* az újonnan képezett nyugati arcvonal háta mögött, attól csak 6—7 km.-re volt; a csapatok a szükségleteiket abból *közvetlenül* vehették fel. Pl. március 9-én, a visszavonulás előtti napon az egyes-kézvényelések száma 400 nál nagyobb volt.

Március 3-án, tehát azon a napon, mikor délkelet felől az I. szibériai hadtest Mukden vasútállomáson megérkezett, a vasúttól keletre ugyanoda érkeztek a II. hadsereg vonatai is. Azok, rendetlen tömegekbe összeszorúlva a Hunhótól délre mentek vissza és oda Madjapu—Szatoza községeken át jutottak; most tehát azok a III. hadsereg háta mögött állottak, mely a vasúttól jobbra és balra lévő területet tartotta megszállva. Miután a hó nélküli, megfagyott talajon az utakról való letérés mindenütt lehetséges volt, és mert még Mukden körül igen nagy terület volt az oroszok birtokában (kb. 100 négyszögkm.), a vonatok csoportosítása és elosztása azok-

nak 6 napig tartó ottani tartózkodása alatt, elég simán folyt le; itt nem volt az a benyomás, hogy azok túlságos csoportosulásba, vagy rendetlenségbe keveredtek volna, kivéve, akkor, mikor azok ép oda meneteltek.

A déli arcvonal elhagyásakor, március 8-án, dél felől a mukdeni területre újabb vonattömegek jöttek, úgy hogy most már mindhárom hadseregnek, tehát kb. 10 hadtestnek csaknem az összes vonatai, kivéve a legszélső jobb szárnyéit, a szállítmányok legnagyobb részével együtt Mukdennél zsúfoltattak össze.

Hatalmas készletek feladását mutatták a nagy égések; különösen *Szujalunnál*, valamint az északi elágazó vasútállomásnál, ahol a III. hadsereg raktára volt és *Gucziaczinál*, a hadsereg fő faraktáránál.

A Mukdennél csoportosult vonattömegek visszavonulására most már csakis egy kb. 5 km. keskeny terepsáv állott rendelkezésre a vasút és a mandarin-út területén. Ezen a vonatok 10-re éjszakától kezdve *három* útvonalon a vasút mentén, mandarin-úton s e két út között mozogtak. A két szélső út március hó 10-én már nem volt veszélyeztetés nélküli; a mandarin-út Tavannál már tüzéség által lövetett, a vasútnál néha japán lovasság, valamint állítólag felfegyverzett kínai csoportok is mutatkoztak. Ezen veszélyek, valamint indokolatlan pánikok a vonatok elvonulását nagyon zavarták. A járművekben beállott veszteség óriási volt; a megmenekültek teljes rendetlenségbe kerültek. *Tjelinben*, ahova március 11-én óriási mennyiségű jármű és számos csapat érkezett, a vasútállomás körüi a különböző vonatrészek a szétszórta és gazdátlan lovak tömegével együtt sok négyszögkilométer kiterjedésű vásárszerű tömeget képeztek.

A mukdeni nagy raktár, valamint a fusuni is (sok lőszerrel) és később a Tjelinben levő is a lángoknak adatott át martalékul.

A mukdeni utolsó napokban a mandzsuriai orosz haderő hadműveleti készütségének csaknem minden előgondoskodását elvesztette; a hadsereg egész organizált élelmi szolgálata a leltárakkal együtt megsemmisült. A megmaradt vonattöredékek a legnagyobb rendetlenségbe kerültek. De az új tartalékok alakítása által még a hadsereg szervi köteléke is eltépetelt, még az egyes századok is kiragadtak kötelékeikből. *A mukdeni visszavonulás a hadsereg feloszlását jelentette.*

Azon állapot, amelyben az orosz hadsereg a mukdeni csata után — és *részen* már a Ijaojani csata után is — volt, minden-

esetre *egy megvert hadsereg állapota volt*. Hanem nem annyira azért, mert egyes részei a feloszlásig megverettek, hanem mivel a kötelékek és — ami még fontosabb — *a fentarió berendezés szervei megrendítve, Mukdennél pedig megsemmisítve lettek*.

A hadműveleti körülmények nagyméretű átkaroló kitérések esetében még a csata győzelmes kimenetelénél is igen jelentékeny fontosságúak. A részletek ismerete nélkül is elképzelhető, mily óriási nehézségekbe ütközhetett *Nogi* hadseregénél a lőszer és élelem pótlása, valamint a sebesültek és betegek visszaszállítása a mukdeni . csatában. Ezen hadseregnek Mukdentől északra a vasút közelében levő bal szárnya — március 8-án — a kiinduló területtől (a Tajcziho melletti Szjaobejho községtől) több mint 100 km. és a Ijaojani vasútállomástól még 40 km. távolságban volt. A döntés napján, március- 10-én, midőn ugyanis az oroszok visszavonultak, a *Nogi* hadseregének elindulása óta két hét múlt el.

Az intézetek és vonatok mily nagy készletének kellett tevékenységben lenni, hogy a hadsereg minden szükséglete, amely csaknem kizárólag az utánszállításra volt utalva, fedezhető legyen! A küzdő erő fentartása a lőszernek idejekorán való utánszállítása által egy több napig tartó küzdelemben szintén egy megoldandó katonai problémát képez. *Ezen nehézségek (a déli arcvonal viszonyai-val szemben) a messze kiható átkarolással a legszorosabb összefüggésben állanak.*

6. A csata terve és vezetése.

Az első harcok sikerének legfőbb tényezőjét az *oszlopcsoportok (echiquier) megfelelő alakítása* képezi.

Ha a nagy eszme (a csata-terv) szellemében a csata kimene-tele egy bizonyos irányban már eleve előkészítendő volna, úgy azt az echiquier alakításánál oly módon kell figyelembe venni, hogy az arcvonal azon részei, amelyek által pl. határozott tényérés volna nyerendő, már a csoportok első képzésénél a legnagyobb erőben, illetve sűrűségben alakítandók és pedig esetleg azon részek hátrá-nyára, amelyeknél a tényérésre nem fordítatik kiváló súly. Az arcvonal ezen fontos részeinél harcászati előnyök az ellenfél túl-szárnalása, vagy átkarolása által már az első lokális harcok alkal-mával teremthetők.

Ily értelemben érvényesült a japán offenzíva Mukdennél a nyugati szárnyon. Az arcvonal (támadás a megerődített vonalra)

igen ritka volt. A helyi sikert az orosz szárnyon túlszárnyalás által érték el. A helyzet Szifantajnál 1905. március 1-én a következő volt: Az orosz szárny ellen a japán 9. és 8. hadosztály egyes részei nyomultak elő, 2 további hadosztály és 1 tartalék-dandár még távolabb kifelé, illetőleg Szifantaj hátában voltak. (24. *vázlat V.*) Természetes, hogy a siker az orosz ellenrendszabályoktól függött, hanem az a megfelelő erők összevonása által (kereken 4 hadosztály a 13 hadosztályból) — a többi arcvonalrész rovására — már *elő-készítettett*. Ezzel éppen ellentétes volt az 5. hadsereg művelete a jobb szárnyon, valamint Kuroki előnyomulása Ljaojannál, ahol az átkarolást már magukban véve is elégtelen erők kezdték meg.

Világos, hogy a szifantaji siker által, az *egész orosz hadsereg* még sem átkarolva, sem a vasúttól elszorítva nem volt. Hogy az átkarolásról, vagy a vasúttól való elszorításról beszélni lehessen, még az első sikert a további sikerek egész láncolatának kellett követnie.

Az echiquierek szélességben való alakításánál és a csapatoknak abban való elosztásánál *az ellenség ismerete* játsza a legnagyobb szerepet. Hogy egy túlszárnyaló saját arcvonal képezhető és a saját túlszárnyalás veszélye kizárva legyen, ahhoz okvetlen szükséges az ellenséges *arcvonal szélességének* alapos ismerete. Ez azonban csak a legkritikább esetben lesz lehetséges. Hanem az ellenség alapos ismeretén kívül a hadsereg mozgathatósága, valamint a magasabb parancsnokok helyes ítélő és elhatározó képessége a sikereknek szintén fontos előfeltételei és pedig nemcsak a bevezető harcoknál, hanem az egész csata folyamán is.

A czusimai tengeri csata 1905. május 27. és 28.

Előzmények a csata kezdetéig.

Habár a csendes tengeri orosz haderő az 1904. augusztus 10-én és 14-én vívott ütközetek, valamint Port-Artur elvesztése következtében megsemmisült, az orosz kormány mégis elhatározta, hogy Kelet-Ázsia vizeire a tengeri uralom kivívása céljából egy újabb flottát küld. E célra Európa kikötőiben a legkülönfélébb, hajók szereltettek föl; azok azonban a japán tengeri haderő harc-

*) 7. és 8. számú melléklet.

készségét korántsem érték el. Az új flotta parancsnokául *Rozsesztvenszki altengernagy* nevezetett ki, neki jutott az a nehéz feladat, hogy a csekély harcértékű flottát oly óriási távolságra elvezesse és ott egy veszedelmes ellenséggel megütközzék. A flotta nemcsak szénhajókat, hanem mindenféle készletekkel és kiegészítő szükségletekkel megpakolt más járműveket is kénytelen volt magával vinni, hogy fenntartását a hetekig tartó viszontagságos út alatt biztosítsa.

Rozsesztvenszki flottája „*A Csendes Óceán II. hajórajja*“ elnevezést kapta és azt csakhamar röviden „*Balti hajórajnak*“ nevezték. A néhány hajóból álló ú. n. „*Kiegészítő hajóraj*“, mely az előbb említettnek felszerelése után még nem volt *tengerre kész* *), *Dobrötvorszki kapitány* alatt Rozsesztvenszkit körülbelül egy hónap múlva követte. További erősítés céljaira *Nebogatov ellentengernagy* alatt Libau kikötőjéből 1905. február 15-én egy *harmadik csendes tengeri hajóraj* indult el. Ez a főerővel történt egyesülés után a *3. hajóosztályt képezte.*

Mielőtt az ellenséggel a döntő mérkőzés megtörtént, *Nebogatov*-nak a már elindult főerőhöz kellett csatlakozni. E körülmény a Rozsesztvenszki flottájának nagy idővesztéseget okozott, már csak azért is, mert *Nebogatov* hajói régiek és lassúbb járatuak voltak.

A két ellenséges fél flottájának tagozása és egyéb adatai a 7. és 8. számú mellékletből vehetők ki. Az ott kimutatott orosz hajóhadhoz az út alatt még 12 német, 10 orosz és 4 angol szén-gőzös is tartozott, melyek részben a szén-átvételt közvetítették, részben pedig a szenet az afrikai és hátsó-indiai partokról a hajókra szállították. Rozsesztvenszki flottájában a szénnek utánszállítása és készletben tartása rendkívüli teljesítmények voltak.

Eltekintve az orosz Balti flotta hajó-anyagától, általános szerkezetétől és nem tökéletes felszerelésétől, a legénységnek kiképzése és fegyelmezettsége sem volt kifogástalan. Ez utóbbit ugyan Rozsesztvenszki hajthatatlan szigorral igyekezett menetközben megszilárdítani s a kiképzés fokozása céljából gyakorlatokat is tartott; ámde azért a hiányosságok teljesen eloszthatók nem voltak.

Rozsesztvenszki hajórajja Kronstadt kikötőjét 1904. október 21.-én öt lépcsőben hagyta el. A hajóraj Vigo érintésével Tangerig egy futás-irányt követett, itt azonban megoszlott. *Fölkerszam ellentengernagyé* csatahajóval, 6 cirkálóval és 8 torpedórombolóval, a Szezei-csatornán irányítottatott, a hajóraj zöme pedig Rozsesztvenszki

*) Seeklar.

alatt Afrikán körül vette útját. A két csoport 1905. január lóén Madagaszkár szigeténél találkozott s oda a Földközi-tengeren át február közepén Dobrotvorszki kapitány kiegészítő hajóaja is megérkezett. .

Amint Rozsesztvenszki az orosz kikötőket elhagyta, október 28-ára éjjel a *Dogger-Banknál* — *Hulltál északra 210 tmf.* — egy sajnálatos incidens történt. Az oroszok u. i. néhány angol halász-gőzöst japán torpedónaszádoknak néztek s azokra tüzelni kezdtek. A „Crane“ halász-gőzös kapitánya megöletett s a gőzös elsüllyedt; ezenkívül még két gőzös és 30 ember is megsérült.

A hulli incidens az angol közvéleményt igen felizgatta. Az ügy kivizsgálása céljából Párisba nemzetközi bizottság hivatott össze, melynek tagjai közé az Osztrák-Magyar monarchia részéről *Spawn báró tengernagy* is meg választatott. A konferencia az üléseket 1905. február 25-én fejezte be és sikerült annak az ügyet békésen és általános megalégedésre elintézni. Oroszország 65.000 font sterling (mintegy 1,560.000 korona) kártérítésre köteleztetett.

A Balti hajóraj Madagaszkár kikötőiből 1905. március 16-án indult tovább; útját a Malakka-csatornán át választotta, április 8-án Szingaporét érintette és 12-én Annám keleti partjain a Kamran-öbölben vetett horgonyt.

A főerő által eddig megtett út hossza: Kronstadt—Tanger 2242; Tanger—Dakar 1665; Dakar—Fokváros 4400; Fokváros—Madagaszkár 2704; Madagaszkár—Szingapore 3328; Szingapore—Kamran-öböl 842 tengeri mf. *Összesen:* Kronstadt—Kamran-öböl: 15.481 tmf., azaz: 28.640 km., mindenesetre oly teljesítvény, ami a világtörténelem legritkább hadi-eseményei közé tartozik. *) Hogy a Balti flotta ezt a nagy utat az ellenséges meglepetés veszélye miatt folytonos készenlétben minden érzékenyebb sérülés nélkül megtenni képes volt, az legnagyobb részt Rozsesztvenszki vasakarátának és bámulatos erélyének a sikere.

Nebogalov hajóaja szintén a Földközi tengeren futott át és Kréta, Szuez és Dsibuti érintése után a Szokotra szigetek mellett a Malakka-csatornán át vett irányt, május 5-én Szingaporét érintette és 8-án a Kamran-öbölben *Rozsesztvenszki*vel egyesült. Rozsesztvenszki ezután Annám partjainál néhány cirkálást tartott s utóbb a főerővel a Honkou-öbölben állapotodt meg.

*) Kamran-öböl—Czusima 2110; Czusima—Vladivosztozok 533 tmf., tehát a flottának összesen 18.124 tmf. — 33.529 km. utat kellett volna megtenni.

A japán flotta a csendes tengeri orosz hajórajok megsemmisülése után lázas tevékenységgel igyekezett a hajókat Japán kikötőiben kitakarítani, a felszerelést utánpótolni és megújítani s folytonos gyakorlatok által a lehető legmagasabb kiképzési fokot elérni.

A japánok az ellenség közeledéséről állandóan híreket kaptak s nem egyszer emeltek óvást a francia gyarmatok kikötőiben történt hosszas tartózkodása ellen.

Togo tengernagy szándéka az volt, hogy az oroszokat a japán vizeken várja be s őket az összes japán flottával meglepetésszerűen támadja meg.

Események 1905. május 16-tól 26-ig.

Rozsesztvenszki annak tudatában, hogy a további előnyomulás alatt az ellenséggel való összeütközés óráról-órára várható, május 14-én haditanácsot tartott, hogy a Honkou-öbölből Vladivosztko felé mely irány volna betartandó? A haditanács a következő irányt választotta: A Luzonsziget északi partjai mellett a Ballingtang-csatornán át, Formózát keletről megkerülve, a Riu-Kiu szigeteket nyugatra hagyva, a Korea-úton át Vladivosztko.

Rozsesztvenszki ezt a — legrövidebb — irányt elfogadta és *május 16-án elindult*. A flotta az idegen szénhajókat elbocsátotta, 20-án a Luzon sziget északi partjain 27 széngőzöstől a hadihajókra szenet rakott át, 24-én a Sanghaitól délkeletre, 75 km. re levő Saddle-szigeteket *) érte el, ott utoljára vett fel szenet és 26-án a Korea út felé kormányzott.

Fölkerszam ellentengernagy 23-án elhunyt, de a halálesetet titokban tartották, sőt tengernagyit zászlóját sem vonták be.

A japán flotta Togo tengernagy alatt az előnyomuló ellenséget a japán vizeken várta. Togo tisztában volt azzal, hogy Rozsesztvenszky hosszú útjának végpontjául Vladivosztkot választotta s ezért elhatározta, hogy az ellenségnek útját állva, azt megsemmisíti. A flotta — anélkül, hogy az oroszok azt tudták volna — *Czusi-mával szemben Mazamponál* horgonyzott s az orosz flotta közeledésekor a Korea-út déli bejáratánál egy külső és egy belső előőrs-vonalat állított fel. Az őrhajók Togoval szikratávíró útján állandó összeköttetésben voltak s a japán tengernagy a hírszolgálatot arra az esetre is berendezte, ha az oroszok Japán keleti partjai körül

*) Saddle (szedi) = nyereg.

kormányoztak volna Vladivosztk felé. Togo a mazampoi öbölből az orosz flottának bárhol is útját állhatta.

A csata első napja 1905. május 27.

Rozsesztvenszki flottája a japán előőrsvonalat május 27-ére éjjel átlépte és a Korea-útba nyomult be. Futásirányát a keleti Kruzenstern-csatorna felé vette. A szállítóhajókból a flottánál most már csak nyolc maradt, mert a többi a Saddle-szigeteknél visszahagyatott. .

A japán külső előőrsvonal az ellenség közeledését reggel 5 óra 30 perckor vette észre és arról Togonak dróttalan táviró útján azonnal jelentést tett. Az oroszok számos japán táviratot fogtak fel, de azokat megérteni nem tudták. A táviratozás zavarására orosz részről semmi sem történt, pedig az „Ural“-nak kiváló táviró-felszerelése volt. Az oroszok egynéhány ellenséges felderítő hajót már hajnalban észrevették, de azok a ködös láthatáron csakhamar eltűntek. :

Reggel 6 órakor az orosz 2. hajóosztály jobb oldalában 55—60 horgonykötél*) (10—11 km.) távolságban az „Iczumi“ vált láthatóvá, mely az orosz flottával párhuzamosan haladt. Mivel azt az oroszok nem üzték el, az „Iczumi“ Togo tengernagynak szakadatlanul küldte a jelentéseket. *Az orosz flotta alakzatát ez időpontban a 26. A) vázlat mutatja.* Az elővédet a „Szvjetlana“, „Ural“ és „Almasz“ cirkálók képezték, de azok kis távolságra voltak előreküldve. A flotta három oszlopban haladt; a jobb oszlopot az 1. és 2. osztály, a bal oszlopot pedig a 3. osztály és a cirkálók képezték, míg középen a szállító és aknahajók, valamint torpedójárművek haladtak. Az oldalakat elül a „Semcsug“ és „Izumrud“ cirkálók biztosították. A sebesség 10 tmf. volt.

Togo tengernagy a pontos jelentések alapján elhatározta, hogy az orosz flottát két oldalról egyszerre fogja megtámadni. Ehhez képest *Kataoka*, *Déva* és *Togo kapitány* cirkáló osztályainak az ellenséggel Czusimától délre kellett érintkezésbe lépni, Togo pedig *Kamimura* és *Uriu* osztályaival Czusima északi részét választotta irányúi és a flotta ezen főerejét Okino szigetétől (Okinosima) északra 10 tmf.-re gyülekeztette. (26. B) vázlat.) .

Az oroszok ezen csoportosítás felől teljes bizonytalanságban

*) Kabeltau; egy Kabeltau 181½

voltak s a felderítésre semmi további intézkedést sem tettek, sőt reggel 8 óra 15 perckor az elővéd is („Szvjetlana“, „Ural“, „Almasz“) a menetoszlop végére vonatott vissza.

Délelőtt 10 órától kezdve az oroszok baloldalán már több felderítő jármű tűnt fel, később pedig a „Csinzuen“ parti páncélos is látható lett, melyek az oroszokat folyton szem előtt tartva, északkelet felé futottak. A „Vladimír Monomah“ az „Iczumi“ t délelőtt 11 órakor elűzte ugyan, de különben semmi egyéb nem történt. Az orosz tüzekek már idegesen várokoztak a tüzelést elrendelő parancsra, ámde az még mindig késett. Mikor azonban a japán cirkálók már 8000 méterre közeledtek, az „Örei“ („Arjól“) páncélosról egy akaratlan lövés dördült el. Ezt a többi hajók a tüzelés megkezdésének véelve, tüzelni kezdtek; már 30 lövés adatott, mikor Rozsesztvenszki a „Szuvarov“-ról ezt jelezte: „*A löszert nem pazarolni*“ .. E jelre a tüzet beszüntették. A tüzelésre a japán cirkálók visszavonultak ugyan, de azért a megfigyelést tovább folytatták.

Rozsesztvenszki a flotta alakzatát d. e. 11 óra tájban megváltoztatta, amennyiben a jobb oszlop a sebesség fokozása által a bal oszlop élére került s így az egész flotta gerincvonal alakzatot képezett. A sebesség ezután általában 9 tmf. (= 16.65 km.) volt.

Délután 12 óra 30 perckor az orosz flotta alakzata ismét megváltozott; az 1. hajóosztály kissé jobbra, a 2. pedig balra húzódtott, úgy, hogy ez az előbbi bal oszlop elé került. Később pedig a „Szvjetlana“ parancsot kapott, hogy ő is a szállító hajók fedezésére távozzék vissza. *Az orosz flotta alakzatát d. u. 1 óra 15 perckor a 26. C) vázlat mutatja.*

A japán flotta főereje Okino szigeténél megérkezvén, az ellen-séghez való közeledés céljából nyugat felé kormányozott, délután 1 óra 30 perckor Déva, Kataoka és Togo kapitány szintén a főerő-höz csatlakoztak.

Az idő nem volt kedvező; a tengerre néha könnyű köd ereszkedett s látni általában csak 5 tmf.-re lehetett. Erős délnyugati szél és oly nagy hullámverés volt, hogy a japán torpedónaszádok Czusimához menekültek s a hajók, különösen ha a hullámverés irányára merőlegesen futottak, erősen *sodortak*. *) Togot a csatába csakis a romboló osztályok kísérték.

Az oroszokat Togo tengernagy d. u. 1 óra 45 perckor úgy pillantotta meg, amint annak alakzatát a legutolsó jelentések meg-

*) *Rollen*; a hajó oldalirányú mozgása hullámverésnél.

állapították. (26. C) sz. vázlat). Egy jobb és egy hosszú bal oszlop volt látható. Az elsőben a „Borodino osztály“ 4 legerősebb csatahajója, a balnak élén pedig az „Oszljabja“, azután a „Sziszoj Veliki“ és a „Navarin“ futottak.

A japán tengernagy a csata megkezdésére az időt elérkezettnek látta s az erre vonatkozó parancsát a következő jellel kísérte: *„Az állam fölvirágzása vagy pusztulása a csata kimenetelétől függ; mindenki teljesítse, a mire csak képes!“**

Ezután megkezdődött a küzdelem.

Az első japán hajóraj (4 csatahajó, 2 páncélos cirkáló) a 2. hajóraj 6 páncélos cirkálójától követve keleti futásba csapott át, a cirkáló kötelékek pedig ugyanakkor nagy ívben dél felé tértek ki, hogy az ellenségnek hátába kerüljenek és az ellenség gyengébb erőit, valamint annak különleges hajóit megtámadják. Mialatt Togo ezen intézkedéssel az ellenséget a mély alakzat megtartására kényszeríti, ő a flottával hirtelen átkanyarodik és az orosz gerincvonal élét, a „Szuvarovot“ — Rozsesztvenszki zászlóhajóját — oly hevességgel kezd lövetni, hogy nála a lövegtűz fölünye azonnal érvényesülni kezd. Togo hajói az egész *üteg-fedélzetei**) érvényesíthetik s a tüzet néhány élhajóra pusztítóan egyesíthetik. A cél kényelmesen mutatkozik, azt hosszú ideig lőhetik s az ellenséges vonalat részben hosszantozhatják is. Orosz részről azonban csak *elültüzelés**) alkalmazható. Az elül futó hajók a tüzelést akadályozzák s azok füstje a hátrább futóknak kilátását is elfedi.

Az oroszok a tüzelést délután 2 óra 8 perckor kezdték meg s azt parancs szerint a japánok élhajójára, a „Mikaza“ csatahajóra összpontosították. Hanem a távolság, körülbelül 10,000 m. — oly nagy volt, hogy a „Mikaza“ semmi különös sérüléseket sem szenvedett. Az oroszok célzását az a körülmény is nagyon megnehezítette, hogy a japán hajók szürke színe csaknem egyezett a láthatár ködös színével, míg az orosz hajóknak élénk sárga színű kéményei a hajók hollétét már messzire elárulták. Az oroszok tüzelését a japánok csak akkor kezdték behatóan viszonzni, mikor azokhoz 6,000 m.-re közeledtek. Hanem ekkor a jobb oldal-lövegek

*) A tengernagy ezen jelzésének hátterét bizonyos történelmi hagyomány képezi. Visszaenűkezhett *Nelsonra*, aki akkor, midőn 1805. október 21-én a spanyolok és franciák 33 hajóból álló egyesült flottáját megtámadta, akaratát az angol hajóhaddal így közölte: *„Anglia elvárja, hogy minden fia teljesíti kötelességét!“*

**) Breitseite-Feuer, vagy: Feuer dér Geschütze im *Batteriedeck*.

***) Bugfeuer.

az orosz élhajókat borzasztó tömegtűzzel árasztották el. Hogy minő lehetett a japán lövedékek hatása, a következőkből ítéltető meg: Az egyik csolnakemelő daru vasrúdját, továbbá az egyik páncéllemezt a beléjük csapódó lövedék az ütés helyén egy pillanat alatt megolvasztotta úgy, hogy vascseppek képződtek rajtuk, melyek a kihülés után valóságos cseppkövek alakját vették föl. A japánok lövedékeit csaknem kivétel nélkül zúzó*)-gránátok képezték s azok — állítólag — egy egészen új robbanó szerrel, a simózénak bizonyos keverékével voltak megtöltve. Ez új szer titkát a japánok egy dél-amerikai ezredestől szerezték meg; az először a czusimai csatában nyert alkalmazást. A zúzó-gránátok a becsapódáskor nagy füstöt fejlesztettek és így a megfigyelést megkönnyítették. A japánok lövedékei úgy voltak szerkesztve, hogy a legkisebb ütközéskor azonnal szétrobbantak; a talált hajófalak páncélozása rongyokba tépetett szét s a repeszdarabok a közelben állókat megölték; a vaslépcsők karikákba görbültek; egyes ágyúk az ágyútalpakból kidobattak. A gránát hatását még az is növelte, hogy az azonnal felgyújtott mindent; az orosz hajók festéke ezernyi szikrát képezve szóródott szét és jelentékeny sebesüléseket okozott. A bombázás kezdete után az orosz hajókon azonnal tűzvész ütött ki, melynek eloltását a tűzoltó-szerek elpusztulása megnehezítette. A gránátok a szétrobbanás után olyan fojtó gázokat terjesztettek, hogy azok hatása még két-három nap múlva is fülzúgást, mérgezési tüneteket és szédülést, de mindenesetre huzamosabb ideig tartó szolgálatképtelenséget okozott. A cirkáló lövedékei nem voltak az új robbanó töltettel felszerelve s így azok hatása nem is volt olyan rettenetes.

Az oroszok lövedékeinek robbanó töltete pirokszilin volt s a lövedék csak kevés számú, de nagy darabba tört szét; füstöt alig okozott, a szétrobbanásnál sokkal kisebb hőfokot fejlesztett, mint a japán zúzó-gránát. A japán lövedék hatása az orosz gránátot állítólag tizenkétszer múlta felül.

A japánok pusztító füzétől először az „Oszljabja“, „Szuvarov“ és „Alexander III.“ szenvedtek. A harc távolság fokozatosan 3—4 ezer méterre kisebbedik s az orosz páncélos-osztályok, a „Szuvarov“ által vezetve, gerincvonalba zárkoznak össze. Az élhajók, először az „Oszljabja“, azután a „Szuvarov“ és „Alexander III.“ lángokban állva és összelöve, a csatavonalat csakhamar elhagyni kényszerüinek, hogy menekülésüket a tűz és víz elemek harcában keressék.

*) Brisanz.

Páncélövüknek amúgy is csekély magassága a szénnel történt túlrakodás miatt még csökkentetett s a víz, mely az ellenséges tüzéség által. okozott jelentékeny lékeken át a hajókba hatolt, a páncélfedélzetet csakhamar elárasztotta és annak nyílásain a hajók belsejét is vízzel töltötte meg. Az „*Oszljabja*“ az utolsó percig hősiessen küzd, majd oldalra fordulva, még egy ideig a vízszínen lebeg, képményeivel már a vizet érinti és *délután 3 órakor lassan felfordulva, elmerül a hullámokban.* Egy torpedóhajó sietett hozzá, de a személyzetből csak keveset volt képes megmenteni.

A dühöngő lövegharc ezalatt tovább folyt, de a tengert időnkint elfedő füsttömegek által mindig jobban akadályoztatott. Az orosz vonal az ellenség nyomása alatt és a saját hatás emelése céljából lassankint keletre fordult. *Rozsesztvenszki altén gernagy* a harc kezdetekor először lábán, azután fején *súlyosan megsebesült* s uióbb eszméletét is elvesztette. Csak nehezen lehetett őt délután 3 óra 30 perckor a „Buini“ torpedórombolóra átvinni, ahonnan másnap reggel a „Bjedovi“ rombolóra szállíttatott át. Ezt azután a japánok elfogták és Szaszebo kikötőjébe vontatták. Mikor a megsebesült Rozsesztvenszki már a „Buinin“ volt, eszméletét egy kis időre visszanyerte és ezt az — utolsó — parancsot adta: „*A parancsnokságot Nebogatov vegye át; a flotta menjen Vladivoszlokba; fúitásirány északkelet 23 fok.*“

Ekkor délután 5 óra volt; ez a parancs Nobogatovhoz csak este 6 óra 30 perckor érkezett, addig tehát a flotta az élén haladó „Alexander III.“-t és utóbb a „Borodint“ minden vezetés nélkül követte.

A harcoló csatavonalak 3—4 ezer méternyire állnak egymástól és csaknem párhuzamos futásban, egy mindjobban dél felé hajló íven mozognak. A japánok — kihasználva hajóiknak az orosz flottát *jelentékenyen felülmitló sebességét* — úgy tartanak előre, hogy az élre ismét túlerővel tüzelnek, míg az orosz véghajók már nem is tüzelhetnek. Az orosz hajók helyzete ugyan valamivel kedvezőbb, mint azelőtt volt, mert most legalább hosszantozva nincsenek, ámde a súlyos veszteségek miatt sikerre már kilátásuk nem lehet és ágyúik a japánokban igen csekély pusztítást okoznak. A japán flotta csak keveset szenved, csak az „Aszama“ páncélos cirkáló kényszerüi a csatavonalat hosszabb időre elhagyni s a „Kaszuga“ cirkálón válik három nehéz löveg harc képtelenné.

Az oroszoknak már több hajója állott lángokban és a „Sziszozj Veliki“ is elhagyta egy időre a csatavonalat. Az orosz hajókat a

nagy füst többízben annyira eltakarta, hogy Togo a tüzet lőszerkímélés szempontjából egyidőre teljesen beszüntette. Ezt a kedvező alkalmat az; orosz flotta felhasználni akarván, hirtelen: fordulattal ismét, észak felé vett irányt, hogy Vladivosztkba áttörjön; megsérült: hajóhoz .is/közeledik- s az „Alexander 111.“ a csatavonalba ismét, „visszatér.”; . . /

Ekkor „délután 2 óra 55 perc volt. .

Hanem a japánok az oroszok szándékát azonnal észrevették; az 1. hajóraj hajói azonnal „*balra át*“ *) mozdulatot végeztek, majd északi futásba csaptak át; az alakzatváltozást. a 2. hajóraj *kanyarodással* **) követte (26. D) sz. vázlat). A harc először északi, majd nyugati futással ismét kezdetét vette. Az oroszok látván, hogy az áttörés meghiúsult, most ismét keletre, majd a füst és köd leple alatt délnek, végre *délután 4 óra 30 perckor* ismét északnak, fordultak. Togo az első mozdulatot észrevevén, azt fordulattal, illetve kanyarodással követte, de az, hogy az oroszok ismét észak felé futnak, egyelőre nem jutott tudomására s így délután 4 óra 40 perckor az érintkezést elvesztette. A japán hajóhad még 8 tmföldet fut délnek, ez alatt néhány orosz cirkálót és más. hajót tűz alá fog, majd Togo délután 5 óra 30 perckor az 1. hajórajjal északra fordul, Kamimúra 2. hajóraját pedig az ellenség: felkeresésére még egy ideig dél felé küldi. . ;

Az oroszok futásiránya ismét északkeleti volt, a látóhatár látzólag tiszta az ellenségtől, már a menekülés reménye is ébredni kezdett, ámde az áttörés ismét sikertelen maradt.

Az 1. japán hajóraj délután 5 óra 40 perckor északi futása alatt, a már megsérült „Ural“ *cirkálóra bukkan s azt elsülyeszti.* Ezután az orosz főerőt is csakhamar észreveszi s azt — balról hagyva — rövid idő alatt utói is éri. A pusztító tüzérségi harc ismét megkezdődik. Egy fél óra múlva az „Alexander III.¹ jobbra dől és a csatasort elhagyja, valamivel később egészen oldalra hajlik, majd pedig *teljesen felfordulván este 7 órakor elsülyed.* Ekkor a japánok a „Borodiot“ fogták tűz alá. Ez a csatahajó este 6 óra 40 perckor lángba borúit és lőszerkamrája is felrobbant. A nélkül, hogy a csatasorból kitérni ideje lett volna, oldalra fordult s néhány perc alatt *este 7 óra 23 perckor a hullámokban eltűnt. .*

*) Wenden.

**) Schwenken.

Csaknem ekkor történt a „Szuvarov“ pusztulása is. Ez a csatavonal elhagyása után súlyos sérülésekkel vonszolta magát kelet felé; délután 3 óra 30 perckor a flotta futását keresztezte és Rozsesztsvenszkit a „Buini“ rombolónak átadta. A csatahajó ettől kezdve a támadások egész sorozatának volt kitéve. Délután 3 óra 40 perckor a „Kihaja“ romboló és később a *Hirosze-romboló-osztály*, majd délután 4 óra 45 perckor a *Szusziiki-osztály* támadta meg. Ezen utolsó támadásnál egy torpedó találta el hátúit s e miatt 10 fok *kidőlési**) szenvedett, hanem azért még hősiiesen harcolt és a Hirosze, valamint a Szuszuki osztályokból egy-egy naszádot harc képtelenné is tett. A sokat szenvedett páncélost este 7 óra után *Fuzsiwio* flottillája támadta meg. A „Szuvarov“ már csak egy löveggel volt képes tüzelni, de azért a legutolsó percig oly bámulatos védelmet fejtett ki, hogy azt a jelenvolt japán szemtanúk is a legmelegebb elismerés hangján említik meg. *A csatahajót végre este 7 óra 20 perckor két torpedó-lövés elsüllyesztette.*

A „Borodino“ elsüllyedése után a japán ágyúk célpontjává az „Arjol“ vált; nyolc perc alatt 15 lövedék találta azt; a lángoló hajó a sötétülő időben kiváló célpontot nyújtott.

Az 1. japán hajóraj és az orosz főerő közti *harc este 7 óra 28 percig* tartott. A japánok igyekezete arra irányult, hogy az ellenséges csatavonal élet nyugat felé elszorítsák.

A sötétség beálltával Togo tengernagy a torpedótámadásoknak engedett helyet. A torpedójárművek északról, keletről és nyugatról siklottak elő és a borzalmas fegyverek *kiröpitése* *) megkezdődött.

A romboló- és torpedónaszád-osztályok ismételt támadásai a „Sziszoj-Veliki“ és „Navarin“ csatahajókat, valamint a „Nakimov“ és „Vladimir Monomah“ páncélos cirkálókat annyira megrongálták, hogy azok részben még' éjjel, részben — újabb támadások után — másnap délelőtt elsüllyedtek.

A cirkálók működése. Az orosz cirkálók közül az „Izumrud“ és a „Semcsug“ a főerőnél maradtak, de kis kaliberű lövegekkel a küzdelemben jelentékenyen közreműködni nem voltak képesek.

A többi cirkáló *Enkviszt* ellentengernagy parancsnoksága alatt a szállító hajók védelmét kapta feladatú. A csata kezdetén ezek kissé hátra maradva, a jobb oszlopot képezték. *Enkviszt*, hogy a

*) Krängung.

**) Lancieren.

szállítóhajókat az ellenkező oldalról várható ellenséges támadások ellen megvédjé, jobbra tartott s a japán cirkálókkal csakhamar harcba is került. Mivel azonban a távolság nagy voltj súlyosabb sérüléseket egyik fél sem szenvedett. Csak az „Auróra“ és „Oleg“ rongálódtak meg erősebben. A küzdelmet a szállító hajók nagyon akadályozták és azok rendetlenségbe is kerültek.

A délután folyamán az orosz cirkálókat *Kamimura* hajórajja is- megtámadta és azokat egy ideig heves tüzzel árasztotta el:

A csata végén, este 7 óra után az orosz cirkálók már a főerőtől balra jutottak. Enkviszt ellentengernagy többször megkísértette, hogy Vladivosztko felé áttörjön, de a japán torpedók támadásai mindig visszatérésre kényszerítették. Az áttérés szándékát végre éjjel 1 órakor egészen elejtette és a cirkálókkal délnyugati irányba, egyenesen a Sárga tengerre kormányzott. Hogy az orosz főerővel mi történt, arról Enkviszt nem bírt tudomással.

A cirkálók parancsnoka a további magatartására vonatkozólag ezt jelentette: „Mivel azt illetőleg, hogy a csata után a flottától való elszakíttatásom esetében mit tegyek, semmiféle intézkedést sem kaptam, a további teendők elhatározása igen nehéz volt. Mivel azt, hogy a La Pérouse-uton át elmenekülhessek, a cirkálók nagy sérülései és a szénhiány miatt alig remélhettem, elhatároztam, hogy Sanghajba megyek. Szállítóhajóink segítségével ott véltem kiegészíteni a szénkészletet és ott szándékoztam a sérüléseket is kijavíttatni. Azután pedig a hajóhad főerejének sorsa szerint vagy a La Pérouse-uton Vladivosztko-ba kormányozni vagy pedig Oroszországba visszatérni óhajtottam.“

Hanem Enkviszt nem ment Sanghajba. Attól tartott u. i., hogy ott a cirkálókat azonnal lefegyverezik s így 29-én *Manila felé vette útját*, a hova *júnus 3-án* meg is érkezett.

Az ellentengernagy zászlóshajója az „Oleg“ volt, később azonban ez súlyosabban megsérülvén, az „Auróra“ ment át. Mikor Enkviszt a Sárga tenger felé indult, egyelőre több cirkáló követte őt, de csakhamar kiderült, hogy a 17 tmf. sebességgel haladó zászlóshajót csak az „Oleg“ és az időközben szintén csatlakozott „Semcsug“ képesek követni. *Manilába tékát az „Auróra“, „Oleg“ és „Semcsug“ jutottak el, akol azok csakhamar lefegyverezettek.*

A csata második napja 1905. május 28.

Május 28-ára az éj folyamán Nebogatov ellentengernagy a még meglevő orosz hajókat gyülekeztette s azokkal a japán tor-

pedótámadások dacára Vladivosztk felé igyekezett. Vezetése alatt éjjel a következő hajók állottak: *Csatahajók*: „Imperater Nikolaj I.“ (zászlóshajó), „Arjól“, „Sziszoj Veliki“; *parti cirkálók*: „Aprakszm“, „Szenjavin“, „Usakov“; *cirkálók*: „Nakimov“, „Vladimir Monomah“ és „Izumrud“, *összesen* 9 hajó és néhány torpedóromboló.

A „Sziszoj Veliki“, „Nakimov“ és „Vladimir Monomah“ már oly súlyos sérüléseket szenvedtek, hogy a többi hajókat követni nem bírván, visszamaradtak és 28-án délelőtt Czusima magasságában néhány japán cirkáló által *elsüllyesztettek*. A japánok 915 főnyi személyzetet mentettek meg. . .

Nebogatov a még megmaradt 6 hajóval teljes gőzzel sietett Vladivosztk felé; az „Usakov“ időközben szintén visszamaradni kényszerült. Az ellenség nem volt látható, de a sziklatávíró ideges mozgása annak közellétét elárulta. Lehetséges, hogy az ellenség táviratozásának megzavarása esetén Nebogatov elmenekülhetett volna, de a kitűnő dróttalan távíró-készülékkel felszerelt „Ural“ még az előző napon elsüllyedt. Így a japánok Nebogatov menekülését felfedezték.

Május 28-án, csakhamar a nap felkelte után egy ellenséges hajó füstje látszott balról. Kevés idő múlva már négy, majd hét ellenséges hajó volt észlelhető. Nebogatov a következő jelt adta: „*Harchoz készülni!*“*) és az ellenség ellen kormányzott. A közvetlenül megtámadott japán cirkáló elmenekült, mire Nebogatov ismét az előbbi irányba tért vissza. Hanem már a menekülés lehetetlen volt, mivel néhány perc múlva jobbról és hátúli is feltűntek a japánok hajói. Mikor azok közelebb futottak, kiderült, hogy az egész ellenséges páncélos hajóraj, valamint a páncélos cirkálók, összesen 27 hajó fenyegette a csekély orosz hajórajt. Eltekintve a japánok óriási fölényétől, az „Imperator Nikolai I.“ csak régi lövegekkel bírt, az „Arjól“ tüzérsége csaknem teljesen harcképtelenné vált és a „Szenjavin“, valamint „Apraxin“ lövegei már legfeljebb csak 10 lövést voltak képesek kiállani. Ily körülmények közt: a harc hiábavaló volt. Nem maradt más hátra, mint az orosz hajók azonnali elsüllyesztése és a személyzet lehető megmentése. .

Nebogatov azonban, aki 2000 ember. életéért volt. felelős, másként határozott.

A japánok egyelőre nem tüzeltek, hanem az oroszokat teljesen bekérítették. Délelőtt 10 órakor az „Imperator Nikolai I.“ a hátsó

*) Klar zutn Gefecht.

és az árboc-zászlókat bevonta és az X G H jelt adta, mely a nemzetközi jelzőkönyv szerint ezt jelenti: „*Megadom magam és tárgyalásokba óhajtok lépni*”. A jelt az „Izumrud” kivételével csakhamar valamennyi orosz hajó ismételte. Azt a japánok csak később vették észre, mikor már néhány lövést is tettek. Kétség azonban már nem lehetett, mert az oroszok utóbb a japán zászlót is felvonták. Ez történt a 36° 65' északi szélességi és a 131°46' keleti hosszúsági kör alatt, a Liancourt szikláknál.

Az „Izumrud” Ferzen báró kapitány alatt nem adta meg magát, hanem teljes gőzzel futott tovább észak felé, három japán cirkáló üldözőbe vette, de utolérni nem tudván, délután visszatértek. Az „Izumrud” a Vladivosztoktól északra levő Vladimir öbölben május 30-ára éjjel egy sziklába ütközött és mert arról kiszabadítható nem volt, Ferzen báró azt *elsüllyesztette*.

Veszteségek.

A Balti-flotta megsemmisült. Csak a kis „Almasz” cirkáló, valamint a „Bravi” és „Grozni” rombolók érték el a kítűzött Célt, Vladivosztokot. Az „Olég”, „Auróra” és „Semcsug” cirkálók Manilában, a „Bodri” romboló pedig Sanghajban lefegyverzés alá kerültek. Az „Arjol” és „Imperator Nikolaj I.” csatahajók, az „Aprakszin” és „Szenjavin” parti páncélosok, valamint a „Bjedovi” romboló a japánok hadizsákmánya lettek; *) *valamennyi többi* csatahajó és cirkáló, valamint számos mellékcirkáló, romboló és szállítóhajó elsüllyedt. Az orosz foglyok száma 6142; ezek közt volt maga a flotta-parancsnok *Rozsesztvenszki altengernagy* is. Ő utóbb a szászéból tengerész-kórházban keresett gyógyulást. Körülbelül 5000 orosz a tengerbe pusztáit vagy elesett. A japánok által elfoglalt és elsüllyesztett hajók értéke mintegy 348 millió korona. Az elpusztult lövegek száma 530, az elfoglaltaké 175.

A japánok *vesztése* elenyészően csekély. Csakis három torpedónaszádjuk süllyedt el; a többi hajók sérülései jelentéktelenek voltak. Meghalt 115, megsebesült 552 ember. A megsebesültek közt volt *Miszu* ellentengernagy is.

*) E hajók a japán flottába besoroztattak; új elnevezésük a következő: „Arjol” „*Szvami*”, „Imperator Nikolaj I.” „*Iki*”, „Aprakszin” „*Ikonosima*”, „Szenjavin” „*Minosima*”, „Bjedovi” „*Haczuhi*”. — Tonntartalmuk összesen 32,618; előállítási értékük (1000 tonnát 2.400,000 koronába számítva) körülbelül 78 millió korona.

Egyéb események.

Május 2-án *Birilev alténgernagy* a keletázsiai orosz tengeri erők főparancsnokává neveztetett ki, Vladivosztokba el is utazott, de a cár a czusimai csata után ismét visszahívta. Az oroszoknak szándékuk volt egy újabb hajórajt felszerelni és azt a Csendes tengerre küldeni. Ennek parancsnokául *Parenago ellentengernagy* már ki is neveztetett, a hajóraj azonban már nem indult el Kelet-Ázsiába.

A *vladivosztoki cirkálók* („Rosszija“ és „Gromoboj“) a csata idején még gőz alatt sem voltak.

. Összefoglalás. A czusimai csata a -világtörténelem eseményei között páratlanul áll. A veszteségek, amelyeket az egyik fél szenvedett, oly rendkívül nagyok, hogy megdöbbenve kutatunk annak okai után és megdöbbenve kérdezzük, hogyan lehetett a japánoknak a legcsekélyebb veszteség árán oly hihetetlen méretű diadalt kivívni?

Az orosz flotta a legkülönbözőbb és nagy részben hiányos szerkezetű hajóknak nem szervezetszerű, hanem csak a pillanatnyi szükség által követelt összeállítású volt. A flotta személyzete hézagok kiképzéssel és megbízhatatlan fegyelemmel bírt. A parancsnokló altengernagy vas-szigora és kérlelhetetlen következetessége ezen belső bajokat csak részben volt képes megszüntetni. Az orosz hajóhad akkor, mikor az ellenséggel összeütközött, már csaknem 18 ezer tmf. útat tett meg; a rendkívül hosszú utazás nemcsak a személyzetet, de a hajókat is nagyon megviselte.

A japán flotta a hatalmas angol nemzet elvei és útmutatásai szerint minden tekintetben kiválóan szervezve és harc képes állapotban volt. Togo tengernagynak a döntő mérkőzés előkészületeire hónapok álltak rendelkezésére; míg a közelgő ellenség a hosszú utazás alatt erkölcsi és fizikai teljesítőképességéből napról-napra vesztett, addig a japán admirális — a hazai partokra támaszkodva — flottáját az oroszok fogadására a lehető legtökéletesebb módon előkészíti, a hajókat kitisztíttatja, a már nem tökéletes ágyúkat kicseréli és a gyakorlatok szakadatlan láncolata által flottáját a legmagasabb felszínre emeli. — Hírszerzése kifogástalan és míg az oroszok úgyszólván a sötétben haladtak, addig Togo az ellenség erejéről és annak összes mozdulatairól folytonosan tájékozva volt.

Ily egyenlőtlen erővel léptek harcba az ellenfelek.

A japán hajók gyorsasága az oroszokét felülmúlta. A japánok csatahajói kivétel nélkül 18 csomó sebességgel bírtak, az orosz

csatahajók közötti azonban a „Sziszoj Veliki“ és „Imperator Nikolai I.“ csak 15 csomó sebességet voltak képesek kifejteni. A japán nagyobb cirkálók legkisebb sebessége 18 csomó, általában azonban 22 volt, az orosz nagyobb cirkálók pedig az „Olég“ kivételével csak 16—17 tmf.-et futottak óránként. Hanem az orosz hajók az általuk elérhető legnagyobb sebességet a czusimai csatában korántsem fejthették ki, mert szénnel túl voltak terhelve. Gyorsaság tekintetében az orosz hajók tehát messze maradtak a japán flotta mögött.

Azon kedvezőtlen kilátások, amelyekkel az orosz hajóhad a csatát megkezdte, csakhamar végzetes jelenségekkel párosultak. A japán *tengeri harcászat* előnye az első összeütközésnél azonnal mutatkozik; a japán tüzérség nem lövi az egész ellenséges vonalat, hanem a pusztító tüzet csak egy-két élhajóra összpontosítja, mert a flotta megrázkódtatását ily módon véli leggyorsabban elérhetni. S számításában nem is csalódik, az orosz zászlóshajó azonnal súlyos sérüléseket szenved, a flotta parancsnoka megsebesül, eszméletét veszti s így a *vezetés* az oroszoknál már a csata első mozzanataiban megszűnik. Míg japán részen az összes hajók *egy* parancsnok akaratát öntudatosan követik és maguknak a tüzérségi tűz legmagasabb fokozása céljából kedvező helyzeteket teremtenek, addig a már megrendült orosz flotta az *egységes vezetés teljes hiányával* követi az élhajókat, amelyek azonban a borzasztó tüzelés hatása alatt egymásután dőlnek ki.

Kétségtelen dolog az is, hogy *a japán tüzérség oly óriási fölényben volt*, miszerint ez az egy tényező is valószínűleg elegendő lett volna a japánok sikerének kivívására. Togo ágyúi az orosz hajókon leírhatatlan rombolást okoztak s ezek csak a futásban igyekeztek menekvést keresni, mert a tüzet hatásos módon nem viszonozhatták. A simóze-keverékkel töltött japán zúzó-gránátok bebizonyították, hogy azokkal a legerősebb hajószerkezet is leküzdhető. Ez nagyon is meggondolandó jelenség, különösen akkor, ha a japán gránátok rendkívüli gyújtó hatása is tekintetbe vétetik.

Amit a tüzérség az ellenségénél nappal épen hagyott, azt a japán tengernagy az éj folyamán *torpedókkal* akarta elpusztíttatni. Érdekes, hogy a torpedótámadások, dacára a jelenvolt csaknem 100 japán torpedójárműnek, tulajdonképpen csekély eredménnyel jártak. Csakis 4 orosz hajó sérült meg a torpedótámadások alatt s azok közötti az éj folyamán csak egy sülyedt el.

Tenger alatt járó hajókat a csatában egyik fél sem alkalmazott.

Nébogatov magatartása csakis a humanizmus szempontjából

indokolt, de ő mint katona, menthetetlen tévedést követett el. A harcot mellőznie és a milliókat érő hajókat az ellenségnek átadnia nem lett volna szabad.

Hogy a *cár* a Balti-flotta hiányos felszerelésének és csekély kiképzési fokának maga is tudatában volt, abból látható, hogy igazságérzete és emberi érzése a Rozsesztvenszkihez intézett következő táviratában nyilatkozott meg: „Szívből köszönöm Önnek és az egész személyzetnek, akik a borzasztó csata alatt kötelességüket teljesítették, az Oroszországiránt és Irántam tanúsított odaadást. A Mindenható akarata az Ön vállalkozását nem koronázta sikerrel, de Önnek megengedte, hogy vitézségét megmutathassa. Oroszország Önre mindig büszke lesz. Kívánom Önnek a mielőbbi felgyógyulást és kérem az Istent, hogy Önt vigasztalja meg.

A czusimai csata után az oroszok utolsó reménysugara is letűnt. Az orosz sas koronáját a japán felkelő nap fénye elhalványította és az addig büszke sas szárnysezegetten hüllt alá a magasból. A szárazföldön egyik súlyos csapás a másik után érte a mandzsuri hadsereget és most, midőn az oroszok azt remélték, hogy az ellenséges flotta leverése által maguknak a tengeri uralmat biztosítva, a japán hadosztályokat hazájuk földjétől elvágják, — tengeri haderejük is teljesen megsemmisült. A hullámokban elmerült ezer és ezer szerencsédén tengerésznek halálkiáltása a hadjárat legutolsó akkordja volt. — A Balti flotta elpusztulása után már csak a béke megkötése következhetett.

III. RÉSZ.

Port-Artur ostroma.

Hadműveletek a kincsoui csata után az ostrom kezdetéig.

A kincsoui csata után a *japánok* 1904. május 27. és 28-án megállották s az oroszok után *Nakimura* tábornok alatt csak egy kisebb különítmény küldetett. *Nakimura* 27-én megszállotta. *Nan-guanlint*, továbbá *Hunagelint* (*Cziennankvaling*, *Hounankvaling*) és a *Talienvan-félszigetet*.

Stöszel tábornok a kincsoui csata után *Port-Arturig* ment vissza,, de a japán csapatok lassú, utánnomulása következtében a védelemnek a közvetett módját határozván el, újból előnyomult és a *Kvantun-félszigeten*, *Port-Arturtól*, átlag 16 km.-re a következő vonalban vett védelmi felállítást: magaslatok a *Huankisuanhotól* (*Huannicsuanho*) nyugatra a *Kiansan* (354) hegy (*Houjansan*, *Kenszan*) — *Jupilasza* (412) — *Szuantszajgou* község a tenger közelében (*Suangtajkou*). A megszállott vonal megerődítettett.

A *japánok*- 29-én az előnyomulást megkezdték és *Nakamura* 30-án *Dalnit* is megszállotta. A hadsereg az oroszokkal szemben *Ancusan* (369) (*Double Point*, *Anczesan*) magaslatok *Sinszajcza* községtől délnyugatra (*Hszinczajcze*) magaslatok a *Maian* folyótól délnyugatra lévő vonalban megállóit és magát elsáncolta. Jobb szárnyon, az 1. hadosztály, bal szárnyon a 3. hadosztály volt; a közép mögött a 4. hadosztály és az *L* tüzérdandár tartalékban maradt. A két fél előcsapatai némely ponton csak 1 km.-re voltak egymástól. . .

*) 9. és 10. sz. melléklet.

Azután a japán II. hadsereg legnagyobb része más irányba fordult. Orosz részről ugyanis Stakelberg tábornok alatt az I. szib. hadtest Port-Artur felmentésére közeledett és előretolt lovasságával Akijama tábornok lovas dandára Judszjatunnál 30-án már össze is ütközött. A II. hadsereg észak felé egyelőre a Pulantiennél (Port-Adamsz) hagyott 5. hadosztályt és Akijama lovassága által volt biztosítva. A 11. hadosztály szintén ekkor kezdte meg a partraszállást a Jentoa (Jentouva) öbölben. Június 3 ikáig a hadosztály összes csapatai megérkeztek, de a vonatok még hiányoztak. Oku tábornok az orosz Kvantun-különítménnyel szemben csak az 1. hadosztályt hagyta, támogatására még a 11. hadosztály partraszállt csapatait is kirendelte, ő maga pedig a 3. és 4. hadosztálylyal és az 1. tüzérandárral észak felé fordult. Ezen erők az előnyomulás alatt az 5. hadosztálylyal és 1. lovasdandárral egyesültek, Vafangounál június 15-én az I. szibériai hadtestet visszaszorították és azután a főhadiszintéren nyertek alkalmazást.

A két fél a Kvantun félszigeten június 26-ikáig harc nélkül állott egymással szemben. Ezen idő alatt beható erődítési munkálatok folytak. Kétségtelen, hogy a japánok helyzete kedvezőtlen volt, mert a nem egészen két hadosztályból álló erő 16 km. hosszú vonalat szállott meg s azt az oroszok könnyen áttörhették volna. A japánok hadműveleti alapú Dalnit választották és hadtápkörletüket kiváló gondoskodással rendezték be.

A két fél hadrendjét a 9. és 10. sz. melléklet mutatja.

A japánokra vonatkozólag megjegyzendő, hogy a III. hadsereg csapatai részben június végén, főképp azonban csak július havában érkeztek meg.

Nogi tábornok, aki a japán hadsereg parancsnokságát június közepén vette át, Dalnit nem vélte addig eléggé biztosítva, míg a *Kiensen* magaslat az oroszok birtokában volt s ezért elhatározta, hogy a 11. hadosztályt a nevezett magaslatig tolja előre. Ez a terv vezetett az első összeütközésekhez. *)

A 11. hadosztály *június 26-ikára éjjel* három oszlopban nyomult előre, melyek közül a legerősebb a *Kiensen* ellen irányított. Ezen oszlop a magaslatot súlyos áldozatok árán délután 5 óráig birtokába is vette. A két szárnyoszlop is sikerrel nyomult előre. A gyalogság támadásánál a tüzérség hathatós közreműködést fejtett ki.

*) A kincsoui csata utáni küzdelmeknél a két fél flottájának egyes hajói számos alkalommal működtek közre; lásd erre vonatkozólag: II. Rész. Tengeri események 1904-ben.

Az oroszok 7 tisztet, 200 embert és 2 gyorstüzelő ágyút, a japánok 2 tisztet és 200 embert vesztek.

Az ütközet eredménye az volt, hogy az oroszok az előbbi állásuk legfontosabb részéről 2—3 km.-re visszamenni kényszerűitek, a japánok pedig a Kiensan és Suantisan (Huannicsuan) elfoglalása által jelentékeny tért nyertek előre és összeköttetéseiknek veszélyeztetésétől többé tartani nem kellett.

A Kiensan elvesztése Stöszel tábornokot igen kellemetlenül érintette s azt mindenáron vissza akarta szerezni. Ezt pedig július első napjaiban szándékozott végrehajtani, és pedig azért, mert hírül vette, hogy Dalninál 2-án nagyobb japán csapatok érkeztek meg; ezek közreműködése előtt már a Kiensant vissza óhajtotta foglalni. Nevezett napon a japán 9. hadosztálynak, valamint az 1. és 4. honvéd (kobi)-dandár és a 2. tüzérdandár csapatainak, úgyszintén különböző ostromló telepeknek partraszállítása valóban megkezdődött.

A támadások július 3-án délután 1 és 2 óra közt vették kezdetüket és egészen 6-ig tartottak; azok alatt az oroszok 11 tisztet és 303 embert, a japánok pedig 450 főt vesztek.

A július 3.—6. történt támadások alatt az orosz Kvantun különítménynek a június végén elvesztett állások egy jelentéktelen részét sikerült ugyan visszaszerezni, hanem a küzdelmek főcélja, a Kiensan magaslat a japánok birtokában maradt. Ez az eredmény csekély volt, ámde az oroszok tevékeny és erélyes magatartása, különösen pedig a *Kondratenko tábornok* alatti déli szárny műveletei azt bizonyították, hogy az oroszok ereje még nem töretett meg. Ez okból Nogi tábornok a Port-Artur elleni előnyomulás folytatását a III. hadsereg teljes megérkezéig halasztotta el.

Így az említett harcok után ismét hosszabb szünet következett, mely alatt csak kisebb csatározások történtek. Az elfoglalt állások megerősítésén mindkét fél tevékenyen dolgozott. A szünet alatt a japán III. hadseregnek még hiányzó részei is teljesen megérkeztek, miért is a japánok már magukat elég erősnek érezték a hadműveletek folytatására.,

Július 26-án az előnyomulás hat oszlopban megkezdett. — A hadosztályok irányítása a következő volt:

1. *hadosztály* az orosz balszárny ellen, a Jupilasza 412 magaslattól északra;

9. *hadosztály* a Jupilasza magaslatra s az Anczelin-szorostól jobbra és balra levő orosz állások ellen;

A II. hadosztály a' Möuczágounál (Mauczekau) levő magaslatok és a Laoczusan (Magas-hegy) ellen. . . . :

Hadsereg tartalékul az í? honvéddandár a 9. hadosztálynak, a 4. honvéddandár a 11-nek jobb szárnyát követte.

A japánoknak a viharos időben sikerült ugyan az orosz előcsapatokat visszaűzni, de á kiválóan megerősített főállásoknál az összes támadások megakadtak. A 9. hadosztály a Jupilasza hegyét éjjel is megrohaqta, de azt elfoglalni nem volt képes.

Július 27-én már reggel 6 órakor megkezdődött a tüzérségi harc, melynél az Uajczejlaza. magaslaton felvonóit japán tarackütegek a Jupilasza ellen szintén .hathatósan működtek közre. Nogi tábornok e nap küzdelmeiről a következő jelentést tette: „Azellerség a tüzelést nem szüntette be; gyalogságunknak a közeledést csak azért engedte meg, hogy azt azután pusztító tűzzel áraszsa el. A meredek lejtőkön való . felmászás rendkívül nehéz volt; ismételt támadásaink sikertelenek .maradtak. Gyalogságunknak — a tüzérség oltalma alatt — csakis délután 3 órakor sikerült a legvégső erőmegfeszítés mellett a magaslatok egy részét elfoglalni; azonban az ellenség kétségbeesett ellenállása és szomszéd állásainak oldalozó tüze a csúcs megrohanását naplemente előtt lehetlenné tette. “ . . A tüzérség folyton tüzelt, s a gyalogság este rohamra indult. Véres harcok árán végre mégis sikerült éjjeli 1. órakor az orosz .állásokba behatolni s azokban meg is maradni.

A déli orosz szárnyat Kondratenko tábornok a 7. kelet-szib. lövészadosztály csapataival 26-án és 27-én kiváló szívóssággal és sikeresen védte.. A hős tábornok személyes befolyása a csapatokra a legjobb hatást tette. A japán támadó oszlopok július 28-ára éjjel ismét előtörték s ekkor a Laoczusan védőrsége készen tartott dzsunkákön a Lunvantán-öböl (Lunvantang) nyugati partjaira vonult vissza, mert Stöszel tábornok a Jupilasza elvesztése után elrendelte, hogy az egész Kvantun különítmény a Port-Artur előtti utolsó állásba, Lujza-öböl—Farkás hegyek — Kouczjagou (Kokiakou) vonalba vonúljon vissza. .

. Az ellenállás az északi szárnyon tartott legtovább, ahol u.' i. a japán I. hadosztály a Szuantczajgounál levő orosz állásokat csak 28-án délelőtt 9 órakor foglalta el. .

A július 26-tól 28-ig tartó küzdelemben az oroszok 43 tisztet, 1997 embert, 2 nehéz és 3 gyorstüzelő ágyút, valamint 3 géppuskát, a japánok mintegy 3000- főt veszteitek.

Az említett harcoknál a flották egyes hajói ismét sikeresen működtek közre. .

Július 29 én Nogí tábornok pihenőt tartott, 30-án azonban már az oroszok üldözésére indult, hogy azoknak az új állások alapos megerősítésére ne legyen idejük.

A Farkas-hegyek védelmére *Fokk tábornok*, az állás parancsnoka két szakaszt alakított; a keleti szakaszban *Szaviczki ezredes* volt 7 zászlóaljjal és 4 üteggel, míg az északit Nadejin tábornok 4 zászlóaljjal, 1 üteggel és $\frac{3}{4}$ szotnyával védelmezte. A két szárnyon a 7. kelet-szibériai hadosztály csapatai voltak, Fokk tábornok, tartalékát 2 zászlóalj és 2 üteg képezte. ;

Az állások csak futólag voltak megerősítve és a kilátást a magas kauljang vetés legfeljebb csak 500 lépésre engedte meg. Ez utóbbi körülmény a japánoknak igen kedvező lévén, az oroszokat a támadás teljesen meglepte. - > . . ;

A japánok fő támadása a Farkas-hegyek ellen irányult. A 7. -kelet-szib. lövészhadosztály csapatai e hegyektől északra már reggel 7 órakor visszavonultak, mire a japánok a Farkas-hegyek ellen észak felől átkaroló támadást intéztek. Ekkor a védőrség lassan visszavonulni kényszerült. Az oroszok délelőtt 11 óráig már az erődív közelébe vonultak vissza, csak a déli arcvonalban maradtak még a felszerelési időszakban megerősített *Szjagusan* és *Dagusan* magaslatok megszállva. A japánok üldözését csak a vár lövegei tartóztatták fel. . :

A Farkas-hegyek elfoglalásával Port-Artur körülzárolásának küzdelmei véget értek és ezután már a vár harc vette kezdetét.

Port-Artur földrajzi viszonyai.

A kikötő.

A port-arturi öböl egy hegykatlanban fekszik, melynek oldal-falai néhol 200 m. magasak. A kikötő bejárata 300—400 m. széles, 900 m. hosszú s apály idején a nagyobb csatahajók abban alig haladhatnak.

A kikötő a keleti és nyugati, illetve belső és külső kikötőkből áll, melyek között az első igen mély és kőrakpartokkal van ellátva, de nem elég terjedelmes. E körülmény okozta azt, hogy 1903. végén négy nagy cirkálót, amelyek már a belső kikötőben nem fértek el, Vladivosztokba kellett küldeni. A nyugati kikötő sekély; mélyítése

ugyan megkezdett, de az a háború kitörésekor még nem volt befejezve.

A két kikötőben képződik ugyan vékony jég-kéreg, de az a hajók járását csak kevésbé akadályozta.

Az öböl külső része apály idején is elég mély, jó talajjal bír és sohasem fagy be. A magas sziklás partok a nyugati és északi szelek ellen igen jól védik, de a keleti és déli szeleknek nagyon ki van téve. Nyáron többnyire ezek uralkodnak és a horgonyzó hajókra nézve igen veszélyesek.

A *Lujza öböl* igen sekély, de a *Galamb-öböl* még a legnagyobb hajók kikötésére is alkalmas.

A terep.

A vár közelében kopár és erősen tagozott hegyes vidék van, melynek a Tigris-, Aranyos- és Kereszt-hegy nevű részletei meredeken esnek a tengerbe.

A terep a Lunho által két szakaszba asztalisk. A keleti szakaszban a hegyvonulat általában a régi kínai fal irányát követi, — erősen tagozott és kevésbé áttekinthető. A Sárkány-hegyek csaknem összefüggő vonulatot képeznek, végső pontjukat a Kereszt-hegy képezi. A Sárkány-hegyekből számos harántág nyúlik ki, melyek között igen meredek és mély szakadékok vannak. — A városhoz közelebb fekvő Nagy-hegy 209 és a Vangtaj 182 magasabbak mint a Sárkány-hegyek s így a védelemre nézve igen kedvezők. A Sárkány-hegyek előhegyei észak és kelet felé igen meredeken esnek; az előterep róluk kedvezően pásztázható. *A nyugati szakaszban* a védelemre előnyös összefüggő vonulat nincs. A kikötőtől 1—3 km.-re levő hegyhátak előhegyei ezeknél magasabbak s így a kikötő és a város már az előhegyekről is lőhető. *A támadó állásának legfontosabb pontját a Magas-hegy képezi a 203 és 211 magassági pontokkal.* Ennek előhegyei: északra a Hosszú-hegy (Namakojama) és a Sarok-hegyek, északkeleten pedig a szakadozott Panlunsan. A Farkas-hegyek északra meredeken esnek, jó kilövést biztosítanak, de könnyen megkerülhetők.

A Lujza-öböltől délre és a Galamb-öböltől keletre jól művelt és népes síkság van.

A Galamb-öböltől délkeletre a Ljaotesan sziklás és szakadozott vidéke terül el, mely a tenger felé rendkívül meredeken esik.

A Farkas-hegyektől, valamint a Dagusán- és Szjagusantól keletre fekvő vidék kevésbé áttekinthető és a vezetést megnehezíti.

Terepfödözet igen kevés van; csak a sík területek vannak jól művelve; az erdők teljesen hiányoznak. A művelt területeken sok a kauljang vetés, mely a nyári hónapokban a kilátást és — részben — a mozgást is akadályozza. .

A talaj többnyire agyagos, itt-ott kavicsos is.

A közlekedések a természetes talajon vezetnek; a síkságon agyagosak, a hegyvidékben pedig homokos és köves talajjal bírnak; az előbbieket és részben az utóbbiak is az esőzések időszakában csaknem feneketlen talajjal bírnak. A mandarin-út széles és elég jó.

A lakosság a sík területeken igen sűrű és általában apró majorsági épületcsoportokban lakik. *A házak* föld-, vagy agyag-téglakerítéssel vannak ellátva.

Port-Artur jelentősége és erődítményei.

Port-Artur földrajzi fekvésének nemzetgazdasági jelentősége már a háború előzményeiben letárgyaltatott. Port-Arturnál végződik a kelet-kinai vasút dél felé vezető ága, mely a Kvantun félsziget kikötőit Oroszország európai részeivel közvetlenül kapcsolja össze. A félsziget kereskedelmi kikötőjét *Dalni* képezte, melyet az orosz kormány rohamosan kiépített. Mivel pedig a kereskedelem biztosítására a Csendes tengeren hajóhad volt tartandó, ennek biztos elhelyezéséről is gondoskodni kellett. A Csendes tengeri flottát befogadni Port-Artur védett kikötője volt hivatva s ebből kifolyólag az orosz államvezetőség a következő irányelvet mondotta ki a kikötő megerősítése előtt: „Port-Artur a Csendes Óceán flottája számára támadások ellen biztosított és megfelelő tágas menedékhelyül építendő ki.“

. Ezen irányelv következtében a figyelem első sorban a *kikötők* felé irányúit.

Port-Arturt a kínaiak már a múlt század 90-es éveinek elején nagy költségekkel hadi kikötőnek építették ki. A kínaiak azt a simonoszeki békében elvesztették, ámde arról Japánnak Oroszország javára le kellett mondania. Az első orosz csapatok és nehéz lövegek 1898 tavaszán érkeztek Port-Arturba. A flottatábor újraépítésének terveit *Velicsko tábornok* volt szerkesztendő, aki e célból 1899-ben Port-Arturba utazott. Az elkészült terveket a cár 1900. február 1-én hagyta jóvá.

A háború kitörésekor még az építés tervei távolról sem voltak megvalósítva. Ezen mulasztás főoka abban keresendő, hogy Dalni évről-évre oly óriási összegeket emésztett fel, miszerint Port-Artur kiépítésére 1903 végéig a terv szerinti költségeknek csak $\frac{1}{3}$ része utaltatott ki. Ily körülmények közt természetes, hogy a japán flotta támadása 1904. február 9-ére éjjel a flottatáborat nagyon készületlen állapotban találta.

A szárazföldi erődítésnél csak a kínai külső övét hagyták meg (Sárkány-hegyek, Kaponniere-hegy, a nyugati kikötőtől közvetlen nyugatra levő hegyek, Fehér Farkas-hegy), noyau azonban nem volt.

Stöszel tábornoknak az egész Kvantun-különítmény alárendel-tetvén, Port-Artur megszálló csapatainak számereje a kincsoui csata után 29 zászlóalj, 1 lovas-század, 8 tábori üteg és műszaki, vala-mint tengerész csapatok voltak. (*Lásd a hadrendet.*) A flotta a várparancsnoktól függetlenül működött, csak a kikötő bejáratának védelmére rendelt hajók voltak neki alárendelve.

A flottatábor lövegeinek száma szintén a 9. sz. mellékletből vehető ki.

A szárazföldi arcvonal minden kilométerére csak 5 löveg jutott, így egy erős tüzértartalék kikülönítéséről szó sem lehetett. .

Léghajókkal Stöszel nem rendelkezett.

A flottatábor tüzésége a lövegek száma és nemei szerint a *távoli harc* követelményeinek csak a tengeri arcvohalon feleltek meg, hanem a *közeli harc*, a lövegekkel kiváló sikerrel volt vívható.

Az erődövön belül öv- és sugár-utak nem voltak elegendő számban. Telefon és távíró megfelelő számban volt, de csak föld-feletti vezetékkel. Az Aranyos-hegyen Csifuval dróttalan távíró köz-lekedett. Az élelmező berendezés megfelelő, de az egészségügyi kevésbé kielégítő volt.

Az egyes erődök elosztása és minősége a 28. sz. *vázlatból* látható.

A várharc 1904.. július 31-től a vár meghódolásáig. *)

I. Az előterepen lefolyt harcok. A japánok már eredetileg azt határozták el, hogy Port-Arturt *erőszakos támadás által* ejtik birtokukba. E terv kivitele céljából az északi arcvonal megtámadása (Erlungsan, Panlunsan és Északi Kikvansan) látszott legalkalma-

*) Kivonatossan ismertetve.

sabbnak, mert a főközlekedések Port-Artur felé ott vezettek át, jó tüzérségi állásokat biztosítottak és onnan már a fontos *Vengtaj magaslat* közvetlenül elérhető volt. A Vangtajról a városra és a kikötőre kiváló kilátás nyílik és onnan a város irányába a támadó előnyomulását már semmiféle jelentékeny erődíveny sem akadályozta.

Hogy az ostromlővegek a Farkas-hegyek lejtőin telepíthetők legyenek, szükségesnek mutatkozott a *Dagusan és Szjagusan* erődéinek elfoglalása, mivel azokból a Farkas-hegyek oldalozhatók voltak.

Az előkészületektől eltekintve, ezen két előterep-állás elfoglalása három napig — *augusztus 7., 8. és 9.* — tartott s a küzdelmek alatt a japán 11. hadosztály 1500 embert *vesztett*. Az ostrom- és a hajó-lővegek ez időben már a kikötő ellen is tevékenységet fejtettek, ki.

A japánok támadásának legközelebbi célja az északnyugati arcvonal elfoglalása volt, mert onnan a Szjujsiintől délre levő orosz állások oldaltűz alá voltak foghatók.

Az *északnyugati arcvonal* elfoglalásával az 1. hadosztály bízott meg, melynek erősítésére az 1. honvéd dandár is kirendeltetett. Az *augusztus 14. és 15-én* vívott harcok eredménye az lett, hogy a japánok a Vutajsan-hegyet és a Panlunsan 164 mgs. pontját elfoglalták ugyan, de a Sarok-hegyek az oroszok birtokában maradtak. A harcok alatt a japánok *vesztesége* 1000 fő volt.

A Szjagusan, Dagusan és Vutajsan magaslatok, valamint a Panlunsan északi lejtőinek elfoglalása után a japánok a fő támadó arcvonal két oldalán azon terepöv birtokába jutottak, ahol a támadó lövegek már a hatásos lőtávolság határain belül voltak felállíthatók.

Augusztus 18-án már az ostromló telep összes lövegei az állásokban voltak. A japán ostromló lövegek száma a *10. sz. mellékletből* vehető ki.

A löveg-felszerelésben feltűnő a nagy kaliberű lövegek teljes hiánya. Legnagyobb hatású a 15 cm.-es Krupp-tarack volt, hanem a gránátmentes fődözekeket még ennek a lövedékei sem voltak képesek átütni. A japán ostromló-telep tehát a vár elfoglalására általában nem volt kielégítő. Az ágyúk nagyobb tömege az ostrom kezdetén az északi arcvonal ellen, később pedig a szárnyakon csoportosítottatott.

Nogi tábornok főhadiszállása az egész ostrom alatt Tjüjdatun községtől keletre a vasútnál volt.

A japán csapatok elhelyezésére a nyári időben sátrak; télen pedig földkunyhók szolgáltak; ez utóbbiak egészségi szempontból jóknak bizonyultak s az orosz lövedékek elled elegendő földözéket is képeztek. Az *egészségügyi szolgálat* kiválóan volt szervezve a kórházi ápolást igénylő betegek Dalniba szállítottak, ahonnan azok nagy része kórház-hajókon Japánba vitetett. Dalniban nagy élelmező raktárak voltak, mélyekből minden hadosztály mögött, raktárak telepítettek. Ezekhez hadtápvassútak épültek.

II. Az érszakos támadás. Az előállások bevétele után *az érszakos támadás* következett. Ez *augusztus 19-től 24-ig* történt.

Mielőtt azonban ez kezdetét vette volna, Togo tengernagy és Nogi tábornok Stöszelhez augusztus 16-án felszólítást intéztek, hogy a várat és a flottát az épen meglévő állapotukban adja át. A várparancsnok a felszólítást visszautasította.

A rendkívül hevességgel és halálmegvetéssel vívott érszakos támadás augusztus 24-én késő éjjelig tartott; csaknem *15.000 japán sebesült és halott* maradt a harctéren, s ezen óriási áldozat eredménye csak az volt, hogy a japánok a Sarok hegyeket, a Hosszú-hegy (Namakojama) északkeleti lejtőit, a Kuropatkin (Vízvezeték) erőd lejtőit s az 1. és 2. sz. redoutot (Nyugoti és Keleti Panlunsan) birtokukba ejtették. . . .

Ekkor a japánok meggyőződtek arról, hogy a várat érszakos támadással bé nem vehetik s a rendszeres ostromhoz folyamodtak.

III. Az ostromszerű (rendszeres) támadás. A hatásos ostromló lövegek hiánya, az orosz fényszórók kiváló hatása, mely az éjjeli támadásokat rendkívül akadályozta, a ki nem elégitő műszaki előkészületek az érszakos támadás sikerét kizárták.

A japánok most már 28 cm-es rövid tarackokat is kezdtek alkalmazni. Az első 6 azonban csak szeptember közepén érkezett meg; azokat Liörrtől (Tansancze) délre és a Dagusantól északra állították föl. A hatásos géppuskák leküzdése céljából hegyi és kis kaliberű gyorstüzelő ágyúk alkalmaztattak.

A földözék nélküli terepszakaszokon az erődökig ostromló árkokat emeltek ki és a legközelebbi távolságokon kis famozsarakat és kézi gránátokat is hoztak működésbe. — A főtámadás arcvonala ugyanaz volt, mint előbb, csak az arcvonalba még a Szungszusan, Erlungsan és a keleti Kikvansan is bevonatott. A védő által még

nyugaton megtartott előterep-állások, tehát a Hosszú-, és Magas-hegy valamint a. Szjujsiintől délre levő erődítések szintén elfoglalandók voltak.

Az oroszok az ostromló árkok készítését számos kitöréssel zavarták és a fontos Vangtaj magaslatot is sietve erődítettek meg.

Szeptember közepén az ostromló árkok a... Templom-,és. Kuropatkin-erőd előtt és a Hosszú-hegy műveivel szemben,már.50; méterre, sőt közelebb is elkészültek s a.japánok 19-ére. már.általá;-nos rohamot terveztek.

A küzdelem és a beri-beri betegség áldozatainak pótlására a; japánok Szeptember elején 16.000fő tartalékalakulást kaptak.

Szeptember 19-én reggel az 1. hadosztály parancsnoka a Hosszú- és a Magas-hegyet 26 ostrom- és 60 tábori, ágyúból tűz alá fogta, délután 5 órakor pedig az 1. gyalog és, a 15. honvédezrednek a támadásra parancsot adott. Hanem a gyalogság csakis a tüzérség újabb jelentékeny közreműködése mellett nyomulhatott 20-án délután a Hosszúhegy mellvédeig előre, később pedig egy megkerülő mozdulattal a torokvonalba is behatolt. Ekkor *a kézi gránátok**) is jelentékeny alkalmazást találtak.

Az oroszok szept. 20-án d. u. a Hosszú-hegyről visszavonultak.

A Magas-hegy ellen szeptember 19-én előnyomuló 15. és 16., honvédezredeknek csak ismételt támadások után sikerült a 211 magasági, pontot. a következő éjjel elfoglalni, de a 203 pont birtokba ejtésére irányú összes kísérletek meghiúsultak. . . .

Kondratenko tábornok 22 ére ellentámadást készített elő; a támadó csapatot Podgórszki sorhajóhadnagy vezette, aki a japánokat véres küzdelem után a *Magas-hegyről vissza is szorította*. A japánok a négy napig tartó harcokban 3000 embert *vesztettek*.

A Szjujsiintől délre levő előterep-állások ellen szeptember 19.-én délután 40 ostrom-ágyú és 84 tábori, illetve hegyi-löveg működött. A Kuropatkin- és Vasút-erőd ellen a 9. hadosztály 18. dandára, a Templom-erőd ellen az 1. hadosztály 2. dandára támadott. A japán támadó csapatok ismételt sikertelen kísérletek után végre szeptember 20-án hajnalban *a művekbe behatoltak*; az oroszok rendetlen futással menekültek vissza. E küzdelemben a japánoknak 4000 fő *vesztésük* volt.

*) Az itt alkalmazott kézi gránátok üveg nagyságú bádgedények voltak, részben gyújtózsínórral, részben pedig érintkező gyújtóval ellátva. A töltet hatása rendkívül robbanó és heves volt. A gránátokat egy fanyél segítségével dobták.

A japánok a fő támadás arcvonala ellen az első megrohanást október 30-án intézték. Az ostromló árkok a műveket e napon már néhol 30 méterre közelítették meg.

Nogi tábornok az általános bombázás előkészítése után október 25-én a következőképp intézkedett: Az I. hadosztály a Szungszusan-erődöt s az attól délkeletre levő 120 magaslatot; a 9. hadosztály az Erlungsant és az Északi Kikvansantól közvetlen nyugatra levő művet, a 11. hadosztály az Északi és Keleti Kikvansant támadja meg, a szárny-hadosztályok a szomszéd erődök ellen is tüntetnek. Az 1. és 9. hadosztályok feladata október 26 án az volt, hogy a nekik kiutalt erődök előretolt lövészárkait foglalják el.

A lövészárkok rövid harc után el is foglaltak.

*A megfigyelők október 30-án reggel azt jelentették, hogy a művek teljesen össze vannak löve, mire a roham déli 12 órára elrendeltetett. Hanem alig hagyták el a rohamoszlopok a földözékeket, az oroszok heves löveg- és puskatüze azokat csakhamar visszavetette. A japánok helyenkint az árok széléig, sőt a mellvéd lejtig is eljutottak, de ott az oldalazó művek kiváló hatása és a roham-létrák rövidege következtében csaknem megsemmisültek. Az Északi Kikvansantól közvetlen nyugatra levő erőddel szemben *Ikinobe dandárparancsnok* maga állt a 35. ezred két százada élére és heves kézi tusa után azt el is foglalta. Az erődnek a japánok az „*Ikinobe*“ elnevezést adták.*

A 28. cm-es tarackok az állandó művek ellenében nem mutatkoztak kielégítőnek.

A japánok az október 30-án lezajlott véres küzdelmekben 2000 embert vesztek és mivel azok nagyon csekély eredménnyel jártak, most már az aknaharcot voltak kénytelenek megkezdeni.

*Az aknaharc mindkét félnél elkeseredett küzdelmekhez vezetett s eredménye az lett, hogy a japánok november 25-ig az Északi Kikvansan, Szungszusan és Erlungsan erődöknél az aknákat már a contre-escarpe-ig építették ki és azokat részben fel is robbantották. Nogi tábornok az eddigi ostrom sikertelen volta miatt rendkívül aggodott és *Port-Artúrt a Balti flotta megérkezése előtt okvetlen meg akarta hódítani**)*

*) A japán közvélemény Port-Artur elését szintén nagyon óhajtotta már. Erre vonatkozólag, valamint Nogi tábornok jellemzésére idézem *Bronsart von Schellendorffnak* következő sorait: „Nogi egyik fia már az első csatában Kincounál elesett; midőn a 203 magassági pont megrohanásánál második és utolsó fiát is elra-

A második roham időszaka november 26-tól december 5-ig tartott. A roham a Szungszusan és a Keleti Kikvansan ellen volt intézendő, — ha pedig annak birtokba vétele nem sikerül, úgy a Magas-hegyet kellett elfoglalni, hogy arról a Port-Artuf kikötőjébe zárt orosz flotta megsemmisíthető legyen. — A Lunho völgyéből pedig *Nakamura tábornok* alatt 2000 önkéntes a Szungszusan átkaroló megrohanására vállalkozott.

Az első megrohanás *az északkeleti arcvonal* heves bombázása után, — melynél az összes ostromló lövegek részt vettek, — *november 26-án éjjeli 1 órakor* vette kezdetét. — A támadó mindenütt pusztító kereszttüzzel találkozott és némi eredmények után ismét visszavetettet, habár egyes osztagok az Északi Kikvansan udvarára is behatoltak már. — Az átkaroló önkéntes csoportot a fényszórók felfedezték és az is csakhamar borzasztó tűzbe került. Hanem az önkéntesek a lejtőn mégis felrohantak, ámde az oroszok a készen tartott tartalékok segítségével igen súlyos veszteségekkel visszaverték őket.

Ez a sikertelen támadás az egész ostrom legvéresebb küzdelme volt; — a japánok csaknem 9000 embert *vesztettek.* ’

A rendkívüli veszteségek azonban Nogi tábornok azon, szilárd elhatározását mégsem rendítették meg, hogy most már *a Magas-hegy elfoglalására* törekedjék. Annak érődéit az ostromló árkok a védő kiváló tevékenysége következtében csak 200 lépésre közelíthették meg.

A Magas-hegy és az Akaszakajama első megrohanása nov. 28-án történt. Hogy az orosz csapat figyelme föl ne hivassék, a tüzérség a rohamot nem készítette elő megfelelő módon s így a roham visszaveretett.

November 29-én a támadás folytatódott. A japán 11. hadosztály egy része már a 211 magassági pont erőibe be is hatolt, de a védőnek pusztító kereszttüze elől csakhamar visszavonulni kényszerült. Az elkeseredett küzdelem azonban nem szűnt meg. *Nov. 30-án* a 211 pont érődéi és rövid időre már a 203 pont is a japánok birtokába kerültek. *December 1-én* a japánok rendkívül heves harc után a 203 pont erődítményeit ismét elhagyni kényszerültek,

gadta a halál, Nogi báró elrendelte, hogy otthon a halotti ünnepélyvel várokozának addig, amíg ő is meghalt a hazáért. Ugyancsak ő volt az, akinek csapatai a vitézség csodáit mutatták s aki 300 tanulót, akik Port-Artur ostromának hosszú tartamát Tokióban nyilvánosan kifogásolták és a III. hadseregbe leendő besoroztasukat kérték, addig küldött rohamra, míg az utolsó is elesett. ‘

egész a lejtő lábáig vonultak vissza, miközben borzasztó veszteséget szenvedtek. Ezen harcokban az Akaszakajama művei a támadást rendkívüli oldalozó tűz alá fogták.

Az oly heves küzdelmeket kiállott 203 pont északi lejtői ezen rohamok után iszonyú látványt nyújtottak. Azok a halottakkal és sebesültekkel a szó szoros értelmében betakarva voltak; a fekvők testét a szakadatlan tüzelés darabokba szakgatta s ruháik a gránátok robbanásai miatt rongyokba téptettek. — A japánok a magaslat bevehetetlen volta iránt már babonás félelmet éreztek s a 203 magassági pontnak már előbb a „*Halottak dombja*“ elnevezést adták.

December 1-től. 5-ig az ostromló árkok építése folytatódott s a rohamot az 1. honvéddandár és a 7. hadosztály újra megkísérelte. *A Halottak dombja végre december 5-én délután a japánok birtokába került.* .

Az oroszok — valószínűleg töltényhiány miatt — egészen visszavonultak s így a győztes japánok a magaslatok megerősítését zavartalanul megkezdhették. Az oroszok december 6-án a szomszédos lejtőkről is eltávoztak.

A nyugati arcvonalban november 27-től december 6-ig vívott küzdelmek a *japánoknak 12,000 emberükbe kerültek*. Ezen veszteség fele a 7. hadosztályra esett. *Az oroszok mintegy 5000 embert veszítettek*. Hanem a japánok a véres munka sikerét elérték; a Halottak dombjáról a kikötőbe szabad kilátás nyílt s így az ott horgonyzó orosz flottának megsemmisítését most már semmi sem akadályozta.

A Magas-hegy kúpjainak elfoglalásánál a tüzérség is kiváló szerepet játszott, ámde a *főérdem a gyalogságé*, mely a legnehezebb viszonyok közt oly hosszú időn át a halált megvető és elkeseredetten küzdő védőcsapat közvetlen közelében bámulatos kitarással emberfeletti küzdelmeket vívott.

*December 6-án a városnak és a kikötőnek bombázása vette kezdetét; 11-dikéig az oroszok legtöbb hajója elsüllyedt. *)* December 15-én és 16-án Nogi és Stöszel tábornokok közt jegyzékváltás történt; ez utóbbi u. i. figyelmeztette a japán parancsnokot, hogy a japánok a kórházakat is lövik, mire Nogi sajnálkozását fejezte ugyan ki, de megjegyezte, hogy „nem minden lövedék találja a szándékolt célt.“ Azután a japánoknak a városról egy pontos terv adatott át, melyen a kórházak fel voltak tüntetve.

*) Lásd II. Rész. Tengeri események 1904-ben.

Mialatt ezek történtek, az aknaharc az *északkeleti arcvonalon* tovább folyt és 18-án az Északi Kikvánsan már egészen alá volt aknázva. A japánok az ostrom folytatására el voltak kényszerülve, ámde más történt.

Az egész védelem lelke, Kondratenko tábornok december 15-én a Kikvánsan erődben elesett. Ezen tábornok vitézsége, kiváló képességei, és megnyerő, humanus modora úgy a várparancsnoknál, mint a védőrségnél is a legnagyobb tekintélyt érdemelték ki; mindig Kondratenko volt az, aki a legnehezebb helyzetek megoldására is képes volt. Úgy látszik, hogy Kondratenko halálával a parancsnok és a tisztikar közti erős kapocs is elszakadt és, — hogy Stöszel tábornok, aki a várharcban való járhatlanságát sohasem titkolta és magát e tekintetben egészen Kondratenko tanácsainak rendelte alá, most a legkomolyabb napokban egyedül magára utaltatván, nehéz krízis előtt állott.

Kondratenko halála, továbbá a mindig jobban fenyegető lőszerhiány, a skorbut erős terjedése, végül pedig az aknaharc további folytatására szükséges fűrészszerszámok hiánya végre 1905. január 2-án a vár átadására vezetett.

A vár meghódolása.

Stöszel tábornok december 29-én haditanácsot hívott össze. Ebben azt ajánlotta, hogy a vár a japánoknak adja meg magát. A jelenlevő 21 tag közül csakis 4 adta szavazatát az ajánlatra, míg a többi 17 az ajánlat ellen szavazott; a tárgyalásról nem vettek fel jegyzőkönyvet.

Még az egész övonalban harcoltak és a japánok a vár meghódolására még nem is gondoltak, midőn január 1-én a japán előőrskönel Szujujsiintől délre egy orosz hadikövet jelent meg a várparancsnok ajánlatát a vár megadására vonatkozólag átadta. Ezzel egyidejűleg Stöszel a hadianyag megsemmisítését is elrendelte.

Január 2-án az átadási feltételek megállapítottak; ezekre vonatkozólag Nogi tábornok a mikádótól azt a parancsot kapta, hogy Stöszelnek minden hadi becsület megadassék. Az átadási feltételek szerint minden erőd, hajó és hadianyag a japán hadseregnek volt átadandó. A tiszteknek és katonai hivatalnokoknak az oldalfegyver megtartása engedélyeztetett. Ezek, ha becsületszavukat

adták, hogy Japán ellen többé a hadjáratban nem harcolnak, — Oroszországba is visszatérhetnek.

A szerződés aláírása után az ellenségeskedés azonnal megszűnt. Az erődök, hajók stb. átadása január 10-ig tartott. Stöszel-Port-Arturt 11-én hagyta el.

A győztes japán hadsereg január 16-án Port-Arturba ünnepélyesen bevonult s azután csakhamar Mandzsúriába szállítottott.

Port-Arturt a japánok hadi kikötőnek nyilvánították és az idegen hajók elől elzárták.

A kapitulációkor Port-Arturban a japánoknak átadtak: 50,431 ember,*) ebből kb. 18,000 beteg, illetve sebesült, — 4 csatahajó, 2 cirkáló, 14 torpedójármű és 65 más hajó; 35,776 puska 5.436,240 tölténnyel; 546 használható löveg 204,644 tölténnyel; kielégítő mennyiségű élelmi és egyéb hadi készlet, valamint az összes különféle erőd, számszerint 59. >

Port-Artur ostrománál a *japánok 80,000, az oroszok mintegy 25,000 embert vesztek*

Összefoglalás. Port-Artur ostromától a japánok nem tekinthettek el. Hadműveleteiket a szárazföldön csak akkor vihették akadálytalanul keresztül, ha a tengernek már föltétien urai voltak. E célból a keletázsiai orosz flotta megsemmisítendő volt, ámde annak legnagyobb része Port-Artur megerősített kikötőjében keresett menedéket s így a flotta megsemmisítése céljából a várat a szárazföldről kellett inegtámadniok.

Port-Artur a Kvantun-félsziget egyéb kikötőivel együtt oly kiváló jelentőséggel bírt, hogy a flottatábor ostroma és a félsziget elfoglalása még akkor is indokolt lett volna, ha az orosz flotta Port-Artur kikötőibe nem is záratik be. A japánok Port-Arturt és a Kvantun-félsziget szomszédos kikötőit mindenesetre megszerezni óhajtották, ámde azokra a háború után csak azon esetben emelhettek jogos követeléseket, ha azokat a hadjárat folyamán valóban meghódították.

Port-Artur teljes kiépítése a pénzügyi viszonyok miatt nem valósult meg s ezen körülmény a vár elesét siettetete. Az övonal igen szűk volt s a műveknél a páncélozás hiányzott. A háború kitörésekor az övonal kitolatott ugyan, de már csak futólagos

*) Ezen létszámban a nem harcolók és munkásosztagok, valamint a tengerész-csapatok és a hadihajók személyzete is benfoglaltatnak. .

erődítések készítésére volt idő. A léghajók és a távoli harc tüzérségének hiánya azt okozta, hogy a védelem fősúlya a közeli harcra helyeztetett.

A japánok azon kísérlete, hogy a várat erőszakos támadás által vegyék birtokukba, nem sikerült. Ez nem is meglepő dolog. Az erőszakos támadás sikerének alapfeltételei, t. i. az erődöknek a rohamra való elég megrendítése, gyenge és demoralizált megszálló, csapat és az alapos tüzérségi előkészítés — hiányoztak. .

A rendszeres ostrom hosszú ideig tartott. Az ellenfelek igen kis távolságra voltak egymástól és a támadó összes előtörései csaknem sikertelenek maradtak, habár a fegyvertechnika mostani fejlettségével arányban alig álló kézi gránátok és más támadó fegyverek is alkalmazásba kerültek. Port-Artur ostroma meggyőzően bizonyítja, hogy egy várnak elegendő tüzérség nélkül való megtámadása sok balsikerhez és súlyos veszteségekhez vezet. A sziklás talajba vágott és betonozott művek ellen a japán tüzérség elegendő hatást nem fejthetett ki. A legnagyobb kaliberű ágyúkra és igen sok töltényre lett volna szükség. S midőn a tüzérség a kívánt hatást elérni nem volt képes, akkor az utászcsapat az ostromló árkok építésének és az aknaharc fáradságos munkájának útján a vár bevételét jelentékenyen siettetete.

Az ostrom rendkívül nehéz voltát az is bizonyítja, hogy a megrohanások nagy részét éjjel kellett végrehajtani.

Port-Artur ostrománál a támadó részéről a kis kaliberű gyorstüzelő ágyúk, a gépfegyverek és a kézigránátok, a védőnél pedig ezeken kívül a világító-készülékek kiváló szolgálatot tettek.

Port-Artur ostromát az egész katonai világ odaadó érdeklődéssel kísérte és úgy a védőnek, mint a támadónak egyenlő elismeréssel adózott. Hogy a későbbi vizsgálat azt állapította meg, miszerint a vár 1905. január 2-án még indokolatlanul adta meg magát, az csak az ostromnak egy kellemetlen utóhangja volt, ámde a védő sereg bámulatos hősiességének és kötelessége fanatikus teljesítésének érdemét egyáltalában nem csorbítja.

A kapituláció politikai eredménye Oroszországban sajnálatos forradalmi jelenségeket okozott. A szabadelvűek s a forradalmi elemek a legnagyobb elégedetlenségbe törtek ki, belátták, hogy az állam a nemzeti célokat nem szolgáló háborút teljes készületlenséggel kezdte meg s a flotta tábor eleste után a hadjárat céltalanságának tudatában annak mielőbbi befejeztét hangosan követelte.

Port-Artur elestének katonai eredményei óriásiak voltak. Japán; a Kvantun-félsziget jégmentes kikötőinek, a flottatáborriak és az oda menekült milliókat érő orosz hajóknak birtokába jutott s azután a győzelmes II. hadsereget a mandzsura! hadszíntérre irányíthatta. Az oroszok a vár eleste után, már csak a katonái hírnév fentaftár sáért folytatták a háborút, mert a hadjárat sorsának kedvező fordulát már sem a közelgő Balti-flottától, sem a megrendült szárazföldi hadseregtől remélni többé nem lehetett. , . : . . . c

IV. RÉSZ .

A hadjárat vége.

Események a főerőknél a fegyverszünetig.

Tjelinből az orosz hadseregek főereje a vasúttól jobbra és balra ment vissza; a nyugati szárnyon Miscsenko lovassága volt, Rennenkampf Hajluncsen felé folytatta visszavonulását.

A mukdeni vereség azt a bizalmat, amelyet a cár Kuropatkin tábornok tehetségeibe helyezett, — teljesen megtörte. Szentpéterváron haditanácsot tartottak, melyen a Kuropatkin iránt kevés rokonszenvet ápoló *Dragomirov* tábornok is részt vett. A haditanács Kuropatkin visszahívását határozta el; nevezett március 17-én azt a távirati rendeletet kapta, hogy a parancsnokságot az I. hadsereg parancsnokának: *Linevics tábornoknak* azonnal adja át, ő maga pedig jelentéstétel végett utazzék Szentpétervárra. Kuropatkin azonban a cárt arra kérte, hogy adományozza neki az I. hadsereg parancsnokságát, amit a cár *engedélyezett is*.

A III. hadsereg parancsnoksága *Baljanov* tábornoknak adatott. *Linevics* vezérkari főnöke az I. hadsereg előbbi vezérkari főnöke: *Karkevics* tábornok lett.

Linevics tábornok a megvert csapatokat a „szipingaji-állásba“ vezette vissza. Kozákok, ezekhez beosztott gyalog-osztagok és lovasított vadászkülönítmények Kaszija—Suanmjaoczi vasútállomás Ihecsen—Taulu vonalában maradtak vissza. *Rennenkampf* főereje *Hajluncsen*hez vonult.

A *japánok* a mukdeni elrombolt vasúti hidat helyreállítván, az üldözést március 19-ig *Kajujanszian* környékéig folytatták, ott megálltak és előcsapataikat *Nancsenza* (*Nancsönczi*)—*Csantufu* vasútállomás—*Csantufu*—*Pabaotun*—*Kanpinszan* vonaláig tolták előre.

Az *oroszok* a szipingaji állás megerődítésén rendkívüli tevékenységgel dolgoztak. *Linevics* tábornok a hadseregek harcképességének visszaállításán fáradozott. A veszteségek kiegészítettek, a

lövészezredek 2—3 zászlóaljnyi állománya 4-re emeltetett és a hadügyminisztériumtól jelentékeny erősítések igényeltettek. A mukdeni csata után csakhamar megérkeztek: a 4. lövész-dandár, a IV. hadtest és kaukázusi kozákok (6—24—2), valamivel később pedig az 53. tartalék-hadosztály. Ez utóbbi a Rennenkampf alatt álló 71. tartalék-hadosztályal a VII. szibériai hadtestet képezte.

A csata utáni két első hónap hadi tevékenysége csak előőrs-üzemekre és erőszakos kémszemlére szorítkozott. Április elején a japánok az eddig elfoglalt mély felállítást szélesebb vonalba vonták szét.

A japán V. hadsereg Szinczintinen és Inpanon át a hegy-ségbe nyomult és Rennenkampf előcsapatait Örrdagou—Hamilinszoros—Nansancsenzi—Simaoczi (Simiauczi) vonaláig nyomta vissza. Tunhunsziang *) (Tunvanszian) is megszállott.

A japán III. hadsereg a Ljaohot lépte át s Tjelin és Fakumön közt szállt laktáborba. Májusban az I. és II. hadsereg is előrevonott. Az I. hadsereg a Czinho völgyében Liczataj és Kajujanszian közt vonult fel. A IV. hadsereg ettől balra a vasút mentén vett felállítást, a II. hadsereg pedig Csantufu környékén csoportosult. A III. hadsereg a Ljaoho bál partjára csak a 9. hadosztályt és a 7. egy részét tolt, főerejével pedig a folyó jobb partján maradván, a mongol határ közelében levő Moliho községig terjeszkedett ki.

A japán hadsereg is kiegészítette a veszteségeit és számos új alakulást vont a harctérre.

A két fél hadrendje és számereje akkor, midőn a fegyverszünet megkötött, a következő volt:

Oroszok:

Hadseregfőparancsnok Linevics tábornok.

I. hadsereg Kuropatkin tábornok.

I. szibériai hadtest	32 zászlóalj	6 lovas század	8 üteg
III. „ „	32 „	— „ „	8 „
II. „ „	32 „	— „ „	8 „
IV. „ „	32 „	— „ „	4 „
I. hadtest	32 „	— „ „	12 „
VII. „	32 „	48 lovas század	14 „
Önálló szibériai zljak	6 „	— „ „	— „
A hadtestekre felosztva	— „	12 „ „	— „
Összesen :	198 zászlóalj	66 lovas század	54 üteg.

*j Szinczintintől keletre kK 85 km.

II. hadsereg Kaulbarsz tábornok.

VI. szibériai hadtest	32 zászlóalj	— lovas század	12 üteg
VIII. hadtest	32 „	— „ „	12 „
X. „	32 „	6 „ „	12 „
XVI. „	32 „	— „ „	12 „
I. lövész hadtest	48 „	— „ „	9 „
Miscsenko lovas hadtest	— „	108 „ „	8 „

Összesén : 176 zászlóalj 114 lovas század 65 üteg.

III. hadsereg Batjanov tábornok.

V. szibériai hadtest	32 zászlóalj	6 lovas század	12 üteg
IV. hadtest	32 „	— „ „	12 „
XVII. „	32 „	12 „ „	12 „
II. lövész hadtest	32 „	— „ „	6 „

Összesen : 128 zászlóalj 18 lovas század 42 üteg.

Továbbá: a 2. Kuban-plasztun dandár 6 zászlóalj és a főparancsnok nehéz tüzérsége.

A XIX. és a IX. hadtest a béketárgyalások alatt rakodott ki a vasútból (64 zászlóalj, 24 üteg).

Tehát a fegyverszünet megkötésekor az orosz mandzsuri haderő száma 17 hadtest, 6 lovas hadosztály és 3 lovas dandár volt 572 zászlóalj, 198 lovas század és 185 üteg számerőben, melyhez még a nehéz tüzérség hozzászámítva nincs. Ha egy zászlóalj állománya átlag 650 főre vétetik, úgy a mandzsuri haderő állománya a békekötés előtt kereken 372,000 puskára és mintegy 20,000 lovasra tehető.

Japánok:

Hadsereg főparancsnok: Ojama tábornagy.

I. hadsereg Kuroki tábornok.

gárda, 2., 12. és egy új, valószínűleg a 14. hadosztály; gárda tart, dandár 00 zászlóalj, 9 lovas különítmény; 2., 4., 5. és 14. tart, dandár század, 35 üteg.

II. hadsereg Oku tábornok.

3., 4. és 5. hadosztály 3. és 10. tart, dandár 48 zászlóalj, 9 lovas század, 21 üteg.

III. hadsereg Nogi tábornok.

Akijama tábornok lovas hadosztálya,

1., 7., 8., 9. hadosztály, egy tart, had... osztály (valószínűleg a 13.), 1. és 11. tartalék dandár, 46. tartalék ezred 74 zászlóalj, 32 lovas század, 44 üteg.

IV. hadsereg Nodzu tábornok.

6. és egy új, valószínűleg a 16. had- 1 48 zászlóalj, 9 lov. osztály, 3. és 10. tartalék-dandár / század, 21 üteg.

V. hadsereg Kavamura tábornok. .

11. és két tart, hadosztály, 9. és 12. | 42 zászlóalj, 7 lov. tart, dandár / század, 17 üteg.

Ezenkívül ismeretlen módon beosztva:

a 44. tartalék-ezred, 1. és 2. önálló2 zászlóalj, — lov.

. tüzer-dandár | század, 35 üteg.

Összesen: 294 zászlóalj, 66 lovas század, 173 üteg, körülbelül 300,000 puská és 9000 lovas. Mivel azonban még kb. 40 tartalék zászlóaljnak a hadszíntéren történt alkalmazása *lehetséges*, a gyalogság harcoló állománya csaknem akkora volt, mint az oroszoké.)*

A két fél számos kisebb vállalatai közötti a jelentékenyebbek a keleti és nyugoti szárnyon történtek, de a hadjárat eddigi eredményeire nézve azok sem voltak befolyással. Az összes műveletek közt Miscsenko tábornok második raidje érdemel különösebb említést.

Miscsenko tábornok raidje 1905. május havában. —A - raid célja főképp az volt, hogy az orosz, jobb szárnyal szemben lévő japán erők felderíttessenek. A vállalatot Miscsenko tábornok alatt *50 kozák szotnya és 12 löveg* hajtotta végre.

Május 16-án Miscsenko pihenőt tartott és *17-én* a Ljaojanvopennél (Ljaojangvoping) álló ellenséges előőrsök visszaszorítása után a Ljaohot átlépve, csakhamar a japán 7. hadosztály megerősített állásaira bukkant. Ennek bal szárnyát megkerülve Kalamitun és Kanpinszan közt éjjelezett.

Május 18-án a lovas-hadtest az előnyomulást Fakumön felé folytatta; az orosz utóvéd Kanpinszantól délre felgyújtott egy ruhatárat és rövid harc után a japán 7. hadosztály egy egészségügyi csapatbeli különítményét foglyúl ejtette. A japán táviróvezetékek hosszú vonalon szétromboltattak és számos csunguz-banda ugrasztott szét. Miscsenko Fakumöntől nyugatra éjjelezett.

Május 19 én már a lovas hadtest Fakumöntől délnyugatra a szinmintini japán hadtápvonalhoz ért, melynél a 49. gyalogezered-

*) Az oroszok hírei szerint pontosan 266 zászlóalj állapított meg, még 73 tartalék zászlóalj jelenléte és beosztása pedig kétséges volt.

del került harcba; az oroszok az ezreden sikeresen áttörtek, számos japán katonát ejtettek fogságba és két géppuskát is szereztek.

Az 1. csitinszki kozákezred néhány szotnyája az áttörés után Takouczia (Dakucziaczi) községig nyomult előre s ott egy Fakumönre irányított élelmi oszlopot részben szétugrasztott, részben pedig elfogott. Egyes osztagok a Ljaoho melletti Sifu (Sifuczi) községig nyomultak elő s a táviróvezetékét ismét szétrombolták. E napon a hadtest Szjautaczinál (Szjaofaasin) éjjelezett. Miscsenko a felderítést Szinmintinig terjesztette ki s a sifu-fakumöni úthoz is megfigyelő különítményeket küldött. Mivel Szinmintinnél a japán 54. gy.-ezred s a nevezett úton pedig számos japán erősítő csapat állapított meg, Miscsenko a visszavonulást határozta el. . .

Május 21-én Tancziavopön, *22-én* Kalamitun, *25-áv.* Szjao-csinza éretett el, *24-én reggel* pedig Miscsenko a Ljaohot ismét átlépte.

A raid eredménye a japán III. hadsereg laktáborozásának megállapítása volt.

Miscsenko 8 nap alatt mintegy 290 km. utat tett meg, tehát naponta átlag 36 km. menetteljesítményt végzett. . .

Az oroszok 185 embert, a japánok 500 főt, ezek közt 6 tisztet és 234 foglyot *vesztettek*. oroszok 2 géppuskát, 20 taligát és mintegy 200 lovat ejtettek birtokukba.

A mukdeni hadműveletek és a szipingaji, illetve kajujansziani állás elfoglalása után ismét olyan szünet következett, aminő már az orosz-japán háborúban többször jutott kifejezésre.

Az *oroszok* a mukdeni vereség- után hadászatiilag és harcászatiilag annyira megrendültek, hogy a fővezér a mandzsuriai csapatokat egy nagyobb szabású támadó hadműveletre egyelőre alkalmasnak nem vélte s így csak a japán támadás bevárására szorítkozott. Az oroszok helyzete a szipingaji állásban kedvezőnek mondható. Onnan Karbinba számos út és vasút vezetett. Karbin katonai jelentősége rendkívül jelentékeny volt. Az oroszok hatalmas raktárai ott halmozottak fel; a vasút számára nagy javítóműhelyek voltak; hét gőzmalom őrölte a lisztet a hadseregnek és Karbinnál ágazott el a keletkínai vasút vladivosztkoi vonala is. A mandzsuriai orosz hadsereg esetleg a támadó japánok elől Karbinig ki is térhetett, de Karbin elvesztése az oroszokra nézve kiszámíthatatlannul súlyos csapás lett volna, azt tehát okvetlenül védelmezni kellett. Karbin azonban Szipingájtól még mintegy 300 km. távol-

ságban volt s így az oroszoknak az elfárasztó hadászat szabályait még hosszú ideig lehetett alkalmazni, addig, míg a japán hadseregek Karbinhoz értek. Karbin jelentőségét az is növelte, hogy az Európából folyton érkező erősbitések oda özönltek. Mindezeket összegezve az oroszok főfigyelme az időnyerésre irányult s így Linevics az offenzív működést nem is kezdte meg.

A japánok Mukdennél szintén súlyos veszteségeket szenvedtek. Hogy a hadsereg állománya kiegészíthető és a hadművelet folytatható legyen, a japánoknak is hosszabb időre volt szükségük. Aztán meg a támadás iránya is nagyon meggondolandó volt. Egy tiszta arctámadás — a vasút mentén — az igen erős állásokat érte volna s a japánok arra nézve már elég szomorú tapasztalattal rendelkeztek, hogy az ilyen állások sikeres támadása jelentékeny időt és nagy áldozatot követel. Az orosz jobb szárny elleni átkarolás a segélyforrásokat csaknem teljesen nélkülöző mongol pusztaságon át vezetett, a bal szárny pedig csak a vad és alig járható keletmandzsuriai erdős hegyvidéken volt átkarolható. Bármely irányt határozott is el a japán fővezér, óriási tömegre volt szüksége, hogy a siker biztosítva legyen. Ily tömeg összegyűjtése pedig csak hosszú idő alatt vált lehetővé.

A két fél várakozó magatartását a mukdeni események után azon körülmények is indokolják, hogy a tengeri döntő csata még egyelőre nem történt meg, és hogy az esőzések időszaka csakhamar beköszöntött, mely alatt a vizek megáradtak és amely az utakat csaknem használhatatlanná tette. A hőség, mely néha állítólag 50 C. foknál is nagyobb volt, a csapatok egészségi állapotát és teljesítőképességét nagyon kedvezőtlenül befolyásolta.

Az északamerikai Egyesült Államok elnöke Rooseveltt június 8-án az orosz és a japán kormányokhoz diplomáciai jegyzéket intézett, melyben azt az óhaját fejezi ki, hogy a háború fejeztessék be s a két hadviselő állam a béke megkötése céljából egymással sürgős érintkezésbe lépjen.

Az érdekes diplomáciai jegyzék a következőképp hangzott:

„Elérkezettnek látom az időt, hogy az egész emberiség érdekében azon fáradozzam, miszerint ha lehet, ez a borzasztó és sajnálatos küzdelem befejeztessék. Az Egyesült Államokat úgy Japánhoz, mint Oroszországhoz a barátság és a kölcsönös jóakarattal kötelei fűzik s ezért az mindkét állam iránt érdeklődik. A világ haladását a két nagy nemzet közti háború visszatartja. Sürgősen kérem

úgy az orosz, mint a japán kormányt, hogy — nemcsak a saját jóvoltukért, hanem az egész civilizált világ érdekében — egymással közvetlen béketárgyalásokba lépjenek. Javaslom, hogy a béketárgyalások közvetlenül és kizárólag a hadviselő államok közt történjenek; más szóval, hogy az orosz és a japán meghatalmazottak minden közvetítő nélkül jöjjenek össze, hogy megállapítsák, vajjon a két államnak a béke föltételeire vonatkozólag megegyezni lehetséges volna-e? *Komolyan kérem az orosz és a japán kormányt, egyezzenek most bele az összejövetelbe.* Kész vagyok mindent megtenni, amit tudok, ha szolgálataimat a két kérdéses hatalom a helyet és időt illető előleges megállapodásoknál hasznosaknak tartja. Igen fogok örvendeni, ha ezen előleges megállapodások a két hatalom közt megtörténnek — és pedig akár közvetlenül, akár más úton is — mert egyedüli célom az, hogy azon összejövetel, mely az egész civilizált világ szívbőli óhajta szerint a békét idézné elő — létrejőjön¹¹.

Hosszú tárgyalások és ingadozás után júliusban úgy Japán, mint Oroszország beleegyezésüket adták, hogy a béke kérdéseit illetőleg az *Egyesült Államok területén* tanácskozni fognak.

A június havi kisebb hadműveletek az arcvonalban a japánoknak, a keleti szárnyon pedig az oroszoknak hoztak némi előnyöket. Miscsenko és Rennenkampf tábornokok az erélyes működés kifejtésére minden alkalmat felhasználtak. A japán V. hadsereg látszólag a felső Szungari-medencébe akart előnyomulni, de Rennenkampf azt megakadályozta.

Júliustól kezdve a hadseregek csaknem teljesen tevékenység nélkül álltak egymással szemben.

A béketárgyalások hosszadalmas jegyzékváltás után végre Portsmouthben (New-Hampshire) 1905. augusztus 6-án megkezdődtek. Oroszország az addigi pénzügyminiszter Vitte és a washingtoni orosz nagykövet Rozen báró, Japán pedig Kamura báró külügyminiszter és a washingtoni japán követ Takahira által képviseltette magát.

Vállalatok Korea északkeleti részében.

29. a) sz. vázlat.

Mialatt a mandzsuri hadszíntéren a leírtak történtek, addig a japánok és Vladivosztk elöretolt csapatai közt Korea északkeleti részében küzdelmek fejlődtek ki.

Vladivosztk vára a hadjárat kezdetén rendkívül el volt hanyagolva. A mandzsuri építkezésekre fordított, összegek legnagyobb része Dalnira és azután Port-Artúrra fordított s így Vladivosztk kiépítése csak nagyon szerény módon haladt előre. A vár parancsnokéül 1905. januárban *Kaszbek tábornok*, vezérkari főnökévé *Blidberg báró ezredes* nevezetett ki és e két tetterős tiszt működésének az volt az eredménye, hogy Vladivosztk már júliusban 80 km. kerülettel bíró várrá épült ki, amelyben 1500 különféle löveg volt elhelyezve. A japánoknak a vár ostromához igen erős csapatot kellett volna alkalmazni. A Vladivosztkhoz való tengeri közeledést az Amur- és Usszuri-öbölben elhelyezett. számos akna nehezítette meg. Ily körülmények közt érthető, hogy a japánok Vladivosztk rendszeres ostromát meg sem kezdték, hanem erejüket csaknem kizárólag Linevics tábornok seregei ellen csoportosították.

; . . . *A Priamur katonai kerület**) kormányzója *Krezcsaticzki tábornok*, törzsének főnöke pedig *Rutkovszki tábornok* volt. .

Vladivosztk megszálló csapatait Kaszbek tábornok alatt a 8. és 10. kelet-sibériai lövész-hadosztály, — az utóbbi 4 üteggel, — továbbá 2 tartalék-ezred, 7 vartüzér zászlóalj, 2 műszaki zászlóalj és kb. 10,000 főnyi tengerészcsapat képezte. A 8. hadosztály az északi arcvonalnak, a 10. hadosztály- az Orosz-szigeteknek erődítvényeit szállta meg; a tartalék dandár a városban volt. Kaszbek tábornoknak egyúttal a *Jessen tengernagy* alatti vladivosztki hajóraj is alárendeltetett. Ezt a hajórajt, mely az egész orosz flotta szomorú maradványát képezte, 1905. júliusban csak a „Rosszija“ cirkáló, továbbá az „Almasz“ kis cirkáló, — amely u. i. a czusimai csata után egyedül menekült Vladivosztkba, — azután 2 torpedó-vadászó, 5 tenger alatt járó naszád és néhány kisebb hajó képezte. A tenger alatt járó naszádokat részben a sibériai vasú-

*) Az ázsiai Oroszország 4 katonai kerületre osztatik fel, és pedig: Turkesztán, Omszk, Irkuczk és Priamur. Ez utóbbi Vladivosztkot és környékét, valamint Kabarovszk, Blagovjescsenszk és Nikolajevszk helyőrségeket foglalja magában.

ton szállították Vladivosztkhoz. A „Gromoboj“ a nyár folyamán egy aknára futott és nagyon megsérült; a *javító műállásból**) a hadjárat végéig ki sem szabadult; a „Bogati“ csak július elején javított ki, de harcképes még nem volt. Mivel az „Almasz“ igen csekély harcértékkel bírt; ennél fogva az egész hajóraj csak a „Rosszija“ cirkálóból és néhány kisebb járműből állott.

Vladivosztkon kívül, és pedig főképen a koreai határon a Tumen folyónál a 2. kelet-sibériai lövész-hadosztály és 2 hadtápezred, tovább előretolva pedig *Koszagovszki tábornok* parancsnoksága alatt a 3 ezredből álló Priamur kozák-dandár állott. Ennek számereje 18 szotnya és 6 löveg volt. . .

A Vladivosztknál és környékén lévő összes orosz erők számereje mintegy *57,000 ember és 15,000 fő vár csapat* volt.

Az előretolt kozákok néhány szotnyája a hadjárat elején Genzanig ment előre, de azután Kilcsou és Köngszöng környékére vonultak vissza. . . .

A mukdeni csata után a japánok Genzánál nagyobb erőket szállítottak partra és azokkal lassankint észak felé nyomultak elő. A hadjárat végén Koreában a 2. tartalék-hadosztály, a 8., 16., 17. tartalék-dandár és a 3. és 45. tartalék-ezred volt kb. *35,000 fő számerőben*. Ez a hadsereg *Haszegava báró tábornok* alatt állott, aki Szöulban a kormányzást vezette.

A japánok előnyomulása a tengeren, továbbá Kilcsoun és Kapszarion át történt. *Június 20-án* Köngszöngöt szállták meg, mire a kozák-dandár Purjöng helységig vonult vissza. . A belső oszlop a felső Tumen folyón át Mandzsúriába nyomult be. A Poszjet öbölben időnkint japán ágyúnaszádok is jelentek meg s az orosz erődökkel lövéseket váltottak.

Az oroszok *május közepén* a Tumenhez a 2. kelet-sibériai lövész-hadosztályt is előretolták, a Poszjet öböl pedig a 10. hadosztály csapatai által szállatott meg. Ezen erők parancsnoksága *Andrejev tábornokra* bízott, aki a 25,000 főből álló csapattal a japánoknak a Tumen folyón való átkelését, valamint azoknak partraszállását Vladivosztktól délre volt megakadályozandó.

: Köngszöng megszállása után a Japánok *július 24-én* Purjöng környékéig nyomultak elő s azontúl már csak az előcsapatok közt fejlődtek ki jelentéktelen küzdelmek.

*) Dock.

Szahalin szigetének elfoglalása.

A japánok utolsó hadműveletét Szahalin szigetének elfoglalása képezte. Ezen műveletlen terület, ahova az oroszok a legsúlyosabb bűnösöket száműzték, a japánokra nézve igen értékes volt. A sziget déli részén jó kikötők vannak, amelyek a tengeri halászat szempontjából rendkívüli jelentőséggel bírtak. A déli részen kiterjedt erdőségek s az egész szigeten hatalmas kőszéntelepek találhatóak, melyeket kezdetleges módon csak az orosz száműzöttek művelték. Szahalin szigetének déli része 1875-ig Japánhoz tartozott; ettől kezdve Oroszország szerződési úton a sziget egyedüli tulajdonosa lett.

Szahalin szigete csaknem 1,000 km. hosszú kiterjedésben fekszik Ázsia keleti partjai mellett, amelytől a viharos Tatár-öböl választja el. Ez északon csak 10 km. széles. A sziget lakossága 1897-ben mintegy 28,500 volt, ezek közt kb. 13,500 deportált fogolylyal. A lakosságnak ilyen rendkívüli gyér volta a sziget értékét Japán szempontjából azért is emelte, mivel az, a túlszaporodott népességnek igen jó telepítési helyűi kínálkozott.

Mindezen körülmények természetessé teszik, hogy Japán a sziget meghódítására csapatokat küldött.

Szahalin szigetén a hadjárat elején néhány helyi parancsnokságon kívül semmiféle orosz csapat sem állomásozott. A háború alatt először a büntetés alatt állókból képeztek önkéntes csapatokat, később pedig 6 tartalék zászlóalj és 2½ üteg alakítottak, amelyek mint „Szahalin-dandár“ *Fleiser tábornok alá* helyeztettek, de teljes állományukat sohasem érték el.

Az 1905. év nyarán 4 zászlóalj és néhány önkéntes-osztag Alexandrovszk Dui környékén, 1 zászlóalj pedig délen Korszakovszknál állott. A sziget kormányzója egy katonai jogász, *Ljapunov tábornok* volt. A sziget védelme sem erődítésekkel, sem hadi anyagokkal biztosítva nem lévén, az már eleve kilátás nélkülinek látszott.

A japánok a sziget ellen. *Haragucsi tábornok* alatt az újonnan alakított 15. hadosztályt — 12 zászlóalj, 1 lovas század, 3 üteg és 1 gépfegyverosztag számerőben — küldötték, melynek állománya 14,000 ember és 18 löveg volt. A szállító flottát 10 első osztályú szállítógőzös képezte. Kísérő flottául *Kataoka ellentengernagy* alatt a 3. hajóraj rendeltetett ki, melyet a „Csinzsuen“ parti páncélos, a

„Fuzo“ kis csatahajó, 7 kisebb cirkáló, 2 ágyú- és 30 torpedónaszád képezett.

A szárazföldi és tengeri erők *Take-naucsi tábornok* parancsnoksága alá helyezték.

Július 7-én a japán 3. hajóraj Korszakovszk előtt jelent meg. A parti üteg leküzdése után egy dandár szállított partra és az a visszavonuló gyenge orosz erőket Vladimirovszkba követte, azokat Mauka felé szorította és meghódításra kényszerítette.

A japánok főereje ezen siker után ismét hajóra szállt és *július 24-én* Alekszandrovszktól, a sziget fővárosától északra hajózott ki. A város rövid küzdelem után még ugyanazon a napon elfoglalt, mire az oroszok főereje Rikovszk felé vonult vissza.

Július 25-én a japánok több kisebb oszlopot alakítván, az oroszok után Rikovszk és Djerbinszk felé nyomultak.

Július 27-én a japánok az oroszokat a nevezett két helységeknél megtámadták és meglehetősen heves küzdelem után végre Palevon át Onolig szorították vissza.

Július 31-én az oroszok a japán csapatok által Onolnál teljesen körülfogattak; töltenyük és élelmiszerük elfogyott s így Ljapunov tábornok megadta magát. *A japánoknak 70 tiszt, 3200 ember és 16 löveg adatott át.*

A sziget belsejében a küzdelmek a büntetés alatt álló oroszok bandáival még augusztus közepéig tartottak.

Augusztus 1-én Haragucsi tábornok Szahalin szigetén ideiglenes japán kormányzatot szervezett. ,

Szahalin elfoglalásánál az oroszok 750 embert, a japánok mintegy 400 főt *vesztettek*.

Szahalin elfoglalása után a japánok az Ázsia keleti partjain levő Lazarevszki Poszt, Alekszandrovszk és Konsztantinovszk kisebb kikötőket időlegesen megszállták, Vládivosztk és Nikolajevszk ellen azonban semmiféle komoly vállalkozás sem történt. Az Ohoczsk ellen *augusztus 14-én* és a Kamcsatka félszigeten lévő Petropavloszk ellen *szeptember 12-én* történt kisebb japán vállalatok csekély jelentőségűek voltak.

Ez utóbbi volt a mandzsuriai hadjárat legutolsó mozzanata.

A fegyverszünet és a békekötés,

Habár a két állam megbízottai a béketárgyalásokat már augusztus 29-én megkezdték is, a hadiállapot Mandzsúriában és Koreában még fentartott. *A tárgyalási jegyzőkönyvek a meghatalmazottak által szeptember 5-én írtak alá.*

Szeptember 9 én d. u. 1 órakor az orosz előőrsknél a vasút mellett 50 ember kíséretében egy japán tiszt jelent meg, aki mint hadikövet Ojama tábornagy megkeresését adta át, amelyben Lincics tábornokkal a béke megkötését közölte s őt felkérte, hogy a fegyverszünet szabályozására egy meghatalmazottat küldjön. .

A fegyverszünetre vonatkozó jegyzőkönyv szeptember 13 án este 10 órakor íratott alá; *az ellenségeskedések 16-án lettek beszüntetve.* A két fél közt egy 4 km. széles semleges területet jelöltek ki, amelyet a hadseregekhez tartozóknak átlépni nem volt szabad. A tengeri hadműveletekre nézve a semleges öv szeptember 16 án határozottatott meg.

A béketárgyalások jegyzőkönyvét a két államfő 1905. október 15-én írta alá. .

A béke 15 pontból és két pótcikkelyből állt. A lényeges pontok kivonata a következő:

II. Japánnak politikai, katonai és gazdasági előjogai Koreában elismertetnek. Mindkét fél kötelezi azonban magát, hogy az orosz-koreai határon semmiféle olyan katonai rendszabályokat életbe nem léptet, amelyek az orosz vagy koreai terület biztonságát veszélyeztetnék.

V. Oroszország a kínai kormány beleegyezésével Port-Artur, Dalni, Talienvan és azok környékének, valamint a hozzájuk tartozó vizeknek bérletéről Japán javára lemond.

I. *pótcikkely a III. ponthoz.* A béke megkötése után 18 hónap múlva — tehát 1907. április 15-ig — Mandzsúria mindkét fél csapatai által elhagyandó. A csapatok mindkét fél által fokozatosan és egyidejűleg vonandók vissza.

VI. A mandzsúriai vasúti hálózat Oroszország és Japán közt — ez utóbbinak minden kártérítése nélkül — megoszlik. Japán kapja Csan-Csung*) (Kuansönczi) és Port-Artur közti vonalat, minden elágazásával és szénbányáival együtt.

*) Girintől nyugatra, Taladzsoutól délre, *(Isd. I. sz. vázlat)* Csan-Csung—Port-Artur kb. 700 km.

VII. Mindkét fél kötelezi magát, hogy a mandzsuri vasutakat csak gazdasági, — de semmiesetre sem hadászati célokra használja föl. (A III. ponthoz való pótcikkelyben az is kimondatott, hogy Mandzsúriában a vasút őrizetére mindkét fél tarthat ugyan csapatokat, ámde azok legnagyobb ereje 1 km.-re 15 embernél több nem lehet. Kevesítésre törekedni kell.)

IX. Szahalin-szigete a két állam közt megosztatik. Határt az 50. szélességi fok képez, Japán a déli részt kapja. Egyik félnek sincs megengedve, hogy a szigeten erődöket építsen, valamint oly katonai rendszabályok is tilosak, amelyek a La Pérouse utón és a Tatar öbölben a szabad hajózást akadályozhatnák. .

XI. Oroszország kötelezi magát, hogy Japánnal szerződésbe lép a japán alattvalóknak halászati jogára nézve a Japán-, Ohoczki-és Bering-tenger mentén levő orosz partok közelében.

XIII. A hadifoglyok kicseréltetnek és a két állam azok eltartása költségeinek jegyzékét egymásnak átadja; Oroszország a költségek különbségét mielőbb kifizeti. .

A béke Japánra nézve csak látszólag nem volt kedvező. Az 1903. augusztus 12-én Szent-Péterváron átnyújtott diplomáciai jegyzék szerint Japán Oroszországtól főképp azt követelte, hogy Japán érdekei Koreában minden tekintetben ismertessenek el, ámde Japán viszont Oroszország különös jogait a mandzsuri vasutakra vonatkozólag elismeri.

Japán a békében ezen követelésnél sokkal többet kapott. Korea teljesen Japán uralma alá került. Csakhamar oda küldetett a 13. és 15. hadosztály, melynek parancsnokságát *Haszegava tábornok* vette át. A kormányzat vezetése pedig 1906. februárban *Ito marquis* helytartóra bízott s így Korea mint önálló állam megszűnt létezni és Japánhoz csatoltatott.

Japán azonkívül régi vágyának tárgyát a Ljaotung-félszigetet és Port-Artúrt, továbbá Szahalin déli felét is megszerezte s a mandzsuri vasutak egy hosszú vonalának birtokába jutván, Dél-Mandzsúria is a Japán gazdasági fenhatóság alá helyeztetett. Aztán a halászati jog engedélyezése is nagyot lendített Japán gazdasági életén.

Az előző két pontban említettekét Japán Oroszországtól nem követelte s azok tisztán a háború gyümölcsei, a győztes japán hadsereg hódításai voltak.

Hanem a japán nép egyelőre nem volt megelégedve. Különösen azt várta, hogy Oroszország jelentékeny hadi sarcot fog

fizetni és ezen számításában csalódván, Tokióban és Jokohámában zavargásokat okozott, melyek azonban csakhamar lecsendesedtek.

Japán a békében többet nem is követelhetett. Pénzügyi és katonai erő kifejítése már nem volt sokáig fokozható s így arra nem számíthatott, hogy a hatalmas Oroszországot, amelynek óriási ember-tömegei a harctérre szakadatlan szállításban voltak, véglegesen leverje. A hadjárat további folytatása esetleg Japán súlyos vereségével végződhetett volna.

A csapatok hazaszállítására vonatkozólag *Oranovszki* orosz és *Fukusima* japán tábornokok 1905. október 31-én Szipingajban úgy egyeztek meg, hogy a csapatok 1906. június 1-ig Tjelin, illetve Guncsulín vonaláig, 1906. augusztus 1-ig Mukden, illetve Csan-Csung vonaláig vonatnak vissza, 1907. április 15-ig pedig Mandzsúria teljesen kiürítették.

A mandzsúriai vasutak őrzésére Japán — 748 km. hosszú vonalra, — 12.000, Oroszország pedig — 1719 km. hosszú vonalra — 26.000 embert hagyott vissza.

A japán kormány a Ljaotung félsziget megszállására a 14. és 16. hadosztályt rendelte, kormányzóvá pedig *Osima tábornokot* nevezte ki, akinek székhelyül Dalni határozatott meg.

Az orosz csapatok visszaszállításának lassúsága miatt a tartalékosok különösen Karbinban és Vladivosztkban komoly lázadásokba törtek ki, melyek csak véres megtorló rendszabályokkal voltak elnyomhatók.

Hadiköltségek és veszteségek.

A hadjárat megkezdésekor Oroszország 314 millió rubellel*) rendelkezett; aranykészletét nem vette igénybe, s így pénzügyi helyzete kedvező volt. Japán csak 156 millió jennel*) kezdte meg a háborút, pénzügyi helyzete kedvezőtlen lévén, már a hadjárat kezdetén 5%-ra 100 millió jen belöldi kölcsönt kényszerűt felvenni.

1904. május közepén: Oroszország Párisban 5½%-ra 30 millió rubel kölcsönt kap. Japán Londonban 95½ millió jent vesz fel 6½%-ra, ámde ez az árfolyamcsökkenéssel 8½%-ra emelkedett.

*) 1 rubel = 2545 kor.; 1 jen = 2465 korona.

A vafangoui csata után: Oroszország 150 millió rubel 3.5%-os járadékjegyeket bocsátott ki, — Japán fölveszi a 2. belföldi kölcsönt, 100 millió jent 5%-ra.

A sahoi csata után: Japán 120 millió jent kap egy angol-amerikai szövetkezettől és felveszi a 3. belföldi kölcsönt, 80 millió jent 5%-ra.

Az 1904. év folyamán Oroszország a háború céljaira kerekén 500 millió rubelt, — Japán pedig 650 millió jent adott ki, ami havonta (11 hónap) körülbelül 45 millió rubel = 114 millió korona, — illetve 59 millió jen = 146 millió korona összegnek felel meg.

Port-Artur meghódítása után: Oroszország Berlinben 4½%-ra 231 % millió rubelt kap. — Japán ismét csak a belföldi piachoz fordul s a 4. belföldi kölcsön útján 100 millió jent vesz fel 6¼%-ra, mely azonban az árcsökkenéssel 8½%-ra is növekedett.

A mukdeni csata után: Oroszország az adót felemeli és így 65 millió rubelt kap, valamint belföldön 5%-ra 200 millió rubelt vesz fel. Japán most már a külföldhöz eredményesen fordul. s Londonban és Newyorkban 4½%-ra 293 millió jenhez jut.

A czusimai csata után: Oroszország a hazai bankokban 50 millió, a német bankokban 150 millió rubel kölcsönt szerez 5%-ra. (A német piac az egész 200 millió rubel összeget megadni nem volt hajlandó.)

A békekötés idejében Oroszország belföldön 50 millió, külföldön 150 millió rubel kölcsönt kap 5%-ra. Japán angol, német és amerikai bankoktól 144 millió jent vesz föl.

A fent kimutatott költségek összegezése szerint a hadjárat Oroszországnak 1390% millió rubelbe (= 3532 millió korona), Japán 1188% millió jenbe (= 2935 millió korona) került. Japán úgy a békében szerzett értékek, valamint az orosz flotta milliákat érő hajói által némileg kárpótolva volt ugyan, ámde Oroszország pénzügyi helyzete a háború után kedvezőbb volt, mint Japáné, mert Oroszország a 2% milliárdnyi aranykészletét alig érintette s így a rubel árfolyama állandó maradt, Japánnak aranykészletét azonban a hadjárat állandóan csökkentette.

Oroszország pénzbeli kiadásai a hadjáratban, illetve vesztesége annak befejeztével csaknem 7 milliárd korona összeget képviselnek.

Japán nyeresége a 748 km. hosszú vasútvonal, a vár- és kikötő, a japán flottába besorolt hadihajók értéke s az orosz hadifoglyok eltartási költségei által körülbelül 1 milliárd koronánál nagyobbra tehetők. Hanem Japán azon nyeresége, amelyet Korea

gazdag vidékeiben és a mandzsuri kikötők megszerzése által gazdaságilag nyert, számokban ki sem fejezhető s ezen nyereséget Szahalin sziget hatalmas területének meghódítása rendkívül hatványozza.

Halottakban *Oroszország* körülbelül 2500 tisztet és 110.000 embert veszített. (Ezek között vannak azok is, akik a kapott sebekben utólag haltak meg é. p. 1690 tiszt és 82.699 ember.)

Japán halottakban mintegy 82.386 főt veszített, ebből mintegy 2300 tisztet. A tábori hadseregből az ütközetekben 47152 esett el, sebeiben elhalt 11.424, betegségben 21.802. A tengeri csapatokból a tengerbefuult 1445 fő, elesett 446, sebesülés miatt elhunyt 117 fő.

Zárszó.

Az orosz-japán háború 1904. február 9-től 1905. szeptember 16-ig, tehát 1 évig, 7 hónapig és 8 napig tartott. Föltéve, hogy a hadjárat még be nem fejeztetik, a legközelebbi döntő csatában már csaknem *egy* millió fönyi haderő állt volna a mandzsuriai harctéren egymással szemben. Ez oly óriási tömeg, amely a 19. század csatáiban részt vett küzdő erők számát túlhaladja.

Á mandzsuriai hadjárat úgy a csapatok számerejének nagyságában, mint a hadműveletek hosszadalmasságában tipikus jelenségeket tüntet fel. Hosszú harcshünetek és hosszú ideig tartó csaták jellemzik a háborút. S az idő és erő nagyságával együtt a térbeni kiterjedés is meglepő arányokat mutat.

Hadászati szempontból az a nagyon is megfigyelendő *általános* tanulság vonható le, hogy egy jelenkori hadjárat csatáiban hatalmas csapattömegek nagy területen és hosszú ideig fognak alkalmaztatni. Ez a jelenség a kiváló fejlettségű fegyvereknek és a modern összeköttetéseknek természetes következménye.

Az idő, erő és tér hatalmas arányai a hadsereg *kiképzését és felszerelését* meggondolandó módon befolyásolják. A nagy kiterjedés, a vezetők kiváló tehetségeit és az egyes ember egyéni önállóságát, a csaták hosszú tartama pedig úgy az egyes harcosnak, mint a csapatkötelékeknek ellátását nehéz kérdés alakjában tárja elének. Egy hosszú hadjáratban az évszakok, tehát a forró nyár és a dermedtő tél váltakoznak. Egy hosszú csatában pedig a harcos az ellenség előtt néha napokig kényszerűi feküdni, mely idő alatt táplálékhoz csak kiváló előgondoskodás után jut és az időjárás viszontagságaitól csak teljesen megfelelő ruházat védi meg.

A csapatkötelékeknek a hadműveletek minden mozzanatában való azonnali alkalmazhatása azoknak mozgathatóságát és könnyű oszthatóságát követeli meg. Ebből az következik, hogy a *szervezetnek merevnek lenni nem szabad.*

A merevség és a zsinórmértékekhez való ragaszkodás sem a szervezetben, sem a kiképzésben nem alkalmazható. Úgy a csapatnak, mint az egyes embernek az épen mutatkozó helyzetekhez tudni kell azonnal alkalmazkodni. E követelmény *a csapatnál* a vezető erélyes kezét és biztos akaratának a csapatra határozott átvitelét, *ez egyes embernél* pedig a kiképzés rendkívüli intenzitását tételezi fel. Ez utóbbi igen fontos és nehéz probléma. Igénybe veszi az a békekereteknek, különösen pedig a *tiszteknek* a legbehatóbb, úgyszólván ideális tevékenységét. Ők építik azt az alapot, amelyen a hadsereg belső értéke megalakú; az ő belső értékük és tevékenységük pedig a harcmező diadalainak alapkövét képezi.

Függelék.

A japán-kínai háború kivonatos leírása.*

A japán-kínai háborút a Korea birtoklásáért való versengés okozta. Korea a mongol birodalmak közt a legszegényebb és a legkisebb műveltséggel bíró állam volt, melynek belügyeibe úgy Japán, mint Kína már fegyveres kézzel is sokszor beavatkoztak. Korea a kínai birodalomnak adót fizetett s így Kína Korea fölötti igényeiről lemondani nem akart, Japán azonban a két állam gyengeségét belátván, befolyását Koreában 1868 óta mindig jobban igyekezett megerősíteni. 1884-ben Japán Koreával és Kínával oly szerződést kötött, hogy Koreából úgy Kína, mint Japán visszavonják a csapataikat és fegyveres erőt oda csak Korea kérelmére és a két másik állam közös megegyezése után küldenek. 1894-ben Koreában források törtek ki s azok elnyomására a kormány Kínától fegyveres segítséget kért, a mit Kína azonnal meg is adott. Japán erről tudomást szerezvén, a közös megegyezés értelmében Csemul-póba, Szöul kikötőjébe sietve küldött egy vegyes dandárt. Kína ez ellen tiltakozott, a japán csapatok visszahívását követelte, követelése azonban nem teljesített.

A japán csapatok 1894. július 23-án a koreai csapatokkal kisebb ütközetet vívtak, azután Szöul könnyű szerrel elfoglalták, s a tehetetlen császárt a függetlenségi nyilatkozat megtételére és a kínai csapatok eltávolítására kényszerítették. *Ezzel kitört a háború.*

A Korea nyugati partján horgonyzó három kínai hadihajót Japán elűzte, egy csatahajót és 1 csapatszállító gőzöst elsüllyesztett. A vegyes dandár *Osima tábornok* alatt dél felé fordulván, Szöultól délre 70 kilométerre az Azan körül gyülekező kínaiakat teljesen szétverte, mire északi irányba fordult vissza.

*) Részben *Inouje Jukichi* műve után. .

A kínai flotta a japán csapatszállítást nem zavarván, a japán 10. dandár augusztus közepéig Csemulponál, az 5. Genzánál partra szállott. A három dandár közös előnyomulási iránya Pöngjang volt, ahova *Jamagata tábornagy alatt, mint I. hadsereg* szeptember első napjaiban meg is érkezett s ott az összegyűlt kínai csapatokat 13-tól 15-ig teljesen szétverte. A pöngjangi csatában japán részről 16.300, kínai részről 15.000 fő vett részt. A japánok 35 tisztet és 1072 embert, a kínaiak állítólag több, mint 4000 főt, 37 löveget és sok más hadiszert *vesztettek*.

Szeptember 17-én a japán flotta a túlerejű kínai hajóhadat a Jalu torkolata közelében támadta meg, 5 hadihajót megsemmisített s a többieket Port-Arturba menekülni kényszerítette.

Október elején Jamagata hadserege két hadosztályra egészített ki; a hadsereghez az 5. (*Nodzu*) és a 3. (*Kaczura*) hadosztályok tartoztak.

A hadsereg a Jalu folyóhoz menekült kínaiak után nyomulván, azokat Tjurensonnál és a Húszán hegyvidéken *október 25 és 26-án* visszaszorította. Jamagata-azután Fönhuancsönig nyomult elő, majd Takusant, utóbb Liansankvant és Hajcsönt is birtokába vette.

Most már a japán I. hadsereg Mandzsúria területén állott. Szükséges volt, hogy a kínaiak flotta-tábor, Port-Artur is bevétel-sék. Ezen feladattal ez újonnan alakított *II. hadsereg* bízott meg; ennek hadrendje a következő volt: Parancsnok *Ojama gróf tábornagy*. Hadsereg vezérkari főnök *Inouje tábornok*; · *I. hadosztály: Jamasi tábornok*. (*1. és 2. dandár Nogi és Nisi tábornokok alatt*) és a *6. hadosztály 12. dandára Haczegava tábornok* alatt.

A hadsereg Piczevo környékén szállt partra és az I. hadosztály Kincsut, valamint a Nansan-állást már november 11-én könnyű szerrel el is foglalta, mire a hadsereg 42 ostromló löveggel Port-Artur felé fordult. A flottatábor *november 21-én* reggel vétetett ostrom alá és *22-én hajnalig* már az összes művek a japánok birtokában voltak. Port-Artur bevételénél a japánok 12 tisztet és 512 embert, a kínaiak — állítólag — 4500 főt *vesztettek*.

Port-Artur eleste után a japánok Vejhárváj bevételét határozták el, hogy az oda menekült kínai flottát megsemmisítsék s így a Pecsili öbölben a tengeri uralmat teljesen magukhoz ragadják.

Vejhárváj bevételét szintén *Ojama tábornagy* végezte és rendelkezésére a következő csapatokat bocsátották: *2. hadosztály (3. dandár Jamagucsi, 4. dandár Fusi-mi herceg) és a 6. hadosztály 11. dandára*. (A 6. hadosztály parancsnoka *Kuroki* volt.)

Ojama hadseregosztálya 1905 *jamtár 31-én* érkezett *Vejhájváj* elé és a keleti arcvonalt érődéit csaknem minden harc nélkül vette birtokába. *Február 3-án* már a nyugati arcvonalt és a város is megadta magát, *12 én* pedig a még megszállt erődök s a flotta is meghódoltak.

Vejhájváj bevételével a hadjárat sorsa el volt döntve, mert a kínaiak magukat a további ellenállásra képteleneknek érezték. -

A japán *I. hadseregből* *Fönhuancsön* elérése után *Tacumi tábornok 1894. november 10-étől december 5-ig* *Liansankvan*, *Szajmaczi* és *Ajanjamön* környékén vívott harcokat, melyek után téli szállására *Fönhuancsönbe* ismét visszatért. *E-kui-tang-o kínai tábornok* *Fönhuancsön* ellen számos vállalatot intézett, *Tacumi tábornok* azonban azokat december első felében számos előnyomulás és küzdelem után mind sikeresen verte vissza.

A 3. hadosztály 1894. december 3-án indult el *Antunból* és egy oszloppal *Hajcsön*, egy másikkal *Kajcsou* felé nyomult előre. *Hajcsönt* a japánok kisebb harcok után *december 13-án* foglalták el s onnan kb. 5000 kínai *Ljaojan*, 3000 pedig *Niucsvang* felé menekült.

Szunkiang kínai tábornok december közepén *Kajcsou* környékéről mintegy 10,000 emberrel *Hajcsön* ellen indult. *Kaczura* japán tábornok a 3. hadosztály főerejével sietve indult a fenyegető ellenség ellen s azt *december 18. és 19-én* heves küzdelemben *Hajcsöntől* nyugatra teljesen visszaverte. A japán csapatok mintegy 9'5% veszteséget szenvedtek. *Január 17-én* *Hajcsönnél* a japán 3. hadosztály, mintegy 10,000 fő, *február 16-án* pedig 15,000 fő kínai által ismét megtámadtatott, ámde a japánok ezt a két támadást is sikeresen verték vissza.

Mialatt *Tacumi tábornok* csapatai *Liansankvan* környékén, *Kaczura* tábornok hadosztálya pedig *Hajcsönnél* folytonos küzdelmeket állott ki, addig a japán *II. hadsereg* *Port-Arturt* elfoglalván, az *I. dandárt* *Nogi tábornok* alatt, először *Kincsuba*, majd *Fucsuba*, később pedig *Kajcsou* ellen küldötte, hogy az *I. hadsereg* csapataival érintkezésbe lépjen. *Nogi dandára* *Pulantienből* *január 3-án* indult el és *Kajcsouhoz 9-én este* érkezett. A várost *Kang és Szeu tábornokok* alatt 4—5000 kínai tartotta megszállva. *Január 10-én* hajnalban a japánok *Kajcsout* megtámadták. Heves küzdelem fejlődött ki, melynek eredménye a kínaiak megveretése, valamint a két japán hadsereg csapatainak egyesülése lett.

Március 4-én a japánok Niucsvangot, *7-én* pedig Inkout támadták, meg és foglalták el.

Vejhájváj bevétele után *1895. március 30-án fegyverszünet állott be, április 7-én pedig a simonoszeki béke kötött meg.* Kína e békében Japán javára a Ljaotung félszigetről, a Peszkadoresz-szigetokről és Formozáról lemondott; Korea függetlenségét elismerte és kötelezte magát, hogy nagyobb hadisarcot fizet s annak megfizetéséig Japánt Vejhájváj megszállására felhatalmazta.

